

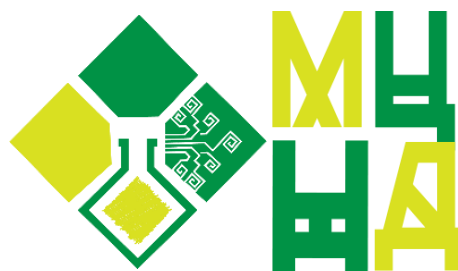
4 СЕРПНЯ 2023 РІК

М. ДНІПРО, УКРАЇНА

DOI 10.36074/mcnd-04.08.2023
ISBN 978-617-8126-39-1

МАТЕРІАЛИ
VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ТЕХНОЛОГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

| 4 СЕРПНЯ 2023 РІК
м. Дніпро, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 68 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Т 38 **Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень:**
матеріали VI Міжнародної наукової конференції, м. Дніпро, 4 серпня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 200 с.

ISBN 978-617-8126-39-1

DOI 10.36074/mcnd-04.08.2023

Викладено матеріали учасників VI Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень», яка відбулася 4 серпня 2023 року у місті Дніпро.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-8126-39-1

© Колектив учасників конференції, 2023
© ГО «Європейська наукова платформа», 2023
© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АКТУАЛЬНІСТЬ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ БАСЕЙНІВ
МАЛИХ РІК

Ковшун Н.Е., Прощарук Ю.А. 10

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНОЇ ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Плуталов С.І. 12

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дмитренко А.А. 14

ОЦІНКА РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Мамонов К.А., Коваленко Л.Б., Гой В.В. 16

ПРОБЛЕМА ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ НОВОЇ ТЕХНІКИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

Іванова О.А. 18

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ НА ОСНОВІ ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ
РОЗРАХУНКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Сук П.Л. 20

МЕХАНІЗМИ ГАРАНТУВАННЯ ЯК ОСНОВА ФІНАНСУВАННЯ ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Колеснікова Г.В., Ляшенко В.І., Іванов С.В. 25

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЇ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТАНТА: ДОСВІД УГОРЩИНИ

Лоскоріх Г.Л., Перчі О.Ф. 32

СЕКЦІЯ ІV.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВИЗНАЧЕННЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА СТІЙКІСТЬ СПОЖИВАННЯ
ПРОДОВОЛЬСТВА З ОГЛЯДУ НА МОЖЛИВЕ СКОРОЧЕННЯ ЙОГО ІМПОРТУ

Ємельянов О.Ю. 35

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА Анісов Є.О.	38
---	----

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОГНОЗУВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ Хоменко А.Є.	41
--	----

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ Діденко Є.О.	43
---	----

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

АДАПТАЦІЯ ДО ЗМІН В ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВПЛИВ НА АДМІНІСТРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ Парфенцев І.С.	45
--	----

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ В ОЦІНЦІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА Демченко А.І., Слюсарев Д.С.	48
--	----

НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА Разгонов С.Ю., Онопрієнко І.М.	51
---	----

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ Хіміч Л.В., Кубіцький С.О.	54
--	----

СПЕЦИФІКА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я Шалько М.Н.	61
---	----

СЕКЦІЯ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕ-ФАКТО ДЕРЖАВ Теленко О.М.	63
---	----

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Шинкаренко Д.О.	66
---	----

ЗАКОННІСТЬ, ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП КРИМІНАЛЬНОПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368-5 КК УКРАЇНИ Письменна В.В.	68
---	----

ЗАХИСНИК ЯК СУБ'ЄКТ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ: ТАКТИЧНИЙ АСПЕКТ Дульський О.Л.	71
МЕДІАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ Кулик А.В.	75
МІСЦЕ УКРАЇНИ В НОВІЙ ХВИЛІ ІННОВАЦІЙ DEEP TECH Чубенко В.А.	77
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ Уткіна М.С.	79
РОЛЬ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАКТИЦІ СУДІВ Уласовська Р.А.	82
СУТНІСТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ Чурило К.В.	84
ЩОДО АНАЛІЗУ СПІВВІДНОШЕННЯ «ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ» ТА «ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ», ЗОКРЕМА У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН Нежевело В.В.	86
ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Листопад І.С.	88

СЕКЦІЯ VIII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ДЕРЖАВНА ЗРАДА В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ Чурилова Т.А., Вівденко К.М.	90
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ: ПРОБЛЕМАТИКА Кращенко Д.Д.	92
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ В НЕБЕЗПЕКУ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ Левченко М.О., Сугакова Л.А.	95

СЕКЦІЯ IX. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

СИГНАЛЬНИЙ ШЛЯХ WNT, МЕТАБОЛІЗМ КАЛЬЦІЮ І ФОСФОРУ ТА РЕГУЛЮЮЧА РОЛЬ ФЛАВОНОЇДУ КВЕРЦЕТИНУ Науково-дослідна група: Бітюцький В.С., Цехмістренко І.С., Мельниченко Ю.О., Цехмістренко С.І.	97
---	----

СЕКЦІЯ X. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВИКОРИСТАННЯ КЛІТКОВИНИ У ВИРОБНИЦТВІ М'ЯСНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ Сахацька Є.А.	101
---	-----

СЕКЦІЯ XI. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

ПІДВИЩЕННЯ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ Винарчук Г.В.	103
--	-----

СЕКЦІЯ XII. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

USE OF FUZZY MODELS IN CONSTRUCTION OF CONTROL SYSTEMS OF ENGINEERING COMPLEXES Gorbatyuk Ie.V.	105
--	-----

СЕКЦІЯ XIII. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

CALCULATION METHODS OF BRANCHED CIRCLES WITH DISTRIBUTED PARAMETERS AND BETWEEN PHASE CONNECTIONS Scientific research group: Halushko V., Savichenko P., Lobodzynskyi V., Spinul L., Illina O.	107
--	-----

СЕКЦІЯ XIV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ОЦІНКА РІВНЯ УРБАНІЗОВАНОСТІ БАСЕЙНІВ МАЛИХ РІЧОК Мисковець І.Я., Мольчак Я.О.	109
ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ЛІСОВОЇ РОСЛИННОСТІ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ Хоменко С.В.	112

СЕКЦІЯ XV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

GRAFANA DASHBOARDS STRATIFICATION FOR SUPERVISORY SYSTEM AMPLIFICATION IN OPERATIONAL PRINTING Neroda T.	115
---	-----

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИ АВТОМАТИЧНОМУ КЕРУВАННЮ ТРАНСПОРТОМ

Якимов Ю.М. 119

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

КРИПТОГАМАНЦІ ТА РІЗНОВИДИ АТАК НА НИХ

Демидов З.Г., Хлестков О.В. 121

СЕКЦІЯ XVII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

МОВНО-СТИЛЬОВІ ОСОБОЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ДІЛОВОГО СТИЛЮ

Сливка Л.З. 124

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ДІЛОВОГО ДИСКУРСУ ЯК РІЗНОВИДУ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сливка Л.З. 128

СЕМАНТИКА ПЕЙЗАЖНОЇ ДЕТАЛІ В ПОВІСТІ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «ВІДЬМА»

Усатенко Л.С. 131

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Гороховський Д.І. 134

СЕКЦІЯ XIX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ПІД ЧАС ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

Мосій І.М., Штангрет Г.З. 137

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Комар Ю.М. 139

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІД ЧАС СТВОРЕННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ

Нечипоренко В.С. 141

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ТА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ГАЛУЗІ «ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я»

Лимар Л.В. 145

ХАРАКТЕРИСТИКА СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ РАННЬОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ

Москаленко Д.Д.146

СЕКЦІЯ XX.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Іваненко Б.Б.149

СЕКЦІЯ XXI.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ANALYSIS OF THE IMPACT OF HYPERTENSIVE DISORDERS THAT OCCURRED DURING PREGNANCY ON OBSTETRIC AND PERINATAL OUTCOMES IN NEWBORNS

Kyrychenko M.153

MODERN APPROACHES TO EFFECTIVE PROGNOSTIC ASSESSMENT OF THE STATE OF HEALTH, FUNCTIONAL CAPABILITIES AND ADAPTATION RESOURCES OF THE PUPILS AND STUDENTS

Serheta I.157

ЗАСТОСУВАННЯ ВІТАМІНУ А ДЛЯ ЛІКУВАННЯ КОРУ У ДІТЕЙ

Яцюк П.М.159

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БІОЕЛЕКТРИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ГОЛОВНОГО МОЗКУ

Науково-дослідна група:

Подгорна А.Д., Ковальчук О.В., Жук С.П., Гавришук Б.Г., Золоторьов П.В.161

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БАЛЬНЕОТЕРАПІЇ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З СИНДРОМ ХРОНІЧНОЇ ВТОМИ

Науково-дослідна група:

Польщаківа Т.В., Гуца С.Г., Насібуллін Б.А., Бабов К.Д.166

ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДОНОРСТВА ТА ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ

Ковтун Г.І.169

РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ В ЛІКУВАННІ ГНІЙНО-НЕКРОТИЧНИХ ФОРМ ДІАБЕТИЧНОЇ СТОПИ

Криса Б.В., Сморжевський В.Й., Криса В.М.171

СЕКЦІЯ XXII.**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ**ЗАЛЕЖНІСТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ВІД
КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ МАСИ ТІЛА**Журавльова Н.І. 174**МОТИВАЦІЙНІ ТА ВОЛЬОВІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО
ДІЯЛЬНОСТІ У БОКСЕРІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ УСПІШНОСТІ**Мальцева К.В. 177**ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СПОРТСМЕНІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ
ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ**Лакомов С.В. 180**

РОЛЬ ВУГЛЕВОДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІЗИЧНОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ СПОРТСМЕНІВ

Бочарова А.О. 183**СЕКЦІЯ XXIII.****ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ**ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ ОЧИМА УКРАЇНСЬКИХ МАЛЯРІВ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**Криштопа М.Ю. 185**

ОСОБЛИВОСТІ ФОРТИФІКАЦІЙ БРИТАНСЬКИХ КОЛОНІЙ. ФОРТИ ІНДІЇ

Дацюк О.А. 188**СЕКЦІЯ XXIV.****АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО**

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ КРУПНОГО МІСТА

Котова О.П. 191**СЕКЦІЯ XXV.****КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО**USE OF DISTANCE LEARNING IN NATIONAL ACADEMY OF FINE ARTS AND
ARCHITECTURE**Bratus A. 193**

ІГРОВА СЦЕНОГРАФІЯ ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО СТВОРЕННЯ СЦЕНІЧНОГО ДІЙСТВА

Крипчук М.В. 196

КООРДИНАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МУЗИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Цейко Н.О. 198

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АКТУАЛЬНІСТЬ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ БАСЕЙНІВ МАЛИХ РІК

Ковшун Наталія Едуардівна

ORCID ID: 0000-0003-0573-2932

д-р.екон.наук, професор, директор ННІЕМ

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Прощарук Юрій Анатолійович

аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Відродження малих річок та раціональне використання їх водних ресурсів має велике значення, оскільки вони є одним із основних джерел водокористування та найважливішим елементом географічного середовища. Життя малих річок тісно пов'язане з економікою та соціальною структурою прилеглих до них територій та змінюється на тлі їх розвитку, тому вони особливо чутливі до антропогенного навантаження.

Аналіз стану малих річок України, особливо індустріально розвинених регіонів, свідчить що незважаючи на зниження темпів водокористування та певне фінансування державних та регіональних програм з охорони навколишнього середовища, раціональні межі використання водних ресурсів перевищено. Існуючі методи нормування антропогенного навантаження на водні об'єкти, засновані на гігієнічній регламентації (гранично-допустимі концентрації - ГДК, гранично-допустимі скидання - ПДС) і не враховують усіх екологічних закономірностей, що визначають функціонування річкових систем.

Екологічне нормування антропогенного впливу на довкілля передбачає врахування стійкості та регенераційних можливостей екосистем на основі аналізу взаємозв'язку всіх компонентів ландшафтно-географічної системи в цілому та дослідження закономірностей формування, функціонування, а також зміни їх під впливом природних та антропогенних факторів. Цьому складному завданню присвячено багато наукових досліджень, проте єдиний методологічний підхід поки що не визначений. Тому в межах басейнів малих рік необхідно вдосконалити підходи щодо оцінювання впливу економічної системи на екологічну. Комплексна оцінка екологічного стану басейнів малих рік дозволить приймати науково-обґрунтовані управлінські рішення щодо реалізації природоохоронних заходів та розробити стратегію раціонального водокористування на основі ідентифікації найбільш значущих джерел забруднення та рівня виснаження екосистем. Важливою складовою такої оцінки є аналіз оцінки ризику здоров'ю населення. Відповідні методи завдяки своїй імовірнісній суті дозволяють агрегувати ризики за різними забруднюючими речовинами, джерелами забруднення, адміністративними або ландшафтно-територіальними одиницями, компонентами довкілля.

При розробці системи заходів щодо екологічного захисту та оздоровлення малих річок необхідно передусім вивчити їх природні особливості з виявленням умов сталої рівноваги та проаналізувати наслідки антропогенного впливу з метою визначення допустимого навантаження на водні екосистеми.

Теоретико-методичною основою такого дослідження є системний підхід. Водна екосистема розглядається як складова частина єдиного біогеоценозу з усіма прямими та зворотними зв'язками та у взаємодії всіх її елементів. Системний підхід має велике значення при розробці стратегії раціонального використання та охорони водних ресурсів малих річок з урахуванням наслідків прийнятих рішень для водогосподарських систем вищого рівня, тому що будь-яка господарська діяльність на малому водозборі впливає на умови водокористування, водоспоживання та якості води в річці, що приймає стік цього водозбору.

Таким чином, комплексна оцінка екологічного стану басейнів малих рік дозволить не лише відродити малі річки шляхом реалізації необхідного комплексу природоохоронних заходів, а й значно покращити екологічний стан водотоків вищого порядку, що, безумовно, вплине на комфортність умов проживання населення.

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ ЯК СПОСІБ ЕФЕКТИВНОЇ ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Плуталов Сергій Іванович

ORCID ID: 0000-0001-9155-5324

доцент кафедри сценічного мистецтва

Луганська державна академія культури і мистецтв, Україна

Війна, що почалася у лютому 2022 року в Україні докорінним чином змінила реальність в якій жили громадяни країни. Повоєнне відновлення держави потребуватиме не тільки суттєвих фінансових, а й моральних вкладень у розбудову. Якщо в плані фінансових ресурсів можна покладатися в тому числі і на зарубіжних партнерів, то моральне зцілення цілої нації на пряму залежить від умов та можливостей, що будуть створені всередині країни. На думку багатьох науковців, повоєнне відновлення економіки України знаходиться на стадії планування, що потребує розробки сучасної нормативно-правової бази, дієвих способів оцінки процесів відновлення, а точніше їх ефективності, суть якої розкривається в тому числі у формуванні пріоритетів, розподілі та використанні грошових коштів тощо. Виходячи зі сказаного, очевидним стає актуальність та своєчасність окресленого на пряму дослідження, мета якого зводиться до обґрунтування гіпотези, що розвиток креативних індустрій являється дієвим способом ефективного повоєнного відновлення економіки України.

Варто зауважити, що представлені результати дослідження є продовженням регулярних пошукових робіт в сфері креативної економіки та розвитку культурних й креативних індустрій, які ґрунтуються на теорії ефективності й сталого розвитку, спираються на сучасну нормативно-правову базу. Зокрема в роботі використано матеріали раніше проведених досліджень безпосередньо автора цієї роботи [1], а також П. Друкера, Д. Синка, В. Парето (в частині розуміння поняття ефективність); роботи Т. Адорно, М. Хоркхаймера, Д. Хезмондалша, Дж. Брунера, Р. Флоріда та Ч. Лендрі, П'єра Луїджі Сакко, А. Васецкого, С. Зуєва, О. Кліпкової, А. Флієра, О. Лазаревої, С. Давимуки, Л. Федулової [2], які дозволили сформулювати уявлення про культурно-креативні індустрії крізь призму соціально-економічних процесів; а праці Н. Мартинович, посприяли формуванню погляду на повоєнне відновлення української економіки та ефективності її розбудови [3].

Покладаючись на науковий базис зазначених вище авторів, а також офіційні аналітичні дані, як довоєнного, так і сучасного стану креативного сектору, дійшли висновків, суть яких тезисно відображена далі.

Під ефективністю повоєнної розбудови економіки України варто розуміти соціально-економічний стан, що описується сукупністю показників та дозволяє відобразити результат, до та після проведення заходів розбудови, який за своїми якісними та кількісними ознаками перевершує попередній рівень (Складено автором). На відміну від ресурсної економіки, креативна економіка характеризується сукупністю тих галузей, що витікають з індивідуальних творчих навичок та талантів та мають потенціал до отримання прибутку й створення робочих місць за рахунок експлуатації інтелектуальної власності [4].

Індивідуальні творчі навички та талант проявляють більшу стійкість до сучасних викликів та нарощують оберти, що позитивно відбивається на соціально економічному розвитку країн. Зокрема, згідно аналітиці ООН станом на січень 2020

року, на креативні індустрії припадало більш ніж 6% світового ВВП [5]. В ЄС-27 від 7 до 10% доданої вартості (далі ДВ) було створено саме в креативному секторі (залежно від включених індустрій) [5]. Рівень ДВ США за цей же період відповідав позначки 11%, в інших країнах від 2% до 12%. При цьому за останні десять років внесок креативних індустрій в економіку країн характеризується винятково позитивним трендом. Так, наприклад, у США вже зараз частка креативних індустрій у ВВП є співставною із переробною промисловістю (11,5% ВВП) [6].

Звичайно не можна говорити що стійкість креативного сектору абсолютна, беззаперечно вона відносна. В якості доказу можна констатувати, що окремі сектори креативної економіки також зазнали негативних наслідків не тільки від війни, а й від пандемії. В числі таких секторів опинилися найстаріші з них: театр, музика, візуальне мистецтво. Загалом по цих секторах протягом 2019-2022 рр. спостерігалось скорочення зайнятості на 37%. На 39% скоротилися обсяги замовлень і продажів, а 20% представників зазначених секторів виїхали за кордон через війну [7].

Однак, є і ті сектори, які навпаки навіть в період пандемії та війни продемонстрували позитивну динаміку. В числі таких ІТ, реклама, маркетинг та PR, аудіовізуальний сектор, архітектура, видавнича справа. Не варто забувати і про суміжні сектори креативного сектору, які також розширюються, і проявляють стійкість до глобальних викликів. З огляду на сказане, можна стверджувати, що сукупність 34-х категорій креативних індустрій та 17-ти категорій інших видів креативної економічної діяльності знаходяться в певному балансі, сукупність яких характеризується позитивною динамікою. Отже справедливо вважати що креативні індустрії являються способом ефективної повоєнної розбудови економіки України.

Список використаних джерел:

1. Martynovych N. & Plutalov S. (2022) Current trends of the development of creative industries and their impact on the national economy. *Problems of modern transformations. Series: economics and management*, (3). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-03-08>.
2. Давимука С. А. & Федулова Л. І. (2017) Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови: монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 528.
3. Мартинович Н.О. (2022) Комплекс показників оцінювання соціально-економічних результатів та ефективності відновлення зруйнованих територій через війну. *Економіка та право*, № 4 (67), 57-71. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.04.057>
4. Department for Culture, Information and Sport of Great Britain. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/organisations/departments-for-culture-media-and-sport>
5. UNESCO. Launch of the 2018 Global Report. Retrieved from: https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/global_report_fact_sheet_en.
6. The economic impact of the creative industries in the Americas. Oxford Economics. British Council. Retrieved from: <http://scm.oas.org/pdfs/2013/cidrp00451.cultura>.
7. Центр розвитку креативної економіки. Аналітичний звіт «Концепт креативної економіки: глобальні тренди, потенціал, перспективи розвитку в Україні». 2020. Вилучено з: <https://creativeconomy.center/wpcontent/uploads/2021/12/2>

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дмитренко Антон Анатолійович

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту Економіки і маркетингу
*Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова,
м. Харків, Україна*

Економічне забезпечення розвитку будівельних підприємств має багатоаспектний характер і визначається системою чинників, що формує кількісне підґрунтя для прийняття управлінських рішень на основі застосування теоретико-методичного підходу до оцінки рівня розвитку суб'єктів господарювання.

В існуючих наукових дослідженнях відсутні єдині підходи до визначення економічного забезпечення розвитку будівельних підприємств. Зокрема, для формування економічного забезпечення розвитку характеризуються функціональні напрями із формуванням відповідних показників:

- господарська діяльність: дохід від реалізації продукції, рівень витрат операційної діяльності, індекс зношуваності необоротних активів та ін.;
- фінанси підприємств: обсяг чистого прибутку, норма прибутку, коефіцієнти фінансової стійкості підприємства, коефіцієнт оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей, оборотність обігових активів та грошового потоку, рентабельність тощо;
- управління персоналом: чисельність і структура персоналу, коефіцієнт плинності кадрів, витрати на оплату праці, продуктивність праці, середньомісячний рівень заробітної плати, фондоозброєність тощо;
- збутова діяльність: витрати на збут, залишки готової продукції на кінець періоду, витрати на зберігання, окупність витрат на збут [1].

У контексті визначення економічного забезпечення розвитку підприємств деякі автори фокусують увагу на фінансовому забезпеченні. Представлене забезпечення складається із: фінансових методів, фінансових важелів, фінансових інструментів, нормативного та інформаційного забезпечення [2].

При формуванні економічного забезпечення розвитку будівельних підприємств визначаються стратегічні чинники їх функціонування. Для їх характеристики запропоновано застосовувати етапи аналізу зовнішнього середовища і стану потенціалу підприємства, формування цілей розвитку, формування критеріїв досягнення цілей, формулювання завдань, виявлення та виділення наявних ресурсів на цілі розвитку, виявлення факторів ризику і форс-мажору та вжиття заходів щодо їхньої нейтралізації.

Розробка економічного забезпечення розвитку будівельних підприємств визначається маркетинговими чинниками, на які вказують Райко Д. В., Мельник Д. Л., Лебідь Т. В., Самуляк В. Ю.

Таким чином, у результаті систематизації теоретичних положень визначено, що на формування економічного забезпечення розвитку будівельних підприємств впливають особливості на напрями функціонування діяльності суб'єктів господарювання, фінансові та стратегічні аспекти.

Список використаних джерел:

1. Безпарточний М.Г. (2009) Забезпечення стійкого економічного розвитку державних підприємств. Інноваційна економіка. *Економіка та конкурентоспроможність підприємств*, 75–79. Вилучено з: <http://www.inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/70/219>.
2. Журавльова І.В., Ястремська О.М., Меренкова Л.О. (2010) Фінанси підприємства: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення. Харків: ХНЕУ, 428.

ОЦІНКА РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Мамонов Костянтин Анатолійович

ORCID ID: 0000-0002-0797-2609

д-р. екон. наук, професор, завідувач кафедри

земельного адміністрування та геоінформаційних систем

*Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова,
м. Харків, Україна*

Коваленко Людмила Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-5959-9762

кандидат фізико-математичних наук, доцент,

завідувач кафедри вищої математики

*Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова,
м. Харків, Україна*

Гой Василь Васильович

ORCID ID: 0000-0003-1822-4478

канд. екон. наук,

докторант кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування

*Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова,
м. Харків, Україна*

Накопичення негативних явищ в економіці країни, неоднозначний вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, агресія РФ потребують переосмислення підходів до забезпечення розвитку. У цьому процесі особливого значення має формування кількісного підґрунтя на основі результатів оцінки розвитку будівельних підприємств.

В існуючих наукових розробках відсутні єдині підходи до оцінки розвитку суб'єктів господарювання. Зокрема, деякі автори фокусують увагу на визначенні розвитку підприємств через систему параметрів конкурентоспроможності, враховуючи напрями та особливості конкурентних позицій [1, с.65].

На противагу від попереднього підходу, у наукових розробках для оцінки розвитку застосовується відповідний індекс як сума індексів зростання реалізованої продукції, доданої вартості, власного капіталу та стійкості [2, с. 74].

На вартісних показниках оцінки рівня розвитку підприємств фокусують увагу [3, с. 150]. Використання інтервальних методів оцінки рівня розвитку із застосуванням критерію EVA представлено у науковій розробці [4, с. 111].

На інтегральних показниках розвитку підприємств зосереджена увага у роботах Єфремова Л., Плюти В., Подсолонко О., Сидоренко Ю.

Поряд з цим, для оцінки показників розвитку підприємств застосовуються чинники результативності, інноваційно-інвестиційного розвитку і ділової активності [5].

Удосконалюючи представлений підхід, формування оцінних процедур запропоновано здійснювати на основі системи критеріїв:

- кошти на придбання зовнішніх знань;
- кількість придбаного нового обладнання;

- розмір фінансування інформаційних і телекомунікаційних технологій як показників, що характеризують інноваційну сприйнятливість;
 - відсоток працівників, що підвищили свою кваліфікацію;
 - кількість коштів, що витрачаються на підвищення кваліфікації працівників;
- загальна сума витрат на інноваційну діяльність;
- ступінь інноваційності, кількість нових технологічних процесів;
 - обсяг реалізованої інноваційної продукції;
 - кількість досліджень та розробок у галузі [6].

Таким чином, у результаті систематизації теоретичних положень до оцінки розвитку підприємств запропоновано застосовувати інтегральний підхід, який дозволяє визначити узагальнений критерій на основі якого можна зробити висновки щодо напрямів та особливостей розвитку будівельних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Андрушків Б. М., Малюта Л. Я., Мельник Л. М. (2010) Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. Тернопіль: ТНТУ, 271.
2. Новакова О. И., Мерзликина Г. С. (2004) Экономическое развитие предприятия. Волгоград: волггту, 208.
3. Степанова Т. А., Квилинский А. С., Сюзяева О. В. (2009) Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія «економічна»*. (36–1), 147–154.
4. Погорелов Ю. С., Деева Е. А. (2009) Интервальная оценка развития предприятия с использованием показателя EVA. *Вісник Хмельницького національного університету*. 4(2), 110–114.
5. Клейнер Г. Б. (2007) Стратегия предприятия. М.: Наука, 436.
6. Семенченко Н. В., Мороз О. С. (2013) Формування системи основних первинних показників інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. (5). Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_75.

ПРОБЛЕМА ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ НОВОЇ ТЕХНІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іванова Ольга Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
проректор з науково-дослідної роботи

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», Україна

В сучасних складних умовах воєнного стану всі вектори економіки потребують підтримки та уваги. Перемогти у війні буде важко без функціонування бізнесу, який дозволяє українцям забезпечувати себе та підтримувати Збройні сили. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. Чимало підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони або припинити роботу. Однак навіть ті бізнеси, які відносно далеко від обстрілів, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу сировини. Проблеми щодо ефективного використання ресурсів посідають друге місце після проблем із постачанням. Потребу у додаткових зовнішніх інвестиціях для заміни (модернізації) обладнання з метою перепрофілювання чи зміни асортименту продукції мають більше 70 % з сучасних підприємств [1]. Навіть в умовах війни бізнес повинен працювати там, де це можливо, платити податки та давати країні ресурс для продовження оборони.

На вітчизняних підприємствах зростання економічної ефективності виробництва залежить від впровадження технічних рішень, що удосконалюють техніко-технологічну базу. Вибір більш економічної й ефективної техніки, що купується або замінюється, повинен бути економічно обґрунтованим, особливо в сучасних умовах обмеження ресурсів та максимальної невизначеності. Технічний розвиток підприємства – це процес формування й удосконалення його техніко-технологічної бази, орієнтований на кінцеві результати господарчої діяльності підприємства за рахунок техніко-технологічних нововведень [3].

Методика оцінки ефективності інвестицій розроблена в економічній літературі, проте оцінка ефективності впровадження нової техніки кожного разу потребує врахування її специфіки і особливостей організації виробництва, ситуації у зовнішньому середовищі. Необхідний пошук джерел фінансування, які зможуть забезпечити оперативні рішення задач, дозволять реалізувати принципи самоокупності та самофінансування. Економічна природа інвестицій обумовлена закономірностями процесу розширеного відтворення і полягає у використанні частини додаткового суспільного продукту для збільшення кількості і якості всіх елементів системи продуктивних сил суспільства. Поняття інвестування включає в себе широкий спектр таких категорій як прибутковість і рентабельність, ризики і окупність. Саме тому найважливішим елементом інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства є якісне обґрунтування ефективності інвестицій в техніко-технологічні інновації та визначення їх доцільності [2].

Вибір методу оцінки економічно ефективної техніки і визначення порівняльного економічного ефекту з урахуванням ризиків – гостроактуальна проблема для сучасного бізнесу незважаючи на багатоаспектність оперативних завдань підприємства в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення мети такої діяльності необхідно на підставі існуючих підходів до оцінки економічної ефективності технічних інновацій на підприємстві провести

етапи техніко-економічного обґрунтування шляхом зіставлення витрат та результатів від використання засобів виробництва. Процедура визначення економічної ефективності впровадження нової техніки і технології складається з чотирьох етапів: перший – визначення необхідних витрат для реалізації інноваційних заходів; другий – можливих джерел фінансування; третій – оцінка економічного ефекту від впровадження нової техніки і технології; четвертий – оцінка порівняльної ефективності нововведення шляхом зіставлення економічних показників [4]. Таким чином, економічна ефективність визначається зіставленням економічного ефекту і витрат на впровадження даного заходу.

Але урахування фактору часу, ризиків, інфляції та інших особливостей сучасності зможуть надати традиційній оцінці об'єктивність. Для цього необхідно використання таких методів дослідження, як аналіз, моделювання, прогнозування. Усі вони будуть націлені на пошук достовірно розрахованої ставки дисконтування з урахуванням усіх чинників в умовах війни. Тільки такі методичні підходи до оцінки економічної ефективності інвестицій зможуть допомогти прийняти обґрунтоване рішення по вибору способів оновлення техніко-технологічної бази. Економічна оцінка інвестицій займає центральне місце в процесі обґрунтування і вибору можливих варіантів вкладення коштів в операції з реальними активами

Моделювання інфляції та застосування змінної ставки дисконтування при визначенні економічної ефективності інвестицій у нову техніку буде стабілізувати вибір джерел фінансування, результативність проекту. Вже сьогодні має формуватися стратегія повоєнного економічного розвитку України, орієнтована на її максимальну дерегуляцію та демонополізацію. Підвищення ефективності функціонування підприємства як суб'єкта господарської діяльності шляхом результативної інвестиційної політики сприятиме стабілізації економіки держави в вільний та мирній Україні.

Список використаних джерел:

1. Економіка і менеджмент 2022: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 квіт. 2022 р. : Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022.
2. Іванова О. А. Ефективна організація виробництва як засіб управління конкурентоспроможністю інноваційного підприємства / О. А. Іванова // Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.». – Харків, 2019, Т. 26. С. 163-170.
3. Лактіонова О. А. Інвестування : навчальний посібник / О. А. Лактіонова. Донецьк. націон. ун-т імені Василя Стуса – Вінниця, 2019. 256 с.
4. Однорог М. А. Методика визначення ефективності інвестиційного забезпечення на сучасному етапі / М. А. Однорог // Економіка. Фінанси. Право. – № 11, 2019. С. 7–11.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ НА ОСНОВІ ДОХОДІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

*д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, Україна*

Відповідно до МСБО 16 “Основні засоби” амортизація – це систематичний розподіл суми активу, що амортизується, протягом строку його корисної експлуатації [1].

Розраховують амортизацію за різними методами. Для її визначення можна використовувати обернений метод на основі доходів від реалізації.

Відповідно до НП(С)БО 15 “Дохід” до груп доходів відносяться дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо).

Шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів визначається чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) [2].

Дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємство одержує в результаті основної діяльності.

НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” визначено, що основна діяльність – це операції, пов’язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу [3].

Облік доходу (виручки) від реалізації продукції і чистого доходу ведуть на рахунку 70 “Доходи від реалізації”. На субрахунках цього рахунку відображаються види доходів від реалізації, а саме:

- 701 “Дохід від реалізації готової продукції”;
- 702 “Дохід від реалізації товарів”;
- 703 “Дохід від реалізації робіт і послуг”;
- 704 “Вирахування з доходу”;
- 705 “Перестрахування”.

За кредитом субрахунків 701-703 відображається збільшення (одержання) доходу, за дебетом – належна сума непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість та інших, передбачених законодавством); результат операцій перестрахування (у кореспонденції з субрахунком 705 “Перестрахування”); результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях); та списання у порядку закриття на рахунок 79 “Фінансові результати”.

На субрахунку 701 “Дохід від реалізації готової продукції” узагальнюється інформація про доходи від реалізації готової продукції.

На субрахунку 702 “Дохід від реалізації товарів” підприємства торгівлі та інші організації узагальнюють інформацію про доходи від реалізації товарів.

На субрахунку 703 “Дохід від реалізації робіт і послуг” підприємства і організації, що виконують роботи і надають послуги, узагальнюють інформацію про доходи від реалізації робіт і послуг, зокрема, дохід від орендних платежів за оренду об’єктів інвестиційної нерухомості, про результати зміни резервів незароблених премій [4; 5].

Дохід від реалізації продукції відображається за кредитом рахунку 70, а за дебетом рахунку 70 – чистий дохід.

Також чистий дохід обліковується за кредитом субрахунку 791 “Результат операційної діяльності” рахунку 79 “Фінансові результати”.

За видами доходу від реалізації і чистого доходу від реалізації, а також за субрахунками до рахунку 70 доцільно використовувати різні обернені методи амортизації необоротних активів на основі доходів від реалізації, зокрема: 1) метод на основі доходу від реалізації готової продукції; 2) метод на основі доходу від реалізації товарів; 3) метод на основі доходу від реалізації робіт і послуг; 4) метод на основі чистого доходу від реалізації готової продукції; 5) метод на основі чистого доходу від реалізації товарів; 6) метод на основі чистого доходу від реалізації робіт і послуг і ін.

Вираховується обернений метод на основі доходів від реалізації в протилежному порядку до методу на основі доходів від реалізації, а суми при цьому ставляться у зворотній послідовності: 1-й рік у останній, 2-й у передостанній і т. д.

Річна сума амортизації за методом на основі доходів від реалізації визначається як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який обчислюється діленням фактичного обсягу доходів від реалізації за окремі періоди на плановий обсяг доходів від реалізації за увесь період.

Щоб вирахувати амортизацію необоротних активів методом на основі доходів від реалізації використовують такі формули:

$$CA = (PB - LB) \times KA,$$

де *CA* – сума амортизації; *PB* – первісна вартість об’єкта; *LB* – ліквідаційна вартість об’єкта; *KA* – коефіцієнт амортизації.

$$KA = OD : POD,$$

де *OD* – обсяг доходів від реалізації за окремі періоди; *POD* – плановий обсяг доходів від реалізації за увесь період.

Можливо розрахувати амортизацію необоротних активів на основі доходів від реалізації за іншим варіантом:

$$CA = OD \times KA,$$

$$KA = (PB - LB) : POD.$$

Обернений метод амортизації на основі доходів від реалізації можна розрахувати двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

За допомогою прикладу здійснимо розрахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі доходів від реалізації.

Приклад. Необоротні активи мають первісну вартість 85000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 5 років, ліквідаційну вартість – 5000 грн. Звідси, вартість, яка підлягає амортизації, дорівнює 80000 грн (85000 грн – 5000 грн = 80000 грн).

Планується одержати за період амортизації необоротних активів 242000 грн доходів від реалізації, в тому числі: за 1-й рік – 84000 грн, за 2-й рік – 77000 грн, за 3-й рік – 50000 грн, за 4-й рік – 23000 грн, за 5-й рік – 8000 грн.

Вирахуємо виробничу ставку (коефіцієнт) амортизації: за 1-й рік – 0,3471 ($84000 : 242000 = 0,3471$), за 2-й рік – 0,3182 ($77000 : 242000 = 0,3182$), за 3-й рік – 0,2066 ($50000 : 242000 = 0,2066$), за 4-й рік – 0,0950 ($23000 : 242000 = 0,0950$), за 5-й рік – 0,0331 ($8000 : 242000 = 0,0331$).

Результати обрахунку амортизації необоротних активів за 1-м способом методу на основі доходів від реалізації подані в таблиці 1, а за 1-м способом оберненого методу на основі доходів від реалізації подані – таблиці 2.

Таблиця 1

Обчислення амортизації необоротних активів методом на основі доходів від реалізації із початкової вартості необоротних активів (1-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Доходи від реалізації, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	85000	84000	0,3471	29503
2	85000	77000	0,3182	27047
3	85000	50000	0,2066	17561
4	85000	23000	0,0950	8075
5	85000	8000	0,0331	2814
x	Разом	242000	1	85000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Обчислення амортизації необоротних активів оберненим методом на основі доходів від реалізації із початкової вартості необоротних активів (1-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Доходи від реалізації, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	85000	8000	0,0331	2814
2	85000	23000	0,0950	8075
3	85000	50000	0,2066	17561
4	85000	77000	0,3182	27047
5	85000	84000	0,3471	29503
x	Разом	242000	1	85000

[авторська розробка]

В таблицях 1 і 2 можна побачити, що використання 1-го способу амортизації необоротних активів простим і оберненим методом на основі доходів від реалізації дає змогу повністю розподілити вартість необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Застосування 2-го способу простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі доходів від реалізації представлено відповідно в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Обчислення амортизації необоротних активів методом на основі доходів від реалізації із залишкової (балансової) вартості необоротних активів (2-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Доходи від реалізації, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	85000	84000	0,3471	29503
2	55497	77000	0,3182	17659
3	37838	50000	0,2066	7817
4	30021	23000	0,0950	2852
5	27169	8000	0,0331	27169
x	Разом	242000	1	85000

[авторська розробка]

Таблиця 4

Обчислення амортизації необоротних активів оберненим методом на основі доходів від реалізації із залишкової (балансової) вартості необоротних активів (2-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Доходи від реалізації, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	27169	8000	0,0331	27169
2	30021	23000	0,0950	2852
3	37838	50000	0,2066	7817
4	55497	77000	0,3182	17659
5	85000	84000	0,3471	29503
x	Разом	242000	1	85000

[авторська розробка]

При застосуванні 2-го способу простого і оберненого методів амортизації необоротних активів (табл. 3 і 4) в останньому і першому роках буде нерозподілена вартість необоротних активів, яка відноситься у витрати.

Висновки. Визначення амортизації необоротних активів можна здійснювати за оберненим методом на основі доходів від реалізації.

Щоб визначити амортизацію необоротних активів за цим методом спочатку потрібно її розрахувати за методом на основі доходів від реалізації і суми переставити у протилежній черговості: перший рік у останній, другий – у передостанній і т.д.

Можна використовувати два способи розрахунку оберненого методу амортизації необоротних активів на основі доходів від реалізації: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Законодавством не передбачено використовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі доходів від реалізації. Тому підприємство може його використовувати за власним рішенням, наприклад в управлінському обліку.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 “Основні засоби”. (2012). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

МЕХАНІЗМИ ГАРАНТУВАННЯ ЯК ОСНОВА ФІНАНСУВАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Колєснікова Ганна Валеріївна

провідний економіст

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Ляшенко Вячеслав Іванович

Доктор економічних наук, професор, завідувач відділу

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Іванов Сергій Володимирович

Член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Післявоєнне відновлення актуальна тема у суспільстві сьогодні. Про нього говорять за кожної нагоди і представники влади, і організації громадянського суспільства, і пересічні громадяни. Адже кожен хоче бачити за лихоліттям війни світле майбутнє. Що ми зможемо відбудувати свою країну та стати на шлях інтенсивного економічного розвитку. Коли ми говоримо про післявоєнну відбудову, то перш за все мова про відновлення економіки. А фінансова підтримка є безумовною запорукою для її відновлення. Глобальна мета цього процесу – зробити так, щоб бізнес і населення знову генерували валовий продукт для держави. Україна потребує підтримки ЄС та інших міжнародних організацій у фінансуванні, розбудові сильних інституцій, перезавантаженні судової системи та завершенні реформи державної служби.

Ситуація в українській економіці коливається і перебуває під впливом багатьох форс-мажорних факторів через бойові дії. Руйнування виробничих потужностей, значні пошкодження індустріальної інфраструктури, житлово-комунальної сфери, звуження логістичних можливостей значно деформують структуру економіки України. Вартісні втрати ВВП за 2022-2023 рр. становлять 4,7 трлн. грн. в цінах 2023 року.

Станом на червень 2023 року ООН оцінює кількість біженців з України у всіх країнах світу на рівні 6,3 млн осіб, з них понад 5,9 млн припадає на країни Європи, біля 40% працевлаштовані. За експертними оцінками на кінець травня 2023 року сума прямих збитків, завданих житловому фонду України внаслідок повномасштабної війни, складає понад \$54 млрд. Згідно прогнозів аграріїв, площа посівів зернових та олійних культур в Україні в результаті цього сезону буде на 25% (або на 6 млн га) меншою, ніж у роки до повномасштабного вторгнення. Непрямі втрати у сільському господарстві через зменшення виробництва, блокади портів та подорожчання виробничих факторів оцінюються у \$23,3 млрд. За підрахунками Світового банку, економічне відновлення України коштуватиме понад 400 млрд доларів, що більше ніж удвічі перевищує розмір довоєнної економіки країни. У січні-червні 2023 року дефіцит державного бюджету сягнув майже 746 млрд грн без урахування грантів у доходах (476.3 млрд грн з урахуванням грантів). Дефіцит та погашення боргових зобов'язань за шість місяців 2023 року покрито за рахунок: міжнародної допомоги: 23.6 млрд долл. США (із них позики – 16.2 млрд долл. США).

Однак, з другого кварталу 2023 року спостерігається поліпшення у економіці України. Найзначнішим чинником для покращення ситуації в економіці стали швидке відновлення та відносно стабільна робота з лютого української енергосистеми, яка з жовтня минулого по січень поточного року була активно атакована РФ.

У лютому ситуація з енергопостачанням покращилася, що позитивно позначилося на економічній активності у всіх галузях. НБУ розраховує індекс очікувань ділової активності (ІОДА), який відбиває оцінки бізнесом поточного стану економіки. Цей індекс дуже суттєво зріс з кінця минулого року (грудень – 42,1 пункту) до квітня – 51,5 п. Уперше за півтора року ІОДА перевищив рівноважний рівень – значення індексу на рівні 50 п. є нейтральним. Позитивно на оцінках компаній більшості секторів позначилися збільшення пропозиції продовольства та пального, покращення інфляційних та курсових очікувань, підвищення споживчих настроїв населення.

За даними опитування Європейської Бізнес Асоціації, український бізнес продовжує адаптуватися до викликів, спричинених збройною агресією Росії. Зокрема, у другому кварталі 2023 року вже 68% компаній працюють у повному обсязі (у I кварталі – 54%, а у IV кварталі минулого року цей показник становив 44%). У той же час до 31% скоротилася кількість компаній, що працюють з обмеженнями (у січні–березні – 46%).

Крім того, інфляція знижується більш швидкими темпами, ніж очіувалося спочатку – з 26,6% р./р. у грудні минулого року до 17,9% р./р. у квітні 2023 року. НБУ переглянув прогноз щодо споживчої інфляції у поточному році з 18,7% до 14,8%. Нагадаємо, що в держбюджеті-2023 інфляція очікується на рівні 28% після 29,3% у 2022 році (грудень до грудня). [3]

Визначальним фактором для функціонування української економіки є постійна фінансова підтримка наших міжнародних партнерів. За 2023 рік Україна очікує отримати приблизно \$42 млрд зовнішнього фінансування для покриття дефіциту бюджету та початку відновлення. Також позитивним чинником для розвитку всієї економіки залишається «зернова угода», у рамках якої для експорту зернових було розблоковано частину чорноморських портів України.

Однак світові партнери коригують свої прогнози не лише у бік збільшення. У квітні Світовий банк погіршив очікування зростання української економіки у 2023 році до 0,5% із 3,3%, які були зазначені в січневому прогнозі. У березні Мінекономіки переглянуло макропрогноз на 2023 рік, погіршивши оцінку зростання ВВП із 3,2% до 1%.

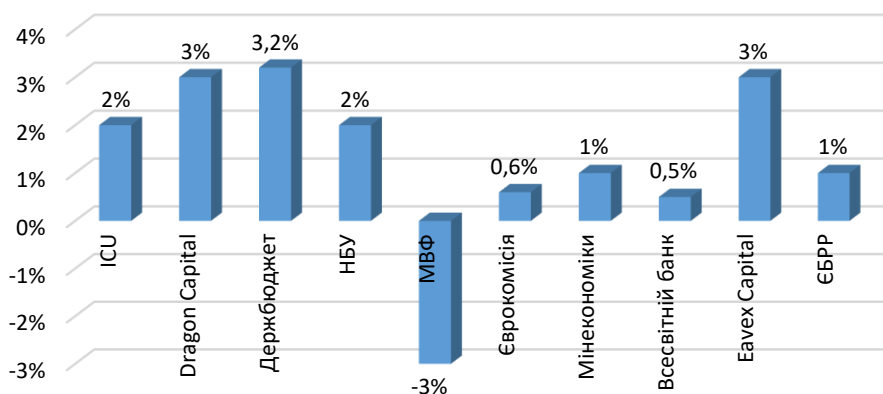

Рис. 1. Прогнози динаміки ВВП України у 2023 р.

Найбільшим песимістом у своїх оцінках виявився МВФ (-3%). Хоча у програмі EFF прогноз динаміки ВВП у базовому сценарії на поточний рік становить від -3% до +1%, у Фонді очікують, що зростання української економіки 2023-го може опинитися на верхньому кордоні цього діапазону (+1%).

Ключовим ризиком для всіх прогнозів залишається інтенсивність війни та збільшення терміну бойових дій на більш тривалий термін, а також своєчасність та обсяг надання фінансової допомоги міжнародними партнерами.

Загалом про високий рівень невизначеності оцінок говорить консенсус-прогноз восьми підприємств та недержавних інститутів. Їхні оцінки динаміки українського ВВП у 2023 році варіюються в межах від -4,6% до +5,5%, із усередненим показником у вигляді падіння на 0,1%.

Макроекономічна ситуація в Україні поступово відновлюється, але повноцінне відновлення країни вимагатиме значних інвестицій. Потреби України у фінансуванні для відновлення та реконструкції Світовий банк оцінив у \$411 млрд, з яких \$14 млрд – критичні потреби, які мають бути закриті цього року.

На Лондонській конференції в червні 2023 року було заявлено про пропозицію ЄК створити спеціальний інструмент для підтримки відновлення, відбудови та модернізації України. Відповідний документ Єврокомісія ухвалила напередодні.

Новий інструмент передбачає підтримку України протягом 2024–2027 рр. обсягом 50 млрд євро. Ці кошти у формі грантів і позик планується використати для реалізації Плану відновлення, реконструкції та модернізації країни в рамках процесу вступу України до ЄС, спеціальної інвестиційної рамкової програми та технічної допомоги та інших допоміжних заходів.

Водночас, запровадження нового спеціального інструменту суттєво змінює загальний формат фінансово-політичної взаємодії України та Євросоюзу.

Інструмент передбачає виділення Україні 50 млрд євро протягом чотирьох років. Повне та ефективне використання таких коштів — це стратегічний виклик для України, зважаючи на нашу «кредитну» історію. Планується, що частина коштів буде дана у вигляді грантів (17 млрд), частина у вигляді кредитів (33 млрд). Додатково обговорюється механізм передачі Україні \$200 млрд заморожених активів Росії.

Обговорюється також Трастовий фонд ЄС-Україна, який намагатиметься отримати початкові 20 млрд євро у вигляді внесків від країн ЄС та бюджету ЄС у формі грантів, кредитів та гарантій. У документах наголошується, що саме гарантії мають дати мультиплікативний ефект та призвести до інфраструктурних проєктів загальною вартістю близько 100 млрд євро, що становить близько половини нагальних потреб України. [2]

Однак є багато факторів, які стримують бажання інвесторів вкладати в економіку України.

Однією з головних проблем є нестача довіри українському держапарату та відчуття відсутності гарантій від військових ризиків. Також інвестори мають сумніви щодо ефективності українського правосуддя, що створює додаткові ризики для бізнесу. Ще одним фактором, який перешкоджає інвестиціям, є нерозуміння ними інструментів для вкладення коштів в Україну.

Європейський Союз, як правило, не є професійним інвестором, і він схильний надавати перевагу портфельним інвестиціям, вкладаючи до 25% від загального обсягу проєкту, без впливу на управління бізнесом.

Українському бізнесу складно знайти 75%, що залишилися, з урахуванням відсутності розвиненого фондового ринку і високої вартості банківського фінансування, яка може досягати до 30% річних.

З огляду на вищенаведене постають логічні питання. Кому та на яких умовах гранти? Хто ухвалює рішення? Кому кредити? Уряду чи бізнесу, який потребує відновлення? На них необхідно відповісти саме Україні, запропонувавши механізми які дозволять ефективно використати надані кошти.

Такими механізмами можуть стати:

1. Проектне банківське фінансування. Воно може покрити до 80% від загального обсягу інвестицій у проекти, зберігаючи при цьому керованість бізнесу з боку акціонерів-ініціаторів проекту. Для такого кредитування не потрібні зовнішні застави, банк виступає співінвестором до моменту запуску виробництва з подальшою трансформацією своєї ролі у класичного кредитора. Проектне банківське фінансування може бути зрозумілим, вигідним інструментом для європейських інвесторів, оскільки дозволяє брати участь у конкретному проекті та одночасно знижує ризики, пов'язані з основним бізнесом позичальника. [1]

Механізм фінансування:

- західні фонди фінансують через купівлю фондів один із держбанків, які мають профільний досвід та команди (Укргазбанк або Укрексімбанк). Прибутковість за ними може бути до 7% -10% річних.

- банки прив'язаний ресурс використовують для проектного фінансування нових проектів за ставкою не вище 10%-12% річних та строком до 10 років.

- у проекти банки дають до 80% від необхідного капіталу, 20% йде від ініціатора проекту.

- управління проектом зберігається за ініціатором, банк же використовує механізми супервайзингу та контролю фінансів, що дозволяє контролювати ризики.

- після запуску проекту за домовленістю банк стає просто кредитором, де побудований актив за новою вартістю стає запорукою.

2. Гарантійний фонд.

У світовій практиці для вирішення проблем високого ризику кредитування підприємств малого бізнесу та неможливості надання ними достатнього кредитного забезпечення, багато країн, запровадили схеми кредитної гарантії. Основною спільною рисою цих схем є те, що ризик кредитування в них розподіляється в узгоджених пропорціях між позикодавцем (банком або фінансовою установою) та гарантійною організацією. Такі схеми гарантують компенсацію банкам у випадку невиконання позичальниками їх зобов'язань по виданих кредитах, таким чином зменшуючи ризики кредиторів.

Вони мають дві основні переваги. По-перше, це зменшує необхідність прямого виділення бюджетних коштів на підтримку підприємств малого бізнесу. По-друге, це сприяє розвитку навичок оцінки ризиків у кредиторів і позичальників, зміцненню довгострокових зв'язків між ними й, в подальшому, поступово призводить до ситуації, коли участь держави як гаранта стає необов'язковою.

Задля ефективного функціонування гарантійних схем існують правила відбору позичальників та максимальних розмірів гарантій. Для кожного окремого кредиту максимальний розмір гарантії не повинен перевищувати 50% від суми кредиту; максимальний обсяг усіх виданих під гарантію кредитів не повинен перевищувати загальний обсяг гарантійного фонду більш ніж в 5 разів. Це дозволяє мінімізувати неповернення кредитів і, відповідно, збитки як приватних фінансових інститутів, так і державного гарантійного фонду. Плата на покриття адміністративних витрат по забезпеченню гарантійних схем стягується окремо. Плата може мати форму або одноразового авансового платежу в гарантійний фонд у розмірі 1-3 % від загальної суми, на яку надається гарантія, або щомісячного платежу, що розраховується залежно від залишкової суми на яку надана гарантія. Для мінімізації ризиків гарантійний фонд повинен строго дотримуватися принципу диверсифікованості по галузях і категоріях позичальників, а також не перевищувати встановлених меж для розмірів окремих гарантій. [4]

Механізм діяльності фонду у спрощеному вигляді складається з наступних етапів:

1. Підприємство звертається до банку, а для забезпечення кредиту пропонує певну заставу.
 2. Банк розглядає заявку та приймає рішення про те, що кредит може бути наданий тільки за умови надання додаткового забезпечення або ж нестача забезпечення буде покрита гарантійним фондом.
 3. Підприємство звертається до гарантійного фонду за наданням гарантії та передає документи, які підтверджують намір банку надати кредит.
 4. Гарантійний фонд розглядає заявку та приймає рішення про надання (або відмову) гарантії.
 5. Підприємство проводить оплату гарантійному фонду за надану гарантію.
 6. Банк, гарантійний фонд та позичальник укладають договір гарантії.
 7. Банк та підприємство укладають кредитний договір
- Схематично механізм діяльності фонду представлено на рис.1

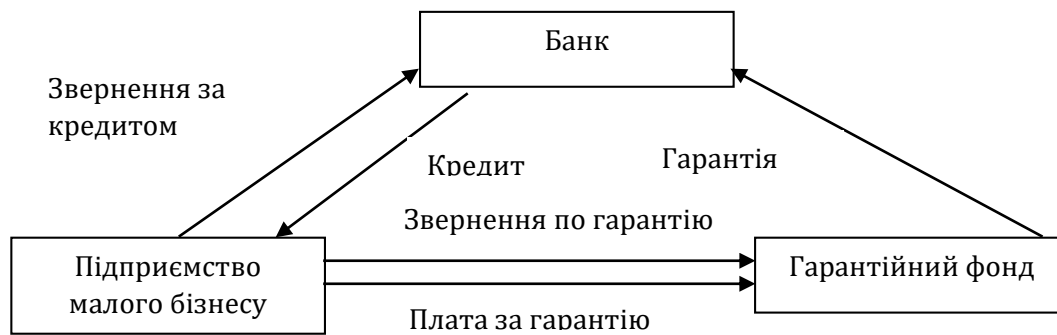

Рис. 2. Механізм діяльності гарантійного фонду

3. Товариства взаємного кредитування та компанії взаємних гарантій.

Товариства взаємного кредитування (ТВГ) формуються позичальниками кредитів, які, вступаючи до товариства й сплачуючи грошові внески, одержують право на придбання гарантії товариства на кредити, які надаються банками. У випадку, якщо позичальник не здатний повернути кредит, за нього розплатується товариство. Джерелом коштів ТВГ є створений у рамках товариства гарантійний фонд. Даний фонд формується із внесків і комісійних за гарантію. Членство в ТВГ дає певні переваги для суб'єктів малого підприємництва: гарантії ТВГ поширюють базу забезпечення кредиту: банк враховує як забезпечення не тільки майно підприємства, але й фонди товариства; гарантії товариства дозволяють банку вважати, що він має справу із платоспроможним клієнтом, фінансове становище якого перевірено не тільки його співробітниками, але й підтверджене учасниками товариства, які, як правило, добре знають стан справ позичальника; товариство не є комерційною організацією на відмінність, наприклад, від страхових компаній, у зв'язку із чим тут застосовуються досить низькі комісійні по гарантіях; створення товариств не вимагає зовнішніх інвестицій, усі витрати покриваються членами товариства.

У такий спосіб ТВГ дають можливість суб'єктам малого підприємництва залучати певну частину кредитів із приватних кредитних інститутів. Оскільки одержання позикових коштів для малих підприємств пов'язане із труднощами, міжнародні організації реалізують пілотні проекти, такі як об'єднання за принципом групової відповідальності. Наприклад, у Бангладеш проводиться кредитування під

гарантію груп з п'яти членів, де кожний її учасник - підприємець - несе солідарну відповідальність і доступ до нового кредиту залежить від повернення попереднього. Цю своєрідну схему, за даними, Міжнародної організації труда (МОТ), використовують деякі банки, вважаючи, що вона гарантує повернення виданих кредитів.

Бізнес в області взаємних гарантій у країнах Європейського союзу існує вже кілька десятиліть і вважається важливим інструментом, що відкриває доступ малого підприємництва до джерел фінансування. Компанії взаємних гарантій (КВГ) представляють собою особливу структуру, не будучи офіційно ні компанією з обмеженою відповідальністю, ні акціонерним товариством. З погляду капіталу компанії й зобов'язань її членів, такі компанії ідентичні акціонерним товариствам. Головна мета КВГ полягає в наданні гарантій своїм власним членам (власникам частки компанії); інші види діяльності, пов'язані з підтримкою малого підприємництва, носять вторинний характер, і в законодавстві насамперед підкреслюється принцип забезпечення платоспроможності КВГ.

Для впровадження функціонування КВГ в Україні необхідно провести необхідні юридичні зміни в Господарчому кодексі та ряді законів. У цьому зв'язку пропонується в Господарському кодексі України ввести окрему статтю, що регулює правовий статус КВГ, порядок їх створення, функціонування й інші питання. Повинні бути чітко застережені правила членства (умови, права, обов'язки) фізичних і (або) юридичних осіб, прописані фінансові відносини між членами товариства і їх діловими партнерами. За КВГ слід закріпити статус юридичної особи. Такі організації повинні бути як комерційними, так і некомерційними. А якщо ні, то основною метою їх діяльності стане отримання прибутку, що буде суперечити інтересам їх членів. Доцільність закріплення норм про КВГ у рамках законодавства пояснюється тим, що такі товариства створюються саме для суб'єктів малого підприємництва. Прийняття відповідних норм послужило б гарантією легітимності створення таких товариств.

Іншою необхідною умовою для залучення та використання міжнародних інвестицій є створення План відновлення та модернізації України.

Цей документ має містити перелік цілком конкретних проектів «на землі» та реформ на шляху до членства України в ЄС. Єврокомсія оцінюватиме План за чотирма критеріями, а саме:

а) адекватність цілям Інструменту (відновлення, структурні реформи та зближення з ЄС);

б) відповідність Плану потребам регіонів України у вирішенні проблем повоєнного відновлення, реконструкції та модернізації, з яким сьогодні стикаються місцеві громади, та залучення місцевих органів влади до процесу реконструкції на місцевому рівні;

в) наскільки запропоновані Україною заходи забезпечують ефективний моніторинг, звітування та впровадження Плану;

г) ефективність запропонованих Україною заходів щодо запобігання та виявлення порушень, шахрайства, корупції та конфлікти інтересів, при використанні коштів Інструменту.

Отже, державна економічна політика вже зараз потребує зосередження зусиль на цілях відновлення економічної самодостатності країни, запорукою цього можуть стати міжнародні інвестиції. Для залучення ресурсів міжнародних інвесторів бізнесу Україні потрібно забезпечити прозорі та зрозумілі механізми. Такими механізмами можуть стати механізми гарантування. Для їх впровадження необхідно провести аналіз діючого законодавства, та провести його реформування.

Список використаних джерел:

1. Амелін А. Європейські інвестиції в Україну: можливості чи ризики? URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/kredit-chogo-boyatsya-inozemni-investori-groshi-dlya-ukrajini-50341316.html>
2. Бураковський І. Єврокомісія створить спеціальний інструмент для підтримки відновлення, відбудови та модернізації України. Про що йдеться? URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/groshova-dopomoga-na-shcho-yes-vidilit-ukrajini-50-mlrd-yeurovisioni-ukrajini-50341253.html>
3. Економіці України прогнозують зростання на 2-3% у 2023 році. ГМК CENTR: веб-сайт. URL: <https://dia.dp.gov.ua/ekonomici-ukra%D1%97ni-prognozuyut-zrostannya-na-2-3-u-2023-roci/>
4. Загальні методичні положення з розвитку елементів регіональної інфраструктури мікрострахування та гарантування кредитів малому підприємництву / під заг. ред. В. І. Ляшенка; Інститут економіки промисловості НАН України. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 120 с.
5. Іванов С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України / С.В. Іванов // Економіка України. - 2019. - № 1 (686). - С. 75-89

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЇ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТАНТА: ДОСВІД УГОРЩИНИ

Лоскоріх Габрієлла Людвиківна

ORCID ID: 0000-0002-5402-7220

доктор філософії 071 «Облік і оподаткування»

заступник завідувача кафедри обліку і аудиту

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Україна

Перчі Оксана Федорівна

ORCID ID: 0000-0003-4514-721X

голова циклової комісії «Облік і оподаткування»

Фаховий коледж

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, Україна

Динамічний розвиток і глобалізація економічних процесів, запити бізнес-середовища вимагають активного розвитку ринку податкового консультування. Збільшення складності податкових систем, постійні зміни, зокрема неузгодженість та суперечливість окремих законодавчих норм і регулюючих вимог, перспективи гармонізації міжнародних податкових відносин створюють потребу в професійних консультаціях щодо питань оподаткування, які мають у подальшому сприяти економічному та соціальному розвитку суб'єктів господарювання.

Податкове консультування це різновид професійної діяльності, націленої на співпрацю фахівця з питань оподаткування та клієнта щодо врегулювання різнобічних аспектів податкової політики, яка передбачає пошук оптимальних варіантів та гарантує законність їх реалізації [10].

Сьогодні податкове консультування прийнято визначати як: процес взаємодії консультанта і клієнта, результатом якого є зміни у податковій політиці підприємства; різновид експертної допомоги клієнту під час вирішення завдання оптимізації оподаткування за умови постійних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі; послугу, що надається консультантом для запобігання виникненню у клієнта проблем у сфері оподаткування; метод освоєння наукових розробок, досягнень передового зарубіжного та вітчизняного досвіду стосовно питань, пов'язаних з оподаткуванням [8].

Ізмайлов Я. та Єгорова І. [6] наголошують, що консультування з питань оподаткування належить до сфери права та економіки, водночас розв'язуючи проблеми управління фінансами підприємства.

Безпалько І. стверджує, що для самого податкового консультанта консультування - це цікавий і перспективний вид бізнесу, оскільки тенденції щодо постійних змін та ускладнення системи оподаткування та податкового законодавства призводять до підвищення попиту на цей вид консалтингу [5].

Погоджуємося із Соболевською К. і Тучак Т., які зазначають, що «податковий консультант – це експерт у сфері оподаткування, який є спеціалістом в юриспруденції, фінансах, економіці, бухгалтерії. Він націлений на кваліфіковане, системно-комплексне вирішення податкових завдань особливого призначення. Місія податкового консультанта – згуртувати команду і націлити її на рішення конкретних податкових завдань [9].

Позитивна практика Угорщини щодо функціонування податкових консультантів є важливим аспектом при визначенні особливостей їх діяльності, який

можна використовувати для удосконалення вітчизняної системи податкового консультування, адже ця професія користується неабияким попитом, характеризується широким спектром наданих послуг і є конкурентоспроможною.

Оскільки професія податкового консультанта не є новою, європейська фінансова традиція засвідчує, що інститут фінансового консалтингу в Угорщині розвивається ще з 50-х років минулого сторіччя [7].

Відповідно до Уніфікованої системи класифікації професій (FEOR-08) [4] в Угорщині професія податкового консультанта відноситься до розділу 25 «Професії економічного спрямування», зокрема підрозділу 251 «Фінансові та бухгалтерські професії». Отож, основною функцією податкового консультанта є посередництво між платниками податків і податковими органами, адже його робота пов'язана з широким спектром завдань починаючи від нарахування податків і зборів, визначення бюджетної підтримки, вибору вигідної системи оподаткування, закінчуючи поданням податкових декларацій і захистом інтересів клієнта.

В Угорщині державне регулювання діяльності податкових консультантів здійснюється на підставі Постанови Уряду Про реєстрацію та підвищення кваліфікації податкових консультантів, податкових експертів і сертифікованих податкових експертів від 20.12.2018 № 263/2018 [3], Закону про порядок оподаткування СЛ від 2017 року [2], Закону про загальні правила початку та продовження здійснення службової діяльності LXXVI від 2009 р. [1]. У цій країні окремо розглядають професії податкового консультанта, податкового експерта та сертифікованого податкового експерта, адже до них застосовують різні вимоги (таблиця 1).

Таблиця 1

Вимоги до професій податкового консультанта, податкового експерта та сертифікованого податкового експерта

Назва професії	Вимоги
Податковий консультант	ища освіта. рофесійна кваліфікація податкового консультанта.
Податковий експерт	ища освіта. рофесійна кваліфікація податкового консультанта, фінансового консультанта або аудитора. освід професійної роботи у сфері податкового або фінансового консультування не менше як 3 роки.
Сертифікований податковий експерт	ища освіта. рофесійна кваліфікація сертифікованого податкового експерта.

Джерело: узагальнено авторами на основі [3]

Професія податкового консультанта в Угорщині відіграє важливу роль у допомозі суб'єктам господарювання і фізичним особам щодо вирішення питань, пов'язаних з оподаткуванням. Ключовими аспектами професії податкового консультанта в Угорщині є: високі професійні компетентності, забезпечення виконання податкових обов'язків, оптимізація податкового навантаження, попередження податкових ризиків, актуалізація знань з метою надання якісних послуг правової та податкової допомоги.

Важливо відзначити, що податкові консультанти в Угорщині повинні мати вищу освіту, професійну кваліфікацію, досвід роботи, щорічно підвищувати свою кваліфікацію, умови якої закріплено у державних нормах, дотримуватися професійної етики та зобов'язань перед клієнтами і норм діючого законодавства країни.

Список використаних джерел:

1. 2009. évi LXXVI. törvény a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900076.tv>
2. 2017. évi CL. Törvény az adózás rendjéről. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700150.tv>
3. 263/2018. (XII. 20.) Korm. Rendelet az adótanácsadók, adószakértők és okleveles adószakértők nyilvántartásba vételéről és továbbképzéséről. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800263.KOR>
4. Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR-08). URL: <https://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/hun/feor08/feorlista.html>
5. Безпалько І.Р. Теоретико-методичні засади податкового консультування в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4543> (дата звернення: 10.05.2023)
6. Ізмайлов Я. О., Єгорова І. Г. Шляхи вирішення проблем податкового консультування в Україні з використанням досвіду зарубіжних країн. *Бізнес Інформ*. 2020. №7. С. 262–269. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-262-269> (дата звернення: 20.05.2023)
7. Панура Ю. В. До питання податкового консультування. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. Вип. № 1*, 2019. С. 138-142. DOI:10.31339/2313-8114-2019-1(11)-138-142 (дата звернення: 20.05.2023)
8. Сисоєва І.М. Зарубіжний досвід податкового консультування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 923–926. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/183.pdf> (дата звернення: 01.07.2023)
9. Соболевська, К., & Тучак, Т. (2021). СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЇ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТАНТА. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-05.02.2021.v1.32> (дата звернення: 01.07.2023)
10. Ткачик Ф. П. Організаційно-правове забезпечення податкового консультування в Україні, Польщі та Чехії. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 3. С. 155-163. URL: f.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/834/842 (дата звернення: 10.07.2023)

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВИЗНАЧЕННЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА СТІЙКІСТЬ СПОЖИВАННЯ ПРОДОВОЛЬСТВА З ОГЛЯДУ НА МОЖЛИВЕ СКОРОЧЕННЯ ЙОГО ІМПОРТУ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

На теперішній час для багатьох країн постає проблема покращення їх енергетичної та продовольчої безпеки [1–4] із одночасним забезпеченням стійкого економічного розвитку [5–7]. Можливості вирішення зазначеної проблеми залежать, серед іншого, від рівня стійкості як економік держав у цілому [8], так і окремих їх галузей [9] та економічних суб'єктів [10–13]. Цей рівень, своєю чергою, визначається наявними у відповідних економічних систем адаптаційними можливостями [14–16]. З урахуванням цього, підвищення стійкості споживання сільськогосподарської продукції потребує не лише зменшення загрози зриву поставок відповідних її різновидів [17, 18], але й покращення здатності сільськогосподарського виробництва швидко пристосовуватися до можливих змін [19–21], зокрема завдяки вдосконаленню наявних технологій такого виробництва [22–25].

Одним з важливих різновидів стійкості споживання сільськогосподарської продукції певною країною є стійкість такого споживання з огляду на можливе скорочення імпорتنих поставок даної продукції. Рівень зазначеної стійкості безпосередньо залежить від трьох головних чинників, а саме від: 1) відносного рівня адаптаційних можливостей країни до скорочення імпорту певного виду сільськогосподарської продукції; 2) обсягу споживання певного виду сільськогосподарської продукції країною, яка її імпортує; 3) відносного рівня вразливості країни до скорочення імпорту відповідного виду продовольства.

Необхідно відзначити, що відносний рівень адаптаційних можливостей країни-імпортера до скорочення імпорту певного виду сільськогосподарської продукції визначається як відношення абсолютної величини адаптаційних можливостей країни-імпортера до обсягів споживання нею цієї продукції. Аналогічним чином визначається і відносний рівень вразливості країни-імпортера до скорочення імпорту певного виду сільськогосподарської продукції.

Загалом, можливо виділити певну ієрархію чинників, які справляють вплив на рівень стійкості споживання сільськогосподарської продукції з огляду на можливе скорочення її імпорту. При цьому серед чинників, які впливають на відносний рівень адаптаційних можливостей країни-імпортера до скорочення імпорту сільськогосподарської продукції та на відносний рівень вразливості країни-імпортера до такого скорочення, є однакові фактори. Цими факторами є: 1) частка тих обсягів споживання даного виду сільськогосподарської продукції, що забезпечуються власним виробництвом цієї продукції у даній країні; 2) частка тих обсягів споживання даної сільськогосподарської продукції країною-імпортером, що покриваються

імпортом з тих країн, які здатні забезпечити стабільність поставок цієї продукції. Очевидно, що чим більшими є ці частки, тим за інших незмінних умов більш високим буде відносний рівень адаптованості та тим меншим буде відносний рівень вразливості країни-імпортера до можливого скорочення імпорту сільськогосподарської продукції. З урахуванням цих міркувань можна висловити таку гіпотезу: між відносним рівнем адаптованості країн-імпортерів до скорочення імпорту сільськогосподарської продукції та відносним рівнем вразливості цих країн до такого скорочення існує статистично значущий взаємозв'язок. При цьому із зниженням рівня вразливості країн – імпортерів сільськогосподарської продукції рівень їх адаптованості до скорочення імпорту продовольства зростає.

Для перевірки цієї гіпотези нами було розглянуто дві групи країн. Кожна з цих груп містила тридцять країн, які виступають імпортерами відповідно кукурудзи та пшениці. Використовуючи результати експертного опитування, було здійснено ідентифікацію відносних рівнів адаптаційних можливостей та вразливості кожної із досліджуваних країн до скорочення імпорту обох видів сільськогосподарської продукції за 2021–2022 рр. Використання методу дисперсійного аналізу показало, що за обома видами сільськогосподарської продукції впродовж усього досліджуваного періоду зменшення відносного рівня вразливості країн до скорочення імпорту продовольства корелює із зростанням відносного рівня адаптованості цих країн до такого скорочення. Отже, висловлену вище гіпотезу було підтверджено емпіричними даними.

Список використаних джерел:

1. Chalvatzis, K. J. & Ioannidis, A. (2017). Energy supply security in the EU: Benchmarking diversity and dependence of primary energy. *Appl. Energy*, (207), 465–476.
2. Baranauskaitė, L. & Jurevičienė, D. (2021). Import Risks of Agricultural Products in Foreign Trade. *Economies*, (9 (3)), 102.
3. Zhang, H.-Y., Qiang, J. & Ying, F. (2013). An evaluation framework for oil import security based on the supply chain with a case study focused on China. *Energy Economics*, (38(C)), 87–95.
4. Arita, S., Grant, J., Sydow, S. & Beckman J. (2022). Has Global Agricultural Trade Been Resilient under COVID-19? Findings from an Econometric Assessment of 2020. *Food Policy*, (107), 102204. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2021.102204>.
5. Bachev, H. (2018). Institutional Environment and Climate Change Impacts on Sustainability of Bulgarian Agriculture. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, (24(4)), 523–536.
6. Kostetckaia, M. & Hametner, M. (2022). How Sustainable Development Goals interlinkages influence European Union countries' progress towards the 2030 Agenda. *Sustain. Dev.*, (30 (5)), 916–926.
7. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. *Energies*, (14 (18)), 5999.
8. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine. *Sustainability*, (10(4)), 1186.
9. Basso, B. & Antle, J. (2020). Digital agriculture to design sustainable agricultural systems. *Nat. Sustain.*, (3), 254–256.
10. Ємельянов, О. Ю. (2020). Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (21), 3–9.
11. Чепка, В. В. & Матяш, О. К. (2017). Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Економіка і суспільство*, (12), 649–655.
12. Dvořáková, L. & Zborková, J. (2014). Integration of Sustainable Development at Enterprise Level. *Procedia Eng.*, (69), 686–695.

13. Lesinskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Petrushka, T. & Myroshchenko, N. (2022). Designing a Tool-Set for Assessing the Organizational and Technological Inertia of Energy Consumption Processes at Enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(13)), 29–40.
14. Bose, S. & Khan, H. Z. (2022). Sustainable Development Goals (SDGs) Reporting and the Role of Country-Level Institutional Factors: An International Evidence. *J. Clean. Prod.*, (335), 130290.
15. Kirby, A. (2019). Sustainability, adaptation and the local state: An overview. *J. Sustain. Res.*, (4), e190012. <https://doi.org/10.20900/jsr20190012>
16. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
17. Nyamah, E. Y., Jiang, Y., Feng, Y. & Enchill, E. (2017). Agri-Food Supply Chain Performance: An Empirical Impact of Risk. *Manag. Decis.*, (55), 872–891.
18. Zhao, G., Liu, S., Lopez, C., Chen, H., Lu, H., Mangla, S. K. & Elgueta, S. (2020). Risk analysis of the agri-food supply chain: A multi-method approach. *Int. J. Prod. Res.*, (58), 4851–4876.
19. Ding, Q., Chen, X., Hilborn, R. & Chen, Y. (2017). Vulnerability to impacts of climate change on marine fisheries and food security. *Mar. Policy*, (83), 55–61.
20. Hashemi, S. M., Bagheri, A. & Marshall, N. (2015). Toward sustainable adaptation to future climate change: Insights from vulnerability and resilience approaches analyzing agrarian system of Iran. *Environ. Dev. Sustain.*, (19), 1–25.
21. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Havryliak, A., Yanevych, N., Kurylo, O., Bodakovskyy, V., Skoropad, I., Danylovyh, T. & Petrushka, K. (2023). Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat. *Sustainability*, (15), 9761.
22. Ємельянов, О. (2023). Склад інформації, необхідної для управління енергозберігаючими технологічними змінами на підприємствах. Матеріали конференцій МЦНД, (17.03.2023; Дніпро, Україна), 97–99. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/465>
23. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Symak, A. & Vovk, O. (2021). Assessment of Information Barriers to the Implementation of Energy Saving Projects at Ukrainian Enterprises. *11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT), Deggendorf, Germany*, 376–380, doi: 10.1109/ACIT52158.2021.9548441.
24. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
25. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анісов Євгеній Олександрович

здобувач спеціальності «Маркетинг»

Сумський національний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Наталія Володимирівна Колодненко

ORCID ID: 0000-0002-8661-9511

канд.ekon.наук, доцент кафедри маркетингу та логістики

Сумський національний аграрний університет, Україна

Рекламна діяльність підприємств стає індикатором свободи підприємницької діяльності, ефективним інструментом впливу на соціально-економічну поведінку потенційних споживачів і спрямовується на вирішення складної проблеми – формування попиту. Слід зазначити, що питання рекламної діяльності підприємства сприяє поповненню місцевих бюджетів, стосується та зачіпає інтереси всіх учасників рекламного ринку – рекламодавця, виробника, розповсюджувача реклами та споживача.

Однією із важливих складових конкурентоспроможності підприємства є ефективне управління рекламною діяльністю, адже розвиток ринкових відносин, посилення конкуренції вимагає проведення адекватних рекламних кампаній, повнішого використання системи маркетингових комунікацій, підвищення ефективності рекламної діяльності, застосування нестандартних рекламних заходів.

Організаційною основою рекламної діяльності є рекламний менеджмент, який охоплює весь рекламний процес – від дослідження ринку й визначення потреб у рекламі до створення рекламного продукту, його публікації (показу) і дослідження ефективності проведених рекламних кампаній. Рекламний менеджмент являє собою систему процесів – аналіз, розроблення, планування, практичну реалізацію й контроль ефективності комплексу рекламних заходів, спрямованих на досягнення конкретних маркетингових цілей. Рекламний менеджмент включає :

- аналіз ринкової ситуації з метою визначення потреби у рекламі; - дослідження рекламної аудиторії;

- дослідження ринку рекламних засобів;

- розроблення стратегії й тактики рекламних звернень;

- розроблення плану рекламної кампанії;

- реалізацію плану рекламної кампанії; - аналіз ефективності рекламних програм, розроблення рекомендацій із коректування рекламної кампанії [6].

Рекламна діяльність являє собою комплекс організаційних і технічних рекламних заходів, спрямованих на створення й підтримку необхідного рівня продажів, швидке реагування на зміну ринкової кон'юнктури, вживання необхідних заходів для нейтралізації діяльності конкурентів, забезпечення позитивного іміджу фірми та її торговельної марки. Рекламна діяльність – це складний, багатоступінчастий процес, що потребує значних витрат фінансових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, оскільки реклама – є важливою складовою бізнесу.

Організація рекламної діяльності підприємства може здійснюватись за двома напрямками: перший - створення підприємством самостійних структур, які займаються тільки рекламною діяльністю; другий - визначення рекламної діяльності

як пряму маркетингової діяльності підприємства [7]. Тільки великі фірми у стадії розквіту можуть дозволити собі тримати повнокровну службу реклами у складі служби маркетингу чи окремо, а тим більш - утримувати власну рекламну агенцію, друкарню та творчий відділ. Тому найчастіше служба реклами є структурним підрозділом департаменту (відділу) маркетингу фірми та підпорядковується віце-президенту з маркетингу.

Управління рекламною діяльністю підприємства є складним процесом, який поділяється на такі етапи:

1. визначення потреби у рекламі товару, послуги чи ідеї, пропозицій та замовлень на рекламу, а також формування цих замовлень при укладанні контрактів;
2. проведення досліджень споживачів, товарів та послуг, ринку продавців;
3. розробка стратегічних планів рекламної діяльності;
4. розробка тактичних та стратегічних планів проведення рекламної кампанії;
5. створення рекламного звернення;
6. визначення ефективності використання засобів масової інформації для розміщення рекламного звернення [9].

Виявлення та комплексне дослідження маркетингової ситуації є одним з найважливіших етапів організації управління рекламною діяльністю. Дослідження ведеться в трьох основних напрямках: вивчення споживачів; аналіз товару; аналіз ринку. При плануванні рекламних заходів дослідження маркетингової ситуації та визначення цілей реклами нероздільні одне від одного. Планування рекламних заходів включає, перш за все, постановку цілей і визначення стратегій, вибір засобів поширення рекламної інформації і визначення носія реклами, визначення бюджету, розробку графіка проведення рекламних заходів.

На рівні рекламної служби фірми контролюється, як правило, вирішення завдань тактики рекламної діяльності фірми. Тактичний контроль спрямований на визначення оптимальних варіантів рекламних звернень, засобів їх розповсюдження, каналів комунікацій і рекламних носіїв. Вирішення цих завдань звичайно передують рекламній кампанії. Інструментом попереднього контролю елементів рекламної кампанії виступає попереднє тестування. Ще одним напрямом тактичного контролю рекламної діяльності фірми є визначення ефективності конкретних рекламних кампаній після їх проведення. Таким чином, за сучасних умов господарювання, коли підприємства функціонують в умовах жорсткої ринкової конкуренції, рекламна діяльність як один із способів просування товарів до споживачів, набуває особливого значення, про що свідчить щорічне зростання обсягу витрат на рекламу у вітчизняних та зарубіжних підприємств. Кожен суб'єкт господарювання самостійно визначає місце рекламної служби в організаційній структурі. Але найбільш поширеним є організація рекламної служби як складової відділу маркетингу.

В сучасних умовах трансформації економіки України виникає об'єктивна необхідність використання якісно нових підходів до управління діяльністю підприємства. Ефективність його функціонування значною мірою залежить від реклами, яка сприяє розвитку суб'єкта господарювання, оскільки активізує його управлінську діяльність, спрямовану на врахування потреб різних суб'єктів ринку. Проте рекламна діяльність пов'язана з певними витратами з боку рекламодавця, тому проблема ефективної рекламної діяльності є актуальною для багатьох підприємств. У першу чергу, це обумовлено досить високими витратами на рекламу в умовах конкуренції і, як наслідок, бажанням керівників знати, наскільки виправдані витрати на реалізацію тієї або іншої рекламної стратегії. Рекламна діяльність підприємства може оцінюватись із застосуванням різних методів, принципів і

показників. Для забезпечення ефективного досягнення цілей, поставлених перед рекламною діяльністю необхідно спочатку забезпечити якість входів, потім процесу управління рекламною діяльністю з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища і наявності зворотного зв'язку.

Таке управління рекламною діяльністю на підприємстві має забезпечити високоякісний прогноз параметрів виходу, відмінну якість входів системи і облік факторів зовнішнього середовища прямого і непрямого впливу, що буде сприяти нормальному протіканню рекламної діяльності.

Оскільки інтереси зацікавлених груп у рекламній діяльності підприємства різні, то критерієм ефективності управління є здатність підтримувати певний баланс між такими різними цілями, як обсяг продажів, прибуток, доходи, дотримання інтересів персоналу і покупців, захист навколишнього середовища тощо. Узгодження цих інтересів і формування на їхній основі комплексу рекламних цілей підприємства є основною задачею управління [4, с. 127-132].

Отже, ефективність управління рекламною діяльністю залежить передусім від раціональності та дієвості загальної системи управління підприємством, її спрямованості на застосування інноваційних методів управління, від повноти інформаційного забезпечення, кваліфікації працівників, їх умінь творчо підходити до вирішення конкретних проблем управління рекламою.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф. Маркетинговий менеджмент: підручник / Ф. Котлер, К. Л. Келлер, А. Ф. Павленко - К. // – Видавництво «Хімджест», 2008. – 720 с.
2. Савицька Н. Л. Рекламний менеджмент: навч. посібник / Н. Л. Савицька, Г. А. Синицина, К. С. Олініченко – Харків, видавництво Іванченко, 2015. – 169 с.
3. Сутність та місце реклами в діяльності підприємства в ринкових умовах / А. В. Карпенко, М. В. Хацер // Держава та регіони. – 2012. – №1. – С.70-74.
4. Оністрат О. В. Ефективність рекламної діяльності підприємств / О. В. Оністрат // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – №7. — Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2019/20.pdf
5. Митрохіна Ю. П. Ключові фактори успіху підприємства у сфері збуту / Ю. П. Митрохіна // Наука і економіка – 2012. – №4. – С. 325.
6. Карпенко А.В. Сутність та місце реклами в діяльності підприємства в ринкових умовах/ А. В. Карпенко, М. В. Хацер// Держава та регіони. - 2012. - №1. - С. 70-74.
7. Ковшова І. О. Організація рекламної діяльності на підприємстві / І. О. Ковшова, А. М. Михайлюк // Економіка. Менеджмент. Бізнес. - 2015. - № 1. - С. 46-53.
8. Кузьминчук Н.В. Прогнозування ефективності рекламної діяльності на основі методів економічної динаміки / Н. В. Кузьминчук, О. О. Антонець // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. - 2014. - № 2. - С. 24–35.
9. Митрохіна Ю.П. Ключові фактори успіху підприємства у сфері збуту / Ю.П. Митрохіна // Наука і економіка. - 2019. - №4. - С. 217-221.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОГНОЗУВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ

Хоменко Антон Євгенійович

аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Мета ринкових досліджень полягає у чіткому визначенні умов, при яких забезпечується найбільш повне задоволення попиту населення в товарах даного виду. Розуміння відповідних вимог дозволяє здійснити ефективний збут виробленої продукції.

Першочерговим завданням в процесі вивчення ринку є аналіз кон'юнктури ринку - поточного співвідношення попиту та пропозиції на дану продукцію. Кон'юнктура ринку відображає сукупність умов, при яких у даний момент здійснюється обмін на ринку. Вона характеризується не лише визначенням співвідношення попиту та пропозиції на товари даного виду, а також і рівнем та співвідношенням цін. В науковій літературі розглядаються три рівні дослідження кон'юнктури ринку: товарний, галузевий і загальноекономічний.

Оскільки вивчення кон'юнктури безпосередньо пов'язане з поточним станом ринку, програма відповідних досліджень, на нашу думку, має бути орієнтована на обґрунтування комерційних рішень, прийнятих на рівні підприємства. Тобто насамперед вивчення потребує кон'юнктура конкретних товарних ринків. Звичайно, що при цьому необхідно враховувати стан загальноекономічних умов і галузеві особливості.

Основна мета вивчення товарної кон'юнктури – встановити, якою мірою виробнича діяльність і торгівля впливають на стан ринку: на його розвиток у найближчому майбутньому і які заходи варто прийняти, щоб повніше задовольнити попит населення на товари та більш раціонально використовувати наявні ресурси. Результати вивчення кон'юнктури важливі для прийняття як оперативних, так і стратегічних рішень щодо управління виробництвом і збутом товарів.

Комплексний підхід до вивчення кон'юнктури ринку припускає: використання різних, взаємодоповнюючих джерел інформації; сполучення ретроспективного аналізу з прогнозом показників, застосування сукупності різних методів синтезу, дедукції та індукції.

Результати аналізу прогнозованих показників кон'юнктури ринку, в поєднанні зі звітними і плановими даними, дають можливість завчасно виробити заходи, спрямовані на розвиток позитивних процесів, усунення наявних і запобігання можливим диспропорціям.

За своїм характером прогноз показників кон'юнктури є короткостроковим. Специфіка цього прогнозу полягає в тому, що, з однієї сторони, точність короткострокових прогнозів підвищується порівняно з середньо- і довгостроковими за рахунок більш повної і достовірної інформації про фактори і ступені їх впливу, а з іншої сторони – більш висока варіація квартальних показників порівняно з річними знижує цю точність.

При дослідженні очікуваних показників кон'юнктури ставиться завдання: визначити на перспективу кількісні значення факторів (розміри доходів, рівень цін і т. д.). Мається на увазі, що сформовані до моменту прогнозу умови та тенденції в прогнозованому періоді істотно не зміняться. Отже, потрібно визначити можливі

результати дії уже відомих факторів, умов, тенденцій і дати, по можливості точну кількісну оцінку цих результатів, які проявляються в зміні обсягів і структури продажу й запасу товарів.

З огляду на особливості прогнозу показників кон'юнктури, найбільш доцільним є застосування економіко-статистичних методів аналізу і моделей прогнозування (індексний, графічний, метод угруповань), які передбачають визначення структурних показників шляхом обробки та вивчення динамічних рядів. На основі аналізу динамічних рядів установлюється тенденція розвитку і поширюється на найближчу перспективу з урахуванням сформованих закономірностей у розвитку ресурсів товарів, купівельних фондів населення.

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Євген Олександрович Діденко

ORCID ID: 0009-0001-5189-9568

аспірант

Хмельницький Національний Університет, Україна

Інтеграція української економіки до господарських механізмів Європейського Союзу вимагає вирішення низки завдань: забезпечення конкурентоздатності, стабільності економічного зростання, ефективності управлінських рішень, врахування досягнень науки та техніки тощо.

Рівень розвитку високих технологій, що є критерієм усіх світових тенденцій, вплинув на процес цифровізації кожної сфери життєдіяльності та став фундаментом зростання валового доходу будь якої держави. Своєю чергою, це сприяло формуванню інформаційного суспільства та цифрової економіки. Такі перетворення змінили алгоритми та механізми ведення підприємницької діяльності, мотивували перехід до ділової активності в онлайнове середовище, стимулювали розвиток електронних комерційних платформ. Перераховані зміни вимагають використання специфічних способів отримання інформації, створення комунікаційних каналів, формування відповідних споживацьких потреб [3].

З усіх різновидів діяльності підприємства, саме маркетингове управління відображає усі сучасні зміни та тенденції, оскільки повинно «чутливо» реагувати на запити суспільства. Саме у маркетинговій діяльності підприємства використовується потенціал цифровізації. Враховуючи подане вище, основне завдання власників бізнесу будь якого масштабу полягає в тому, щоб визначити ефективні цифрові технології та своєчасно вирішити проблеми власного бізнесу.

Сучасна маркетингова діяльність отримала додаткові умови для розвитку саме завдяки процесам цифрових трансформацій, як то:

- створення веб-сайтів, соціальних мереж, маркет-плейсів;
- розвиток мережі Інтерес та її подальше поширення щодо збільшення частки користувачів кожного року;
- зростання кількості користувачів мобільних пристроїв, абонентів мобільного зв'язку;
- зацікавленість користувачів використовувати різноманітні додатки;
- зростання кількості процедур купівлі-продажу товарів у секторі онлайн;
- поєднання мережі Інтернет та цифрових каналів із продажами та сервісним обслуговуванням [1].

Можна констатувати, що процеси цифровізації в сучасному бізнесі стимулюють запроваджувати інновації, змінювати підходи в організації та управлінні маркетинговою діяльністю. Підтвердженням цьому є використання у маркетингових дослідженнях технологій big data (збір інформації, створення інформаційної бази, обробка інформаційних масивів, формування маркетингової стратегії та прогнозів); забезпечення персоналізації у взаємовідносинах з клієнтами; отримання максимальної інформації від клієнтів завдяки чат-ботам, контекстній рекламі; стимулювання продажів завдяки крауд-технологіям; використання алгоритмів пошукових систем у підборі рекламного контенту за пошуковими запитамися споживачів; запровадження автоматичних систем відгуків; активне застосування

технологій доповненої реальності, що уможливлюють поєднання реального простору та середовища конкретного підприємства [2].

Основними пріоритетними напрямками маркетингового управління підприємством за умов цифровізації стали сформованість правового фундаменту для розвитку цифрових технологій, удосконалення інфраструктури мобільного та фіксованого Інтернету, підвищення рівня кібербезпеки підприємства, вирішення проблеми обізнаності та культури суспільства щодо цифрових трансформацій та інші.

Отже, процеси цифровізації вплинули на докорінну зміну у підходах щодо ведення бізнесу, створенні додаткових умов для удосконалення маркетингового управління діяльністю підприємства, підтримці постійного адресного двостороннього діалогу зі споживачами тощо.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко С. М. (2011) Сучасні тенденції застосування інтернет-технологій у маркетингу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. № 4(2). С. 64–74. Вилучено з: <https://cutt.ly/69mebMq>.
2. Коляденко С. В. (2016) Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. № 6. С. 106-107. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnr_2016_6_11.
3. Окландер М. А., Романенко О. О. (2015) Специфічні відмінності цифрового маркетингу від Інтернет-маркетингу. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. № 12. С. 362–371. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2015_12_54.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

АДАПТАЦІЯ ДО ЗМІН В ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВПЛИВ НА АДМІНІСТРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Парфенцев Іван Сергійович

здобувач вищої освіти ОП «Адміністративний менеджмент»
Сумський національний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Жмайлов Валерій Миколайович

ORCID ID: 0000-0001-6054-5932

канд. екон. наук., професор, професор кафедри маркетингу та логістики
Сумський національний аграрний університет, Україна

Економічна реальність сьогодення характеризується зростаючою конкуренцією та постійною необхідністю адаптуватися до нових умов. У цьому контексті адміністративне управління грає вирішальну роль у забезпеченні успіху підприємств і організацій.

Варто зазначити, що сучасне економічне середовище піддається постійним змінам через вплив різних трендів чи факторів і суттєво впливає на адміністративне управління організацій. Найважливішим серед них, на думку науковців-дослідників, є технологічний прогрес, що сприяє швидкому розвитку цифрової економіки, автоматизації та ШІ. Розвиток технологій вимагає впровадження нових систем та процесів управління, а також змін в компетенціях та навичках кадрового складу. Іншим важливим трендом є глобалізація, яка створює нові можливості для міжнародної торгівлі та інвестицій і сприяє ефективному міжнародному спілкуванню та координації діяльності. Крім того, зміни в споживацьких уподобаннях вимагають адаптації маркетингових стратегій до змін у продуктовому портфелі, а демографічні зміни впливають на склад та розподіл робочої сили, що потребує нових підходів до управління персоналом.

Адаптація до змін в економічному середовищі ставить перед адміністративними управлінськими структурами ряд ключових викликів та вимагає розробки ефективних стратегій і методів. Відомо, що одним із можливих підходів є гнучкість в управлінні, яка передбачає здатність швидко реагувати на зміни та пристосовувати стратегії до нових умов. Іншою стратегією є стратегія партнерства та співпраці з іншими організаціями щодо спільного розвитку та подолання викликів, а також інноваційний підхід, який включає пошук нових ринкових можливостей, розвиток нових продуктів або послуг і застосування передових технологій.

Так, колектив авторів [1, с.141-146] розглядає адаптацію до змін в економічному середовищі як зміни технологій, пов'язні із інвестиціями у нове обладнання та навчанням персоналу; необхідність глобалізації у виробництві та розподілі продукції

на різних континентах; споживацькі уподобання, які обумовлюють зміни товарних стратегій та розробку нових продуктів, а також зв'язок демографічних змін із викликами у плануванні робочої сили та управлінні міжпоколінковими відносинами.

При цьому, окремі дослідники [2, с.1-6] здійснюють аналіз практичних прикладів адаптації адміністративного управління, які привели до успіху організацій у періоди змін. Цей аналіз здійснюється через вивчення кейсів організацій, які ефективно впровадили нові технології, розробили стратегії розширення на нові ринки або змінили свою бізнес-модель, а також, на думку науковців, саме вони допоможуть ідентифікувати ключові елементи, які сприяють успішній адаптації та можуть бути використані в інших контекстах.

Варто зауважити, що умовою успішної адаптації до змін в економічному середовищі можуть бути: гнучкість та швидкість реакції на зміни; інноваційність та здатність до постійного вдосконалення; здатність до встановлення стратегічних партнерств та співпраці, а також лідерство, яке підтримує зміну та створює відповідну корпоративну культуру. Визначення цих основних факторів, на наш погляд, допоможе організаціям розробити ефективні підходи до адаптації та підвищити ймовірність успіху.

Серед іншого, щоб адаптуватися до змін в економічному середовищі та забезпечити конкурентну перевагу, організації повинні розробити плани дій шляхом вдосконалення технологічної інфраструктури, розширення ринків збуту, впровадження інноваційних продуктів/послуг, перегляду бізнес-моделі або залучення стратегічних партнерів. Поряд із цим, необхідно встановити системи моніторингу та оцінки. Це дозволить організаціям відстежувати зміни, що відбуваються і оцінювати їх вплив на адміністративне управління. Систематичний аналіз даних та інформації дозволить організації швидко реагувати на зміни та вживати необхідні заходи для адаптації.

Зауважимо, що одним з важливих аспектів адаптації є розвиток гнучких структур та процесів управління. Гнучкість дозволяє організаціям перерозподіляти ресурси, швидко реагувати на зміни та вчасно вносити необхідні корективи. Це може бути досягнуто через зміни в організаційній структурі, використання методології управління проектами, створення команд реагування на зміни та забезпечення швидкого прийняття рішень. При цьому, адаптація до змін вимагає наявності в організації персоналу з необхідними навичками та компетенціями. Саме тому, організації повинні інвестувати у навчання та розвиток свого персоналу, забезпечуючи їх оволодіння новими технологіями, здатністю до інноваційного мислення, умінням працювати в групах та впроваджувати зміни.

До того ж, важлива роль у розвитку персоналу належить ризикам, які пов'язані зі змінами в економічному середовищі та потребують систематичного підходу до управління. За таких умов, як вважає автор [2, с. 54], розробка стратегій ризик-менеджменту дозволить організаціям передбачити можливі негативні наслідки змін та розробити плани дій для їх зменшення шляхом розробки планів надійного фінансування, створення механізмів реагування на кризові ситуації, а також оцінку та моніторинг ризиків змін.

Отже, узагальнення дослідження впливу змін в економічному середовищі на адміністративне управління підтверджує, що економічна непередбачуваність та змінність вимагають від організацій гнучкості, швидкості та здатності адаптуватися до нових умов. Огляд сучасних економічних трендів і факторів показує, що технологічний прогрес, глобалізація, зміни в споживацьких уподобаннях та демографічні зміни є ключовими факторами, що впливають на економічне

середовище. Саме ці зміни вимагають від адміністративного управління впровадження нових стратегій та методів адаптації.

Аналіз впливу змін на адміністративне управління показує, що зміни вимагають трансформацій у процесах, системах та культурі організацій. Ефективна адаптація виявляється у вигляді змін, призначенням яких є приведення стану організації у відповідність до стану зовнішнього та внутрішнього середовища, що дозволяє підтримувати стабільність і гнучкість організації, економічну безпеку її діяльності. Дослідження успішних прикладів адаптації підтверджує, що існують реальні шляхи досягнення успіху в умовах постійних змін.

Таким чином, вивчення та розуміння адаптації до змін в економічному середовищі та її впливу на адміністративне управління є критичними для успіху організацій у сучасному економічному середовищі. Розвиток стратегій, методів та факторів успішної адаптації допоможе організаціям забезпечити сталу конкурентоспроможність та розвиток в умовах мінливого економічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Герасимова О. Л., Подоляну М. В., Чачкова А. В. Адаптація підприємства до змін у зовнішньому середовищі як засіб забезпечення його економічної безпеки *Інфраструктура ринку*. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/6-2017> с. 141- 46.
2. Крисько Ж. Л. Адаптація підприємства до зовнішнього середовища через механізм реструктуризації. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 2. с. 38-42.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ В ОЦІНЦІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Демченко Андрій Іванович

здобувач вищої освіти ОП «Адміністративний менеджмент»
Сумський національний аграрний університет, Україна

Слюсарев Дмитро Сергійович

здобувач ступеня PhD спеціальності «Менеджмент»
Сумський національний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Жмайлов Валерій Миколайович

ORCID ID: 0000-0001-6054-5932

канд. екон. наук., професор, професор кафедри маркетингу та логістики
Сумський національний аграрний університет, Україна

В сучасних умовах оцінці організації управління маркетинговою діяльністю підприємства науковці приділяють значну увагу. Особлива роль, при цьому, відводиться методичним підходам оцінки через застосування відповідних критеріїв та показників, оскільки в процесі управління маркетинговою діяльністю підприємства обов'язковою необхідністю є оцінювання досягнутих результатів його діяльності.

Дослідженнями доведено, що серед категоріальних характеристик першочергове місце займають методи, задіяні у процесі управління маркетинговою діяльністю підприємства. Виходячи з аналізу попередньо опрацьованих джерел [1], їх поділяють на три групи:

1. економічні (планування, прогнозування, сегментація, позиціонування);
2. адміністративні (інструкції, регламенти, протоколи, розклади, накази, рекомендації тощо);
3. організаційні (алгоритми діяльності, методи маркетингових досліджень, схеми, ін.).

Методичні підходи, які використовуються підприємствами різних сфер народногосподарського комплексу України у здійсненні організації управління поточною й перспективною маркетинговою діяльністю, мають свою специфіку. Від характеру продукту, на який спрямована діяльність підприємства та його призначення (виробниче або споживче) використовуються різноманітні форми і методи оцінки організації управління маркетинговою діяльністю [2].

Виходячи із загальної кількості існуючих методів класифікації управлінських рішень та управління маркетинговою діяльністю підприємства, методи оцінки поділяють на дві групи [1]: аналітичні та синтетичні методи.

Відомо, що аналітичні методи використовують при проведенні аналізу, абстрагуванні, допущенні за інших рівних умов визначення критерію оптимальності. Натомість, синтетичні методи не опираються на розрахунки, виміри, логічні алгоритми, задані правила, використовують лише існуючий досвід та аналогії. Одним з найпоширеніших синтетичних методів є метод бенчмаркінгу. Основною складністю застосування даного методу в управлінських цілях є визначення об'єкту порівняння. Тобто, у випадку, якщо лідер ринку слабковиражений та відсутні об'єктивні дані (через недостатню правдивість інформації), значні відхилення показника, який аналізується, можлива поява неправдивих результатів. Але, незважаючи на це,

популярність застосування бенчмаркінгу обумовлена відносною швидкістю та меншим витратами по вдосконаленню бізнес-процесів.

Дані методи використовують різні критерії оптимальності, базуються на власній системі аналізу параметрів і мають свою форму подання результатів. Як наслідок, зазначеним вище методам притаманні як переваги, так і обмеження на інтерпретацію отриманих результатів.

Варто зазначити, що підприємство користується сукупністю декількох критеріїв оцінки ефективності управління маркетинговою діяльністю. У міру удосконалення продукції, яка виробляється підприємством, зростання обсягів виробництва та розширення її асортименту і ринків збуту, зростає і кількість критеріїв, які доцільно застосовувати підприємству для оцінки ефективності управління його маркетингової діяльності.

Управлінські функції аналізу і контролю можна реалізувати за допомогою аналітичної процедури, що представляє собою методи оцінки статистичних і фінансових звітів, які включають дослідження інформації звітності за попередні періоди і статистичних даних по галузі. При цьому необхідно використовувати систему показників оцінки і ефективності управління маркетинговою діяльністю.

Для кількісної оцінки ефективності організації управління маркетинговою діяльністю підприємства (щоб аналізувати, знаходити резерви її удосконалення і підвищення ефективності, оцінювати і стимулювати роботу робітників, що займаються маркетингом) в окремих літературних джерелах [1] пропонується широке коло показників, які охоплюють основні складові управління маркетинговою діяльністю підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінки ефективності управління маркетинговою діяльністю підприємства

Показник	Зміст показника	Алгоритм розрахунку
Коефіцієнт дохідності $K_{вп}$, %	Відношення валового прибутку (ВП) до загального обсягу реалізації (Р)	$K_{вд} = \frac{ВП}{Р} * 100$
Коефіцієнт прибутковості, $K_{чп}$, %	Відношення чистого прибутку (ЧП) до загального обсягу реалізації (Р)	$K_{чп} = \frac{ЧП}{Р} * 100$
Коефіцієнт витрат на здійснення збуту $K_{вз}$, %	Відношення загальної суми витрат, що пов'язані зі збутом продукції (ВЗ), до загального обсягу реалізації (Р)	$K_{вз} = \frac{ВЗ}{Р} * 100$
Обсяг реалізації у розрахунку на одного робітника, що займається маркетингом $P_{рм}$, грн.	Відношення загального обсягу реалізації (Р) до чисельності робітників, що займаються маркетингом ($ЧР_{м}$)	$P_{рм} = \frac{Р}{ЧР_{м}}$
Чистий прибуток у розрахунку на одного робітника, що займається маркетингом $ЧП_{рм}$, грн.	Відношення чистого прибутку (ЧП) до чисельності робітників, що займаються маркетингом ($ЧР_{м}$)	$ЧП_{рм} = \frac{ЧП}{ЧР_{м}}$
Питома вага чисельності робітників, що займаються реалізацією $B_{рз}$, %	Співвідношення чисельності робітників, що займаються реалізацією $ЧР_{з}$ і загальної чисельності робітників підприємства $ЧР_{п}$	$B_{рз} = \frac{ЧР_{з}}{Ч_{рп}} * 100$

сформовано за [1]

Наведені показники дають можливість оцінити ефективність виконання основних операцій управління маркетинговою діяльністю – комерційних (торгових) і технологічних, пов'язаних з рухом товарів: їх транспортуванням, складуванням, підготовкою до відвантаження покупцеві, їх монтаж, т. ін.).

Відомо, що для управління маркетинговою діяльністю характерним є використання інформації різномірних даних і джерел, де вони формуються та відображаються: обліково-статистична звітність, науково-публіцистичні джерела, опитування, конференції та виставки, бази даних інформаційних служб, т. ін.. Ця інформація має бути зібрана з необхідним переліком критеріїв і показників, занесена в базу даних підприємства (організації, компанії) для подальшого опрацювання та постійного оновлення з метою не втратити її актуальність. За цих умов важливим є забезпечення оперативності інформації, що є важливим для прийняття управлінських рішень стосовно маркетингової діяльності підприємства. Це зумовлює необхідність організації локальних і глобальних інформаційно-обчислювальних мереж, побудови розподіленої системи обробки даних, створення баз і банків даних, які містять інформацію для виконання функцій управління маркетинговою діяльністю.

Зважаючи на те, що сьогодні в суспільстві відбувається стрімкий розвиток четвертої технологічної революції, яка, першочергово, характеризується поширенням ІТ-технологій і їх активним впровадженням у всі сфери життєдіяльності, беззаперечним є факт, що розвиток інформаційних технологій сприяє зростанню ринку. У більшості розвинених країн активно розвиваються і використовуються в управлінні деякими видами маркетингу за функціональними сферами діяльності такі передові ІТ-технології як: IoT (Інтернет речей), хмарні обчислення та мобільні технології, Блокчейн, GPS та аналітичні програми. Інформація в цифровій економіці набуває особливого статусу та (за умови правильного користування нею) може надати значні конкурентні переваги компаніям.

Україна також стала на шлях цифровізації та затвердила план заходів щодо її подальшої реалізації. При цьому зазначимо, що серед методичного інструментарію, який дозволяє оцінити цифровізацію підприємств всіх галузей НГК, управління їх маркетинговою діяльністю та виявити тенденції розвитку найбільш широко використовується метод Trend Research (Дослідження Тенденцій) – радар, який допомагає менеджменту підприємства застосовувати орієнтований на клієнта і відкритий підхід до виявлення тенденцій. Застосування цього інструменту дозволяє узагальнити результати досліджень у вигляді трендів. При цьому, завдяки використанню методу Trend Research на практиці, можливе його залучення до вирішення та впровадження таких складних завдань, як прийняття управлінських рішень [3].

Таким чином, на сьогодні проблема використання методичних підходів оцінки досягнутих результативних показників діяльності підприємства та організації управління деякими видами маркетингу за функціональними сферами шляхом застосування відповідних критеріїв та показників залишається обов'язковою необхідністю. Вона є найважливішою серед передумов для впровадження нових ІТ та організації інформаційних систем маркетингу щодо удосконалення організації управління маркетинговою діяльністю з високими вимогами до якості цього процесу, рівень якого безпосередньо впливає на виживання підприємства, подальше зростання обсягів збуту та прибутків.

Список використаних джерел:

1. Конопляникова М.А. Управління маркетинговою діяльністю: поняття, принципи, підходи. *Економіка та управління підприємствами*. Вип. 17. 2017. URL:7.pdf (global&national.in.ua). [Дата звернення 22 Липень 2023]
2. Селезньова О. О. Розвиток управління маркетинговою діяльністю будівельних підприємств в Україні: монографія. Одеса: Одеська державна академія будівництва та архітектури. 2017. 355 с.
3. The Logistics trend radar. 5th edition. URL: <https://www.dhl.com/content/dam/dhl/global/core/documents/pdf/glo-core-logistics-trend-radar-5thedition.pdf> [Дата звернення: 25.липень 2022]

НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Разгонов Сергій Юрійович

здобувач вищої освіти факультету економіки та менеджменту
Сумський національний аграрний університет, Україна

Онопрієнко Ірина Миколаївна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та логістики
Сумський національний аграрний університет, Україна

З метою досягнення безперервного зростання обсягів діяльності підприємство повинно формувати власну стратегію розвитку. Стратегія розвитку підприємства - це довгостроковий план або набір цілей та заходів, які призначені для визначення і досягнення успіху підприємства в майбутньому. Вона визначає основні напрямки розвитку компанії, її конкурентні переваги, способи використання ресурсів і забезпечення відповідності до ринкових умов, які постійно змінюються.

Стратегія розвитку будівельного підприємства, як і будь-якого іншого, складається з шести основних компонентів, представлених на рисунку 1.

Визначення місії тобто, основної мети підприємства та візії або перспективи на майбутнє є першочерговим компонентом розробки стратегії розвитку підприємства. Місія відповідає на питання "що є підприємство?" та "що воно робить?", тоді як візія визначає "де підприємство хоче бути в майбутньому?".

Оцінка внутрішніх сильних і слабких сторін, а також зовнішніх можливостей і загроз допомагає зрозуміти ситуацію на ринку зробити певний аналіз та внутрішні можливості підприємства.

Встановлення чітких, вимірюваних та досяжних цілей, які відповідають місії і візії підприємства допомагають розробити стратегічні альтернативи та вибрати оптимальні, які спрямовані на досягнення поставлених цілей. [1]

Рис. 1. Елементи розробки стратегії розвитку підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Реалізація стратегії передбачає розробку детальних планів та ресурсів для здійснення обраної стратегії, а також залучення співробітників до її втілення.

Також потрібен контроль і коригування, відтак, встановлюються системи моніторингу та контролю за виконанням стратегії, а також вносяться корективи у випадку необхідності.

Стратегія розвитку підприємства може бути різноманітною в залежності від типу і розміру підприємства, його галузі діяльності, конкурентних умов на ринку та інших факторів. Вона допомагає підприємству орієнтуватись на майбутнє та створювати план дій для досягнення успіху і стабільного розвитку на ринку.

Основні напрями розробки стратегії розвитку підприємства передбачають розширення асортименту продукції або послуг та розширення географії ринків. Підприємство може розглядати можливості розширення своєї продукції або послуг, додавати нові товари або сервіси для існуючої або нової цільової аудиторії. Один зі способів збільшення обсягу продажів полягає в пошуку нових ринків для продукції або послуг підприємства. Це може бути розширення на міжнародні ринки або в інші регіони країни.

Підприємство може зосередитися на ефективнішому виробництві, оптимізації постачання, логістиці, скороченні часу доставки тощо. Оптимізація процесів допоможе знизити витрати та покращити якість продукції або послуг.

Особливо важливими є інновації та дослідження. Постійні зусилля в напрямку розвитку нових технологій, продуктів або послуг можуть забезпечити конкурентну перевагу на ринку. Важливо розвивати бренд товару та маркетинг. Інвестування в рекламу, маркетинг та підвищення свідомості про бренд може допомогти привернути нових клієнтів та підвищити лояльність існуючих.

Зацікавленість споживачів та інвесторів у сталому розвитку спонукає підприємства приділяти більше уваги соціальній відповідальності, екологічній та етичній стороні своєї діяльності. Підприємство може розглядати можливість входження в нові галузі або ринки, що зменшить ризик в разі кризових ситуацій на одному ринку. [2, 3]

Обраний напрям розвитку підприємства залежить від багатьох факторів, таких як його поточне положення на ринку, конкурентне оточення, фінансові можливості, ресурси, технологічний потенціал, попит споживачів та інші стратегічні чинники. Важливо ретельно аналізувати всі аспекти і розробити гнучкий та реалістичний план дій для досягнення успіху.

Стратегія розвитку будівельних підприємств також передбачає впровадження нових технологій. Будівельні компанії постійно шукають нові технології та інновації, які можуть поліпшити продуктивність, якість та ефективність будівництва. Це можуть бути нові будівельні матеріали, 3D-друкування будівель, інформаційні системи управління будівництвом тощо.

Енергоефективність та зелене будівництво є важливим напрямом. Світ спрямовується на збереження ресурсів та екологічно чисті технології, тому багато будівельних компаній звертають увагу на будівництво, яке зменшує споживання енергії, використання відновлювальних джерел енергії, утилізацію відходів та зелену сертифікацію будівель.

В умовах війни та післявоєнному часі важливим є модульне будівництво. Концепція модульного будівництва полягає у виготовленні окремих модулів заводським способом, які потім збираються на місці будівництва. Це дозволяє зменшити терміни будівництва та знизити витрати.

Деякі компанії можуть зосередитися на конкретних сегментах будівельного ринку, таких як комерційне будівництво, житлове будівництво, реставрація старих

будівель або інфраструктурні проекти. Інші можуть спробувати розширити свою діяльність, працюючи в кількох сегментах одночасно.

Цифрові технології та BIM, Building Information Modeling дозволяє створювати віртуальні моделі будівель, що допомагає покращити проектування, координацію та управління проектами. [3]

Розширення географічного охоплення важливий напрям для будівельних компаній, які можуть розглядати можливості розширення своєї діяльності на нові ринків або країни, де є попит на будівельні послуги.

Висновки. Будівельний ринок постійно змінюється, і стратегії розвитку підприємств можуть залежати від багатьох факторів, таких як регіональні особливості, технологічний прогрес, економічні умови та інші чинники. В будь-якому випадку стратегія повинна бути націлена на підвищення прибутковості функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Стратегія діяльності підприємства: її сутність, види та етапи розробки. URL: <https://buklib.net/books/23424/>
2. Ареф'єва, О., Пілецька, С., & Лістрова, М. Формування конкурентної стратегії підприємства в системі антикризового управління. *Економіка та суспільство*, 2022. (43). С. 54-59.
3. Поліщук, І. І., & Довгань, Ю. В. Стратегія підприємства та вплив маркетингу на її формування. *Маркетинг, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку*: колективна монографія. Роздільна: Лерадрук, 2020. С. 347-360.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Хіміч Леся Володимирівна

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Кубіцький Сергій Олегович

ORCID ID: 0000-0002-7691-8606

канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Розвиток ринкових відносин зумовлює необхідність забезпечення розвитку національної економіки, яка значною мірою визначаються їх кадровою політикою. Кадрова політика організації як найважливіший інструмент управління персоналом в умовах ринку набуває особливої значущості, оскільки відображає специфіку ділового та соціокультурного середовища, національного ринку праці, менталітет працівників, традиції організації.

Ефективна кадрова політика спрямована на постановку цілей та вирішення завдань визначеної стратегії розвитку організації в конкурентних умовах ринку. Основним елементом організації є її співробітники. Кадрова політика організації утворює базис для формування системи роботи з людьми під час розгляду різних аспектів управління людськими ресурсами і слугує відправною точкою для менеджерів під час прийняття конкретних рішень щодо співробітників. Ефективною кадровою політикою можна назвати загальну кадрову стратегію, що об'єднує різні аспекти політики організації щодо персоналу, плани та використання робочої сили. Вона повинна підвищувати здатність організації адаптуватися до зміни технологій і вимог ринку, які можна передбачити в досяжному майбутньому.

Ефективного використання кадрового потенціалу можна досягнути завдяки формуванню та реалізації ефективної кадрової політики, яка сьогодні вважається найважливішою конкурентною перевагою і засобом досягнення успіху будь-якої сучасної організації. Запорукою успіху цієї політики є насамперед налагоджений творчий колектив односторонніх. Ефективна кадрова політика – це, перш за все, політика по роботі з персоналом, яка відповідає концепції розвитку організації, тому кадрову політику слід розробляти із врахуванням загальної стратегії розвитку останнього. Проте, слід зазначити, що вибір кадрової політики не тільки залежить від загальної мети діяльності організації, а й від методів та засобів досягнення цієї поставленої мети. Кадрова політика організації повинна розроблятися на основі певної системи правил, процедур, традицій, які безпосередньо пов'язані з виконанням процесів підбору кадрів, їх розстановки, використання, перепідготовки, стимулювання, мотивації, кар'єрного зростання тощо.

В даний час, в організаціях, де використовується сучасний підхід до управління людськими ресурсами, працівники вважаються найдорожчим ресурсом, а розвиток їх потенціалу вважається однією з найбільш важливих цілей, яку необхідно досягти задля ефективного функціонування організації. Загальна корпоративна стратегія і досить великий обсяг інвестицій спрямовано саме на персонал, що працює в

організації, який вважається одним з головних чинників конкурентної переваги [2; 3].

Основою управління кадрами виступає кадрова політика, яка може бути розподілена на управління персоналом і підбір кадрів. Кадрова політика, обумовлена певною філософією і принципами, реалізованими керівництвом щодо людських ресурсів, і є однією з найважливіших складових частин стратегії організації. Вона в цілому визначає пріоритети організації в галузі управління персоналом.

Кадрова політика – це сукупність правил, норм і цілей, які визначають напрямки і зміст роботи з персоналом. Через кадрову політику здійснюється реалізація цілей і завдань управління персоналом, тому її вважають ядром системи управління кадрами організації.

У нормальних умовах розвитку організації основні завдання, які повинні вирішуватися на основі кадрової політики, зводяться до:

- розроблення системи науково-обґрунтованого вивчення здібностей працівників, їх професійного та посадового переміщення у відповідності з діловими й особистими якостями, застосування цілеспрямованої підготовки персоналу, його розвитку;
- активізації роботи кадрових служб із питань стабілізації трудового колективу, підвищення трудової і соціальної активності працівників;
- переходу від переважно адміністративних методів управління персоналом до економічних, соціальних і соціально-психологічних;
- залучення працівників до управління виробництвом.

Стабільними можуть бути і ті напрями кадрової політики, які зорієнтовані на врахування інтересів персоналу й організаційної культури організації. Отже, кадрова політика спрямована на формування такої системи роботи з кадрами, яка б орієнтувалася на одержання не тільки економічного, але й соціального ефекту в умовах чинного законодавства, нормативних актів і урядових рішень.

Сучасний стан господарської діяльності організації зумовлює потребу розроблення інноваційного підходу до управління кадровою політикою підприємства та підвищення її ефективності, тобто, сформувати команду відданих професіоналів шляхом розробки системи стимулювання професійної діяльності, управління професійним просуванням, запобігання конфліктам у трудовому колективі, вивченню ринку трудових ресурсів тощо. Структура служби управління кадровою політикою підприємства в багатьох випадках визначається характером та розмірами організації, специфікою асортименту продукції. Нерідко в сучасних організаціях управління кадровою політикою координує заступник директора з управління персоналом всіх підрозділів кадрами.

Результати нашого дослідження дозволили узагальнити систему забезпечення ефективності кадрової політики організації, що узагальнює склад функціональних підсистем системи управління кадровою політикою, які об'єднуються однорідними функціями та їх носіями, однак в межах організації є різними підрозділами по роботі з кадрами і адаптуються до будь-якої організації.

Організаційна підсистема управління кадровою політикою організації, на нашу думку, має охоплювати: аналіз поточного стану кадрової політики організації; розроблення системи управління кадровою політикою організації; розроблення структури управління та штатного розкладу адміністративно-технічного та виробничого персоналу.

Стратегічна підсистема планування та прогнозування кадрової політики організації має бути спрямована на [9; 11; 12]: аналіз, прогнозування та планування

потреб кадрового складу організації; розроблення стратегії управління кадрами організації; аналіз стану ринку праці, організація кадрової реклами; взаємозв'язки із суб'єктами забезпечення кваліфікованими кадрами, участь у ярмарках професій, зв'язок з кадровими агенціями; проведення конкурсів на заміщення вакантних посад та оцінка їх учасників; поточна оцінка та атестація наявних кадрів.

Підсистема набору, переміщень та звільнення працівників організації має забезпечувати: розроблення системи набору та звільнення кадрів; підготовку технічного, економічного, виробничого кадрового резерву; обґрунтування руху кадрового резерву; професійну та соціально-психологічну адаптацію нових працівників.

Підсистема розвитку кадрів організації має включати: планування та контроль ділової активності, участі кадрів у результатах господарської діяльності організації; розроблення системи перепідготовки та підвищення професійної кваліфікації кадрів технічного, виробничого та економічного складу.

Підсистема стимулювання продуктивності праці має передбачати розроблення: системи оплати праці; системи управління трудовою мотивацією працівників (матеріальне та моральне заохочення); системи нормування та тарифікації праці; системи участі працівників у розподілі прибутку та формуванні капіталу [4; 8].

Підсистема забезпечення умов праці має регламентувати вимоги: технічної естетики, ергономічних норм економіки праці на робочих місцях; охорони праці та техніки безпеки організації.

Соціально-психологічна підсистема кадрової політики організації передбачає: розроблення політики дотримання етичних норм взаємовідносин у підрозділах організації; аналіз та регулювання особистісних, колективних відносин у виробничих та управлінських підрозділах організації; соціально-психологічна діагностика та управління виробничими конфліктами [1].

Пропонована система управління кадровою політикою організації зумовлює необхідність економічного обґрунтування її ефективності. Зокрема, обґрунтуємо ефективність стимулювання продуктивності праці на основі вдосконалення систем оплати праці, нормування та тарифікації праці, управління трудовою мотивацією працівників, їх матеріального та морального заохочення на основі розподілу прибутку організації.

Перший крок стимулювання продуктивності праці стосується вдосконалення системи оплати праці та підвищення її гнучкості. Практика показує, що гнучкі системи оплати праці передбачають залежність заробітку від особистих заслуг та загальної ефективності роботи організації.

Це дозволяє своєчасно й адекватно реагувати на зміну результатів діяльності працівника через індивідуалізацію його заробітку. При визначенні величини оплати праці враховуються не тільки стаж, кваліфікація, професійна майстерність, але й значущість працівника для організації, його здатність досягти певної мети, вносячи свій внесок в процвітання організації.

Сучасні гнучкі системи оплати праці доцільно класифікувати на тарифні та безтарифні. Основою формування заробітку працівника в гнучких тарифних системах є тариф, який доповнюється різними преміями, доплатами, надбавками (що відображають результативність праці працівника за підсумками роботи, як правило, за місяць, але може бути і квартальна премія, премія за підсумками року). Гнучка тарифна система, на відміну від звичайних систем оплати праці передбачає: розроблення тарифів конкретної організації з урахуванням його потреб та специфіки; формування переліку всіх робіт з їх класифікацією за рівнем складності та значущості

для даного організації; індивідуалізацію заробітку кожного працівника відповідно до фактичних результатів праці, управління питомою часткою додаткових виплат (премій, доплат, надбавок) відносно його загальної величини.

Водночас, безтарифна система оплати праці з'явилася саме в умовах ринку, відобразивши тенденції відмови від гарантованих тарифних ставок заробітної плати, їх зв'язок з ринковим попитом та конкурентоспроможністю товарів (послуг) організації. Безтарифна система оплати праці покликана подолати «зрівнялівку» в оплаті праці, суперечності інтересів окремого працівника та колективу організації в цілому. В її реалізації використовуються коефіцієнти кваліфікаційного рівня персоналу – обов'язкові елементи будь-якої безтарифної системи.

Відтак, за допомогою кваліфікаційних коефіцієнтів працівники краще мотивуються в порівнянні з традиційною системою тарифних розрядів та отримують можливості для підвищення власної професійної кваліфікації.

Гнучка безтарифна система поєднує дві групи коефіцієнтів для мотивації професійного зростання працівників. Перша група коефіцієнтів безтарифної системи стимулювання продуктивності праці оцінює стаж, професійну кваліфікацію, досвід професійної діяльності та професійну майстерність, а також значущість працівника у трудовому колективі. Означені критерії інтегруються коефіцієнтом кваліфікаційного рівня, який визначає основну частину заробітку (близько 60-70%). Друга група коефіцієнтів безтарифної системи стимулювання продуктивності праці узагальнює оцінку результатів праці працівника, його відношення до праці, рівень розв'язку професійних завдань тощо. Питома частка заробітку, яка визначається цією групою коефіцієнтів, складає відповідно 30-40 %.

Безтарифні системи значною мірою залежить від величини фонду оплати праці (фонду заробітної платні) підприємства в цілому. Таким чином, кожен працівник одержує власну частку залежно від кінцевого результату діяльності підприємства, його становища на ринку, що суттєво підвищує його зацікавленість у виробничій діяльності [7, с. 70].

Водночас, гарантуючі системи оплати праці не завжди передбачають безпосередню залежність грошової винагороди за належний рівень праці, зокрема за кількість, якість та кінцеві результати праці, не стимулюючи працівників до підвищення продуктивності праці. При цьому причинами збереження гарантуючих систем оплати праці в умовах ринку є [10]:

- необхідність зберегти «кадрове ядро» незалежно від результатів діяльності, що доцільно лише в умовах кризового стану, реструктуризації організації, економічної нестабільності та прихованого безробіття;
- бажання залучити на ринку праці висококваліфіковані кадри з подальшим прагненням отримати належну їх «віддачу» в перспективі;
- формування кадрового потенціалу на етапі становлення організації.

Застосування регламентовано-примусових систем оплати праці найчастіше обумовлюються жорсткою конкуренцією на ринку збуту, вимогами технологічного процесу, намаганням будь-що втриматися в конкурентній боротьбі. Ознаки цих систем багатоманітні – це і висока інтенсивність праці, й обов'язкове досягнення однозначно встановленого високого рівня показників, що не допускає відхилення.

В основу розроблення критеріїв ефективної системи праці промислового підприємства були покладені державні законодавчі та нормативні регулятори заробітної плати, продуктивність праці, фінансові можливості організації, частка індивідуального трудового внеску кожного працівника у господарські результати підприємства. Упровадження пропонованої системи оплати праці підприємства

передбачає: перегляд норм на підприємстві з врахуванням технічного стану; перегляд нормативів обслуговування; вдосконалення організації праці як в цілому по підприємству, так і по кожному структурному підрозділу; ув'язка результатів і з оплатою праці. Оплата праці має також відповідати рівню колективних результатів праці, тобто, успішності на ринку товарів та послуг підприємства та їх здатності задовольняти ринковий попит. Для заохочення працівників у результатах діяльності є більш специфічні стимули (участь у прибутках). Величина заробітної плати повинна впливати на підвищення ділової активності підприємства та його фінансові можливості.

Зв'язок заробітної плати з фінансовими результатами діяльності підприємства може не корелювати зі зростанням продуктивності праці, яка повинна бути підґрунтям економічного зростання.

Врешті, не менш важливим критерієм адекватності заробітної плати є її відповідність ринковій вартості даних трудових послуг, або іншими словами абсолютній ринковій цінності робіт. Співставлення відносної (межах організацій) і абсолютної цінності робіт є серцевиною механізму визначення заробітної плати в ринковій економіці або у так званій системі компенсацій.

Критерії адекватності заробітної плати повинні знайти своє відображення в мотиваційній системі організації. Маючи на меті ширше охоплення нормування праці працівників рекомендується встановлювати для них нормовані завдання. Нормовані завдання як методи технічного нормування показників обсягу і складу робіт характеризують кількісні й якісні результати праці, яких повинна досягнути бригада або окремий працівник-погодинник за певний період часу та забезпечити необхідний кінцевий результат з дотриманням вимог до якості робіт (послуг). Регламентування складу, послідовності та періодичності робіт у нормованих завданнях конкретизуються трудові функції працівників-погодинників та результати їх праці. Досвід впровадження оптимізованих норм сприяє більш ефективному використанню робочого часу, збільшенню обсягів виконання робіт та підвищенню їх якості.

Нормовані завдання як основа розроблення індивідуальних та бригадних завдань виявили себе ефективною системою матеріального стимулювання праці працівників-погодинників. Однак переведенню працівників на нормовані завдання передувала значна підготовча робота, яка передбачала декілька етапів та передбачала ряд заходів. Крім того, була проведена атестація робочих місць за умовами праці на кожній технологічній ділянці виробничого процесу, де задіяне устаткування, переробляється сировина і матеріали, досліджено потенційні джерела шкідливих і небезпечних виробничих факторів, які негативно впливають на стан здоров'я працівників.

Метою проведення атестації робочих місць організації було врегулювання відносин між власником та працівниками для реалізації прав на здоров'я, безпечних умов праці, пільгового пенсійного забезпечення та компенсації ризиків за роботу в несприятливих умовах. Для проведення атестації мають бути залучені науково-дослідні організації, інспекції Держтехнагляду. Атестація робочих місць проводиться для: виявлення факторів і причин виникнення несприятливих умов праці; санітарно-гігієнічних обстежень виробничого середовища, важкості і напруженості трудового процесу на робочому місці; комплексної оцінки факторів виробничого середовища і характеру праці відповідно до характеристик стандартам безпеки праці та санітарним нормам і правилам; санітарно-гігієнічного обстеження та встановлення рівня шкідливості й небезпеки праці за гігієнічною класифікацією; обґрунтування категорії робочого місця за його шкідливістю; визначення права працівників на

пільгове пенсійне забезпечення за роботу в несприятливих умовах; встановлення переліку робочих місць, ділянок та посад із пільговим пенсійним забезпеченням працівників; обґрунтування технічних та організаційних заходів оптимізації рівня гігієни, характеру та безпеки праці [8].

У ході проведення атестації робочих місць та інвентаризації діючих норм і нормативів відділом праці організації має здійснюватися: вивчення та виявлення робочих місць та ділянки, праця на яких не нормується або нормується недостатньо ефективно; перегляд показників кількісної та якісної діяльності бригад та окремих працівників, а також склад робіт на основі фотографії робочого часу виробничих операцій, які ними виконуються; перегляд діючих нормативів праці за нормованими завданнями та розроблено норми витрат праці на операції, для яких вони відсутні; обґрунтування видів нормованих завдань (індивідуальні або бригадні) та періоди їх виконання; обґрунтування показників, умов та розмірів премії за результатами виконання нормованих та понаднормових завдань окремими працівниками або колективом бригади, а також порядок розподілу премії між її членами; розроблення й упровадження заходів підвищення ефективності організації робочих місць, дільниці в цілому у підрозділах для підвищення продуктивності праці, скорочення простоїв обладнання; перегляд й укомплектування забезпечення робочих місць матеріалами, запасними частинами, інструментом для більш ефективної роботи; встановлення порядку надання, обліку та контролю виконання нормованих завдань [5; 6].

Таким чином, з метою ефективного формування та реалізації кадрової політики управління людськими ресурсами організації необхідно вдосконалювати систему підвищення ефективності управління кадровою політикою. Пропонована системи управління кадровою політикою організації зумовлює необхідність економічного обґрунтування її ефективності. Необхідно збільшувати ефективність стимулювання продуктивності праці на основі вдосконалення систем оплати праці, нормування та тарифікації праці, управління трудовою мотивацією працівників, їх матеріального та морального заохочення на основі розподілу прибутку організації. Наведенні методи найбільш ефективно впливають на підвищення кадрової політики. В основу розроблення критеріїв ефективної системи праці організації покладені державні законодавчі та нормативні регулятори заробітної плати, продуктивність праці, фінансові можливості, частка індивідуального трудового внеску кожного працівника у результати діяльності організації.

Список використаних джерел:

1. Базелюк В.Г., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Михнюк С.В. (2022). Техніка управлінської діяльності : навчальний посібник. К.: Міленіум. 424 с.
2. Волкова Н., Красноштан Ж. (2019). Сучасна кадрова політика: напрями та інструменти реалізації. *Л'ОГОС. Мистецтво наукової думки*. № 8. С. 40-42.
3. Кубіцький С.О. (2002). Деякі аспекти оцінки якості підготовки конкурентоспроможного фахівця в Україні та за її межами. *Науково-методичний збірник «Проблеми освіти»*. К.: Вид-во НМЦ ВО, Вип. 27. С. 3-9.
4. Кубіцький С.О. (2015). Сучасні технології соціальної роботи: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: монографія. К.: Видавництво «Міленіум», 332 с.
5. Кубіцький С.О. (2016). Соціальні послуги вразливим категоріям населення: теорія, практика, інновації: монографія. К.: Видавництво «Міленіум», 484 с.
6. Лазоренко Л. В. (2018). Особливості формування та реалізації кадрової політики підприємств зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. № 1. С. 27-32.

7. Прушківська Е. В., Авраменко К.О. (2020). Інноваційні стратегії розвитку міжнародних компаній в умовах глобалізації. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. № 4. С. 70.
8. Тарасенко В.С. (2021). Кадровий менеджмент: навчально-методичний посібник. Одеса: «Фенікс», 38 с.
9. Урсакий Ю.А., Кубіцький С.О. (2020). Роль лідера в мотивації персоналу. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, Вип. І-ІІ (77-78). Економічні науки. С. 325-338.
10. Хрустальова, Юлія. (2021). Державне управління кадровою політикою. *Економічні, політичні, правові та культурні виміри соціально-відповідального суспільства*. С. 110.
11. Щьокіна Є.Ю., Черна І.І. (2020). Кадрова політика як інструмент управління людськими ресурсами. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*. Вип. 43.
12. Mykhniuk S.V., Kubitskyi S.O. (2021). Technology of prospective social workers' training on pedagogical interaction in the process of studying professional disciplines. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IX (96), Issue: 245, Feb. P. 34-38.

СПЕЦИФІКА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я

Мірослава Назарівна Шалько

ORCID ID: 0000-0002-0302-9699

канд.мед. наук, доцент

Класичний приватний університет м. Запоріжжя, Україна

У різних науках, зокрема, медичних, біологічних, економічних, сформувалися свої уявлення про категорію здоров'я. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), здоров'я – «це стан повного фізичного, духовного, соціального добробуту, коли органи та системи організації людини врівноважені з навколишнім, виробничим та соціальним середовищем, а не лише відсутність хвороб та фізичних дефектів[1, с.139]».

«Здоров'я - стан фізичного, психічного та соціального добробуту людини, у якому відсутні захворювання, і навіть розлади функцій органів прокуратури та систем організму» [2, с.237].

Здоров'я населення – характеристика стану здоров'я членів соціальної спільноти, що вимірюється комплексом соціально-демографічних показників: народжуваністю, смертністю, середньою тривалістю життя, захворюваністю та рівнем фізичного розвитку. Здоров'я нації — один із найважливіших чинників, що визначає національну безпеку країни та її національне багатство. Здоров'я громадян не лише метою, а й однією з основних умов економічного зростання.

«Економісти відносять охорону здоров'я до невиробничої сфери, розглядаючи кінцевий результат діяльності як невиробничі послуги. Більш обґрунтованим слід вважати здоров'я людей особливим видом соціально-економічного продукту, значною мірою впливає економічний розвиток території і добробут населення, яке мешкає на ньому» [3].

На перший компонент більшою мірою впливає вплив зовнішніх факторів, що призводить до позитивних чи негативних змін здоров'я. Стан другого компонента багато в чому залежить від внутрішніх чинників, зокрема. відносини індивіда до власного здоров'я. Третій компонент значно впливає на добробут суспільства та економічне зростання держави.

Даний компонент передбачає також витрати держави не тільки з метою отримання доходу (на підтримку здоров'я соціально незахищених груп – діти, пенсіонери, інваліди), або отримання економічного ефекту довготривалого характеру (вкладення коштів у профілактику інвалідності – зниження кількості інвалідів, переведення частини з них у більш легку групу, заходи щодо підвищення народжуваності – приріст надалі трудового потенціалу населення тощо).

Комбінації різних компонентів утворюють ту чи іншу модель здоров'я. «Ідеальна» модель здоров'я є, на думку автора, гармонію фізіологічного, психічного стану організму та духовного, морального, інтелектуального рівня індивідуума, є резервом якісного трудового потенціалу населення, а також його здорового відтворення, рентабельним економічним ресурсом в економіці держави [4, с.133].

Зворотний бік здоров'я є хвороба, тобто. стан дисбалансу. Втрати трудового потенціалу населення внаслідок захворюваності, інвалідності, смертності є у державному масштабі економічними.

Цілеспрямований вплив на здоров'я як з боку держави, так і самого індивіда, визначає рентабельність здоров'я в масштабах суспільства як трудового ресурсу та елемента економіки.

Зміна здоров'я індивідуума та населення загалом призводить до якісних перетворень його стану, своєю чергою впливає зміна структури захворюваності та профілів організацій охорони здоров'я (наприклад, зростання захворюваності на туберкульоз призводить до збільшення ліжкового фонду та кількості лікарів цього профілю). Таким чином, зміна здоров'я населення на суспільному рівні призводить до організаційних та структурних змін у охороні здоров'я.

Для охорони та покращення здоров'я всього населення та кожної людини в суспільстві та державі на всіх етапах його розвитку та у повній відповідності до досягнутих рівнем цього розвитку здійснюється економічна діяльність, виділяються певні професійні групи та формується функціональна соціальна система – охорона здоров'я.

Охорона здоров'я – одна із соціальних підсистем загальнодержавної системи господарювання. Національна система охорони здоров'я включає державні, соціально-економічні, громадські та медичні заходи для збереження та підвищення рівня здоров'я населення.

Список використаних джерел:

1. Гамбург Л. С. Теоретичні питання децентралізації державної влади в системі публічної влади унітарної держави. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 4 (1). С. 134–145.
2. Гапонова Е. О. Особливості формування ринку медичних послуг в Україні на сучасному етапі / Е. О. Гапонова // Вісн. ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2015. – С. 231–239
3. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
4. Шомникова А. В. Ринок медичних послуг: проблеми ефективного використання маркетингових досліджень / А. В. Шомникова // Наук. пр. НДФІ. – 2 (47) – 2009 – С. 131–135.

СЕКЦІЯ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕ-ФАКТО ДЕРЖАВ

Теленко Ольга Мирославівна

ORCID ID: 0000-0003-0455-8274

канд. політ. наук, доцент,

доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Дослідження де-факто держав є доволі новим науковим напрямом, започаткованим приблизно чверть століття тому. У центрі уваги дослідників перебувають такі питання як дефініювання поняття «де-факто держава», причини виникнення та особливості політичного, економічного та культурного розвитку де-факто держав, їхні міжнародні зв'язки і роль держав-патронів у існуванні таких політичних утворень, перспективи широкого міжнародного визнання де-факто держав та прогнозування їхнього майбутнього. За час дослідження окресленої проблематики з'явилося чимало публікацій, які висвітлюють цю тему різнобічно.

Зазвичай точкою відліку фундаментального вивчення де-факто держав вважають публікацію книжки С. Пегга «Міжнародне суспільство і де-факто держава» 1998 р. Ця ґрунтовна теоретична і концептуальна праця стала прикладом серйозного сприйняття таких утворень. За словами автора, «сецесіоністські утворення, які контролювали територію, забезпечували управління, отримували підтримку населення і існували протягом тривалого часу без широкого визнання їхнього проголошеного суверенітету, були окремим видом акторів міжнародних відносин, які заслуговують на порівняльне академічне дослідження, а не лише на ритуальні засудження їхньої законності у світі, де ключову роль відіграють суверенні держави з широким визнанням» [5].

С. Пегг вважає, що найбільш очевидною проблемою дослідників де-факто держав є термінологія. Хоча сам він послуговується терміном «де-факто держава», однак зазначає, що у літературі використовуються як синоніми «держави в державах», «невизнані квазідержави», «спірні держави», «протодержави», «невизнані держави» та ін. [5]. Термінологія, яку використовує той чи інший автор на позначення де-факто держав, значною мірою демонструє його ставлення до таких політичних утворень. Уніфікація термінології сприятиме структурованішому розумінню особливостей таких утворень та формуванню об'єктивного ставлення до них міжнародної спільноти.

Ще однією проблемою дослідження зазначеної проблеми є те, що науковцям не вдалося виробити єдиного визначення де-факто держав. Наприклад А. Флорея вважає де-факто держави сепаратистськими утвореннями, які автономно керують частинами території, формують структури управління, однак не мають міжнародної легітимності [2, с. 337]. А Р. Томла зазначає, що це держави, які відповідають критеріям, закріпленим у Конвенції Монтевідео, однак не отримали достатнього визнання з боку інших держав [6, с. 58]. Проблема дефініювання де-факто держав пов'язана з тим, що в політичних науках глибоких теоретичних досліджень,

присвячених загальним характеристикам держав, небагато. На цьому, зокрема, наголошує Я. Ѓжибовскі, зазначаючи, що «визначення поняття «держава» видається водночас надто очевидним і надто спекулятивним, звичайним питанням для більшості дослідників, і об'єктом безкінечної «академічної» дискусії для інших» [3, с. 242]. Вироблення та узгодження чітких критеріїв визнання держави сприятиме розумінню й де-факто держав.

Без єдиного визначення де-факто держав неможливо укласти їх повний перелік. Так, Р. Томла відносить до них Абхазію, Південну Осетію, Нагірний Карабах, Придністров'я, Північний Кіпр, Сомаліленд, Косово, Тайвань, Палестину і Західну Сахару [6, с. 59–83]. А «Підрозділ дослідження де-факто держав» у Тартуському університеті (Естонія) вилучив із цього списку Палестину та Західну Сахару, оскільки, як зазначено на його офіційній сторінці, вони не мають повного контролю над своєю територією. Не досліджує цей підрозділ і Південну Осетію, яка, на думку його дослідників, хоч і може мати повний контроль над своєю територією і навіть отримати повне міжнародне визнання, однак залишається в руках окупаційних сил. Науковці дослідницького підрозділу наголошують на тому, що хоча Республіка Сербська та Іракський Курдистан де-факто функціонують як незалежні держави, ці утворення відкрито не претендують на незалежність і тому також залишаються поза увагою дослідників [1].

Отже, в сучасному світі існують такі політичні утворення, включення яких до переліку де-факто держав не викликає заперечень. Водночас є й такі утворення, віднесення яких до категорії де-факто держав є дискусійним. Унікальність причин виникнення та розвитку де-факто держав не дають можливості створити їх універсальну класифікацію та систематизувати матеріал у цій сфері загалом.

Брак консенсусу щодо визначення поняття «де-факто держава» та недосконалі існуючі визначення окреслює також М. Косенковскі серед чотирьох найбільших проблем вивчення де-факто держав. Окрім цих двох проблем, дослідник наголошує на недостатньому залученні до вивчення окресленої тематики «незахідної» літератури. М. Косенковскі зазначає, що основу дослідження де-факто держав становить західна, головно англо-американська, література і справедливо зауважує, що частина видань, опублікованих в Центральній Європі, низької якості, дискриптивні і не мають очевидного теоретичного підґрунтя. Однак, на його думку, «незахідні» видання також містять багато корисної інформації та інтерпретацію, яка допоможе зберегти час на пошук емпіричних даних і завдяки цьому значно більше уваги приділити теоретичним зусиллям [4, с. 45–46].

Четвертою проблемою вивчення де-факто держав М. Косенковскі вважає байдужість до інших концепцій і дослідницьких рамок. Науковці зазвичай опираються на літературу, яка стосується цієї вузької проблематики безпосередньо і не звертають уваги на видання, присвячені іншим, дотичним темам. На думку цього автора, інші концепції можуть також дати відповіді на дослідницькі питання, які стосуються де-факто держав і сприяти кращому розумінню цих утворень [4, с. 47]. Можна погодитись з М. Косенковскім у тому, що корисними для вивчення де-факто держав можуть бути публікації, присвячені націоналізму, державобудуванню, суспільним рухам. Оскільки більшість де-факто держав виникли внаслідок внутрішніх конфліктів на територіях міжнародно визнаних держав, окреслена тематика тісно пов'язана з конфліктологією та проблемою врегулювання «заморожених» конфліктів, які треба враховувати при дослідженні.

Отже, незважаючи на те, що вивчення де-факто держав триває чверть століття і за цей час опубліковано чимало праць із цієї проблематики, деякі питання

залишаються дискусійними й очікують чітких відповідей. Певною мірою це зумовлено різним трактуванням одних і тих самих проблем у міжнародних відносинах, а також різним ставленням міжнародно визнаних держав до де-факто держав, що зумовлено їхніми національними інтересами на міжнародній арені. Подолати недоліки і заповнити прогалини у дослідженні де-факто держав допоможуть їх артикуляція та пошук шляхів вирішення.

Список використаних джерел:

1. *De Facto States Research Unit*. Вилучено з: <https://defactostates.ut.ee/home-0>
2. Florea A. (2017). De facto states: survival and disappearance (1945–2011). *International Studies Quarterly*. (61(2)). 337–351. DOI: 10.1093/isq/sqw049.
3. Grzybowski J. (2019). The paradox of state identification: de facto states, recognition, and the (re-)production of the international. *International Theory*. (11). 242–263. DOI: 10.1017/S1752971919000113.
4. Kosienkowski M. (2023). Four problems of de facto state studies: A Central European perspective. *Polish Political Science Yearbook*, (52(1)), 41–53. DOI: <https://doi.org/10.15804/ppsy202244>.
5. Pegg S. (2017). Twenty years of de facto state studies: progress, problems, and prospects. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. DOI: 10.1093/acrefore/9780190228637.013.516. Вилучено з: https://www.researchgate.net/publication/319043563_Twenty_Years_of_de_facto_State_Studies_Progress_Problems_and_Prospects.
6. Toomla R. (2014). *De facto states in the international system: Conditions for (in-)formal engagement*. Tartu: University of Tartu Press.

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шинкаренко Данило Олександрович

здобувач вищої освіти II курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Телійчук Віталій Григорович

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Пошук і реєстрація фактів щодо незаконних діянь окремих осіб та груп, за які передбачена відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України, є одним з основних завдань оперативно-розшукової діяльності, визначених Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність". Результати такої діяльності включають матеріально зафіксовані результати, відомі як оперативні матеріали, а також ідеальну інформацію, отриману під час проведення оперативно-розшукових заходів.

Під матеріалами оперативно-розшукової діяльності розуміють предмети та документи, отримані або складені уповноваженими особами під час здійснення цих заходів, які містять інформацію, значущу для оперативно-розшукової діяльності. Під оперативною інформацією розуміють нематеріальні фактичні дані, отримані уповноваженими особами під час проведення оперативно-розшукових заходів.

В результаті конкретних оперативно-розшукових заходів, таких як перехоплення інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, спостереження за особою, об'єктом або місцем, можуть бути отримані як матеріали оперативно-розшукової діяльності (наприклад, довідка оперативно-технічного підрозділу, фотографії, аудіозаписи тощо), так і оперативна інформація, яка ще не була зафіксована (наприклад, стосовно місцезнаходження особи, яка вчинила злочин, зустрічі з певними особами тощо). Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності включає три взаємопов'язані операції: правову оцінку матеріалів, визначення способів їх використання та безпосереднє використання [1, с.266].

Оцінка матеріалів оперативно-розшукової діяльності має два аспекти: кримінально-правовий і кримінально-процесуальний. У результаті правової оцінки матеріалів уповноважена особа (слідчий, прокурор, слідчий суддя, працівник оперативного підрозділу) вирішує, чи доцільно та можливо використовувати їх у кримінальному провадженні. Визначення способів використання матеріалів передбачає спільне встановлення суб'єктом досудового розслідування та оперативним підрозділом (співробітником), яким саме чином результати оперативно-розшукової діяльності можуть бути використані під час досудового розслідування. Спосіб використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності означає дії, методи або системи методів, які дають можливість здійснити щось, досягти чогось.

Способи використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності під час розслідування - це конкретні дії, спрямовані на вирішення завдань кримінального провадження з використанням таких матеріалів. Метою цих дій є визначення найбільш ефективних шляхів та тактичних прийомів використання оперативних матеріалів для вирішення завдань кримінального провадження та запобігання завданню шкоди інтересам оперативно-розшукової діяльності, зокрема, розголошенню відомостей про використовувані в ній сили та засоби тощо.

Під час проведення оперативно-розшукової діяльності, оперативні підрозділи мають право отримувати різноманітні документи, включаючи:

- Заяви громадян, організацій, підприємств та установ незалежно від їх форм власності, посадових осіб, представників влади, засобів масової інформації та інші матеріали, що стосуються підготовлюваних, здійснюваних або вчинених злочинів.
- Пояснення громадян і посадових осіб.
- Результати перевірок, інвентаризацій та ревізій фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій.
- Відповіді на офіційні запити організацій, підприємств, установ і посадових осіб, пов'язані з питаннями, що належать до їх компетенції.
- Копії документів архівних кримінальних проваджень (справ), які перебувають у процесі розслідування правоохоронними або судовими органами.

Крім того, матеріали оперативно-розшукової справи включають:

- Звіти оперативних працівників про виявлені факти протиправних діянь, що готуються, а також про виявлення і припинення таких дій, що потрапляють у компетенцію відповідних підрозділів, зайнятих оперативно-розшуковою діяльністю, та інші документи, що містять підстави для відкриття оперативно-розшукової справи.
- Документи, що відображають роботу з відповідної справи.
- Мотивовані постанови про відкриття, припинення, відновлення терміну розслідування оперативно-розшукової справи та її закриття, а також інші матеріали оперативно-розшукової діяльності, включаючи конкретні заходи, що були проведені [2, с.134].

Проте не всі матеріали оперативно-розшукової діяльності необхідні для кримінального розслідування. Значна частина таких матеріалів призначена виключно для потреб оперативно-розшукової діяльності. Для кримінального судочинства важливими є матеріали, які були отримані оперативними підрозділами під час відкритої та прихованої діяльності і містять інформацію щодо підготовки, вчинення або приховування кримінальних правопорушень, осіб, причетних до них, а також інші обставини, що є важливими для швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Отже, використання результатів оперативно-розшукової діяльності є спеціальним видом діяльності уповноважених суб'єктів (оперативних працівників, слідчих, прокурорів), спрямованим на впровадження оперативно-розшукових матеріалів (інформації) в роботу правоохоронних органів, органів досудового розслідування та інших органів державної влади з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави.

Список використаних джерел:

1. Назаренко І. В. Використання результатів оперативно-розшукової діяльності як приводів і підстав для початку досудового розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 265–270.
2. Катеринчук І.П. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів України: проблеми теорії і практики: монографія / І.П. Катеринчук. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 392 с.

ЗАКОННІСТЬ, ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП КРИМІНАЛЬНОПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368-5 КК УКРАЇНИ

Письменна Вероніка Вікторівна

здобувач вищої освіти, курсант II курсу ФПФПД

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна А.Г.

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Головним принципом кримінально-правової кваліфікації незаконного збагачення є принцип законності, який є багатограним, і має різні прояви. Суть його першої грані полягає у тому, що кваліфікація злочинів, у тому числі, передбаченого ст. 368-5 КК України (далі – ККУ), повинні однаково вирішуватися на всій території України, включаючи тимчасово окуповані території.

Виходячи з конституційного принципу територіальної цілісності України, норм чинного регулятивного та кримінального законодавства, у випадку вчинення діяння, яке містить ознаки складу незаконного збагачення на тимчасово окупованій території України, особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, підлягає кримінальній відповідальності за ст. 368-5 ККУ. Підґрунття цьому знаходимо у ряді норм вітчизняного і міжнародного права.

Так, відповідно, до ч. 1 ст. 17 вище зазначеного Закону, «державні органи України застосовують механізми, передбачені законами України та нормами міжнародного права, з метою захисту ... законних інтересів держави Україна». Із змісту ч. 1 ст. 6 ККУ випливає, що «особи, які вчинили злочин на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом». А чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано ВР України свідчать про те, що Україна взяла на себе зобов'язання вжити всіх заходів, які можуть бути необхідними для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, коли злочин вчинено на території цієї Держави-учасниці (1 (a) ст. 42 Конвенції ООН проти корупції (далі – КООНПК)). За умови дотримання ст. 4 КООНПК, держава-учасниця може встановити свою юрисдикцію щодо будь-якого злочину, якщо злочин вчинено громадянином цієї держави-учасниці (2 (b) ст. 42 КООНПК); злочин вчинено проти цієї держави-учасниці (2 (d) ст. 42 КООНПК); злочин вчинено повністю або частково на території держави-учасниці; злочинець є її громадянином, посадовою особою чи членом одного із її національних представницьких органів (1(a, b) ст. 17 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією). Такі зобов'язання держави-учасниці КООНПК стосуються, в тому числі і заходів, необхідних для відновлення її контролю над тимчасово окупованою територією України, як вираження своєї юрисдикції (подібна позиція викладена у ст. 1 Рішення ЄСПЛ «Ілашку проти Росії і Молдови» [1]).

Таким чином, правовий режим на тимчасово окупованій території України, не припиняє дії законодавства України, в тому числі і кримінального. Щодо посадових та службових осіб органів, які створені, обрані або призначені на тимчасово окупованій території України у порядку, не передбаченому законами України, то вони суб'єктами складу незаконного збагачення не можуть визнаватися, оскільки відповідно до

чинного законодавства ці органи є не законними, а будь-які акти (рішення, документи), видані цими органами та/або особами, які їх представляють, є недійсним і не породжують жодних правових наслідків (ч. 3 ст. 9 вище зазначеного Закону).

З приводу кримінально-правової кваліфікації дій осіб, які раніше здійснювали функції в національних представницьких органах України і є громадянами України, вступили у позаслужбові відносини з представниками органів, створених на тимчасово окупованій території України, вчинили дії, які спрямовані на набуття активів у власність (наприклад, набуття нерухомого майна у власність), то дії цих осіб, слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 1111 КК України «Колабораційна діяльність», як свідоме, умисне, добровільне співробітництво громадянина України з державою-агресором на шкоду інтересам держави. Принагідно слід зазначити, що раніше, до моменту набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року № 2108-IX такі дії кваліфікувалися за ч. 1 ст. 258-3 ККУ, як участь у терористичній групі чи терористичній організації 1, що створені на тимчасово окупованій території України.

Крім того у ст. 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», визначено гарантії права власності та правовий режим майна на тимчасово окупованій території України. Відповідно, право власності на тимчасово окупованій території України охороняється чинним законодавством України, а набуття (або припинення) права власності на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території, здійснюється відповідно до законодавства України за межами тимчасово окупованої території. А «будь-який правочин щодо нерухомого майна, ... вчинений з порушенням вимог цього Закону, інших законів України, вважається недійсним з моменту вчинення і не створює юридичних наслідків».

Особовий аспект принципу законності [2, с. 347] у процесі кримінально-правової кваліфікації полягає у забезпеченні однакової правової оцінки діянь суб'єктів незаконного збагачення незалежно від їхніх соціальних, демографічних ознак, політичних переконань чи майнового становища. Так, наявність індивідуальних особливостей особи, обумовлених займаною посадою, приналежність до певного політичного кола, наявність зв'язків з політичною елітою чи зосередження у руках особи значних капіталів, не повинні бути визначальними (створювати привілеї чи, навпаки, погіршувати становище особи) у кримінально-правовій кваліфікації діяння, передбаченого ст. 368-5 ККУ. Це означає, що під час кримінально-правової кваліфікації незаконного збагачення «становище винного не повинно погіршуватися, чи навпаки покращуватися» [3, с. 348-349], залежно від його статусних, чи інших індивідуальних особливостей.

Принцип законності поширюється й на підстави кримінально-правової кваліфікації [2, с. 359]. Фактичною підставою кримінально-правової кваліфікації незаконного збагачення можуть бути лише дані, отримані відповідно до вимог кримінально-процесуального закону [2, с. 359]. Принцип законності кримінально-правової кваліфікації поширюється й на її нормативну підставу [2, с. 360]. Такий аспект законності, пов'язаний із дією правила *nullum crimen sine lege* [2, с. 360]. Метою формулювання та застосування зазначеного правила, як складової принципу законності, у трактуванні ЄСПЛ, як зазначає С.В. Хилюк, є «забезпечення ефективного захисту особи від свавільного кримінального переслідування, засудження та покарання» [3, с. 48]. «...Тільки право може визначити, що є злочином; що

забороняється поширювальне тлумачення кримінально-правових норм, якщо це погіршує становище особи, у тому числі із застосуванням аналогії» [3, с. 48].

Так, принцип законності кримінально-правової кваліфікації незаконного збагачення повинен проявлятися у тому, що правова оцінка діяння повинна здійснюватися відповідно до положень, прямо визначених у ст. 368-5 ККУ.

Список використаних джерел:

1. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Ілашку проти Росії і Молдови» від 08.07.2004 р. / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_344
2. Навроцький В. О. Теоретичні поняття кримінально-правової кваліфікації : монографія. Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. Київ : Атіка, 1999. 464 с.
3. Хилюк С. В. Правило *nullum crimen sine lege* в інтерпретації Європейського Суду з прав людини. Підприємництво, господарство і право. 2013. № 4. С. 47–51.

ЗАХИСНИК ЯК СУБ'ЄКТ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ: ТАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Дульський Олександр Леонідович

доктор філософії за спеціальністю 081 – Право,
заслужений юрист України, адвокат, докторант
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Захисник є тим суб'єктом, який уповноважений захищати права, свободи і законні інтереси особи (підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та інших осіб, передбачених ч.1 ст. 45 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року (КПК України)) у кримінальному провадженні. Саме захисник виступає тим «гарантом» забезпечення прав і свобод підзахисного в процесі всього кримінального провадження, надаючи йому правову допомогу та захищаючи його інтереси під час судового розгляду.

З прийняттям чинного КПК України свої функції захисник успішно може виконувати і під час досудового розслідування. Особливо результативними вони є під час збирання доказів, адже захисник має право як самостійно уповноважений збирати слідову інформацію, що може стати доказовою, так і брати участь у процесуальних діях під час проведення їх відповідними уповноваженими особами правоохоронних органів, що надає йому можливість оцінити законність проведення таких процесуальних дій.

Збирання доказів є першою важливою складовою у забезпеченні процесу доказування у кримінальному провадженні. Його зміст полягає у пошуку фактичних даних, які дозволять встановити обставини кримінального правопорушення та забезпечити об'єктивність у досягненні завдань кримінального провадження.

Як слушно зауважує О.В. Капліна, збирання доказів є складною комплексною діяльністю суб'єктів доказування з їх виявлення, витребування, отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку [1, с. 223].

У своїй діяльності захисник керується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він проводить, крім процесуальних прав, запровадження яких проводиться лише підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручено захиснику, з моменту надання документів, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду [2, с. 144].

Доцільно зауважити, що захисник, окрім того, що користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, користується і власними, що надані йому законом, зокрема, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 року, адже у ч. 1 ст. 45 КПК України передбачено, що «захисником є адвокат...». Також ст. 3 цього правового акту передбачає, що «правовою основою діяльності адвокатури України є Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти України» [3]. Завдяки іншим правовим актам, які регулюють діяльність адвокатури, захисник має ширші повноваження під час збирання доказів, ніж інші суб'єкти сторони захисту. Наприклад, у контексті надання відповідної інформації, копії документів протягом всього лише п'яти робочих днів з моменту одержання адвокатського запиту мають бути надані адвокатам (ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Окрім цього, слушно зауважити на двох аспектах процесуального статусу захисника: 1) відповідно до ст. ст. 45 та 47 КПК України захисник зобов'язаний

здійснювати захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та інших, визначених КПК України осіб; 2) наявність відповідної компетенції, як ключової вимоги до адвокатської діяльності, тобто не всі можуть стати адвокатами і як наслідок - захисниками (такі особи повинні володіти юридичними знаннями в галузі кримінального процесуального права та виконати відповідні вимоги, що передбачені законодавством України).

Задля забезпечення ефективного захисту у кримінальному провадженні процес збирання доказів забезпечується засобами криміналістичної тактики, що є ключовим структурним елементом тактики захисту.

Як слушно зазначає Я.О. Іваницький, тактикою захисту є «підсистема криміналістичної тактики, що включає сукупність теоретичних наукових положень та розроблених на їхній основі практичних рекомендацій щодо організації та планування суб'єктами сторони захисту (окрім законних представників) вчинюваних ними окремих діянь у рамках кримінального провадження, спрямованих на досягнення бажаного результату» [4, с. 106].

Виконуючи функції захисту, адвокат використовує тактичні прийоми як напрацьовані криміналістикою у незмінному їх вигляді або пристосовані до особливостей даного виду професійної діяльності, так і специфічні (стали надбанням адвокатської практики і застосовуються виключно захисником-адвокатом). До числа загальних тактичних прийомів захисту відносяться способи реагування захисника на прогалини розслідування і судового розгляду, на порушення слідчим і судом процесуального законодавства, обґрунтування недопустимості того чи іншого доказу, способи ухилення від психологічних пасток слідчого. До числа більш конкретних прийомів входять прийоми допиту підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, потерпілого, свідка, експерта, способи, які використовуються захисником у ході окремих слідчих (розшукових) дій, заявлення клопотань, ознайомлення з матеріалами справи, прийняття рішення про участь або неучасть у тій чи іншій процесуальній дії. Специфічними є й способи та прийоми самостійного збирання захисником доказів у кримінальній справі, зокрема, запитування і одержання документів чи їх копій від громадян та юридичних осіб, отримання письмових висновків фахівців з питань, що потребують спеціальних знань, опитування громадян, а також їх подання органу, у провадженні якого перебуває справа. Усі дії захисника мають відповідати вимогам законності, допустимості, вибіркової та етичності [5].

Враховуючи те, що тактика захисту є одним із напрямів криміналістичної тактики, то її засобами є: тактичний прийом (спосіб здійснення процесуальної дії, спрямований на досягнення її мети, заснований на психологічному механізмі його реалізації, і найбільш раціональний та ефективний у певних ситуаціях); тактична рекомендація (науково обґрунтована та перевірена практикою порада щодо вибору і застосування засобів, прийомів та форм поведінки); тактична комбінація (упорядкована сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених прийомів, що мають цільову спрямованість у процесі її реалізації); тактична операція (спрямована на виконання завдання розслідування у відповідній слідчій ситуації) [6, с. 218–220]; тактика слідчих (розшукових) дій (система наукових положень і розроблених на їх підставі практичних рекомендацій з організації, планування та доцільності застосування окремих слідчих (розшукових) дій, визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які проводять окремі слідчі (розшукові) дій, а також прийоми проведення таких процесуальних дій, спрямованих на встановлення обставин, що

підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, отримання (збирання) доказів і перевірку вже отриманих доказів [7, с. 57]) чи інших процесуальних дій.

Проте, доцільно зауважити, що якщо тактичні прийоми, рекомендації, комбінації захисники чи окремі особи із числа інших суб'єктів сторони захисту безпосередньо застосовують під час збирання доказів, то застосування тактичних операцій та використання тактики слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій (які сторона захисту не вправі самотійно здійснювати), захисники здійснюють опосередковано через слідчого, детектива, дізнавача, прокурора. З кримінальної процесуальної сторони, керуючись п. 12 ч. 3 ст. 42 та ст. 220 КПК України, сторона захисту подає клопотання про проведення певних процесуальних дій до слідчого, детектива, дізнавача, прокурора, які зобов'язані його розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав. У разі повної або часткової відмови в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй [8]. Водночас, з тактичного аспекту сторона захисту не може зобов'язати вказаних уповноважених осіб провести, використовуючи саме такі тактичні операції чи саме таким чином тактику слідчої (розшукової) дії, процесуальної дії, а може лише аргументувати таку необхідність. І слідчий, детектив, дізнавач, прокурор особисто приймають рішення, керуючись своїм внутрішнім переконанням, щодо використання таких засобів криміналістичної тактики.

Окрім вищевикладеного доцільно зауважити на новому напрямку розвитку криміналістичної тактики, враховуючи практику Європейського суду з прав людини. Останнім часом все більше захисників звертається до практики вказаного органу, зважаючи на кримінальний процесуальний аспект змісту прийнятих рішень. Водночас, наукові дослідження свідчать про те, що практика Європейського суду з прав людини виступає джерелом розвитку і криміналістичної тактики [9], в тому числі і тактики захисту, адже зі змісту рішень вказаного суду прослідковуються ті тактичні порушення уповноважених осіб на проведення досудового розслідування, які в сукупності призводять до неефективності досудового розслідування і, як наслідок, порушення норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року та її протоколів [10, с. 50]. Володіння такими випадками допомагає захиснику реагувати на подібні порушення зі сторони обвинувачення.

Таким чином, захисник як суб'єкт захисту під час збирання доказів займає особливо важливе становище серед інших суб'єктів сторони захисту, адже він: а) володіє ширшими повноваженнями, б) зобов'язаний захищати права, свободи та інтереси підзахисних; в) має відповідати компетенції адвоката відповідно до законодавства України.

Тактичний аспект збирання доказів захисником виявляється в тому, що захисник: використовує тактичні прийоми як напрацьовані криміналістикою у незмінному їх вигляді або пристосовані до особливостей даного виду професійної діяльності, так і специфічні (стали надбанням адвокатської практики і застосовуються виключно захисником-адвокатом); тактичні прийоми, рекомендації, комбінації захисники безпосередньо застосовують під час збирання доказів, а застосування тактичних операцій та використання тактики слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій (які сторона захисту не вправі самотійно здійснювати), захисники здійснюють опосередковано через слідчого, детектива, дізнавача, прокурора.

Список використаних джерел:

1. Капліна О. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: матеріали Всеукр. наук.- практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 2013 р.). ОДУВС, Одеса, 2013. С. 223–229.
2. Павліченко Є.В. Анненко О.С. Правові, організаційні й тактичні аспекти доказової діяльності захисника в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. Вип. 91. С. 142–149.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
4. Іваницький Я.О. Про поняття тактики професійного захисту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Вип. 48. Т. 2. Ужгород, 2018. С. 103–107.
5. Гончаренко В.Г., Варфоломеева Т.В., Бояров В.І. Криміналістика. Академічний курс: підручник 2-ге вид., випр. та доповн. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 504 с.
6. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель, В.О. Коновалова та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.
7. Гвоздюк В. В. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій з урахуванням практики Європейського суду з прав людини: дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2021. 294 с. [сайт]. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19896/5/dysert_hvozdiuk.pdf.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Чорноус Ю.М., Гвоздюк В.В. Засади проведення слідчих (розшукових) дій у контексті практики Європейського суду з прав людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 95–101. [сайт]. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20013/1/document%20%2810%29.pdf>.
10. Гвоздюк В.В. Важливість використання практики Європейського суду з прав людини слідчими під час огляду місця події в умовах воєнного стану. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 48–51. : [сайт]. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/23526/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC.%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%9C%D0%9C%D0%9D%D0%9F%D0%9A%2028.04.23_p048-051.pdf.

МЕДІАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ

Кулик А.В.

старший викладач
кафедри галузевого права та
загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин
Університет «Україна», м. Київ, Україна

Медіація є інноваційним способом урегулювання конфліктів, що набуває все більшої популярності та застосування в різних сферах життя. Вона є альтернативою традиційним методам вирішення конфліктів, таким як судова позовна процедура, та надає учасникам більш гнучкий та ефективний механізм врегулювання розбіжностей.

Медіація – це структурований процес співпраці між незалежною третьою стороною, яка є медіатором, і конфліктуючими сторонами з метою сприяння вони досягненню взаємовигідного та прийнятного рішення. Медіатор допомагає учасникам зрозуміти позиції один одного, сприяє виявленню інтересів та потреб кожної сторони, а також спрямовує їх на пошук взаєморозуміння та домовленостей.

Основні принципи медіації:

1. Добровільність. Участь в медіації є добровільною, і кожна сторона може припинити процес за своїм бажанням.
2. Нейтральність. Медіатор є нейтральною особою, яка не приймає жодного боку у конфлікті і не має сторонніх інтересів.
3. Конфіденційність: Всі інформація, що обговорюється під час медіації, залишається конфіденційною, що сприяє відкритості та впевненості сторін.
4. Цілеспрямованість. Медіатор спрямовує процес медіації на досягнення практичних та прийнятних рішень для всіх сторін.

Розглянемо переваги медіації як інноваційного способу врегулювання конфліктів:

1. Ефективність. Медіація може призвести до швидшого та ефективнішого вирішення конфлікту порівняно з традиційними судовими процедурами.
2. Економічність. Медіація може бути менш витратною, оскільки уникається складних і дорогих судових процесів.
3. Підтримання стосунків. Медіація допомагає зберегти стосунки між сторонами після вирішення конфлікту, що може бути важливим у робочому, сімейному або бізнес-контексті.
4. Гнучкість. Процес медіації можна адаптувати під потреби конкретного конфлікту та учасників, що дозволяє знайти найбільш прийнятні рішення для всіх сторін.
5. Більш широкий діапазон рішень. Медіація дозволяє сторонам розглядати різні варіанти розв'язання конфлікту та знаходити творчі рішення, які можуть задовольнити всіх учасників.

Медіація знаходить своє застосування у багатьох сферах, таких як сімейні спори, трудові конфлікти, цивільні справи, бізнес-спори та інші ситуації, де вирішення конфлікту має велике значення для всіх заінтересованих сторін. Вона сприяє створенню сприятливого клімату для співпраці та співіснування різних інтересів, що забезпечує сталу та збалансовану взаємодію між учасниками.

Медіація – інструмент вирішення спорів за участі медіатора. Основою цієї процедури є добровільне волевиявлення сторін, спрямоване вироблення узгодженого рішення. Медіація надає можливість уникнути тимчасових втрат, характерних для судових позовів, при цьому основною перевагою даної процедури є її закритість (конфіденційність). Медіатор координує комунікативний процес та аналізує особистісні інтереси конфліктуючих суб'єктів, тим самим підштовхуючи сторони до вироблення рішення, що задовольняє їх з конкретного спору.

З 15 грудня 2021 року в Україні діє закон «Про медіацію», яким передбачено, що медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт або спір шляхом переговорів [1].

Дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим).

Згідно з цим законом медіація може бути проведена до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

Також цим законом були внесені зміни до таких законодавчих актів як Кодекс законів про працю України, Земельний кодекс, Господарський процесуальний кодекс, Цивільний процесуальний кодекс тощо.

В Кримінальному процесуальному кодексі України і Кодексі України про адміністративні правопорушення поки що не знайшлось місця для медіації [2].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про медіацію». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Медіація як спосіб врегулювання конфліктів. URL: [https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/mediacziya/#:~:text=%D0%97%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%8F%202021%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83,%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%20\(%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80\)%%20%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2.](https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/mediacziya/#:~:text=%D0%97%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%8F%202021%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83,%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%20(%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80)%%20%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2.)

МІСЦЕ УКРАЇНИ В НОВІЙ ХВИЛІ ІННОВАЦІЙ DEEP TECH

Чубенко Віра Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-7235-3820

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник

Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України, Україна

З метою післявоєнної відбудови на основі високотехнологічного виробництва та збільшення обсягу продукції з високою доданою вартістю, Україна потребує втілення в життя прогресивних рішень, в тому числі в сфері правового регулювання вказаних відносин. Разом з тим, в контексті євроінтеграційних процесів, необхідна всеосяжна та швидка адаптація правових, державних, економічних, наукових та інших елементів до реалій функціонування ЄС. І саме з вказаних причин, доцільно звернути увагу на основні аспекти інноваційної політики Європейського Союзу, які існують сьогодні.

Так, в Повідомленні Європейської Комісії «Новий порядок денний інновацій» від 05.07.2022 COM/2022/332, основну увагу акцентовано на наближенні нової хвилі інновацій – глибоких технологічних (deep tech) інновацій, які ґрунтуються на передовій науці, технологіях та інженерії, часто поєднують досягнення фізичної, біологічної та цифрової сфер і мають потенціал для надання трансформаційних рішень на глобальні виклики [1].

Таким чином, будь-які виклики, переваги та планування інноваційного порядку денного, що викладені в Новому порядку денному інновацій ЄС, орієнтовані на розвиток deep tech інновацій.

У вказаному Повідомленні Європейської Комісії відсутня дефініція deep tech інновацій. Проте, провівши аналіз положень зазначеного акту, можна дійти висновку, що останніми здебільшого є фізичні продукти або ж поєднання фізичного продукту з програмною послугою/забезпеченням, тому вони часто отримують вигоду від міцного партнерства з провідними галузями промисловості.

Крім того, глибокі технологічні інновації спрямовані на вирішення ключових суспільних проблем. Як свідчить, наприклад, позиція ЄС у вітроенергетиці, сміливі політичні рішення, такі як зміна клімату та захист навколишнього середовища, у поєднанні з тісною співпрацею між державним і приватним секторами та перевагами єдиного ринку створили умови для європейських компаній процвітати в секторах майбутнього, які базуються на глибоких технологіях [1].

Відповідно до Глосарію Європейського інституту інновацій і технологій (EIT) Deep Tech – це класифікація установ, організацій або стартап компаній, мета яких полягає в наданні передових і нових технологічних рішень для фундаментальних суспільних проблем. Перелік deep tech сфер включає: передові матеріали та виробництво; аерокосмічна промисловість, включаючи дрони; штучний інтелект і машинне навчання; біотехнології; блокчейн; Веб 3.0; електроніка; фотоніка; квантове обчислення; робототехніка; напівпровідники (мікросхеми); стійка зелена енергетика та чисті технології [3].

В українському законодавстві, зокрема, ні в Законі України «Про інноваційну діяльність» [4], ні в Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р [5], немає згадок про глибокотехнологічні інновації, пояснення їх змісту, значення чи перспектив впровадження. Аналогічна ситуація склалась і з науковими дослідженнями серед українських вчених в сфері визначення правової

сутності, державної підтримки тощо deep tech інновацій, за виключенням поодиноких випадків [2], [6].

Тобто, варто зауважити, що в силу своєї новизни поняття deep tech інновацій є малодослідженим в Україні та не регулюється законодавчими актами. В той же час, досить важливим є виокремлення загальних ознак вказаного явища для розуміння його змісту та використання, в першу чергу, в практичній діяльності. Вказане видається важливим ще й з огляду на те, що в останні роки від європейські партнери України проявляють зацікавленість в підтримці на розвитку українських високотехнологічних стартапів, в тому числі з метою повоєнного відновлення нашої держави.

Так, у червні 2022 року Європейська інноваційна рада (European Innovation Council – EIC) оголосила про наміри видати гранти в розмірі 20 мільйонів євро щонайменше 200-ам українським DeepTech стартапам [7]. Разом з тим, у вказаній ініціативі не наведені вимоги, ознаки чи зміст DeepTech стартапів, можливо маючи на увазі європейський підхід до визначення вказаного поняття. Вказане свідчить про важливість окреслення в нашій державі зазначеного поняття. Крім того, наприклад, з травня 2023 року Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова долучився до реалізації нового проекту глибоких технологій в рамках фінансування від EIT: Розбудова інноваційного потенціалу для вищої освіти. Зокрема, вказана ініціатива Європейського інституту інновацій і технологій (EIT) спрямована на посилення підприємницького та інноваційного потенціалу вищих навчальних закладів (ВНЗ) по всій Європі шляхом інтеграції діяльності глибоких технологій.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, сфера deep tech інновацій стала особливо важливою в Європейському Союзі відповідно до Нового порядку денного інновацій. Глибокі технологічні інновації можуть змінити бізнес-ландшафт ЄС і пов'язані з ним ринки та допомогти у вирішенні найнагальніших суспільних проблем. Вказане є вкрай важливим і для України в аспекті післявоєнної відбудови. Однак, вказане поняття є відносно новим для української правової науки та недостатньо вивченим. Разом з тим, на нашу думку, з метою адаптації положень українського законодавства до Acquis ЄС, а також побудови економіки відповідно до основних засад ЄС, доцільно звернути увагу на правову регламентацію вказаного поняття.

Список використаних джерел:

1. The Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM/2022/332 final of 05 July 2022: A New European Innovation Agenda. Вилучено з: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0332>.
2. Хаустов М. М. (2022) Розвиток стартапів у сфері енергетики: світовий досвід і можливості для України. *Проблеми економіки*. № 4 (54), 13-24.
3. The EIT Glossary (2022) Вилучено з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2022/12/19/Slovn.term.EIT.19.12.2022.pdf>.
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 14 лютого 2002 року № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. С. 266.
5. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 57. С. 139.
6. Карасевич Б. (2022) Новий горизонт можливостей для українських DeepTech стартапів. Вилучено з: <https://ucluster.org/blog/2022/07/novi-mozhlyvosti-dlja-diptek-startapiv/>.
7. European Innovation Council: €20 million support for Ukrainian start-ups. (2022) Вилучено з: European Innovation Council: €20 million support for Ukrainian start-ups (europa.eu).
8. Єдиний в Україні: Миколаївський НУК співпрацюватиме з міжнародними університетами для розвитку інновацій та підприємництва через глибокі технології (2023). Вилучено з: <https://news.pn/uk/public/293196>.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ¹

Уткіна Марина Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-3801-3742

канд. юрид. наук, доцент,

ст. викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства

Сумський державний університет, Україна

науковий дослідник

Університет Ворика, Велика Британія

Питання нормативно-правового забезпечення системи фінансового моніторингу в Україні наразі є ще більш актуальним в контексті набуття нашою державою статусу країни-кандидатки на вступ до Європейського Союзу. Зокрема, це зумовлено необхідністю виконання ряду завдань та вимог з метою усунення недоліків та прогалин у вітчизняному законодавстві, в тому числі, що стосується питань протидії й подолання корупції й легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. На нашу думку, нормативно-правова база в Україні, що стосується регулювання питання провадження фінансового моніторингу, перебуває у стані свого формування і становлення з урахуванням реалій сьогодення.

Процедура провадження й основні засади здійснення фінансового моніторингу базуються не лише на нормах вітчизняного законодавства, а й міжнародного. Тому, варто зважати й на імплементацію кращих практик та міжнародних стандартів у національну систему. На даний час система фінансового моніторингу в Україні регулюється рядом нормативно-правових актів, які визначають головні засади провадження.

Слід зазначити, що умовно акти, що регулюють питання провадження фінансового моніторингу, можливо поділити на дві групи:

- нормативні акти вищих органів влади (акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України);
- нормативні акти державних органів (Міністерства фінансів, суб'єктів державного фінансового моніторингу, спільні акти державних органів і т.д.).

Розглядаючи першу груп, слід виокремити один із основних нормативних актів – Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1]. Він визначає правову базу для здійснення фінансового моніторингу та встановлює вимоги до суб'єктів господарювання з урахуванням ризиків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Він спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки.

Наступним актом Верховної Ради України, що стосується питання здійснення фінансового моніторингу є Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [2]. Даний акт визначає правові та організаційні основи боротьби з тероризмом, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян сфері виявлення та усунення причин і умов, які породжують тероризм, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку із участю у боротьбі з тероризмом.

¹Робота виконана за підтримки Британської Академії, за фінансування за схемою RaR/100538

Також сюди відносимо кодифіковані акти, представлені в одному із найбільш розповсюдженому виді кодифікації – кодексах: Кримінальний кодекс України [3] (зокрема, статті 209, 209¹ й інші), Кодекс про адміністративні правопорушення [4], Кодекс адміністративного судочинства [5], Господарський кодекс України [6].

Щодо актів Президента України, то в цій системі виділяємо наступні Укази Президента України: «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», «Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму», «Про додаткові заходи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом».

Увагу потрібно також зосередити і на нормативних актах Кабінету Міністрів України, зокрема: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюють Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство цифрової трансформації», «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)», «Про затвердження Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта», «Деякі питання організації фінансового моніторингу», «Про затвердження Порядку формування та оприлюднення комплексної адміністративної звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Деякі питання єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України». Зокрема, також виокремлюємо розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації», «Про віднесення держав до переліку офшорних зон» й ін.

Виокремлюючи акти суб'єктів державного фінансового моніторингу, то увагу слід звернути на наступні: акти Міністерства юстиції, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національного банку України, Міністерства цифрової трансформації України й ін.

Щодо міжнародних стандартів, то слід виокремити наступні: Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС [8] й ін.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 грудня 2019 р. № 361-IX. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20191206#Text>

2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003р. № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1415>
4. Кодекс про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 80731-X. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20170803#Text>
6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436- IV. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
7. Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей від 25 вересня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835_001#Text
8. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. Відомості Верховної Ради України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text

РОЛЬ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАКТИЦІ СУДІВ

Уласовська Роза Андріївна

курсантка

Національна академія Державної прикордонної служби ім. Б. Хмельницького, Україна

У юристів, у тому числі суддів, особливо в країнах континентальної правової системи, часто виникає питання: яким нормативним актом держави визначено, що національні суди повинні використовувати практику Європейського суду з прав людини?

Таке формулювання питання частково впливає з неправильно зрозумілого значення прецедентного права, про яке вже йшла мова. Автори цього питання використовують аналогію Європейської конвенції з прав людини та ставлять таке запитання: якщо застосування Європейської конвенції на національному рівні визначається конкретним нормативним актом держави (наприклад, конституцією чи спеціальним законом), на підставі чого конвенція визнається джерелом внутрішнього права і який нормативний акт держави визначає це.

Загалом країни-учасниці Європейської конвенції по-різному встановлюють необхідність застосування прецедентного права Європейського суду на національному рівні. У деяких державах законодавство передбачає, що національні суди повинні застосовувати прецедентне право Європейського суду. Прикладом такої держави є Велика Британія, в «Акті про права людини» (1998 р.) якої чітко зазначено, що суди Великої Британії повинні брати до уваги прецедентне право Європейського суду при тлумаченні положень Конвенції. Таке ж правило передбачено ірландським проектом закону про Європейську конвенцію з прав людини, який подано на затвердження парламенту Ірландії.

У більшості європейських держав необхідність використання прецедентного права Європейського суду визначається практикою національних судів. Для ясності можна згадати судову практику кількох держав: Федеральний конституційний суд Німеччини в одному зі своїх рішень вказав, що зміст і стан розвитку Європейської конвенції з прав людини слід брати до уваги при тлумаченні Федерального закону, а саме Конституції. Також суд зазначив, що засобом визначення змісту та обсягу прав, закріплених у Конституції, є практика Європейського суду з прав людини. Федеральний верховний суд Швейцарії в одному зі своїх рішень щодо особистої свободи вказав, що це право має тлумачитися відповідно до Європейської конвенції з прав людини та прецедентного права Європейського суду. Верховний суд Норвегії у своєму рішенні від 23 червня 2000 р. заявив, що норвезькі суди повинні застосовувати Європейську конвенцію з прав людини в тлумаченні, наданому положенням Конвенції прецедентами Європейського суду. Верховний Суд Кіпру в одному зі своїх рішень, яке заклало основу для практики використання кіпрськими судами прецедентного права Європейського суду, вказав, що прецедентне право Європейського суду є джерелом для національних судів. Верховний суд Польщі зазначив, що для тлумачення польського законодавства слід враховувати практику Європейського суду з прав людини.

Наведені приклади свідчать про те, що необхідність використання національними судами практики Європейського суду з прав людини в основному

визначається не спеціально прийнятим нормативним актом, а практикою національних судів.

Європейську конвенцію з прав людини багато хто вважає найефективнішою міжнародною угодою щодо захисту прав людини, яка встановила розвинений міжнародний наглядовий механізм. Така оцінка Конвенції зумовлена не унікальністю прав і свобод, передбачених Конвенцією та додатковими протоколами до неї, а механізмом нагляду за їх забезпеченням. Європейська конвенція є першою міжнародною угодою, яка зміцнила основні права і свободи людини та створила механізм моніторингу їх реалізації. Порівняно з іншими міжнародними договорами з прав людини, європейські держави надають особливого значення Європейській конвенції з прав людини. Європейський суд з прав людини та Європейська комісія визнали Конвенцію «конституційним актом європейського громадського порядку».

СУТНІСТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Чурило Кирило Віталійович

здобувач вищої освіти II курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Телійчук Віталій Григорович

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Історично оперативно-розшукова діяльність (ОРД) слугувала одним з інструментів кримінально-процесуального розслідування, розширюючи його пізнавальні можливості. Однак з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України в 2012 році, відбулося визнання її функцій в рамках кримінально-процесуального процесу.

Оперативно-розшукова діяльність фактично стала невід'ємною частиною досудового розслідування в кримінальних провадженнях. Це нове становище зміцнює, а не зменшує значення оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження. Навпаки, воно підвищує його роль, оскільки жоден слідчий або прокурор не зможе кваліфіковано здійснити жодну з передбачених КПК України (2012 р.) негласних слідчих (розшукових) дій [2, с.31].

Оперативно-розшукове забезпечення не може зводитися до пасивної функції його супроводження або кваліфікованого виконання окремих НС(Р)Д, а повинно бути таким, що має активно забезпечувальний характер. Відповідно до п. 6 ст. 7 Закону «Про ОРД» оперативні підрозділи, зокрема, зобов'язані забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативнорозшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб [1].

Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження включає ряд завдань. Перше завдання - це виявлення злочинів та зібрання кримінально-процесуальних доказів, що стосуються злочинної діяльності та винуватості злочинців. Це завдання стає актуальним на ранніх стадіях виявлення ознак злочинів та осіб, які їх скоїли.

Оперативно-розшукове забезпечення на цьому етапі здійснюється за допомогою комплексу негласних оперативних заходів, документування дій підозрюваних, відповідно до законодавства про оперативно-розшукову діяльність.

Друге завдання пов'язане з подоланням протидії злочинного середовища розслідуванню та судовому розгляду кримінальних правопорушень. Це завдання впливає як з даних оперативно-розшукової діяльності, так і з результатів слідчих (розшукових) дій. Заходи щодо подолання протидії злочинного середовища здійснюються відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема, шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, виконання доручень слідчого та прокурора.

Третє завдання стосується забезпечення безпеки учасників кримінального процесу шляхом оперативно-розшукових заходів та засобів. Раніше ці завдання виконувалися головним чином підрозділами правоохоронних органів на відомчому рівні, але з введенням законів України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», а також з урахуванням п. 6 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», це завдання стало функціональним обов'язком оперативних підрозділів правоохоронних органів [3, с.20].

Отже, оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження - це система негласних заходів, виконуваних оперативними підрозділами під керівництвом слідчого та прокурора на стадіях досудового розслідування та судового розгляду.

Його метою є створення оптимальних умов для повного та об'єктивного розслідування, припинення або нейтралізації протидії учасників організованих злочинних угруповань, а також забезпечення безпеки учасників кримінального процесу.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
2. Гамурар І.О. Розвиток оперативно-розшукової діяльності в Україні. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 30 жовт. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 30–32.
3. Подобний О. О. Становлення теорії оперативно-розшукової діяльності. Основи окремої теорії оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посіб. / О. О. Подобний. Одеса, 2021. С. 8–45.

ЩОДО АНАЛІЗУ СПІВВІДНОШЕННЯ «ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ» ТА «ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ», ЗОКРЕМА У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Нежевело Валентина Вікторівна

ORCID ID: 0000-0003-4596-4818

доктор філософії спеціальності 081 «Право»,
старший викладач кафедри приватного та соціального права
Сумський національний аграрний університет, Україна

Становлення сучасної сутності публічного адміністрування в Україні обумовлене поступовою трансформацією державного управління у публічне. Оскільки, публічне адміністрування можна вважати складовою публічного управління, доцільно дослідити сутність «публічного адміністрування» за допомогою аналізу публічного управління.

Основою розвитку публічного адміністрування є природна, соціальна діяльність і діяльнісна еволюція. Поступовий розвиток суспільства дозволяє не протиставляти людину природі, а знайти оптимальний баланс між раціональним використанням природних ресурсів та економічним, соціальним розвитком.

У сучасних умовах концепція публічного адміністрування базується на ноосферних підходах до розвитку суспільства. Ноосфера (сфера розуму) визначається раціоналізмом та моральністю, справедливістю. Вплив ноосфери на публічне адміністрування полягає у гуманістичному управлінні, моральності, справедливості, глобальному інтегральному інтелекті. Розвиток і якість життя людини вимірюється загальнолюдськими гуманістичними цінностями. Основним завданням публічного адміністрування є досягнення гармонії з навколишнім соціальним і природним середовищем. З практичної точки зору концепція публічного адміністрування на засадах наукового менеджменту повинна стати основою державного менеджменту, який направлений на формування нових антропологічних засад українського соціуму [1, с. 208-209].

Зазначене вказує на доцільність комплексного аналізу категорії «публічне адміністрування» зокрема і у сфері земельних відносин як з точки зору філософської науки, науки державного управління, історичних передумов землекористування в Україні, так і адміністративного права. Неможливо також не враховувати при обранні наукового інструментарію філософію господарювання в Україні, існування магдебурзького права на території більшості територіальних громад.

У загальному вигляді управління передбачає вплив суб'єкта на об'єкт. У сфері публічних відносин суб'єкт повинен мати певні публічні повноваження. Спеціалісти у галузі державного управління розуміють таке управління як цілеспрямований організаційний та регуляційний вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи та громадянина [2, с. 32]. У енциклопедичних словниках державне управління характеризується через діяльність держави, органів державної влади з метою упорядкування суспільних відносин [3, с. 63; 11].

В цілому, більшість дослідників як у науці адміністративного права, так і у галузі публічного управління визначають основою управління вплив суб'єкта на об'єкт управління з метою сталого функціонування певної соціальної системи.

Проте, еволюція суспільства призвела до поетапної еволюції державного управління у публічне адміністрування, публічне управління. Розвиток науки менеджменту, адміністративного права призвів до виникнення неокласичної теорії менеджменту з орієнтацією на людину, а не на організаційну структуру. Поетапна трансформація моделі державного управління у публічне управління, а потім у публічне адміністрування обумовлена переходом від «бюрократичної моделі» до «ринкової».

В Україні спочатку визначення «public administration» перекладалося як «державне управління». Проте поступово «public administration» набуло іншого сенсу: «публічне адміністрування», «публічна адміністрація» [4]. У словниках надаються різні дефініції «public»: суспільний, державний; народний, загальнонародний; публічний, загальнодоступний; комунальний; відкритий, гласний, казенний, колективний, об'єднаний [5; 6].

На сьогодні, аналіз правових доктрин дозволяє виділити наступні підходи до співвідношення «публічне адміністрування» та «публічне управління»: публічне управління та адміністрування є тотожними категоріями; публічне адміністрування є перехідною ланкою або етапом від державного управління до публічного врядування (свого роду наступником); публічне адміністрування є частиною публічного управління.

Щодо першої точки зору, слід зазначити, що вона є недостатньо послідовною, адже публічне адміністрування та управління мають як спільні, так і відмінні риси. Зокрема, публічне управління реалізують всі суб'єкти публічної влади, у тому числі органи законодавчої та судової влади, а також органи, не віднесені до жодної з гілок влади (колегіальні національні комісії, державні фонди), водночас публічне адміністрування – органи виконавчої влади, їх посадові та службові особи, органи місцевого самоврядування, суб'єкти з делегованими публічно-владними повноваженнями.

Друга точка зору також не повною мірою відповідає реальному стану речей, адже у сучасній парадигмі присутнє як публічне управління, так і державне управління. Незважаючи на реформи органів державної влади, делегування частини повноважень саморегульованим організаціям, низка владних повноважень, у тому числі у сфері охорони та частково управління земельних ресурсів, залишаються виключно державницькими.

Таким чином, можна стверджувати, що найбільш оптимальним є підхід, згідно з яким публічне адміністрування є складовою публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Воронкова В. Г. Філософія гуманістичного менеджменту: (соціально-антропологічні виміри): монографія. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2008. 254 с.
2. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. К. : Знання-Прес, 2003. 343 с.
3. Державне управління : словник-довідник / уклад. : В. Д. Бакуменко (кер. творчого кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін. ; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
4. Колесникова К.О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел. Теорія та практика державного управління. Вип. 3 (42). 2013.
5. Термін «публічний». Англо-російський словник Мюллера. URL: http://slovarus.info/eng_m.php.
6. Термін «публічний». Онлайн-словник Мультітран. URL: <http://www.multitrans.ru/c/M.exe?l1=2&l2=1&s=public>.

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Листопад Іван Сергійович

здобувач вищої освіти II курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Телійчук Віталій Григорович

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В загальному визначенні, принципи оперативно-розшукової діяльності (ОРД) відносяться до основних положень, які повинні дотримуватися оперативними працівниками у своїй практичній роботі. При докладнішому розгляді, принципи ОРД представляють собою керівні ідеї, розроблені на підставі досвіду оперативно-розшукової практики та закріплені у законодавстві, що виражає політичні, соціальні, моральні й правові принципи розвитку суспільства, а також уявлення населення про суть, мету, завдання та процедури їх здійснення.

Значення цих принципів полягає у тому, що вони становлять основу для формування здатності та навичок оперативних працівників дотримуватись певної лінії поведінки та належним чином виконувати свої обов'язки. Вони є важливим інструментом досягнення поставленої мети та виконання завдань і функцій, покладених на них [3, с.256]. Принципи ОРД мають імперативний, державний характер і містять загальнообов'язкові вимоги, якими мають керуватися всі суб'єкти оперативно-розшукової діяльності.

Зміст принципів ОРД відображають такі положення: 1) принципи є гарантією ефективного здійснення ОРД; 2) їх використовують як основу для забезпечення ефективного механізму, усунення можливих розбіжностей і недоліків закону; 3) норми-принципи є вихідними для тлумачення всіх інших оперативно-розшукових норм; 4) принципи є засобом, завдяки якому досягається упорядкованість в усуненні прогалин в оперативно-розшуковому законодавстві; 5) вони відображають соціальну значимість ОРД, визначають структуру і зміст форм діяльності оперативних підрозділів, правове застосування негласних заходів і засобів, спрямування ОРД на виконання завдань кримінального судочинства, отримання інформації в інтересах безпеки суспільства й держави [2, с.226].

За поглядами П.М. Шапірко, система принципів оперативно-розшукової діяльності (ОРД) повинна враховувати наступні аспекти [1, с.219]. По-перше, вона має враховувати характер ОРД як соціальної, юридичної та правоохоронної діяльності. Багаторівневий характер ОРД повинен відображатись у системі принципів. Тому серед принципів ОРД мають бути:

- загальносоціальні (що визначають соціальний аспект оперативно-розшукової діяльності);
- загальноправові (що виражають юридичний аспект оперативно-розшукової діяльності);

- міжгалузеві (що виражають правоохоронний аспект оперативно-розшукової діяльності);
- галузеві (що відображають специфіку оперативно-розшукової діяльності).

По-друге, система принципів ОРД повинна базуватися на принципі верховенства права, як визначальному. По-третє, ця система принципів повинна мати наукове обґрунтування.

Отож, попри наявність різноманітних наукових і інших досліджень, присвячених принципам оперативно-розшукової діяльності, не було належного теоретичного освітлення проблеми системи принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам та їх правового регламентування, а також не існує комплексних монографічних досліджень з цього питання. Теоретичне розроблення принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам і їх впровадження в практику оперативних підрозділів правоохоронних органів сприятиме підвищенню ефективності їх роботи у запобіганні злочинності.

Проблеми, пов'язані з визначенням системи принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам, повинні бути розглянуті через призму таких теоретичних аспектів, як місце оперативно-розшукового запобігання злочинам у загальній системі запобігання злочинності, його сутність і форми; взаємозв'язок та взаємозалежність принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам з принципами загальної правоохоронної діяльності та специфіки оперативно-розшукової діяльності; взаємозв'язок принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам з принципами запобіжної діяльності оперативних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Шапірко П.М. Система принципів оперативно-розшукової діяльності: теоретичні проблеми // Право і суспільство. 2015. № 4. Ч. 2. С. 217–222.
2. Найдьон Ю.О. Принципи діяльності уповноважених оперативних підрозділів як фундаментальні засади дотримання законності // Порівняльноаналітичне право. 2016. № 2. С. 226–230.
3. Хмеленко В.В. Сучасні погляди на визначення оперативнорозшукового запобігання злочинам // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 3. С. 252–258.

СЕКЦІЯ VIII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ДЕРЖАВНА ЗРАДА В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ

Чурілова Тамара Адланівна

курсант II курсу ФПФППД

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Вівденко Катерина Миколаївна

курсант II курсу ФПФППД

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна

капітан поліції

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України є найнебезпечнішими порушеннями суспільних відносин, які забезпечують національну безпеку, оборону держави, національну незалежність та конституційний лад.

Нормальне функціонування держави та пов'язаних з нею інститутів неможливе без належного кримінально-правового захисту цих соціальних цінностей.

Без соціальної стабільності неможливо ефективно боротися зі злочинністю, включаючи вбивства, зґвалтування, пограбування та інші небезпечні злочини. Тому у Кримінальному кодексі статті про відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України представлені в першому розділі особливої частини.

Надзвичайно небезпечний характер цих кримінальних правопорушень проявляється в їх суб'єктивному характері: усі вони вчинені умисно, часто з прямим умислом, у якому хочеться завдати шкоди самій основі національної безпеки України.

Відповідно до законодавства та Кримінального кодексу України державна зрада - це умисне діяння громадянина України, яке порушує суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України, національну оборону, національну, економічну чи інформаційну безпеку: перехід воєнного стану на ворогу чи збройний конфлікт, надання допомоги іноземним державам, іноземним організаціям Підприємства діяльність проти України з її боку чи від її імені [1, с.98].

Поняття «зрада» виникло із середньовічних правових понять.

В Англії часів Тюдорів зрада визначалася як будь-яке порушення спеціального указу короля. У сучасній Британії поняття державної зради трактується вкрай вузько як напад на самого монарха. Тож останньою особою, яка була засуджена за Законом про зраду 1842 р., був 16-річний Маркус Сарджент, який зробив 13 червня 1981 кілька холостих пострілів у бік Єлизавети II під час параду [2, с.152].

У Сполучених Штатах державна зрада є єдиним злочином, визначеним конституцією країни (щоб уникнути зловживань) і тлумачиться як військова акція проти федерального уряду: якщо немає двох свідків того самого очевидного акту або його власного зізнання у відкритому судовому засіданні. права та умови або конфіскація майна, крім життя винного. «Сполучені Штати не були засуджені за державну зраду з 1952 року [2, с.154].

У Радянському Союзі з 1934 року зраду спочатку тлумачили як класову «зраду робітничо-селянській революції», а потім патріотично як «зраду Батьківщині»; формулювання «зрада Батьківщині» залишилося в Союзні республіки до розпаду Радянського Союзу в КК. Під час сталінських репресій використовувалося розширене поняття державної зради. Багато силовиків самі були звинувачені в державній зраді та розстріляні [1, с.104].

У різних країнах розходяться думки, чи вважати це актом зради конституційного ладу чи правлячого режиму, якщо це не пов'язано з участю ворожої сторони у бойових діях. Так, В. Джойса засудили до страти за державну зраду, а той факт, що він навіть не був громадянином Великобританії, викликав суперечки.

Отже, з огляду на вищевказане, слід зазначити, що державна зрада у кожній країні світу трактується по-різному. Це залежить від низки чинників, починаючи політичними та економічними, а закінчуючи соціальними та культурними. Даний вид кримінального правопорушення є доволі небезпечним та потребує більш ретельного вивчення та дослідження з боку законодавців та науковців.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право: Особлива частина: Підручник. За ред. М.І.Мельника, В. А. Клименка. К.: Юридична думка, 2012. с.235
2. Андрушко П. П., Стрижевська А. А. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: навчальний посібник. К.: «Юрисконсульт», 2015. 342 с.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ: ПРОБЛЕМАТИКА

Кращенко Д.Д.

Марцафей А.С., курсанти 2 курсу

Факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна А.Г.

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології, капітан поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Зроблячи висновки з чинного законодавства, звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх та їх покарання дозволяється тільки у випадку, якщо мета, яка стоїть перед Кримінальним кодексом України, може бути досягнута без використання жорстких впливів: не реалізуючи кримінальної відповідальності, чи без призначення та реалізування покарання. Особливістю кримінально-правового інституту щодо неповнолітніх, являє собою те, що вони в обов'язковому порядку зобов'язуються ґрунтуватись на призначенні суддею примусових впливів виховного характеру (примусових заходів виховного характеру), затверджений перелік яких визначається у ч. 2 ст. 105 Кримінального кодексу України.

Маємо питання, яке має проблему теоретичного характеру, їм продовжує вирішувати питання про правову сутність примусових заходів виховного характеру. Аналіз певних нормативно-правових актів може дати нам підстави затверджувати, що до теперішнього часу це питання залишається складним і дискусійним. Укладеною є відповідь на запитання: «Можуть примусові заходи виховного характеру являтися певним специфічною формою відповідальності конкретної категорії правопорушників, які через свої психологічні риси та соціальним статусом вимагають конкретної системи кримінально-правового реагування?». Існує проблема схожості факту призначення примусові заходи виховного характеру (найбільш жорстких з них) з конкретним видом кримінальної відповідальності неповнолітніх. Але на жаль не попереднє, не сучасне тлумачення цієї кримінальної форми, не дасть нам чіткої відповіді.

«Отримавши аналіз окремого виду примусових заходів виховного характеру (Направлення до спеціальної навчально-виховної установи), можна скласти невелику характеристику на цей вид:

Неповнолітні, які залишилися без контролю батьків чи осіб, що їх замінюють, не піддаються виховному впливу та не можуть бути виправлені шляхом використання інших заходів виховного впливу, доставляються до спеціальних навчально-виховних закладів. Туди не доставляються інваліди та інші діти, яким відповідно до Інструкції про медичне обстеження дітей і підлітків, які направляються до загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання (від 20 серпня 2007), а саме пунктів 11, 12, 14 протипоказано направлятися до вказаних установ. До цих установ належать загальноосвітні школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної

реабілітації. Неповнолітній за своїм правовим статусом є вихованцем, щодо якого положеннями про дані навчальні заклади встановлені деякі обмеження. Дострокове звільнення із спеціальної навчально-виховної установи проводиться за клопотанням ради школи чи училища на підставі постанови судді за місцем знаходження. До клопотання долучається особова справа, де зазначаються ставлення учня до навчання, праці та його поведінка під час перебування в установі.

У постанові судді мають бути зазначені тип навчально-виховної установи та строк перебування там. Конкретний заклад освіти там не зазначається, його обирає відповідний орган освіти. [1]

Аналогічно з призначенням одного або кількох примусових заходів виховного характеру, зазначених у ч. 2 ст. 105 Кримінального кодексу України, суддя має право закріпити за неповнолітньою особою вихователя. Також треба зазначити, що ця норма визначена тільки у ч. 4 ст. 105 Кримінального кодексу України, і може бути виконана, тільки під час звільнення неповнолітнього від покарання, і таким чином його не можна застосувати під час звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 97 Кримінального кодексу України. «Неповнолітній, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання».[2]

Виникає запитання: «як саме звільнення від кримінальної відповідальності є умовним, як таким що потребує більш прискіпливої уваги за неповнолітнім з боку дорослих під час поведінки неповнолітнього в умовах випробувального терміну?». Тому необхідним прирівняти статті 97 та 105 Кримінального кодексу України.

Констатуючи вище сказане, потрібно приділити увагу наступному. Без заперечень реформи, що були впровадженні в кримінальному законодавстві України в частині особливостей відповідальності неповнолітніх, відповідають принципу гуманізму, дотриманню прав і свобод людини, відповідають усім сучасним категоріям, та показує бажання законотворців прямувати в напрямку пом'якшення покарання щодо неповнолітніх. Але, я не зможу визнати їх стратегічними, як такими, що, повинні були б здійснити дійсно якісний «стрибок» у кримінальному законодавстві щодо даного питання, формування специфічних ознак основних кримінально-правових інститутів, які використовуються у випадку вчинення неповнолітньою особою злочину. В першу чергу на конкретному рівні повинні змінюватися дії по відношенню до визначення особливих форм кримінальної відповідальності, більш масштабно використовувати умовності до притягнення кримінальної відповідальності та призначення покарання, тлумачення лише таких видів покарання, які мають використовуватися лише до неповнолітніх осіб.

Як зазначається у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру»:

«У разі, коли в провадженні суду одночасно перебувають справа щодо неповнолітнього, яка надійшла в порядку, передбаченому ст. 73 КПК, із постановою прокурора про її закриття і застосування примусових заходів виховного характеру, а також кримінальна справа з обвинувальним висновком про вчинення цим же неповнолітнім тяжкого чи особливо тяжкого злочину, суд вправі з дотриманням положень процесуального закону (ст. 26 КПК) об'єднати зазначені справи в одне провадження» [3]

Тому потрібно переглядати суть та зміст окремих примусових заходів виховного характеру, саме за даної позиції. Таким чином переглянуті проблеми кримінального законодавства кажуть про потребу подальшого вдосконалення правових положень зі сторони якісного та чіткого регулювання галузі застосування кримінально-правових заходів, кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх осіб; повного відображення психологічних якостей та соціального статусу, що суттєво впливають на поведінку неповнолітньої особи та сприймання заходів кримінально-правового примусу; створення специфічного механізму оцінки ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину винної особи неповнолітнього віку. Врахування всіх обставин, тобто об'єктивної сторони та суб'єктивної сторони.

Фундаментальним Законом, який регулює питання діяльності Національної поліції, є Закон «Про Національну поліцію» 2015 р., оскільки він є основним у системі нормативно-правових актів, норми яких регулюють діяльність поліції, в тому числі й щодо запобігання кримінальним правопорушенням, відповідно усі інші підзаконні акти мають відповідати цьому Закону, у ньому закріплюються організаційно-правові основи діяльності поліції (зокрема і щодо запобігання кримінальним правопорушенням), також у Законі прописані порядок, сутність, підстави, вимоги та види превентивних заходів задля запобігання правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Примусові заходи виховного характеру // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8_%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%83 (дата звернення: 25.03.2020)
2. Кримінальний кодекс України: чинний, поточна редакція — Редакція від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.03.2020)
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру». – Вісник Верховного Суду України. – 2006. - № 7.
4. Чорна А.Г. http://www.lsej.org.ua/7_2022/87.pdf

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ В НЕБЕЗПЕКУ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Левченко Маргарита Олексіївна

курсант II курсу ФПФППД

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сугакова Лілія Анатоліївна

курсант II курсу ФПФППД

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна

капітан поліції

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Ця проблема є серйозною загрозою для нашого суспільства, оскільки безпека та добробут кожної людини є основною передумовою для стабільного розвитку нашої країни. Перед нами стоїть завдання розуміти, аналізувати та приймати заходи щодо запобігання та припинення таких правопорушень. Один з найважливіших аспектів цієї проблеми - це розуміння різних видів кримінальних правопорушень, що можуть завдати шкоди життю та здоров'ю людини.

Першим видом кримінальних правопорушень, який ми хотіли б зазначити, є фізичне насильство. Це може включати побиття, напади, жорстоке поводження та використання зброї проти інших осіб. Фізичне насильство може призвести до серйозних травм, психологічних проблем та навіть смерті. Цей вид правопорушень потребує негайного реагування з боку правоохоронних органів та суспільства в цілому. Другим типом кримінальних правопорушень, що ставлять в небезпеку життя та здоров'я особи, є сексуальне насильство. Це може включати зґвалтування, сексуальні напади, експлуатацію дітей та інші форми сексуального насильства. Ці злочини мають серйозні наслідки для фізичного та психічного здоров'я потерпілих, а також можуть залишити тривалі психологічні наслідки. Важливо забезпечити жертвам доступ до безперервної медичної та психологічної допомоги, а також забезпечити ефективні механізми розслідування та судочинства для встановлення винних осіб та їх покарання [1, с. 26]. Третім типом кримінальних правопорушень, які ставлять в небезпеку життя та здоров'я особи, є злочини проти життя. Сюди входять вбивства, підбурювання до самогубства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень та інші подібні дії. Ці злочини порушують найважливіше право людини - право на життя. Для запобігання та припинення таких правопорушень необхідно зміцнювати правову систему, забезпечувати справедливість через розслідування та судочинство, а також проводити превентивну роботу серед громадян щодо важливості поваги до життя та недопустимості насильства.

Необхідно також згадати про кримінальні правопорушення, пов'язані зі зловживанням наркотиками та алкоголем. Вживання наркотиків та зловживання алкоголем можуть призвести до фізичних та психологічних проблем, а також сприяти вчиненню інших злочинів. Забезпечення ефективної превентивної роботи, лікування та реабілітації осіб залежних від наркотиків та алкоголю є важливим кроком у

зниженні кількості кримінальних правопорушень, які ставлять в небезпеку життя та здоров'я [1, с. 33-34].

Наведені приклади кримінальних правопорушень, що ставлять в небезпеку життя та здоров'я особи, лише кілька з численних, які існують. Інші види таких правопорушень включають, але не обмежуються, тортури, посягання на особисту свободу та незалежність, тероризм, викрадення, пограбування та насильницьку поведінку.

Для боротьби з цими правопорушеннями та забезпечення безпеки громадян, необхідно приймати комплексні заходи. Перш за все, важливо зміцнювати правоохоронну систему, надавати їй необхідні ресурси та підтримку для ефективного розслідування злочинів та притягнення винних до відповідальності. Також потрібно розвивати систему превентивних заходів, спрямованих на освіту та підвищення свідомості громадян щодо недопустимості кримінальної поведінки та насильства.

Важливо також підтримувати жертв правопорушень, забезпечуючи їм доступ до медичної та психологічної допомоги, юридичної підтримки та соціальної реабілітації. Належне уважне ставлення до потреб жертв допомагає їм одужати та повернутися до нормального життя.

Крім того, важливо сприяти міжнародному співробітництву у сфері боротьби з кримінальними правопорушеннями, особливо тими, що мають транскордонний характер. Обмін інформацією, спільне розслідування та екстрадиція злочинців є ключовими елементами у протидії злочинності, що ставлять в небезпеку життя та здоров'я особи.

Завершуючи, ми хотіли б підкреслити, що боротьба з кримінальними правопорушеннями, що ставлять в небезпеку життя та здоров'я особи, є спільним завданням усього суспільства. Кожен з нас може внести свій внесок, підтримуючи правоохоронні органи, співпрацюючи з ними, виконуючи громадські обов'язки та повідомляючи про підозрілі дії або порушення, які можуть призвести до небезпеки [2, с. 35].

Ми повинні віддати належну увагу розвитку превентивних програм та освітніх ініціатив, спрямованих на формування свідомого відношення до прав людини та недопустимості насильства. Особливу увагу слід звернути на молодше покоління, виховуючи його у дусі поваги до життя та безпеки оточуючих.

Усвідомлюючи серйозність проблеми кримінальних правопорушень, які ставлять в небезпеку життя та здоров'я особи, ми маємо постійно працювати над її подоланням. Забезпечення безпеки громадян є важливою складовою будь-якого суспільства, і лише шляхом спільних зусиль, координації та взаємодії ми зможемо досягти прогресу у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Барський В.І. Кримінальні правопорушення, що посягають на життя та здоров'я особи. Київ: Юридична думка, 2010, с. 25-26 .
2. Галушак В.В. Злочини проти життя та здоров'я особи: теорія і практика. Львів: Новий світ-2000, 2015, с. 33-38.
3. Павловський Є.М. Кримінальне право України. Київ: Юридична думка, 2019, с. 68.
4. Чупринка Л.О., Кузьменко О.М., Пасічник В.А. Криміналістика: загальна та особлива. Львів: Світ, 2018.

СЕКЦІЯ ІХ. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

СИГНАЛЬНИЙ ШЛЯХ WNT, МЕТАБОЛІЗМ КАЛЬЦІЮ І ФОСФОРУ ТА РЕГУЛЮЮЧА РОЛЬ ФЛАВОНОЇДУ КВЕРЦЕТИНУ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Бітюцький Володимир Семенович

ORCID ID: 0000-0002-2699-3974

доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри екології та біотехнології
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Цехмістренко Іван Сергійович

лікар акушер-гінеколог

Перинатальний центр м. Києва, Україна

Мельниченко Юлія Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-1324-0762

канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри
безпеки та якості харчових продуктів, сировини і технологічних процесів
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Цехмістренко Світлана Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-7813-6798

доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри хімії
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Складна мережа білків і сигнальних шляхів, яка називається сигнальним шляхом Wnt, регулює ембріональний розвиток, гомеостаз тканин, проліферація, диференціювання, міграцію та навіть полярність клітин. Wnt – це родина з дев'ятнадцяти гідрофобних секретованих глікопротеїнів, багатих цистеїном [6; 11]. Порушення регуляції цього шляху пов'язане з розвитком і прогресуванням низки захворювань, включно з онкопатологіями.

Шлях передавання сигналів Wnt складається з трьох основних гілок: канонічного шляху, шляху планарної клітинної полярності та шляху Wnt/Ca²⁺. Канонічний шлях – найвідоміша гілка, яка активується у разі зв'язування ліганди Wnt зі своїми рецепторами, що призводить до стабілізації цитоплазматичного β-катеніна та активації генів, регульованих Wnt [17].

Існують важливі типи внутрішньоклітинних відповідей, викликаних лігандами Wnt. По-перше, це канонічна (β-катенін-залежна) трансдукція сигналу, яка включає потужну молекулу β-катеніну. Цей шлях регулює клітинну адгезію, а також відповідає за Е-кадгерин і пов'язану з цитоскелетом клітинну адгезію, якщо вона локалізована на плазматичній мембрані [5]. Однак, коли β-катенін знаходиться у цитозолі, він стає

молекулярним ефектором лігандів Wnt [6]. Це як подвійний агент, що відіграє різні ролі залежно від місця розташування. Існує неканонічна (незалежна від β -катеніну) трансдукція сигналу, яка включає складну мережу, що складається з десяти членів родини 7-трансмембранних рецепторів Fz, корецепторів, пов'язаних з рецепторами ліпопротеїнів низької щільності білків 5/6 (LRP 5/6) і некласичних рецепторів Wnt, таких як RYK і ROR [16]. β -катенін є ключовим молекулярним ефектором шляху Wnt і функціонує як коактиватор транскрипції. За відсутності лігандів Wnt β -катенін фосфорилується деструктивним комплексом, який складається з Axin, APC, GSK3 β і CK1 α , що позначає β -катенін для убіквітинування і подальшої деградації протеасомою. Однак при активації Wnt комплекс деструкції інактивується, що призводить до стабілізації та ядерної транслокації β -катеніну. Фосфорилування відіграє критичну роль у регуляції рівня та активності β -катеніну. Ідентифіковано кілька сайтів фосфорилування β -катеніну, включно з Ser33, Ser37, Thr41, Ser45 і Ser552, які запобігають його накопиченню в ядрі та подальшій транскрипції генів. Навпаки, інгібування фосфорилування β -катеніну призводить до його ядерної локалізації та активації нижчих генів-мішеней [12].

Цей процес має зв'язок із метаболізмом Кальцію і Фосфору, який регулюється флавоноїдом кверцетином, що міститься в різних фруктах і овочах. Виявлено, що кверцетин інгібує індуковану ангіотензином II проліферацію гладеньких м'язів судин і активацію шляху JAK2/STAT3. Цей шлях використовує G-білки і фосфоліпази, щоб викликати тимчасове підвищення рівня цитоплазматичного Кальцію, згодом активуючи нижчі сигнальні шляхи. Наприклад, Wnt4 може активувати сигнальний шлях Кальцію через цАМФ у β -клітинах, що дозрівають, контролюючи передачу сигналів Кальцію, метаболізм і функцію [3].

Доведено, що сигнальний шлях Wnt/бета-катенін також бере участь у біосинтезі фенілпропаноїдів/флавоноїдів, що обумовлює потенційну роль сигнального шляху Wnt у регуляції біосинтезу флавоноїдів, включаючи кверцетин [7]. У шляху Wnt шлях Wnt/ Ca²⁺ являє собою специфічну гілку, яка відповідає за опосередкування кальцій-залежних клітинних відповідей. Цей шлях активується, коли ліганди Wnt зв'язуються зі специфічними рецепторами клітинної поверхні, ініціюючи каскад подій, що призводить до вивільнення внутрішньоклітинних іонів Ca²⁺.

Точна регуляція метаболізму Кальцію і Фосфору за допомогою шляху Wnt/Ca²⁺ включає кілька компонентів. Однією з них є протеїнкіназа C (ПКС), яка активується у разі вивільнення Кальцію і регулює активність різних нижчих ефektorів. ПКС відіграє роль у регуляції метаболізму у кістковій тканині, оскільки вона може модулювати активність остеобластів і остеокластів, клітин, відповідальних за формування і резорбцію кістки. Крім того, шлях Wnt/Ca²⁺ також взаємодіє з канонічним шляхом Wnt/ β -катенін, який є іншою важливою гілкою сигнального шляху Wnt. Канонічний шлях регулює експресію генів і детермінацію клітинних часток, а його взаємодія з шляхом Wnt/Ca²⁺ додатково впливає на метаболізм Кальцію і Фосфору. Ці перехресні перешкоди забезпечують точну координацію клітинних реакцій.

Кверцетин інгібує β -катенін-залежну транскрипційну активність, що є критичним кроком в активації шляху Wnt/ β -катенін [10]. Він також інгібує опосередковану uPAR активацію цього шляху. Дослідження виявили його вплив на інші компоненти шляху в різних типах ракових клітин, що призводить до інгібування росту [4].

Кверцетин інгібує ядерну транслокацію β -катеніну за допомогою різних механізмів, включно з порушенням зв'язування його та TCF і пригніченням Akt-опосередкованої ядерної транслокації. У клітинах раку товстої кишки SW480

кверцетин інгібує транскрипційну активність β -катеніну/Tcf [10]. Крім того, він знижує рівень β -катеніну і продукту Tcf-4 в ядрі, ще більше перешкоджаючи активації шляху Wnt/ β -катенін [9].

Проте застосування кверцетину обмежене його низькою абсорбцією, поганою розчинністю, низькою біодоступністю, слабкою проникністю і нестабільністю. Корисні ефекти фітосполук можуть бути додатково посилені за допомогою нанобіотехнологій [13; 14]. Функціоналізація наночастинок Селену кверцетином може сприяти впливу нанокомпозиту на транскрипційні фактори Nrf2 та NF- κ B, Wnt – один із ключових шляхів, які регулюють тонкий баланс клітинного окислювально-відновного статусу, реакції на стрес і запалення, метаболізм Кальцію та Фосфору [1; 2; 18].

Висновки. Сигнальний шлях Wnt, метаболізм Кальцію і Фосфору та флавоноїд кверцетин нерозривно пов'язані. Сигнальний шлях Wnt регулює метаболізм Кальцію і Фосфору за допомогою гілки Wnt/ Ca^{2+} , і було показано, що кверцетин модулює цей шлях. “Зелений” синтез нанобіокон’югатів Селену з кверцетином, які здатні модулювати сигнальний шлях Wnt/ Ca^{2+} , що регулюють метаболізм Кальцію та Фосфору, буде сприяти профілактиці захворювань кісткової системи людини та тварин.

Список використаних джерел:

1. Bityutskii V., Tsekhmistrenko S., Tsekhmistrenko O., & Demchenko A. (2022). Eco-friendly biotechnology for biogenic nanoselenium production and its use in combination with probiotics in poultry feeding: innovative feeding concepts. International scientific innovations in human life. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House, 13–21.
2. Demchenko A., Bityutskyy V., Tsekhmistrenko S., Tsekhmistrenko O., Kharchyshyn V. (2022). Synthesis of functionalized selenium nanoparticles with the participation of flavonoids. Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice. Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan, 29–35.
3. Katsumoto K., Yennek S. (2022). *Wnt4* is heterogeneously activated in maturing β -cells to control calcium signaling, metabolism and function. *Nat Commun* 13, 6255.
4. Kim H.; Seo E.M.; Sharma A.R.; Ganbold B.; Park J.; Sharma G.; Nam J.S. Regulation of Wnt signaling activity for growth suppression induced by quercetin in 4T1 murine mammary cancer cells. *Int. J. Oncol.* 2013, 43, 1319–1325.
5. Mège R. M., & Ishiyama N. (2017). Integration of cadherin adhesion and cytoskeleton at adherens junctions. *Cold Spring Harbor perspectives in biology*, 9(5).
6. Ng L.F., Kaur P., Bunnag N., Suresh J., Sung I.C.H., Tan Q. H. & Tolwinski N.S. (2019). WNT signaling in disease. *Cells*, 8(8), 826.
7. Pandey P., Khan F., Seifeldin S.A., Alshaghдали K., Siddiqui S., Abdelwadoud M.E., ... & Saeed A. (2023). Targeting Wnt/ β -Catenin Pathway by Flavonoids: Implication for Cancer Therapeutics. *Nutrients*, 15(9), 2088.
8. Pandey P., Khan F., Seifeldin S.A., Alshaghдали K., Siddiqui S., Saeed A. (2023). Targeting Wnt/ β -Catenin Pathway by Flavonoids: Implication for Cancer Therapeutics. *Nutrients*, 15(9), 2088.
9. Park C.H.; Chang J.Y.; Hahm E.R.; Park S.; Kim H.K.; Yang C.H. Quercetin, a potent inhibitor against beta-catenin/Tcf signaling in SW480 colon cancer cells. *Biochem. Biophys. Res. Commun.* 2005, 328, 227–234
10. Park H.B.; Kim J.W.; Baek K.H. Regulation of Wnt signaling through ubiquitination and deubiquitination in cancers. *Int. J. Mol. Sci.* 2020, 21, 3904.
11. Parsons M.J., Tammela T., & Dow L.E. (2021). WNT as a driver and dependency in cancer. *Cancer discovery*, 11(10), 2413–2429.
12. Shah K., Kazi J.U. Phosphorylation-Dependent Regulation of WNT/Beta-Catenin Signaling. *Front Oncol.* 2022 Mar 14;12:858782.

13. Tsekhmistrenko S., Bityutskyy V., Tsekhmistrenko O. (2021). Factors affecting «green» nanoparticle synthesis. Proceedings of the III International Conference on European Dimensions of Sustainable Development, 62-63.
14. Tsekhmistrenko, S.I., Bityutskyy, V.S., Tsekhmistrenko, O.S. (2020). Markers of oxidative stress in the blood of quails under the influence of selenium nanoparticles. Impact of modernity on science and practice. Abstracts of XVIII International Scientific and Practical Conference. Boston, USA, 177-180.
15. Wang H., Zhang R., Wu X., Chen Y., Ji W. (2022). The Wnt signaling pathway in diabetic nephropathy. *Frontiers in Cell and Developmental Biology*, 9, 701547.
16. Yu F., Yu C., Li F., Zuo Y., Wang Y.,... & Ye L. (2021). Wnt/ β -catenin signaling in cancers and targeted therapies. *Signal Transduction and Targeted Therapy*, 6(1), 307.
17. Zhao H., Ming T., Tang S., Ren S., Yang H. (2022). Wnt signaling in colorectal cancer: Pathogenic role and therapeutic target. *Molecular cancer*, 21(1), 144.
18. Цехмістренко, С.І., Бітюцький, В.С., Цехмістренко, О.С., Демченко, О.А., Тимошок, Н.О., & Мельниченко, О.М. (2022). Екологічні біотехнології “зеленого” синтезу наночастинок металів, оксидів металів, металоїдів та їх використання: за редакцією С.І. Цехмістренко. Біла Церква, 2022. 270.

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВИКОРИСТАННЯ КЛІТКОВИНИ У ВИРОБНИЦТВІ М'ЯСНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ

Сахацька Євгенія Андріївна

аспірант біолого-технологічного факультету

Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Виробництво і споживання м'яса і м'ясних продуктів в Україні щорічно збільшується. Згідно з прогнозними оцінками, в найближчі три роки м'ясний ринок буде рости на 10% в рік [1]. Найбільш високі темпи відзначаються в сегменті охолоджених м'ясних напівфабрикатів, учасниками якого стають не тільки м'ясопереробні компанії, але і роздрібні продавці. Це пояснюється тим, що м'ясо і м'ясні продукти є незамінними за харчовою цінністю [2,3].

У м'ясопереробному виробництві використовуються різноманітні технології збагачення м'ясних продуктів зі спрямованим регулюючим впливом на травлення. М'ясні продукти збагачують вітамінами, антиоксидантами, мінералами і прискорюють розвиток корисної кишкової мікрофлори.

Сучасні методи біотехнології дозволяють здійснювати виробництво нових видів м'ясних виробів загального, спеціального і лікувально-профілактичного призначення з поліпшеними функціонально-технологічними властивостями [4].

Гарантоване збереження стандартної якості - найважливіша умова розширення асортименту і збільшення випуску цього виду продукції.

У складі традиційних м'ясних продуктів відсутні необхідні поживні речовини, що задовольняють потреби людського організму, такі як харчові волокна, легкозасвоювані вуглеводи, органічні кислоти, деякі вітаміни, мікроелементи, які в більшій мірі містяться в продуктах переробки зерна [5].

Використання харчової клітковини (харчових волокон) знаходить останнім часом широке застосування не тільки у спеціалізованих продуктах харчування, а й в харчових продуктах загального призначення. Головними властивостями, що зумовлюють ефективність використання клітковини, є здатність пов'язувати вологу і жир, забезпечувати певну структуру готових продуктів, загущувати розчини, емульсії і суспензії, хімічна стабільність, нейтральний смак і запах.

Групою компаній «Протеїн. Технології. Інгредієнти» було запущено власне виробництво харчової клітковини і сировини рослинного походження під торговою маркою «Камецель».

На даний момент асортимент представлений шістьма видами клітковини:

- натуральне харчове волокно Камецель F200 і F400 з рослинної целюлозовмісної сировини;
- натуральне цукрове волокно Камецель FB200 і FB400 з цукрової тростини;
- натуральне пшеничне волокно Камецель FW200 і FW400 з пшениці.

У зв'язку з високою потенційною небезпекою хлорорганічних сполук, які можуть утворюватися в процесі хлорного відбілювання целюлозних волокон,

особлива увага приділяється підбору целюлозовмістної сировини і контролю вмісту в ньому органічно зв'язаного хлору.

При виробництві клітковини «Камецель» використовується сировина, отримана за технологіями ECF (Elemental chlorine free) та TCF (Total chlorine free).

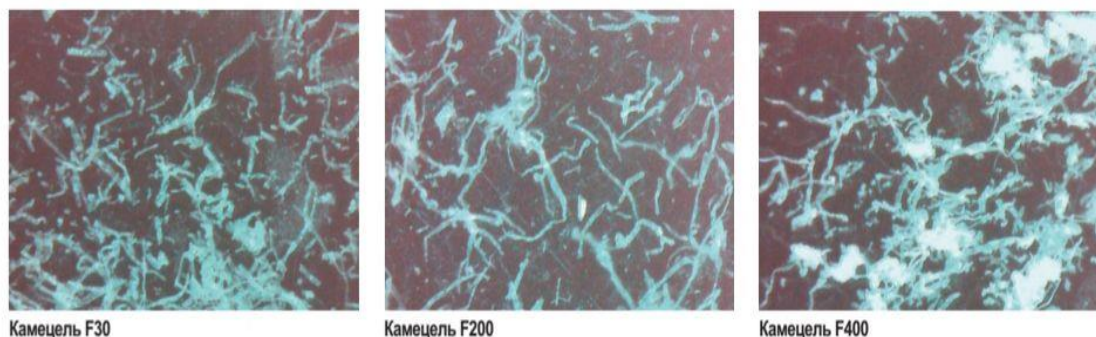

Рис. 1. Вигляд добавки Камецель під мікроскопом

Технологами був досліджений ефект введення «Камецель F200» в рецептуру котлет на втрату ваги при термообробці.

Для порівняння з дією інших функціональних інгредієнтів паралельно з «Камецель F200» використовували функціональний соєвий концентрат, модифікований крохмаль та соєві волокна. Аналіз результатів тестів показав наявність вираженого технологічного ефекту застосування добавки Камецель. При додаванні 2% «Камецель F200» втрати ваги знизилися на 15%.

Ряд технологічних прийомів дозволяє при повільному смаженні посилити дію «Камецель F200» і скоротити термовитрати. Порівняння ефектів додавання «Камецель F200» до жиру і до м'яса показує, що у випадку з м'ясом результат виходить більш вираженим. Це обумовлено тим, що пшеничні волокна ефективніше пов'язують воду, яка виділяється з м'яса при термообробці.

Для сенсорної оцінки були оброблені результати, отримані від 10 дегустаторів. Результати підтверджують нейтральність смаку «Камецель F200». Відмінності в насиченості м'ясного смаку і соковитості коливалися незначно.

Результати досліджень показують, що клітковина «Камецель F200» може бути рекомендована для використання в рублених напівфабрикатах, кулінарних виробах і других готових стравах з метою скорочення втрат при термообробці [5].

Список використаних джерел:

1. Копитець, Н. Г., & Волошин, В. М. (2020). Сучасний стан та тенденції ринку м'яса. *Економіка АПК*, (6).
2. Олійник, Н. М., Тарасюк, А. В., Макаренко, С. М., & Котик, О. А. (2019). Проблеми та перспективи розвитку ринку заморожених напівфабрикатів. *Підприємництво і торгівля*, (24), 127-131.
3. Гречко, В. В., Страшинський, І. М., & Пасічний, В. М. (2019). Харчові волокна як функціональний інгредієнт у м'ясних напівфабрикатах. *Технічні науки та технології*, (2 (16)), 154-164.
4. Ланиця, І. Ф. (2020). Розробка рецептури посічених напівфабрикатів з боршном амаранту та оцінювання їх товарознавчих властивостей. *Вісник ЛТЕУ. Технічні науки*, (24), 75-79.
5. Пелих, В.Г., Ушакова, С.В., & Сахацька, Є. А. (2020). Використання харчової клітковини у технології січених м'ясних напівфабрикатів. *Наукові доповіді НУБіП України*, (5 (87)).

СЕКЦІЯ XI. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

ПІДВИЩЕННЯ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ

Винарчук Ганна Вячеславівна

здобувач вищої освіти біолого-технологічного факультету
Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Рєзвих Ніна Ігорівна

канд. тех. наук, доцент, доцент кафедри інженерії харчового виробництва
Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Проблема підвищення харчової цінності кондитерських виробів досліджується досить давно. Науковці знаходяться у постійному стані регенерації нових ідей та рецептур, що покращують стан харчування людства щороку. Проте і споживачі у свою чергу усе частіше обирають саме збагачені солодоші. З метою покращення нутрієнтного складу можна використати різноманітні рецептурні компоненти, зокрема наведені на рисунку 1.

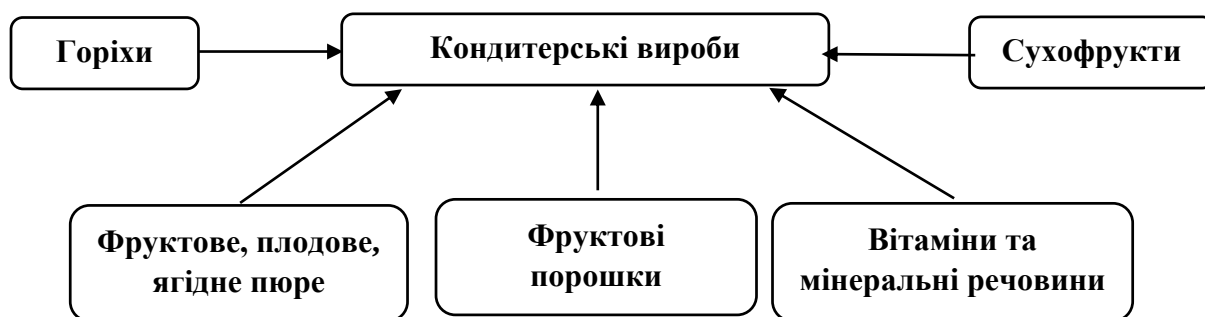

Рис. 1. Шляхи збагачення кондитерських виробів

Цікавими також є розробки з додаванням борошна різних коренеплодів, зокрема топінамбуру [1] та батату, або насіння такого як кероб [2] та льон. Проте, окрім надання підвищених нутриціологічних характеристик, продукція може отримати нові технологічні властивості. Мається на увазі зміна класичного забарвлення або смаку кондитерських виробів за допомогою введення невеликої кількості соку, пюре, витяжок плодів та ягід [3].

Калиною В.С. запропоновано додавати бджолине обніжжя у глазур, що надає нові смако-ароматичні властивості та поліпшує вміст нутрієнтів. Дорохович А.М., Дорохович В.В., Кохан О.О. також вважають за необхідне вдосконалити технологію виробництва цукерок, оскільки на основі органолептичних і структурно-механічних показників цукеркової збивної маси з додаванням фруктової складової наведено фатальний вплив вологи, яка змінює виріб не в ліпшу сторону. При цьому Кохан О.О. пропонує стратегічно нову рецептуру на основі рослинних білків та морквяного пюре.

Шидакова-Каменюка О.Г., Шкляєв О.М., та Степанькова Г.В. рекомендують додавати насіння чіа у рецептуру в кількості 4,5–6,0%, що відображається позитивно на якісних характеристиках та хімічному складі цукерок. Цей результат базується на здатності запропонованого компонента поглинати вологу, що тим самим покращує структуру кондитерських виробів.

Таким чином, вибір компонентів для підвищення харчової цінності кондитерських виробів залежить власне від очікуваного технологічного результату для отримання не тільки корисного, а й органолептично привабливого продукту.

Список використаних джерел:

1. Корж В. С., & Ткач Н. І. Використання порошку топінамбуру для підвищення харчової цінності вівсяного печива. *Збірник наукових статей магістрів*, 101. Вилучено з: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/>
2. Ніколаєва Д. С. (2020). Підвищення харчової цінності пісочних виробів за рахунок використання керобу. Вилучено з: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/_mag.pdf
3. Тараймович І. В., Панасюк С. Г., & Шевчук О. О. (2023). Технологія виробництва крафтових цукерок з оздоровчими властивостями із плодів калини звичайної. *Товарознавчий вісник*, 1(16), 85-97.

СЕКЦІЯ XII. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

USE OF FUZZY MODELS IN CONSTRUCTION OF CONTROL SYSTEMS OF ENGINEERING COMPLEXES

Gorbatyuk Ievgenii Volodymyrovych

ORCID ID: 0000-0002-8148-5323

PhD, Associate Professor, Associate Professor of department of Construction Machinery
Kyiv National University of Construction and Architecture, Ukraine

Cardinal reduction of charges to energy in the technological processes of engineering complexes at the production of having a special purpose objects of building industry is a qualificatory problem. In present tense this task decides due to intensification of development of working environments, improvement of working equipment, working organs and their working processes process. The novelty of this work consists in application of fundamental conformities to law – the second law of thermodynamics and synergetics [1].

Quality of hydraulic and pneumatic occasions in a considerable measure is mortgaged on the stage of planning success of that is related to the level of understanding of physical processes in the hydraulic and pneumatic occasions of working organs of building machines, by ability to present them in a mathematical form and analyse properties of occasions after mathematical models.

During work of building machine with a hydraulic or pneumatic occasion with a few different working organs, for example, bulldozer, there is a redistribution of energystreams in connection with casual character of loading, here the dynamic loading increase on separate working organs, that results in the overload of separate occasions and underloading other.

To this time the yet not worked out methodology of management of distribution energystreams the system is in the hydraulic and pneumatic occasions of working organs of building machines. Existent approach at the analysis of energy of hydraulic occasions, when the estimation of losses of power is executed at permanent speeds of liquid and initial link, gives errors on 20...30 percents [2].

Functionality of unclear the system that carries out the choice of variants of decisions on the basis of dependence of initial size on a few entrance sizes in default of mathematical model of dependence of exit from entrances, is determined by such steps:

- 1) Transformation of clear entrance variables on unclear – fuzzification.
- 2) Calculation of rules on the basis of the use of unclear operators and application of implication for the receipt of initial values of rules is an unclear logical leadingout.
- 3) Aggregating of unclear exits of rules in a common initial value is an accumulation.
- 4) Transformation of unclear exit of rules on a clear value – defuzzification.

In the context of fuzzy logic under fuzzification understand not only the separate stage of implementation of unclear conclusion but also own process or procedure of being of values of function of belonging of fuzzy set (therms) on the basis of ordinary (not unclear) initial data. Fuzzification also name introduction of unclearness.

In the systems of unclear conclusion use the rules of unclear products, in that and conclusions laid down condition in terms of unclear linguistic expressions.

Totality of such rules is named the rulebase of unclear products.

Simplest variant of rule of unclear products, that is most often used in the systems of unclear conclusion, looks like [3]:

GOVERNED: IF « $\beta_1 \in \alpha'$ », THEN « $\beta_2 \in \alpha''$ ».

Here unclear expression $\beta_1 \in \alpha'$ – is a condition of this rule of unclear products, and unclear expression $\beta_2 \in \alpha''$ – is an unclear conclusion of this rule. It is thus considered that $\beta_1 \neq \beta_2$.

The finishing step of unclear leadingout is an accumulation of exits of rules. An accumulation is procedure of being of function of belonging for every initial variable. It is necessary because conclusions that behave to the concrete linguistic variable belong to the different rules of model unclear of leadingout. A result of accumulation is this combination of fuzzy sets that answer the different rules of conclusion of initial variable. One of basic methods of accumulation is unclear disjunction of initial great numbers, or, otherwise, being of a maximum of the got functions of belonging.

The unclear system of evaluation of efficiency of administrative decisions at a management development of engineering complexes is just the same, where the mathematical model of dependence of exit is absent from entrances, and instead of her an expert rulebase, and functional steps, must be applied 1-4 is such that will lay down the structure of unclear model of evaluation of efficiency of administrative decisions at a management development of engineering complexes.

References:

1. Gorbatyuk I.V., Terentyev O.O. (2020). Methodology of estimation of imperfection of building constructions on basis of fuzzy sets. The 14th International youth conference "Perspectives of science and education" (January 17, 2020). SLOVO\WORD, New York, USA, 122-128.
2. Gorbatyuk Ie., Terentyev O., Didkivskyj O. (2022). Development of hydrautomatic system of construction machine with hydraulic energy accumulator. Actual priorities of modern science, education and practice. Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference. Paris, France, 791-794.
3. Gorbatyuk Ie. (2020). Theoretical bases of construction of unclear model of evaluation of administrative decisions are at a management development of the systems of engineering complexes. Modern Movement of Science: abstracts of the 10th International Scientific and Practical Internet Conference, April 2-3, 2020. Dnipro, 1, 300-303.

СЕКЦІЯ XIII. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

CALCULATION METHODS OF BRANCHED CIRCLES WITH DISTRIBUTED PARAMETERS AND BETWEEN PHASE CONNECTIONS

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

Halushko Valeriia

ORCID ID: 0009-0009-3726-2489

graduate of the faculty of Electric Power Engineering and Automatics
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Savichenko Polina

graduate of the faculty of Electric Power Engineering and Automatics
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Lobodzynskyi Vadym

ORCID ID: 0000-0003-1167-824X

PhD, Associate Professor, Department of theoretical electrical engineering
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Spinul Ludmila

ORCID ID: 0000-0002-4234-6072

PhD, Associate Professor, Department of theoretical electrical engineering
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Illina Olga

ORCID ID: 0000-0003-4157-0846

Assistant Professor, Department of theoretical electrical engineering
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Calculation and forecasting of transient electromagnetic processes is not a simple task. Transient processes that occur in multiphase electric circuits with concentrated and distributed parameters require in-depth research. In addition, this problem is static, which requires consideration of a large number of options in which various factors and their combinations change. Consideration of such problems and bringing them to a technical solution is not always possible without the use of modern computing tools. The use of computer modeling is an understanding and interpretation of the results that can be obtained if the problem is previously solved in a simplified form, which allows to bring it to an analytical solution.

The analysis of these methods shows that: an experimental approach is based on monitoring and observations of overvoltages that occur in cable power transmission lines. The above methods are typical for different methods of selecting protective devices and monitoring the insulation level. But they do not take into account the duration and amplitude of overvoltage in different switching modes.

Based on the research methods of electromagnetic transient processes, it was concluded that for calculations of transient voltage and currents in multiphase electric circuits, the most appropriate is the use of calculation methods. These methods make it possible to increase the accuracy of the results of the calculation of transient processes, which requires in a number of practical cases to abandon the assumptions of symmetry of the line and proceed to the development of methods for calculating transient processes in non-symmetric regimes.

References:

1. Ostroverkhov M., Silvestrov A., Chibelis V., Lobodzynskiy V., Spinul L. Application of the Consistency Principle of Identification and Control Subsystems in Adaptive Systems. *Electronics and Control Systems*, 2023, 1(75), p. 53-60. doi.org/10.18372/1990-5548.75.17556
2. Лободзинський В. Ю., Бурик М. П., Петрученко О. В., Ілліна О. О. Вплив системи Smart Grid на національну енергетичну мережу. *Енергетика: економіка, технології, екологія: науковий журнал*, 2022, № 1, с. 57-64. doi.org/10.20535/1813-5420.1.2022.259182
3. Lobodzinskiy V. Transient Analysis in Three-Phase Cable Lines with the Transposition Phase Cables Conductive Screens during Short Circuit Fault. In *2021 IEEE 3rd Ukraine Conference on Electrical and Computer Engineering, UKRCON. 2021*, pp. 413-416. doi.org/0.1109/UKRCON53503.2021.9575468
4. Лободзинський В. Ю., Чибеліс В. І. Аналіз перехідних процесів у трифазних електричних колах з розподіленими параметрами і міжфазними зв'язками на прикладі високовольтної кабельної лінії. *Енергетика: економіка, технології, екологія: науковий журнал*, 2021, № 3, с. 64-69. doi.org/10.20535/1813-5420.3.2021.251207
5. Lobodzinskiy V., Chybelis V., Petrushenko O., Illina O., Chunyak Y., Babenko V. Features of transient research in three-phase high-voltage power transmission cable lines. *Грааль науки*, (6), 2021, 135-148. doi.org/10.36074/grail-of-science.25.06.2021.025
6. Грудська В. П., Чибеліс В. І., Лободзинський В. Ю. Дослідження автоматичного регулятора-стабілізатора вихідної напруги автономного інвертора. *Енергетика: економіка, технології, екологія: науковий журнал*, 2020, № 4 (62). doi.org/10.20535/1813-5420.4.2020.233600
7. Lobodzinskiy V.Yu., Buryk M.P., Spinul L.Yu., Chybelis V.I., Illina O.A. Features of smart grid technologies introduction in the energy industry. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. Том 33 (72), №4, 2022, С. 160-166. doi.org/10.32838/2663-5941/2022.4/24
8. Бурик М.П., Лободзинський В.Ю., Бурик І.П., Гричановська Т.М., Бібик В.В. Моделювання електричного поля двожильного кабелю за допомогою системи чотирьох заряджених осей. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. Том 34 (73), №2 частина 1, 2023. с. 18-25. doi.org/10.32782/2663-5941/2023.2.1/04
9. Лободзинський В.Ю., Бурик М.П., Спінул Л.Ю., Чибеліс В.І., Ілліна О.О. Ідентифікація несправностей системи заземлення екранів високовольтних кабелів на основі аналізу струмів короткого замикання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. Том 33 (72), №2, 2022. с. 29-33. doi.org/10.32838/2663-5941/2022.2/04

СЕКЦІЯ XIV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ОЦІНКА РІВНЯ УРБАНІЗОВАНОСТІ БАСЕЙНІВ МАЛИХ РІЧОК

Мисковець Ірина Ярославівна

ORCID ID: 0000-0001-9248-4919

канд. географ. наук, доцент, доцент кафедри екології,
Луцький національний технічний університет, Україна

Мольчак Ярослав Олександрович

ORCID ID: 0000-0001-5753-8352

доктор географ. наук, професор, професор кафедри екології
Луцький національний технічний університет, Україна

Території міст зазнають антропогенного навантаження у вигляді урбанізації, що призводить до змін природного ландшафту. Міські території представляють собою мозаїку азональних ландшафтів із значною кількістю техногенних елементів, об'єднаних у систему малих водозборів [1]. Ця система обумовлює складну взаємодію природних, адміністративних, виробничих та інших чинників, під впливом яких формуються межі басейнів, співвідношення поверхневого і підземного стоків, їх якість. Результати таких досліджень є складовою визначення та втілення практичних дій, які зможуть призупинити процеси їх деградації та знищення.

Розчленованість поверхні річковими долинами та балками з пологими терасовими схилами і широкими заплавами є характерними рисами рельєфу території Луцька, основна частина міста розташована на березі річки Стир [4]. На території міста рівнинна надзаплавна тераса розчленована долинами приток річки Стир – Сапалаївка (права притока) та Омеляник і Жидувка (ліві притоки).

У межах міста поширені геологічні процеси. Зокрема, зсуви внаслідок підрізання заплави річки Стир; суфозійні просадки, внаслідок інтенсивної втрати вологи із систем підземних інженерних комунікацій; переущільнення та перезволоження ґрунтів, а отже зміна їх механічного та хімічного складу [3..

Клімат Луцька помірно-континентальний. Слід відзначити, що екосистема міста впливає на зміну кліматичних умов. В межах Луцька є 2 мікрокліматичні зони: перша зона - це заплава р. Стир та її приток, де нижча, в порівнянні з оточуючою територією, температура повітря, а вологість повітря вища, друга мікрокліматична зона – це надзаплавна тераса р. Стир, де, в порівнянні з оточуючою територією, температура повітря вища, а вологість менша [1].

Гідрографічну мережу Луцька, безпосередньо, формують річка Стир, яка слугує певною віссю міста та її невеликі притоки – Сапалаївка, Омеляник, Жидувка і річка Чорногузка. Режимні гідрологічні спостереження, в межах міста, проводяться тільки на р. Стир [3].

Річки міста живляться поверхневими і підземними водами. Для р. Стир чітко виділяються дві фази водного режиму: повінь і межень. Встановлено, що на річках урбанізованої території з паводковим режимом нерівномірність внутрішньорічного

стоку підсилюється за рахунок збільшення витрат зливових вод і перевищення їх максимальних значень. Як показує багаторічна динаміка максимальних витрат р. Стир для неї характерним є зниження максимального стоку, при одночасному зростанні річних опадів [2].

Гідрохімічний режим річки має сезонний характер. Це залежить від видів живлення річки на протязі року. Склад води та мінералізацію визначають підземні води, які багаті на кальцій та магній. Склад води р. Стир гідрокарбонатно-кальцієвий з мінералізацією, що змінюється за сезонами. В цілому, такий природний склад води р. Стир вказує на можливість її використання (якщо виникне потреба), як джерела питного водопостачання, за умови контролю вмісту забруднюючих речовин [6].

Суттєвої різниці в природному термічному режимі великої і малої річки практично не простежується. Стік наносів малих річок м. Луцька вивчений недостатньо. Систематичні спостереження за ним здійснюються тільки на р. Стир. Видно, що протягом року найбільша кількість наносів переноситься рікою в періоди літніх паводків, яким відповідає найбільша мутність весняного водопілля. Стік наносів річок урбанізованих територій, у порівнянні з природними умовами, значно змінений, внаслідок трансформації поверхні водозборів і скидання в річки поверхневого стоку та стічних вод [1].

У гідрогеологічному відношенні Луцьк знаходиться на території Волино-Подільського артезіанського басейну. Підземні води є головним джерелом водопостачання міста.

Для річок дуже характерний зв'язок між природними процесами, що відбуваються в межах їх басейнів і гідрологічним режимом. Режим річок урбанізованих територій змінюється під антропогенним впливом, проте його основні риси формуються природними чинниками.

Для оцінки екостану водозбірною басейну річки проводиться розрахунок антропогенних чинників, що дозволяє передбачити їх зміни у часі, оцінити ефективність соціально-екологічних та економічних водоохоронних заходів [5].

Рельєф території та зволоженість визначають особливості просторової організації гідрографічної мережі міста Луцька. Унаслідок інтенсивного містобудування річкова мережа Луцька зазнала істотних змін. Окремі ділянки русел були спрямлені, змінені (річка Стир та Чорногузка) і каналізовані (р. Сапалаївка) [1]. При цивільному і промисловому будівництві виконувалося планування поверхні, знищення мікрорельєфу, зменшення похилів тощо. Одним із факторів трансформації гідрографічної мережі було обладнання території міста системою зливової каналізації. Наявність зливової каналізації зменшує шлях потоків, збільшує стік на міських водозборах.

Населення міста та приміських територій активно використовує малі річки для досягнення різноманітних цілей. Таке інтенсивне використання води річок веде до виникнення екологічних проблем, зокрема, до зниження водності річки, заростання її берегів і, як наслідок, зникнення водотоку. Як показує практика, на малих річках міста якість води та стан річкових їх басейнів потребує значного покращення [6].

Урбанізація території м. Луцька суттєво впливає на концентрацію низки хімічних елементів у водах р. Стир, швидкість перебігу хімічних реакцій та надходження в річки хімічних речовин техногенного походження [3].

Загальноуживаним чинником був обраний коефіцієнт стоку, як специфічний для урбанізованої території. Коефіцієнт стоку є показником, який по-перше, об'єктивно, причому кількісно характеризує антропогенні зміни формування стоку і визначається як співвідношення поверхневого стоку і шару опадів [3]. Коефіцієнт стоку показує, яка їх частка перетворюється на поверхневий стік. Для річкових басейнів коефіцієнт стоку визначається за величиною середньозваженого за площею

і шару опадів, розрахованого за витратами води у створі. Величина річного коефіцієнту стоку для басейну р. Стир, змінюючись у межах 0,08-0,39, становила, у середньому 0,19. Величини коефіцієнтів стоку малих річок міста знаходяться в межах природних значень.

Значний поверхневий стік з території міста формується у теплий період року (квітень–жовтень). Порівняння поверхневого стоку і водовідведення показує, що стік за добу у р. Стир з території міста вже при середній максимальній сумі опадів у 6–11 разів перевищує об'єм стічних вод.

За величинами поверхневого стоку зроблені розрахунки змиву забруднюючих речовин. Для їх проведення прийняті значення середніх багаторічних концентрацій забруднюючих речовин у поверхневому стоці [6]. Згідно з цими даними, з поверхневим стоком у річки м. Луцька виносяться забруднюючі речовини, за рахунок яких частково формується забруднення їх вод. Більше забруднень надходить із дощовим стоком, менше – із талим сніговим. Встановлено, що для більшості інгредієнтів на частку снігових і дощових вод, в цілому за рік, припадає від 5 до 20 %, порівняно із стічними водами [2].

Специфічною для міста є проблема, пов'язана з нерівномірним розподілом системи каналізування. Наприклад, в одній частині міста атмосферні стічні води з вулиць, де є зливової каналізація без очистки потрапляють до поверхневих водойм міста, зокрема до річок Сапалаївка, Жидувка, Стир, або в колектор міської каналізації, а пізніше на міські каналізаційні споруди. Крім того, в Луцьку відсутні очисні споруди каналізації зливого стоку [1]. З території, де відсутня зливової каналізація, води або випаровуються, або фільтруються в ґрунт, або стікають до місцевих базисів ерозії. Це спричинює негативні явища ерозії ґрунтів, розмиву та підмиву доріг та споруд, забруднення ґрунтів, поверхневих та підземних вод [5].

Висновки 1. Існуючі методи гідрологічних досліджень розроблені і вдало застосовуються для вивчення значно більших басейнових утворень, що робить малі річки міст окремим об'єктом, який потребує власного методичного забезпечення. 2. Діючі методики антропогенних чинників і екологічного стану малих річок України, при усіх їх перевагах, не можуть бути застосовані для надмалих сильно урбанізованих річкових басейнів міст. Для його оцінки пропонується врахування впливу чинників, які характеризують формування стоку води, надходження забруднень техногенного походження. За сумісним впливом цих чинників високим антропогенним навантаженням характеризуються басейни р. Сапалаївка, Омеляник та Жидувка, середнім – басейн річки Черногузка. 3. З поверхонь міста антропогенно збільшений поверхневий стік, який змиває у відкриті водні об'єкти забруднюючі речовини. Він може розглядатися як додатковий засіб покращення екостану міста, будучи потужним джерелом забруднення довкілля.

Список використаних джерел:

1. Мольчак Я.О., Фесюк В.О., Картава О.Ф. (2003). Луцьк: сучасний екологічний стан та проблеми – Луцьк: РВВ ЛДТУ, 488 с.
2. Мольчак Я. О., Мисковець І.Я. (2017). Еколого-економічні аспекти управління природокористуванням // Екологічні нотатки. Вип. 5. Луцьк: ІВВ ЛНТУ. С.115-121.
3. Поверхневі води Волині / за ред. Я. О. Мольчака. (2019). Луцьк: Видавництво «Терен», 344 с.
4. Мольчак Я. О., Герасимчук З.В., Мисковець І.Я. (2004). Річки та їх басейни в умовах техногенезу. Луцьк : РВВ ЛДТУ, 336 с.
5. Хвесик М. А., Левковська Л. В. (2019). Управління водними ресурсами: євроінтегративний вектор. Економіка природокористування і сталий розвиток. К.: ДУ ІЕПСР НАН України. № 5 (24). С. 6-13.
6. Хільчевський В. К. (2015). Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона. К.: ВПЦ «Київський університет». 154 с.

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ЛІСОВОЇ РОСЛИННОСТІ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Хоменко Світлана Володимирівна

Державний університет «Житомирська політехніка», Україна

У науковій літературі існує декілька визначень поняття «біорізноманіття». Біорізноманіття – це всі види рослин, тварин та мікроорганізмів, що живуть на Землі, а також екосистем, частиною яких є живі організми, і екологічні процеси, в яких вони беруть участь [1]. За визначенням Всесвітнього фонду дикої природи біорізноманіття – все різноманіття форм життя на Землі, мільйонів рослин, тварин, мікроорганізмів з їх наборами генів і складних екосистем, які утворюють живу природу. Основними завданнями біорізноманіття є: вивчення й опис біорізноманіття живої природи; виявлення й оцінка впливу діяльності людини на види, угруповання та екосистеми; розроблення практичних підходів щодо збереження та відновлення біорізноманіття [2].

Проблема збереження, підтримки та використання на засадах сталого розвитку біологічного різноманіття є однією з найважливіших глобальних проблем, які постали перед людством. У контексті сталого розвитку лісистих територій варто відзначити, що на 21-ій сесії Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, що відбулася в Парижі (2015 р.) задекларовано перехід до моделі «низьковуглецевої економіки», здатної протистояти змінам клімату, в якій лісові екосистеми відіграватимуть ключову роль. [2].

Щодо важливості послуг лісових екосистем задля досягнення сталості розвитку на локальному рівні, останнім часом особливу увагу науковців всього світу привертають питання оцінки сталого потоку послуг екосистем задля сталого розвитку суспільства, зокрема такі послуги як збереження біорізноманіття та послуги, пов'язані із поглинанням двоокису вуглецю, гідрологічні послуги (водоохоронні та водорегулюючі, очищення води болотами й лісами та ін.), оскільки вони знижуються і можуть бути втраченими (у випадку вирубування чи деградації лісів), що призведе до екологічних проблем і додаткових витрат для суспільства на місцевому рівні, як повені та зсуви, та на глобальному рівні - кліматичні зміни [4].

Задля прийняття ефективних управлінських рішень в умовах переходу суспільства на засади збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку необхідним є врахування функцій та послуг гірських лісових екосистем задля забезпечення стратегічних еколого-економічних орієнтирів природокористування. Стале суспільство формується унаслідок такого розвитку, який би забезпечував реальні поліпшення якості людського життя та добробуту і водночас сприяв би збереженню сталого потоку послуг екосистем, тобто розвиток, заснований на збереженні довкілля, який одночасно ставить у центр і людину, і природу, концентруючись на поліпшенні умов життєвого довкілля, зберігаючи продуктивність природи. Лісові екосистеми здійснюють вагомий внесок у добробут людини. Вони забезпечують вагомий внесок до економічної та соціальної складової добробуту населення, що проживає поблизу, а також і на віддалених територіях, а також виконують широкий спектр екологічних функцій.

Вчені виділяють головні фактори, які негативно впливають на біорізноманіття лісових екосистем. До таких факторів відносяться: зменшення лісистості території; втрата природних умов місцезростання і типових ландшафтів; неадекватна

лісогосподарська діяльність (при отриманні лісової продукції, створенні лісових культур, боротьбі зі шкідниками та хворобами тощо); збільшення фрагментації лісових масивів; зменшення площ непорушених лісів; втрата корінних лісових ценозів; зменшення різноманітності деревно-чагарникових порід; антропогенна зміна вікової і породної структури лісів; зростання частки багаторазових порослевих генерацій; порушення природної рівноваги болотяно-лісових, лугово-лісових комплексів; деградація ґрунту; порушення гідрологічного режиму; інші несприятливі чинники [3].

Основними загрозами для біорізноманіття лісів є:

- ✓ лісові пожежі;
- ✓ екологічно необґрунтовані системи рубок і заготівлі не деревної продукції лісу;
- ✓ неефективне лісовідновлення;
- ✓ вилучення лісових земель для цілей не пов'язаних з лісовим господарюванням (під промислове і житлове будівництво, видобуток корисних копалин, побудову споруд тощо);
- ✓ зниження і втрата здатності лісу до самовідновлення;
- ✓ зниження стійкості лісів до впливу несприятливих зовнішніх чинників, масове поширення грибних хвороб і комах-шкідників;
- ✓ техногенна деградація лісів під впливом викидів промислових підприємств і транспорту;
- ✓ нелегальні рубки, браконьєрство та інші види несанкціонованого лісозкористування, вилучення з лісових насаджень популяцій вразливих видів і видів, що охороняються;
- ✓ антропогенний вплив на лісові об'єкти (забруднення атмосфери, гідромеліорація, випас худоби, застосування пестицидів);
- ✓ нерегульована рекреація.

Важливою умовою збереження біорізноманіття та стійкості лісових ресурсів є дотримання вимог лісового законодавства та законодавства про тваринний світ, а також діяльність природних територій, що особливо охороняються. При створенні лісових культур на території лісових резерватів слід враховувати не тільки такі властивості деревних насаджень, як екологічна стійкість і довговічність, але й брати до уваги їх функціональне призначення. Тому важливо у кожному конкретному випадку правильно оцінити ступінь впливу негативних факторів на ріст і розвиток рослин та підібрати такі породи, які в цих умовах будуть максимально відповідати своєму призначенню [5,6].

Важливим аспектом сталого лісового господарства є також збереження та відновлення біорізноманіття у лісових насадженнях. Для цього необхідно проводити охорону рідкісних та зникаючих видів рослинного та тваринного світу, проводити заходи щодо регулювання мисливського промислу та контролювати використання лісових ресурсів. Важливим аспектом розвитку лісового господарства на Херсонщині є також підвищення якості управління лісовими ресурсами. Для цього необхідно проводити заходи щодо підвищення кваліфікації фахівців, а також покращувати інфраструктуру лісового господарства та забезпечувати її необхідним обладнанням та матеріалами. Крім того, необхідно розвивати співпрацю між державними органами, науковими установами, лісозористувачами та громадськістю для ефективного управління лісовими ресурсами та розвитку лісового господарства в регіоні загалом.

Список використаних джерел:

1. Біологічне різноманіття//Словник-довідник з екології: навч.-метод. посіб./уклад. О.Г. Лановенко, О.О. Остапішина – Херсон: Вишемирський В.С., 2013 – 22 с.
2. Біорізноманіття: екологічні аспекти: курс лекцій для здобувачів третього рівня вищої освіти зі спеціальності 101 Екологія /Л.В. Вагалюк – Київ: НУБіП України, 2021. – 160 с.
3. Малишева Н.Р. та ін. Правові засади впровадження в Україні Конвенції про біорізноманіття. – К.: Хімджест. – 2003. – 176 с.
4. Якимчук А.Ю. Методичні підходи до визначення економічної оцінки біорізноманіття на прикладі природно-заповідних територій Рівненської області//Вісник УДУВГтаП. – Рівне, 2004. – С. 624-629.
5. Бойко Т.О., Бойко П.М., Плугатар Ю.В. Екологічне лісознавство. Навч. посібник. Видання друге доповнене та перероблене. Херсон: Олді Плюс, 2019. 268 с.
6. Dixon J., Pagiola S. Local Costs, Global Benefits: Valuing Biodiversity in Developing Countries. Environmental Department. – The World Bank, 2000. – P. 13.

СЕКЦІЯ XV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

GRAFANA DASHBOARDS STRATIFICATION FOR SUPERVISORY SYSTEM AMPLIFICATION IN OPERATIONAL PRINTING

Tetyana Neroda

ORCID ID: 0000-0002-5728-7060

Candidate of Engineering Sciences (PhD),

Professor at the Department of Automation and Computer Integrated Technologies
Ukrainian Academy of Printing, Ukraine

Interactive visualization and analytics of industrial data takes an important role in progressive industry. It allows quickly receiving and analyzing a large amount of data collected from various sources. These technologies help identify trends, anomalies and potential problems in production processes, enabling detailed monitoring and forecasting. Interactivity passes for flexible analysis and provides an opportunity to prompt make decisions to improve productivity, reduce costs and optimize resources.

The directions of using data visualization technologies in various fields are the subject of research by many scientific teams. Interactive visualization in earthquakes consequences assessing system [1] contributes to informed choice of effective measures for elimination of damages caused by a natural disaster. Three-dimensional visualization of preoperative and intraoperative medical information is becoming increasingly important in minimally invasive surgery [2] with mobile spatial information collection use and autostereoscopic display. Virtual globe based 3D visualization [3] in combination with other devices provides a new way of redundant information exchange and understanding of sea situation to aid in small vessels' navigation.

A functional toolkit for color palettes analysis based on interactive visualization of color hierarchies is of interest to the printing and publishing branch [4]. Also, effective ways of visualizing the structured sample results of published content [5, 6] the reproducibility ease balance with analyzed data relevance and subsequent local generation of infographics according to established categories. In modern industries of material production, visualization expands the possibilities of supply chain control recommendations [7], is an effective way to optimize equipment diagnostics by removing irrelevant variables [8], significantly expands the large industrial data analytics [9], contributes to performance, ensures high product quality and Sustainable Development Goals achieving in environmental, economic and social spheres.

Industrial data structured flows of widespread manufacturing branches, including the network infrastructure of operational printing [10] are suitable for visualization by a number of software solutions [6, 10] to obtain up-to-date displays of equipment and management enterprise information, in particular, using targeted sets of *GRAFANA* libraries and tools. By providing support for the main data sources with the help of plugins, it is possible to interpret requests according to the structure of the data container of the current source and create rules for processing the obtained metrics for further operations [10]. The

built-in source query editor includes a parametric console with standard and unique controls and functionality.

A simple and convenient interface for composing dashboards helps to quickly customize the display of data for specific needs. From all available panels' variety, the task is to choose the optimal dashboards list to maximally satisfy the needs of displaying corporate information flows, including containers of IIoT metrics. For this purpose, the presented research stratified the available *GRAFANA* dashboards (Fig.1).

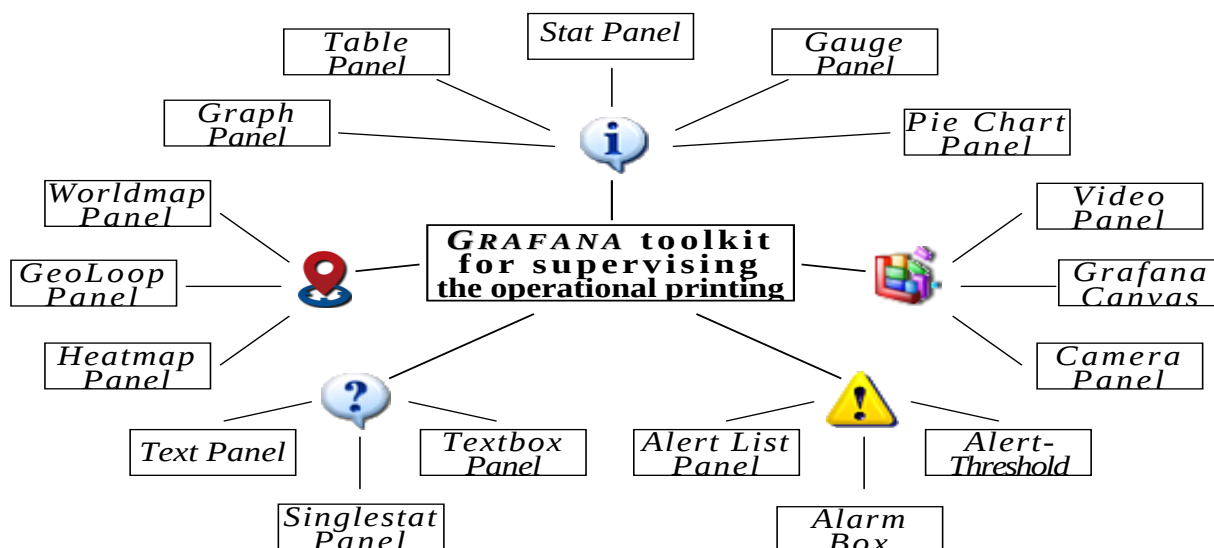

Fig. 1. End terminals content stratification for industrial supervisory system

Typical **information** schemes and models of statements presenting (i) allow to deliver the industrial sensors' telemetry results in clear and convenient way. The *Graph Panel* base library support various graph styles, including line, bar, pie. It is convenient to use to display time series of data, such as dye consumption, degree of readiness of orders, climate control parameters, etc. The *Table Panel* library allows tabulating detailed information about orders, equipment status, consumption of raw materials and materials, and so on, supporting sorting, filtering and data processing functions. The main statistical indicators are displayed by the *Stat Panel* tool, calculating the average, maximum, minimum, sum, number asf values. In this way, it is possible to visualize the total number of completed orders for a certain period, the average speed of preparation of certain categories of orders, the amount of requested materials. Displaying data scales in given range is provided by *Gauge Panel*: here can realize the raw materials' consumption relative to maximum capacity, the percentage of order categories. Although, percentage distribution and proportional relationships between categories are more convenient to visualize using the *Pie Chart Panel*.

A number of specialized panels (?) are provided in *GRAFANA* to display **organizational** statements on operational printing production processes. *Text Panel* allows to insert text blocks to display customer contact information in HTML or Markdown format; *Textbox Panel* has slightly more limited options for entering unformatted comments or notes. Display of a separate numerical value with the possibility of setting the style is supported by *Singlestat Panel*.

Warning message panels (!) will help ensure proper supervision and respond in real time to critical situations in the technological processes of operational printing. So, *Alert List Panel* supports setting alert types and levels, and displays additional information about each alert that may be related to equipment health, print quality, or other critical

parameters. *Alert-Threshold Panel* will allow setting threshold values for technological process parameters, if they are exceeded, a warning will be displayed in a given color and with additional information. In *Alarm Box Panel*, each alert can be represented by a separate block with visual elements about status (as active, resolved, pending) and further drill-down, confirmation or closure. It is convenient for displaying detailed information about each warning: activation time, priority, description, status, etc.

In case of distributed corporate filiation network in different regions, the **localization** consoles () will be able to help display and monitoring their status within certain spatial boundaries. That, *Worldmap Panel* tool provides data collection on different territories and identification of potential problems or deviations in work, tracking the movement of materials or products with determination of process efficiency, routing of deliveries and optimization of logistics processes in general. By displaying data as color maps, the *Heatmap Panel* plugin allows to density of data visualize based on its values. Due to, it is possible to identify dependencies and patterns in the data, which will help to understand various aspects of industrial processes operation, to make more detailed analysis, to ensure their optimization, and to get valuable insights tied to device location or production stage.

To implement the partial presence effects in production environment, it is worth using dashboards of **immersive** information expansion (). *Grafana Canvas* tool, although more complex to implement, allows creating interactive animations using HTML, CSS and JavaScript. In this way, key indicators dynamic tracking of productivity, quality, and production volumes takes place in units with trends establishment with one or another degree of immersion. Complementarity effect during printing order key stages execution will be provided by *Camera Panel* tool, which will display production situations in real time through URL address. Various combinations of these and other libraries will provide complex and interactive target visualization and analytics for production environment, while preparing comprehensive information and documentation about operational printing company activity.

Conclusions. The performed stratification of *GRAFANA* dashboards in context of operational printing supervisory system deployment allows for convenient and systematic access to key information, dividing it into different levels and groups according to certain categories. The presented approach contributes to improving the effectiveness of monitoring, analysis and decision-making when printing order preparing. Different levels of stratification allow flexible filtering of corporate data for employee endpoints with defined access levels, from printing press operators to senior management, and provide a user-friendly interface for each group.

References:

1. Fujita K. et al. (2014) A Quick Earthquake Disaster Estimation System with Fast Urban Earthquake Simulation and Interactive Visualization. *Procedia Computer Science*, (29), 866-876. doi: 10.1016/j.procs.2014.05.078.
2. Fan Zh., et al. (2017) 3D interactive surgical visualization system using mobile spatial information acquisition and autostereoscopic display. *Journal of Biomedical Informatics*, (71), 154-164. doi: 10.1016/j.jbi.2017.05.014.
3. Liu X., Shiotani S. (2017) A virtual globe-based visualization and interactive framework for a small craft navigation assistance system in the near sea. *JTTE*, (4/6), 564-575. doi: 10.1016/j.jtte.2016.03.011.
4. Karim R.M. et al. (2023) Improving user experience of color palette extraction by using interactive visualization based on hierarchical color model. *Human-Computer Studies*, (169), 102924. doi: 10.1016/j.ijhcs.2022.102924.

5. Yu M. et al. (2023) PubExplorer: An interactive analytical system for visualizing publication data. *Visual Informatics*, (9/2). doi: 10.1016/j.visinf.2023.07.001.
6. Yang J. et al. (2023) BioVisReport: A Markdown-based lightweight website builder for reproducible and interactive visualization of results from peer-reviewed publications. *Computational and Structural Biotechnology Journal*, (20), 3133-3139. doi: 10.1016/j.csbj.2022.06.009.
7. Capelleveen van G. et al. (2021) Exploring recommendations for circular supply chain management through interactive visualisation. *Decision Support Systems*, (140), 113431. doi: 10.1016/j.dss.2020.113431.
8. Elnawawi Sh. et al. (2022) Interactive visualization for diagnosis of industrial Model Predictive Controllers with steady-state optimizers. *Control Engineering Practice*, (121), 105056. doi: 10.1016/j.conengprac.2021.105056.
9. Bezerra A. et al. (2020) Enabling Interactive Visualizations in Industrial Big Dat. *IFAC-PapersOnLine*, (53/2), 11162-11167. doi: 10.1016/j.ifacol.2020.12.292.
10. Neroda T. (2023) Integration the processing IIoT-metrics sources in Grafana observability environment. *Trends and modern methods of improving scientific ideas*, (30), 345-354. doi: 10.46299/ISG.2023.1.30.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИ АВТОМАТИЧНОМУ КЕРУВАННЮ ТРАНСПОРТОМ

Якимов Юрій Миколайович

здобувач вищої освіти

факультету цифрових технологій та автоматизації виробництва
ТОВ «Технічний університет «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», Україна

Науковий керівник: Шматко Олександр Віталійович

кандидат технічних наук, доцент, фахівець в сфері інтелектуального аналізу даних, Data Mining, застосування методів та моделей інтелектуального аналізу даних в кібербезпеці, доцент кафедри цифрових технологій та проєктно-аналітичних рішень
ТОВ «Технічний університет «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», Україна

З розвитком сучасних технологій тема розпізнавання об'єктів стає все більш актуальною. Розпізнавання об'єктів широко використовується в різних галузях промисловості, від особистої безпеки до підвищення продуктивності на робочому місці. Розпізнавання та виявлення об'єктів застосовується в багатьох областях комп'ютерного зору, включаючи пошук зображень, безпеку, нагляд, системи автоматичного керування транспортом та машинний огляд.

Розпізнавання об'єктів (англ. object detection) – це комп'ютерна технологія, пов'язана з комп'ютерним баченням та обробкою зображень, яка має справу з виявленням примірників семантичних об'єктів певного класу (таких як люди, будівлі чи автомобілі) у цифрових зображеннях та відео [1]. Ця технологія має здатність класифікувати один або декілька об'єктів на цифровому зображенні або відео одночасно.

Яскравим прикладом розпізнавання об'єктів є рух – безпілотного автомобілю. Для того щоб визначити наступний крок автомобілю (прискоритися, натиснути на гальма або повернути) — системі керування він необхідно знати, де знаходяться всі об'єкти навколо автомобіля та ідентифікувати ці об'єкти. Отже, систему необхідно навчити розпізнавати відомий набір об'єктів, таких як автомобілі, пішоходи, світлофори, дорожні знаки, велосипеди, мотоцикли та інше.

Сучасний підхід до розпізнавання рухомих транспортних об'єктів полягає у використанні різних інтелектуальних технологій, заснованих на штучних нейронних мережах. Нейронні мережі (НМ) – це «це обчислювальні системи, натхнені біологічними нейронними мережами, що складають мозок тварин. Такі системи навчаються вирішувати (поступально покращують свою продуктивність на них), розглядаючи приклади, загалом без спеціального програмування під задачу» [3]. Для розпізнавання об'єктів застосовуються рекурентні та згорткові мережі, завдяки яким розпізнавання рухомих транспортних об'єктів стає більш точним та ефективним.

Згідно статті [2], розпізнавання транспортних об'єктів (transport object відеоспостереженні, системах контролю стану на дорогах, системах «розумного дому» тощо [4]. Також часто використовують системи розпізнавання автомобільних номерів [5], ідентифікації людини за зображенням особи [6], аналізу сцен з метою безпеки, технічного зору в робототехніці [7]. Для розпізнавання в транспортному потоці об'єктів є кілька підходів, заснованих на різних методах: віднімання фону [8],

застосування ймовірнісних методів [9], використання НМ [10]. При цьому віднімання фону широко застосовують у процесі розв'язання завдань відеоспостереження [11].

В умовах сьогодення вивчення та застосування підходів до розпізнавання об'єктів є актуальною темою, в тому числі, через зростаючу зацікавленість у виробництві та використанні безпілотних транспортних засобів.

Задача розпізнавання об'єктів під час руху транспортних засобів є складною, оскільки вимагає точного та швидкого виявлення різних об'єктів у реальному часі – автомобіль повинен отримувати детальну інформацію про навколишнє середовище та швидко приймати обґрунтовані рішення на основі цієї інформації. Для цього потрібні додаткові дослідження та розвиток нових методів безпечного автономного керування, які забезпечать ефективну роботу автономних транспортних засобів у різних умовах.

Список використаних джерел:

1. Dasiopoulou, Stamatia, et al. "Knowledge-assisted semantic video object detection." IEEE Transactions on Circuits and Systems for Video Technology 15.10 (2005): 1210–1224.
2. Tkachenko, O., Babichenko, D. (2022). Intellectualization of Moving Transport Objects Recognition. Digital Platform Information Technologies in Sociocultural Sphere, 5(2), 401-415. DOI: 10.31866/2617-796X.5.2.2022.270147. [CC BY 4.0].
3. «Штучна нейронна мережа» Українська Вікіпедія, Штучна нейронна мережа — Вікіпедія (wikipedia.org)
4. Борисов, Г.О., Гумен, Т.Ф. та Трапезон, К.О., 2020. Дослідження програмних особливостей об'єднання Android things на основі концепції Інтернету речей. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки, [e-journal] 31(70/1), с.29-35. <https://doi.org/10.32838/2663-5941/2020.1-1/0>
5. Тимошин, Ю.А. та Орленко, С.П., 2018. Алгоритм розпізнавання обличчя людей на базі згорткової нейронної мережі. Адаптивні системи автоматичного управління, 1 (32), с.166-173.
6. Introduction to computer vision: what it is and how it works, 2018. DataRobot [online] 2 April. Available at: <<https://www.datarobot.com/blog/introduction-to-computer-vision-what-it-is-and-how-it-works/>> [Accessed 28 August 2022].
7. Redmon, J., Divvala, S., Girshick, R. and Farhadi, A., 2016. You Only Look Once: United, Real-Time Object Detection. IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR), [e-journal] 27-30 June 2016. Institute of Electrical and Electronics Engineers. pp.779-788. <https://doi.org/10.1109/CVPR.2016.91>.
8. Ammar, A., Koubaa, A., Ahmed, M. and Saad, A., 2019. Aerial Images Processing for Car Detection using Convolutional Neural Networks: Comparison between Faster R-CNN and YoloV3. Preprints, [e-journal] 17 October. DOI: 10.20944/preprints201910.0195.v1.
9. Svatiuk, D.R., Svatiuk, O.R. and Belei, O.I., 2020. Zastosuvannia zghortkovykh neironnykh merezh dla bezpeky rozpoznavannia ob'ektiv u videopototsi [Application of convolutional neural networks for object recognition security in video stream]. Cybersecurity: Education, Science, Technique, [e-journal] 4(8), pp.97-112. <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2020.8.97112>.
10. Nechiporenko, A.S., Gubarenko, E.V. and Gubarenko, M.S., 2019. Authentication of users of mobile devices by their motor reactions. Telecommunications and Radio Engineering, [e-journal] 78(11), pp.987-1003. <https://doi.org/10.1615/TelecomRadEng.v78.i11.60>.
11. Markov, E., 2016. Fractal methods for extracting artificial objects from the unmanned aerial vehicle images. Journal of Applied Remote Sensing, [e-journal] 10 (2), art. 25020. <https://doi.org/10.1117/1.JRS.10.025020>.

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

КРИПТОГАМАНЦІ ТА РІЗНОВИДИ АТАК НА НИХ

Демидов Захар Георгійович

ORCID ID: 0000-0003-2821-8047

Старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем інформаційних технологій
та протидії злочинності у кіберпросторі

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

Хлестков Олексій Володимирович

ORCID ID: 0000-0001-8777-8269

Старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем інформаційних технологій
та протидії злочинності у кіберпросторі

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

Зі зростанням популярності криптовалют у всьому світі, з'являється все більше способів їх зберігання. Однак разом з цим розширюється і арсенал зловмисників, які прагнуть опанувати цифрові гроші. Рівень захисту та сума, доступна для крадіжки, визначають складність використаних шахраями технологій та ступінь ретельності, з якою вони імітують легітимні ресурси.

Ми розглянемо два протилежні підходи до атак електронною поштою на два найпопулярніші способи зберігання криптовалюти: гарячі та холодні гаманці.

Гарячий гаманець (hot wallet) [1] є криптовалютним гаманцем, який постійно знаходиться в мережі Інтернет. Фактично це будь-який онлайн-сервіс, який надає послуги зберігання криптовалюти, від криптобірж до спеціалізованих додатків.

Гарячі гаманці є поширеним способом зберігання криптовалюти. Це пояснюється кількома чинниками: по-перше, створення такого гаманця досить просте, достатньо зареєструвати аккаунт на одному з сервісів, і по-друге, кошти з нього легко виводити та конвертувати в інші валюти. Через свою популярність та простоту використання, гарячі гаманці стають основною метою для зловмисників.

Проте є одна особливість: через те, що гарячі гаманці завжди підключені до інтернету, на них рідко зберігають великі суми. Тому зловмисникам варто не дуже вкладатись у складні фішингові кампанії. Натомість атаки на такі гаманці зазвичай використовують прості та неоригінальні методи, орієнтовані на недостатньо досвідчених користувачів.

Приклад типової фішингової атаки на власника гарячого криптогаманця виглядає так: зловмисники відправляють поштові повідомлення від імені відомої криптобіржі з проханням підтвердити транзакції або повторно верифікувати гаманець.

При переході на посилання користувач потрапляє на підроблену сторінку, де йому пропонується ввести сід-фразу. Сід-фраза (seed phrase або recovery phrase) [2] — це послідовність із 12 (або рідше 24) слів, яка потрібна для відновлення доступу до гаманця. По суті, це основний пароль від гаманця. Якщо зловмисники отримують доступ до сід-фрази, вони можуть отримати повний контроль над обліковим записом користувача та вивести всі кошти на свої адреси.

Такі схеми атак зазвичай націлені на масових користувачів та досить прості, не вимагають складних технічних чи психологічних прийомів. Форма введення сід-фрази зазвичай мінімалістична і містить лише поле для введення та логотип біржі, жодних додаткових елементів.

Холодний гаманець (cold wallet або cold storage) [1] є криптовалютний гаманець, який не завжди підключений до інтернету. Це може бути окремий фізичний пристрій або навіть записаний на папері приватний ключ. Найпоширенішим видом холодних гаманців є апаратні гаманці.

Користувачі вважають за краще зберігати значні суми на холодних гаманцях, оскільки вони практично завжди залишаються офлайн, що унеможлиблює віддалений доступ до них. Проте варто зазначити, що холодні гаманці також можуть бути скомпрометовані, хоча для цього зловмисникам необхідно отримати фізичний доступ до них або вкрати їх.

Зловмисники застосовують соціальну інженерію, щоб отримати доступ до активів користувачів, навіть якщо вони зберігають свої кошти на апаратних холодних гаманцях. Вони можуть використовувати різні методи, наприклад, атаки фішинга. Нещодавно було помічено, що зловмисники проводять поштові розсилання, яке націлене саме на власників апаратних холодних гаманців.

Наприклад, такі атаки можуть починатися з масових розсилок на тему криптовалют, де користувачеві пропонується брати участь у роздачі токенів XRP від відомої криптобіржі Ripple. При переході на посилання користувач потрапляє на підроблену сторінку блогу, на якій пропонується зареєструватися.

Зловмисники намагаються зробити сторінку максимально схожою на офіційний сайт, використовуючи runyscode-атаку для підробки доменного імені. Після того, як користувач вводить адресу свого XRP-акаунта, сайт пропонує вибрати метод авторизації для отримання бонусних токенів.

Апаратні гаманці, такі як Trezor та Ledger, часто стоять першими у списку запропонованих методів. При виборі одного з них користувач переадресується на офіційний сайт виробника апаратного гаманця. Зловмисники хочуть, щоб користувач підключив свій пристрій до їхнього фішингового сайту і дав їм можливість здійснювати транзакції з його рахунку.

Далі зловмисники використовують API фішингового сайту та веб-сокет офіційної криптобіржі Ripple для взаємодії з XRP-акаунтом жертви. Вони генерують одноразові проміжні гаманці, щоб приховати кінцеву адресу виведення від виявлення. Ці проміжні рахунки використовуються лише для отримання коштів від жертви та подальшого виведення їх на адресу зловмисників, що робить операцію складнішою для відстеження.

Зловмисники, націлені на апаратні гаманці, дійсно застосовують складніші тактики, ніж при атаках на користувачів онлайн-сервісів. Хоча апаратні криптогаманці вважаються більш надійними та безпечними, власникам слід залишатися пильними та вживати заходів для захисту своїх активів.

Перед тим, як надати доступ до свого гаманця якомусь ресурсу, важливо ретельно перевірити всі дані та підходити з обережністю до подібних запитів. Якщо є

хоч найменші сумніви щодо справжності запиту чи посилання, краще відмовитися від підключення. Важливо пам'ятати, що ніякий сервіс чи організація не повинні вимагати вашу сід-фразу, приватний ключ або інші приватні дані. Ці дані повинні залишатися суворо конфіденційними та не передаватися третім особам.

Також, щоб зменшити ймовірність атакувати, рекомендується купувати апаратні гаманці тільки у офіційних та надійних виробників, а також оновлювати програмне забезпечення пристрою вчасно. При появі підозрілої активності або незвичайних запитів слід негайно звернутися до служби підтримки виробника апаратного гаманця для отримання допомоги та порад.

Пильність та усвідомлення потенційних загроз допоможуть власникам апаратних гаманців захистити свої криптовалютні активи та убезпечити себе від шахрайства.

Список використаних джерел:

1. Гарячі гаманці проти холодних гаманців: у чому різниця? Вилучено з: <https://coinmarketcap.com/alexandria/uk/article/hot-wallets-vs-cold-wallets-whats-the-difference>.
2. Що таке сід-фраза (seed phrase)? Вилучено з: <https://tsecrypto.com/article/shho-take-sid-fraza-seed-phrase>.

СЕКЦІЯ XVII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

МОВНО-СТИЛЬОВІ ОСОБОЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ДІЛОВОГО СТИЛЮ

Сливка Любов Зеновіївна

ORCID ID: 0000-0002-5556-0203

кандидат філологічних наук, старший викладач

кафедри англійської мови та перекладу

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Офіційно-діловий стиль – це сукупність мовних засобів, призначених для регулювання ділових стосунків, спілкування на державно-політичному, громадському, економічному рівні, у законодавстві, сфері управління адміністративно-господарською діяльністю (офіційно-ділова мовна сфера).

Як показує аналіз спеціальної літератури мовленню у сфері управління притаманна низка специфічних особливостей. Учасниками ділового спілкування є органи та ланки управління - організації, заклади, підприємства, посадовці, працівники. Характер і зміст інформаційних зв'язків, у яких вони можуть бути задіяні, залежать від місця установи в ієрархії органів управління, її компетенції, функціонального змісту діяльності. Ці стосунки стабільні й регламентуються чинними правовими нормами.

Суттєвим чинником ділового спілкування, що впливає на характер управлінської інформації, є повторність дій і ситуацій. Управлінська діяльність - це завжди «гра за правилами». Унаслідок цього повторність управлінської інформації приводить до регулярності використання однакових мовних засобів.

Характерною рисою ділового спілкування є тематична обмеженість кола завдань, що розв'язує організація, а це, у свою чергу, є наслідком певної стабільності її функцій. Отже, можна вирізнити такі властивості управлінської інформації в умовах ділового спілкування як офіційний характер; адресність; повторність; тематична обмеженість.

Специфіка офіційно-ділового стилю полягає в певних стильових рисах (ознаках) що притаманні лише йому, а саме:

- нейтральний тон викладу змісту лише у прямому значенні;
- точність та ясність повинні поєднуватися з лаконічністю, стислістю й послідовністю викладу фактів;
- документальність (кожний офіційний папір повинен мати характер документа), наявність реквізитів, котрі мають певну черговість, що дозволяє довго зберігати традиційні стабільні форми;
- наявність усталених одноманітних мовних зворотів, висока стандартизація вислову;
- сувора регламентація тексту; для чіткої організації текст поділяється на параграфи, пункти, підпункти. [1]

Ці основні риси є визначальними у формуванні системи мовних одиниць і прийомів їх використання в текстах ділових (управлінських) документів. Найпершою традиційною ознакою досконалості для групи «нехудожніх» стилів, до яких належить й офіційно-діловий, залишається стислість, а також такі вимоги:

- дотримання основних загальномовних і функціонально-стилістичних мовних норм;
- слова й вирази, безпосередньо пов'язані з думкою, мають стояти в тексті якнайближче;
- дотримання максимально чіткого, послідовно-логічного і граматичного зв'язку між реченнями, що містять окремі судження;
- вставні речення, застереження, супровідні твердження, будь-які відхилення від основної думки мають значно поступатися обсягом перед викладом основної думки.

Говорячи про мовні засоби офіційно-ділового стилю, можна виділити цілу низку вимог, а саме:

- широке використання суспільно-політичної та адміністративно-канцелярської термінології (наприклад, Верховна Рада України, Міністерство зовнішніх справ України, віце-спікер, прем'єр-міністр; інформаційно-обчислювальний відділ, інженер з техніки безпеки, відділ кадрів, депо, завод та ін.);
- вживання слів із прямим значенням;
- наявність мовних кліше – готових зворотів, що використовуються у певних ситуаціях (наприклад, укладання угоди, брати участь, доводити до відома, оголосити догану);
- відсутність емоційно забарвленої лексики;
- наявність канцелярської лексики, що майже не використовується в інших стилях (наприклад, вищезазначений, вищезгаданий, пред'явлений, пред'явник, дієздатний, заявник, відрядити тощо);
- використання аббревіатур (назви установ, організацій, обладнання, систем);
- наявність безособових та наказових форм дієслів із значенням постійної дії і відсутність особових форм як засобів індивідуалізації автора;
- використання неозначеної форми та наказового способу дієслів (наприклад, внесено пропозиції, ухвалено угоду, премії присуджуються, наказую, подати висновки тощо);
- наявність віддієслівних іменників (наприклад, виконання, вирішення, утворення, збереження, розв'язання тощо);
- використання складних прийменників та сполучників (наприклад, згідно з; відповідно до; з метою; у зв'язку з тим, що; з огляду на те, що);
- широке використання простих поширених речень, часто ускладнених однорідними, відокремленими, вставними членами речення (наприклад, Утверджуючи свою незалежність, Україна будує зовнішню політику, поважаючи принципи суверенітету й невтручання у внутрішні справи інших країн).

Офіційно-діловий стиль мови має декілька підстилів (та їх жанрів): законодавчий (закони, укази, статuti, постанови); дипломатичний (міжнародні угоди – конвенції, повідомлення – комюніке, звернення – ноти, протоколи); адміністративно-канцелярський (накази, інструкції, розпорядження, довідки, заяви, звіти). [6]

Законодавчий підстиль складають документи, які виконують настановчо-регульовальну функцію в державному і суспільному житті, утверджують обов'язкові правові норми: декрети, закони, кодекси, конституції, укази, постанови, рішення.

Мова цих документів, хоч і насичена юридичною термінологією, ускладненими синтаксичними конструкціями з відокремленням, підрядністю, повинна бути доступною і зрозумілою кожному громадянину держави, бо всі мають однакове конституційне право на таку законодавчу інформацію.

Дипломатичний підстиль обслуговує дипломатичну службу, контакти Української держави з іншими державами, міжнародним співтовариством і всесвітніми організаціями. Цей підстиль характеризується специфічною лексикою, термінологією, серед якої чимало запозичень, та своєрідними формулами дипломатичної ввічливості.

До дипломатичних належать:

- організаційно-регулюючі документи (конвенція, пакт, угода, протокол про наміри);
- організаційно-впливові документи (декларація, нота, вербальна нота, міжнародна заява);
- інформативно-описові документи (меморандум, комюніке). [2]

Адміністративно-управлінський підстиль, як кровоносна система, забезпечує зв'язок усього управлінсько-виконавчого апарату держави між його внутрішніми підрозділами і кожним громадянином держави. Він єдиний з підстилів активно доходить до кожного члена суспільства, як і розмовний стиль, особливо нині, коли Україна стає правовою державою.

Серед адміністративно-управлінської документації виділяють:

- розпорядчу (наказ, постанова, рішення, резолюція, розпорядження);
- організаційну (договір, інструкція, статут, штатний розпис, тарифікація);
- інформаційно-довідкову (автобіографія, заява, звіт, план, характеристика, інформація, довідка). [2]

Цей стиль не є мовою регулярного масового спілкування. Крім того, він комунікативно односторонній: це мова повідомлення, а не спілкування, його сприймають, але дуже рідко відтворюють, і ним не говорять, його використовують, він є засобом системним, кодовим, схематичним.

Хоча офіційно-діловий стиль зазвичай називають книжним, писемним, (бо основними його текстами є офіційні папери, що мають статус документів), проте він має і усну форму вияву (переговори на різних рівнях державної і громадської влади, офіційні зустрічі, ділові розмови, прийоми громадян тощо). [4]

Отже, офіційно-діловий стиль – це функціональний різновид мови, який слугує для спілкування в державно-політичному, громадському й економічному житті, законодавстві, у сфері управління адміністративно-господарською діяльністю. Головні ознаки офіційно-ділового стилю: документальність (кожний офіційний папір повинен мати характер документа), стабільність (тривалий час зберігає традиційні форми), стислість, чіткість, висока стандартизація значної частини висловів, сувора регламентація тексту. Основним видом текстів у офіційно-діловому стилі є документи. Вони класифікуються за формою донесення до адресатів і за жанрами підстилів – законодавчого, дипломатичного й адміністративно-управлінського. Контракт – це діловий документ, який являє собою угоду для поставки товарів, послуг, тощо., схвалений і підписаний покупцем (експортер) і продавцем (імпортер). Відповідно законам контракти укладаються в письмовій формі та мають свою унікальну структуру.

Список використаних джерел:

1. Авраменко О. О., Яковенко Л. В., Шийка В. Я. Ділове спілкування: навч. посіб. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2015. 160 с.

2. Бибик С. Ділові документи та правові папери: Листи, протоколи, заяви, договори угоди. Х.: Фолио, 2005. 491 с.
3. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації: навч. посіб. Київ: АртЕк, 2002. 208 с.
4. Галушко, В. П. Діловий протокол та ведення переговорів : навч. посіб. 1-е вид. Вінниця : Нова кн., 2002. 222 с.
6. Коленченко А. М. Комерційне листування. Секретар-референт. 2006. № 2. С. 42–47.
7. Старцева Н. М. Контракти та ділові папери: навч.-метод. посіб. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 175 с.

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ДІЛОВОГО ДИСКУРСУ ЯК РІЗНОВИДУ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сливка Любов Зеновіївна

ORCID ID: 0000-0002-5556-0203

кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри англійської мови та перекладу

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

У процесі ділової комунікації відбувається постійний обмін текстуально організованою смисловою інформацією, який здійснюється в умовах певного соціально-економічного і культурного контексту, а продукти такої діяльності – тексти ділового дискурсу – стають частиною предметного світу, який оточує людину, невід’ємним елементом її професійного досвіду і основою практичної діяльності.

Діловий дискурс – це складний об’єкт, що має низку інституційних і когнітивно-лінгвістичних особливостей, які відрізняють його від усіх інших типів дискурсу. Діловий дискурс – це процес творчого спрямування правил і норм, який диктується і пізнається через складну і багатовимірну «професійну» картину світу, актуалізовану через базові поняття ділової культури, професійно спрямовані ідеї та концепти, норми інституційної та міжособистісної поведінки, що детермінують ділове спілкування, ціннісні орієнтації; схеми, формули; спеціальний тезаурус (наприклад, слова-сигнали). Усе це знання, які вербалізуються в текстах професійної спрямованості на лінгвокогнітивному рівні. Діловий дискурс являє собою цілеспрямовану статусно-рольову мовленнєву діяльність людей, загальною характерною рисою яких є ділові відносини (виробництво товарів, фінансування цього виробництва, надання грошових позик, торгівля, страхування, комерція, продаж продукції і різні послуги, такі як бухгалтерський облік, розподіл і ремонт товарів, купівля, продаж товарів або послуг, попередні переговори за цими видами ділових відносин), що охоплюють не тільки організації всередині, але і зв’язки між організаціями, а також комунікацію між організаціями та окремими індивідами, що базується на нормах і правилах спілкування, прийнятих у діловому співтоваристві.

До особливостей ділового дискурсу відносять стабільність, традиційність і стандартизованість, оскільки сферою його застосування є ділові відносини між людьми, установами та державами. Оскільки діловий дискурс, як уже зазначалося, характеризується суворою точністю, об’єктивністю, конкретністю, лаконічністю, відсутністю образності та емоційності, то і вибір засобів для нього буде визначатися цими ж особливостями. Зокрема використання інтернаціональних лексичних одиниць не буде продиктоване прагненням до реалізації основних прагматичних установок, оскільки в діловому стилі зміст має виключати двозначність і можливість різночитання.

Кожен з ділових мовних жанрів має свої конкретні комунікативні завдання і мету (обговорити, скласти думку, прийняти рішення тощо), але в той же час зауважимо, що ці завдання і цілі ділового професійного спілкування належать певному колу фахівців, ділових людей, причому в процесі ділового спілкування цілі і завдання нерідко переплітаються, доповнюючи, «підтримуючи» один одного.

З точки зору структури діловий дискурс являє собою обмін репліками, що включають, поряд зі спонтанною промовою, шаблонні фрази, дискурсивні формули,

прецедентні тексти, комунікативні стереотипи тощо. Зі сказаного випливає, що діловий дискурс, як правило, вирізняється своєю відносною стійкістю і замкнутістю. Це пояснюється його специфічною функціональною спрямованістю: міжнародні договори, державні акти, юридичні закони, постанови, статuti, інструкції, службове листування, ділові папери тощо. Незважаючи на відмінності у змісті та різноманітність жанрів, діловий дискурс у цілому характеризується низкою загальних рис. До них, зокрема, належать: стислість, компактність викладу, економне використання мовних засобів; стандартне розташування матеріалу, нерідко обов'язковість вживання властивих цьому стилю кліше; широке використання термінології, номенклатурних найменувань, наявність особливого шару лексики і фразеології, включення в текст складноскорочених слів, аббревіатур. [3]

Отже, виділяють такі основні ознаки англomовного ділового дискурсу:

1. Логічна основа. Найважливішим рисами є послідовність і точність викладу фактів, документальність, об'єктивність оцінок, чіткість, емоційно-експресивна нейтральність висловлювань.

2. Цей дискурс відрізняється суворими вимогами до лексики й фразеології (широке використання професійної термінології, канцеляризмів, аббревіатур, відсутність діалектизмів, жаргонізмів, просторічних виразів, слів із суфіксами суб'єктивної оцінки тощо).

3. Діловий текст характеризується як зростанням стандартизації мови (вживання усталених словесних формул, часті повтори слів, зворотів, конструкцій), так і своєрідністю синтаксису (прямий порядок слів: підмет перед присудком і якомога ближче до початку речення; означення – перед означуваним; додаток – після керуючого слова; обставинні слова – якомога ближче до пояснюваного; вставні слова вживаються на початку речення тощо).

4. Високий ступінь одноманітності, стандарту форми, сувора регламентація розміщення та будови тексту.

Метою кожного документа, написаного в офіційно-діловому стилі, є дійти визначеної згоди в питаннях політики, торгівлі, пропозиції послуг та ін. Будь-який документ має забезпечити абсолютну ясність суті питання, виразити головні умови, яких зобов'язуються дотримати обидві сторони договору. Мовою ділової кореспонденції пишуться рекомендаційні листи, догани і т.п.

Функціональне призначення ділового тексту полягає в досягненні домовленості між двома і більше сторонами. Офіційно-ділова сфера спілкування, а також функціональна спрямованість ділового тексту багато в чому визначають його особливості. [5]

Офіційно-діловий стиль обслуговує виключно офіційні та надзвичайно важливі сфери людських взаємин: відносини між державною владою та населенням, між країнами, між підприємствами, установами й організаціями, між особистістю та суспільством.

Мова ділових документів повинна насамперед відповідати нормам загальнолітературного вжитку, тобто нормам сучасної літературної мови, які безпосередньо не зв'язані з особливостями того чи іншого стилю, тих чи інших конкретних, вузькоспеціалізованих умов спілкування.

Офіційно-ділова комунікативна сфера включає загально поняттєвий основний лексичний фонд національної мови, найрухомішу частину книжного словникового складу – суспільно-політичну лексику і спеціальну термінологію, що використовується залежно від жанру й змісту документа, від тієї галузі виробничого, державного чи суспільного життя, яку відтворює документ. [1] Ця термінологія

певною мірою відрізняється від наукової: вона менш штучна, менш точна, більш змінна і загальнозрозуміла. Більша частина лексичного складу представлена словами-термінами й детермінованими, загальноновживаними словами. Значну частину лексичного складу становить номенклатура. Меншу, але якісно вагомішу частину, становить функціонально маркована лексика – власне офіційно-ділова термінологія, міжнародна термінологія права та функціонально цілісні поняттєві комплекси, синтаксичні стандарти – сталі словосполучення нефразеологічного типу.

Отже, офіційно-ділова комунікативна сфера включає загальнопоняттєвий основний лексичний фонд національної мови, найрухомішу частину книжного словникового складу – суспільно-політичну лексику і спеціальну термінологію, що використовується залежно від жанру й змісту документа, від тієї галузі виробничого, державного чи суспільного життя, яку відтворює документ. Ця термінологія певною мірою відрізняється від наукової: вона менш штучна, менш точна, більш змінна і загальнозрозуміла. Більша частина лексичного складу представлена словами-термінами й детермінованими, загальноновживаними словами. Значну частину лексичного складу становить номенклатура. Меншу, але якісно вагомішу частину, становить функціонально маркована лексика – власне офіційно-ділова термінологія, міжнародна термінологія права та функціонально цілісні поняттєві комплекси, синтаксичні стандарти – сталі словосполучення нефразеологічного типу.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. К.: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Бирик С. Ділові документи та правові папери: Листи, протоколи, заяви, договори угоди. Х.: Фолио, 2005. 491 с.
3. Галушко, В. П. Діловий протокол та ведення переговорів : навч. посіб. 1-е вид. Вінниця: Нова кн., 2002. 222 с.
4. Гринько О.В. Англійська ділова мова. Практикум: International Business: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2003. 216с.
5. Дорда, С. В. English for Business Communication. Англійська мова для ділового спілкування: навч. посіб. Суми : Унів. кн., 2011. 151 с.
6. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2005. 224 с.

СЕМАНТИКА ПЕЙЗАЖНОЇ ДЕТАЛІ В ПОВІСТІ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «ВІДЬМА»

Усатенко Лариса Станіславівна

здобувач вищої освіти навчально-методичного центру
заочної та вечірньої форм навчання

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Тараненко Альона Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-5357-4759

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Анатолій Дімаров – першорядний представник літературного процесу другої половини ХХ – початку ХХІ століть, який формувався в одні з найскладніших часів нашої історії – пережив колективізацію, голод, війну, тоталітарний тиск – і не зламався. Він ішов у літературу з глибин народу, надихаючись його історією, культурою, мовою. Українське село було для митця джерелом творчої енергії, куди він щораз повертався: «...їду в реліктовий шматочок України, <...> де збереглася чиста мова, і люди розмовляють так, що кожне слово, сказане ними, хоч бери і записуй. Кращого не видумаєш» [2, с. 4]. Г. Штонь у своїй праці «Анатолій Дімаров» прагнув цілісно осягнути доробок письменника, справедливо наголошуючи, що А. Дімаров, як і «Г. Тютюнник, М. Стельмах, В. Земляк, у своїй творчості стоїть до народу найближче. До отих самих дядьків і тіток, які у книгах інших вже давно перетворились на статистів. А в них живуть» [4, с. 29].

Письменник художньо правдиво відтворював життя українського села і міста, порушував актуальні проблеми зв'язку поколінь, історичної пам'яті, духовної спадщини, національної ментальності народу. М. Слабошпицький у передмові до автобіографії А. Дімарова «Прожити й розповісти» назвав його «останнім із могікан» [3, с. 3], підкреслюючи унікальну прив'язаність митця до села. Незважаючи на те, що він упродовж багатьох років мешкав у великому місті, це не завадило йому зберегти в собі глибинну селянську культуру та спосіб мислення.

Радянська влада й цензура з обережністю ставилися до митця, оскільки боялися тієї правди, якою «дихали» його твори. Прозовий доробок А. Дімарова був якісним об'єктом для багатьох літературознавців, зокрема Ю. Безхутрого, Ю. Бондаренка, С. Гречанюка, А. Гурбанської, В. Дончика, С. Ленської, К. Ломазової, А. Погрібного, Г. Сивокона, В. Сиротенка, М. Слабошпицького, В. Фоменко, Г. Штоня, Т. Щербакової та багатьох інших. Обрана для аналізу повість «Відьма» А. Дімарова майже не потрапляла в поле наукового осмислення; спорадично про неї згадано в працях В. Коваленко, О. Колодій, Г. Штоня та ін.

Мета нашої статті – з'ясувати семантику пейзажної деталі в повісті А. Дімарова «Відьма», що увиразнить поетикальну самотність майстра.

Людина, як відомо, нерозривно пов'язана з навколишнім середовищем. З часів своєї появи на землі вона не мислила себе поза межами природи, частиною якої себе ототожнювала впродовж тисячоліть. Саме тому пейзажна деталь у художньому творі, як своєрідного плоду свідомості людини, є органічною його частиною.

Одна з функцій пейзажу літературно-художнього твору – створення тла сюжетних подій. Однак найчастіше пейзаж виконує паралельно ще одну функцію –

характерологічну, тобто виступає засобом поглибленого розкриття характеру персонажа, його психологічного стану, а також несе значне ідейно-художнє навантаження.

Пейзажна деталь зазвичай відтіняє емоції, переживання героїв, а в повісті «Відьма» вона їх значно загострює, драматизуючи оповідь. Наприклад, ось зображення початку війни у Брестській фортеці: «...німці мали ще одного спільника, від якого неможливо було ні заховатися, ні зацаїтися, – з ранку й до вечора над змученою, розтерзаною, сто разів розстріляною фортецею полум'яніло, плавило, нещадним вогнем проливалось сонце...» [1, с. 9]. Градаційний ряд дієслів на позначення інтенсивності сонячного освітлення підсилює екстремальність ситуації, акцентуючи на руйнівній силі природи. Захисники фортеці й так були відрізані від зовнішнього світу, тож не мали зайвих запасів ні їжі, ні води. Тим страшнішою була для них ота спека, яка лише поступово наближала їхній кінець.

У повісті «Відьма» поодинокі, але виразні пейзажні деталі також слугують контрастним тлом для оприявлення внутрішнього стану героїні: «Маруся звела догори мокре, мов сльозами вмите, обличчя, і ніч дихнула їй прямо в очі, гойднулася всіяним зорями небом. Це було розкішне літнє небо, де зорі сяяли, як діаманти, – на оксамитному чорному тлі, де поодинокі хмаринки дрімали легенькими тінями, де вітерець віяв ледь чутно й ласкаво, – воно струмувало, переливалось, хлюпотіло над Марусиною головою, дихало, мов зачароване, не потривоженим спокоєм, воно, мабуть, пахло тонко і ніжно, хоч Маруся не могла його почути: інший запах доносився до неї, огортав її з головою, – од Цитаделі, од зруйнованих стін...» [1, с. 16]. Спокійна емоційна тональність первозданної краси літньої ночі створює дисонанс між довершеністю світу та руйнуванням його людьми.

Подекуди у творі окреслено й місткі урбаністичні пейзажні деталі – описи Брестської фортеці: «Понуро і чорно здіймалися стіни напівзруйнованого каземату, темніючи проваллями вікон, дверей та підвалів, що зяяли, наче рани наскрізні; бруківка під ногами стала нерівна, геть подовбана вибухами, а праворуч, в бік колишньої комендатури, бовваніли купи цегли й землі. Темінь здавалася тут особливо пустою та моторошною, а тиша стояла така, що кожен мій крок відлунював стоголосом довкола...» [1, с. 6]. Цитадель та всі її численні, не вивчені до кінця, таємні переходи оповиті моторошною таємничістю: «Кілька ночей (Маруся – уточнення наше – Л.У., А.Т.) обстежувала каземати, вивчаючи всі ходи й переходи. Перебиралася крізь завали, протискалася в щілини, зрушене нависле каміння погрозливо потріскувало над головою, а в ноги і в руки впивалося гостре залізо. Інколи доводилося повзти через трупи, бо мертві лежали повсюди, й Маруся вся аж здригалася, натикаючись рукою то на холодне обличчя, то на затверділі, як залізо, бинти...» [1, с. 17]. Автор за допомогою низки деталей-штрихів зображує Цитадель як моторошне й небезпечне місце, створюючи напружену атмосферу, яка посилюється звуковою деталлю (потріскування каміння).

Певною мірою Цитадель постає як персоніфікований образ, бо ці стіни ховали Марусю від ворогів, допомагаючи їй залишатися живою. Пейзажні деталі-описи фортеці градаційно відображають руйнівний характер війни, а темнота, вільгість й постійна відсутність сонячного проміння в схованці жінки викликають почуття страху та безнадії, певним чином перегукуючись з емоційним станом героїні.

Отже, зв'язок «пейзажна деталь – людина» в повісті А. Дімарова «Відьма» будується за принципами так званого психологічного паралелізму – контрастного протиставлення або зіставлення картин природи з душевним, емоційним людським

станом. Також пейзажна деталь постає присутнім тлом для оприявлення почуттів та переживань персонажів, посилюючи їх, поглиблюючи мисленнєвий простір твору.

Список використаних джерел:

1. Дімаров А. Відьма. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2896>
2. Зарівна Т. «На мене дуже вплинула Західна Україна...»: Розмова з лауреатом Національної премії ім. Т. Г. Шевченка А. Дімаровим. *Кур'єр Кривбасу*. 2003. № 166. С. 3–14.
3. Слабошпицький М. Найцікавіший, найдемократичніший жанр. *Дімаров А. Прожити й розповісти: Повість про сімдесят літ*. Київ: Академія, 1998. Кн. 2. 319 с.
4. Штонь Г. Анатолій Дімаров: Літературний портрет. Київ: Дніпро, 1987. 150 с.
5. Штонь Г. А. Дімаров. Слово і час. 1995. № 5–6. С. 12–17.
6. Штонь Г. Великий оповідач: До 80-річчя від дня народження А. Дімарова. *Дивослово*. 2002. № 5. С. 58–60.

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Гороховський Д.І.

ORCID ID: 0009-0008-5934-9094

канд. політ. наук, доцент кафедри історії і філософії

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів, Україна

Політична культура в політичній науці вважається сукупністю цінностей та зразків поведінки, а також соціально-психологічних настанов окремих громадян, які стосуються взаємодії останніх з політичною владою їх держави. Але термін «політична культура» більш глибокий та охоплює не лише самі стосунки громадянина і влади, а й його рівень знань про політику, активність у політичних процесах та, навіть, його емоційне ставлення до політики у її різних проявах, що формує і мотивує політичну поведінку громадянина як індивіда.

Специфіка політичної культури сучасної України визначається не лише її унікальним геополітичним розташуванням, адже на сьогодні Україна, по суті, стала форпостом між Європою та Азією, а й складною історією формування державності й отримання незалежності.

Попри факт, що залучення широкого загалу населення до політичних рухів на території сучасної України як явище почало набирати масовості ще наприкінці XIX ст., це не дало імпульсу для розвитку політичної культури в регіоні.

Крім того, величезний вплив на формування політичної культури українців, а точніше на її стагнацію, мав тоталітарний радянський режим та комуністична ідеологія. Саме за часів Радянського Союзу політичну пасивність було виведено в культ, а тези, на кшталт, «нагорі краще знають як треба державою керувати, тому чому ми туди лізти будемо» були не просто нормою, а, навіть, певним захисним механізмом. Адже радянський режим радикально боровся з будь-яким інакомисленням, в першу чергу політичним.

Так, наприклад, у доповіді «Незаконні політичні репресії 1920-1980-х років в Україні та проблеми формування національної пам'яті» проф. Д. Веденєєв зазначає, що від 1927 до 1990 р. в Україні було заарештовано понад мільйон осіб (з них понад 50% – українці), 140 тисяч із них – розстріляно[1].

Тоталітарним радянським режимом було сформовано патерн, відповідно до якого будь-яка політична ініціативність могла мати фатальні наслідки для особи. Наслідки цього чітко проглядаються і в сучасній Україні навіть через 30 років після краху Радянського Союзу.

Іншим фактором, який активно вплинув на формування традиції політичної пасивності у громадян України, стала невідповідність очікуванням і реальним результатам знакових політичних подій в країні, на кшталт, проголошення незалежності, «Помаранчева революція», «Євромайдан» тощо. Розчарування через

невідповідність для багатьох стало поводом зневіритися у власних можливостях щодо впливу на політичні процеси та самоусунутися від них.

Це дуже яскраво видно на прикладі виборів та відсотку громадян України, які вирішили виконати свій конституційний обов'язок та проголосувати:

Явка на вибори в Україні з 2014 по 2022 рр.

Вибори	Явка (кількість осіб)	Явка (відсоток від загальної кількості виборців)
Місцеві вибори в Україні 2020 року	10,556 млн.	36,88%
Вибори Президента України 2019 року	18,683 млн.	62,06%
Місцеві вибори в Україні 2015 року	13,777 млн.	46,61 %
Вибори Президента України 2014 року	17,903 млн.	59,48 %

Таблиця копійована з даних Центральної виборчої комісії України

Хоча вибори – це не зовсім релевантний маркер активності громадян, адже це виключна ситуація, коли громадянина спонукають виконати свій громадянський обов'язок з усіх боків: самі кандидати через пряму і приховану рекламу, активісти, друзі та колеги під час очних бесід тощо.

Але вибори – це не єдина політична активність, яка доступна громадянину України. Вона найвідоміша.

З іншими проявами політичної свідомості в українському суспільстві ситуація ще складніша.

Так, за даними опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності[2], станом на серпень-вересень 2021 року лише 7% громадян України регулярно беруть участь у зборах місцевої громади на рівні будинку, вулиці чи району. 62% опитаних з різних причин ніколи не роблять цього.

Лише 4% опитаних беруть участь у діяльності громадських організацій. 79% ніколи не робили цього.

Згідно з іншим дослідженням, а саме опитування Програми сприяння громадській активності "Долучайся!"[3], більшість громадян України не бажають брати участь у подібних речах навіть онлайн. Лише 14% респондентів хоч раз використовували інструмент петиції. Для порівняння, згідно з даними Світового дослідження цінностей[4] аналогічний показник у країнах Західної Європи перевищує відмітку в 50%.

Все вищезазначене свідчить про те, що рівень політичної культури в Україні залишається на дуже низькому рівні, а більшість громадян добровільно відмовляються користуватися інструментами впливу на політичні процеси, які є у них в наявності. Відповідно, такі пасивні громадяни відмовляються й брати на себе відповідальність за процеси, які відбуваються в країні, продовжуючи поширювати деструктивні наративи, на кшталт, «все одно нічого не змінити», «там і без нас розберуться», «все ж давно вирішено» тощо, які формують хибне уявлення про політичні процеси та гальмують розвиток політичної культури в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Проф. Дмитро Веденєєв : доповідь «Незаконні політичні репресії 1920-1980-х років в Україні та проблеми формування національної пам'яті». Українського інституту національної пам'яті (УІНП). Київ. 2012.
2. Фонд «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва : Опитування громадської думки для оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності. Київ. 2021. <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1425469959645cf6e4e8a416.35918457.pdf>
3. Фонд «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова : Опитування Програми сприяння громадській активності "Долучайся!". Київ. 2020.
4. World Values Survey : 7th wave of the World Values Survey. Відень. 2021. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

СЕКЦІЯ ХІХ. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ПІД ЧАС ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

Мосій Ірина Михайлівна

ORCID ID: 0000-0002-5637-9799

старший викладач кафедри іноземних мов

Національний лісотехнічний університет України, Україна

Штангрет Ганна Зіновіївна

ORCID ID: 0000-0002-9481-267X

старший викладач кафедри іноземних мов

Національний лісотехнічний університет України, Україна

У сучасному світі зростають вимоги до підготовки випускників закладів вищої освіти. Від майбутніх фахівців вимагається володіння мовленнєвими навичками для ведення зустрічей та переговорів, підготовки публічних виступів з питань професійної сфери, тобто сучасні фахівці повинні бути готовими вирішувати проблеми відповідно до вимог конкретних виробничих ситуацій, що і є одним із основних завдань сучасної освіти. Усне мовлення - одне із найважливіших навичок, яким повинні оволодіти студенти під час навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Але події останніх років змушують українські вищі навчальні заклади повністю або частково переходити на онлайн навчання, що змусило застосовувати нові ефективні технології та підходи до викладання іноземної мови за професійним спрямуванням.

Проведення онлайн-занять відбувається на різних платформах, таких як Moodle, Google Classroom, Google Meet, Zoom та інші. Результативність навчання безпосередньо залежить від викладача, від того, наскільки він зуміє оптимально налаштувати процес навчання як взаємодію студента з ефективними ресурсами і систему формування конкретних компонентів іншомовної комунікативної компетенції [1]. Проведення онлайн-заняття дуже схоже на проведення традиційних занять, але здається, що обмежує розвиток усних мовленнєвих навичок студентів, але це не зовсім вірно. Онлайн навчання надає доступ до великої кількості джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає нові можливості для творчого самовираження, розвитку різних навичок, а також дає можливість кожному студенту, працюючи за своїм комп'ютером, виконувати усі завдання, обираючи свій темп роботи відповідно до своїх здібностей [2].

Онлайн навчання дає можливість підібрати відео- та аудіоматеріали з типовими ситуаціями спілкування в професійних сферах, які містять термінологічну лексику з фаху. Після перегляду відео та прослуховування аудіо слід застосовувати ряд вправ, які сприятимуть розвитку мовленнєвих навичок студентів: відповіді на запитання до побаченого/прослуханого, з'ясувати правильність (Т/Ф) із поясненням, запропонувати скласти діалог на подану тематику тощо.

Основним джерелом термінології та професійних знань є тексти, що також сприятиме розвитку навичок читання та мовлення. Для цього виду діяльності слід підібрати науково-технічні тексти в цифровому форматі, які повинні зацікавити студентів та послужити стимулом до ведення бесіди, обміну інформацією, але передусім викликати спільний інтерес до предмету бесіди.

Для розвитку мовленнєвих навичок викладач може запропонувати ситуацію для обговорення на певну тематику: Discuss with your group mates distinctive features of Ukrainian forests in comparison with other European forests. Усні мовленнєві навички під час онлайн-занять можна тренувати через письмові завдання, що сприятиме ще й засвоєнню термінологічної лексики. Для досягнення цієї мети можна підготувати такі письмові вправи: складання речень з термінами, заповнення пропусків відповідними термінами, а також написання резюме, анотації до певного тексту, а також студенти зможуть засвоювати термінологічну лексику шляхом складання різних типів ділових документів (написання рекламних та ділових листів, резюме, договорів, скарг, замовлень, пропозицій, контрактів тощо).

Висновки. Викладач отримав змогу використовувати сучасні інформаційні технології, працювати з необмеженими інформаційними ресурсами, що сприяє ефективному викладанню іноземної мови за професійним спрямуванням, зокрема сприяє розвитку усних мовленнєвих навичок студентів. Головне, щоб «мовлення було вмотивованим, тобто студент повинен прагнути повідомити про щось цікаве, важливе, або отримати інформацію від нього» [3]. Отже, онлайн навчання має багато переваг: воно знищує просторові бар'єри, допомагає вирішити психологічні проблеми, розширює комунікативну сферу студентів, сприяє розвитку мотивації до вивчення мов, а також робить навчання цікавим та різноманітним [2].

Список використаних джерел:

1. Клименко Т.І. Навчання видам мовленнєвої діяльності на онлайн-заняттях з іноземної мови/ Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов. – Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. – 98 с. [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: <https://knute.edu.ua/file/MjIwNw==/109664606dc6a9db927e7ec06f000e5a.pdf> - с.45-47.
2. Латигіна А.Г., Латигіна Н.А. Ромп'ютерні комунікації у викладанні іноземних мов /Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов. – Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. – 98 с. [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: <https://knute.edu.ua/file/MjIwNw==/109664606dc6a9db927e7ec06f000e5a.pdf> - с.53-57.
3. Лиза Г.В. Формування мовних та мовленнєвих компетенцій на уроках англійської мови. [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу: <https://naurok.com.ua/formuvannya-movnih-ta-movlennevih-kompetency-na-urokah-angliysko-movi-74058.html>
4. Лутковська Н.М. Навчально-методичний комплекс для формування у майбутніх економістів професійно спрямованої лексичної компетенції з використанням відеофонограм. / Н.М. Лутковська // Іноземні мови. – 2008. – № 3. – с. 37-43.

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Комар Юлія Миколаївна

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта
Балаклійський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна

Науковий керівник: Шаповал Юлія Дмитрівна

ORCID ID: 0000-0003-2033-5652

канд. пед. наук

Балаклійський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна

Загальновідомим фактом є те, що роль вчителя виходить далеко за межі передачі знань: вона полягає в формуванні думок та сердець майбутніх поколінь. Тому процес професійної підготовки майбутніх педагогів передбачає не лише здобуття вчительських навичок, але й стимулювання розвитку їх особистості. Ця стаття присвячена дослідженню того, як шлях становлення вчителя сприяє розвитку їхньої особистості, цінностей та професійної позиції.

Професійна підготовка становить основу для формування професійної ідентичності педагога. За допомогою теоретичних знань, практичних досвідів та наставництва, майбутні педагоги починають усвідомлювати цінності, ставлення та етику, що є центральними для вчительської професії. Вони навчаються сприймати свою роль як помічників, захисників учнів та усвідомлюють необхідність постійного оновлення власних знань та компетентностей.

Самоаналіз та самосвідомість є ще одними важливими складовими професіограми вчителя, які формуються у процесі професійної підготовки. Майбутні педагоги навчаються роздумувати про свої сильні та слабкі сторони, розвивати самопізнання. Цей процес допомагає їм усвідомити свої цінності, переконання та особистісні риси, які вони хочуть втілити в своїй практиці. Самосвідомість сприяє покращенню міжособистісних взаємодій з учнями та колегами та сприяє розвитку професійного самовдосконалення.

Під час професійної підготовки майбутні вчителі отримують можливість розвивати такі важливі навички як емпатія, толерантність, емоційна стійкість. Вони навчаються розуміти та управляти своїми власними емоціями, а також реагувати на емоції учнів у позитивний спосіб. Це допомагає створювати сприятливий клімат у класі, сприяє покращенню взаємин з учнями та підвищує ефективність навчання.

Розвиток творчих навичок є, без сумніву, одним з найголовніших критеріїв висококваліфікованого вчителя. Саме тому, у процесі своєї професійної підготовки під час навчання у закладах фахової перед вищої чи вищої освіти майбутні педагоги навчаються створювати цікаві та інноваційні уроки, використовувати різноманітні методи навчання та оцінювання. Такий підхід сприяє активній участі здобувачів освіти в освітньому процесі, стимулює їхнє творче та критичне мислення.

Формування соціальної відповідальності лежить в основі становлення особистісно орієнтованого, гуманістично спрямованого учителя. Вміння визнавати індивідуальні потреби та різноманітність учнів, працювати зі здобувачами освіти, які мають різні освітні та особистісні потреби, сприяння розвитку справедливості, рівності та дотримання прав людини в освітньому середовищі – це базові компетентності будь-якого сучасного фахового педагога.

Культурно-педагогічна атмосфера та психологічний клімат, який існує в освітньому закладі є головними факторами, що спонукають кожного педагога до розвитку професійної компетентності і професійного саморозвитку. Проте зовнішні умови не прямо впливають на педагога, а переломлюються через внутрішні умови його розвитку: його здібності, життєвий професійний досвід, цінності орієнтації. Важливою характеристикою являються професійна педагогічна самосвідомість, тобто комплекс уявлень педагога про себе як професіонала. І проблема полягає в тому, що іноді цей переломний момент важко забути та розпочати заново. Формування творчої, достатньо самореалізованої особистості майбутнього вчителя – головне завдання педагогічної освіти, розв'язання якого значною мірою залежить від особистості викладача педагогічного закладу освіти, бо у багатьох педагогів є тенденція навчати так, як навчали їх. Отже, важко вимагати зміни освітньої концепції учителя, якого навчали за застарілими канонами. Вважаємо, що які б реформи не відбувалися в освіті, які б не пропонувалися ідеї щодо її змісту та найновіших технологій, як би не змінювались умови та засоби виховання, незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути людиною. Саме завдання педагогів закладів вищої та фахової перед вищої освіти допомогти майбутнім вчителям опанувати основи майстерності для усвідомленого і продуктивного початку професійної діяльності: сформувати гуманістичну спрямованість, дати ґрунтовні знання, розвинути педагогічні здібності, озброїти технікою взаємодії, підготувати до професійного аналізу великого розмаїття педагогічних ситуацій

Висновок: Процес професійної підготовки майбутніх вчителів має значний вплив на їхню особистість та професійну ідентичність. Він сприяє формуванню цінностей, етичних стандартів та професійних поглядів, що визначають їх як особистості та вчителів. Професійна підготовка стимулює розвиток самосвідомості, емоційної стійкості, творчих навичок та соціальної відповідальності. Ті, хто обирає шлях вчителя мають відчувати унікальність та вагомість свого внеску у формування суспільства майбутнього та розуміти, що їхні особистості та професійність являються ключовими факторами у наданні якісної освіти.

Список використаних джерел:

1. Шепель Л. Є. Становлення Я-образу майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/7_2010/74.pdf
2. Мельник І., Гончарук О. Етапи професійного становлення майбутнього педагога. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153576367.pdf>

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІД ЧАС СТВОРЕННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ

Нечипоренко Вікторія Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету
природничої та фізико-математичної освіти
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, Україна*

Науковий керівник: Заїка Оксана Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-8479-9408

канд. пед. наук, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, Україна*

Математична грамотність відіграє важливу роль у здатності людини використовувати математику для вирішення реальних проблем світу. Однак математичне мислення не обмежується вирішенням проблем у традиційному розумінні, воно також включає загальне інформоване судження про важливість задач, які можна розв'язати математично [3].

Нині в усьому світі зростає інтерес до того, що називається «компетенціями (уміннями) XXI століття» та як актуалізувати ці компетенції в системі освіти. У дослідженні освітніх програм (навчальних планів) в рамках дослідницького проєкту «Майбутнє освіти та навичок: Освіта 2030», особливо з огляду на актуальність відповідних компетенцій, брали участь 25 країн. Проєкт був зосереджений на тому, як може виглядати навчальна програма в майбутньому. І зосереджувалися переважно на математиці. Ось ключові компетенції (навички) XXI століття: критичне мислення; творчість; дослідження та інтерес; самовпевненість, ініціативність і наполегливість; використання інформації; системне мислення; спілкування; рефлексія.

Учні/студенти проявляють математичне міркування коли мають:

- ідентифікувати, розпізнавати, організовувати, об'єднувати та презентувати;
- конструювати, абстрагувати, оцінювати, отримувати, підтверджувати, пояснювати та захищати;
- тлумачити, робити висновки, критично оцінювати, спростовувати та визначити відповідність вимогам.

Усе це проявляється під час створення коротких конспектів-схем або ментальних карт. Інтелект-карта (ментальна карта або асоціативна карта) - це діаграма зв'язків, яка показує природний потік міркувань від центральної ідеї до її висновків [4].

Людський мозок легше сприймає інформацію як структурну схему. Збираючи її, ми вирішуємо відразу кілька завдань: фіксуємо дані, аналізуємо їх, розбиваємо на структурні блоки, спостерігаємо чи виявляємо логічні зв'язки. Ця методика заснована на принципі «радіального мислення», різновиду асоціативного мислення. Відправною точкою для об'єднань елементів є центральний об'єкт. Математичні структури тісно пов'язані з символічним представленням. Використання символів є потужним математичним інструментом, але символи мають значення лише тоді, коли вони зберігають значення для людини, яка їх використовує, а не стають неорганізованими безглуздими об'єктами на папері. Людський мозок налаштований

на отримання інформації нелінійним і цілісним способом. Інтелектуальні карти є альтернативою техніці написання лінійного тексту. Отже, головна перевага інтелектуальних карт — це можливість охопити загальну картину та впорядкувати свої думки.

Існує багато різноманітних онлайн-сервісів для створення ментальних карт. Але, на жаль, вони дають як правило можливість скласти лише три продукти безкоштовно, а далі необхідно сплачувати (рис. 1).

Веб-сервіси по створенню ментальних карт

Mindomo — програмне забезпечення створення діаграм зв'язків за допомогою Інтернету. До 3-х карт в безкоштовному режимі.

MAPMYself - також відомий як Mapul - інтернет-сервіс для створення гарних діаграм зв'язків, намальованих від руки, побудований на SilverLight. До 2-х карт в безкоштовному режимі.

MindMeister - Веб 2.0 додаток для побудови діаграм зв'язків, підтримує експорт у pdf, FreeMind (. Mm), MindManager 6 (. Mmap), а також у документ. Rtf або у вигляді зображення (. Jpg,. Gif,. Png). До 3-х карт в безкоштовному режимі.

Bubbl.us - інтернет-сервіс спільного створення діаграм зв'язків. Безкоштовно можна створити до 3-х діаграм, і це єдине обмеження.

SpiderScribe - безкоштовний сервіс (Adobe Flash). У вузлах карти можуть міститися: простий текст, картинка (jpg, png), дата (календар), карта (GoogleMap), або прикріплений файл. Експорт до jpg і png. Підтримується спільна робота над картою. Інтерфейс англійська, з підтримкою кирилиці проблем немає.

Рис. 1. Онлайн-сервіси для створення ментальної карти [2]

На платформі Genially ви можете скласти безліч різних таких карт, вибираючи або простіший формат, або складніший (рис. 2).

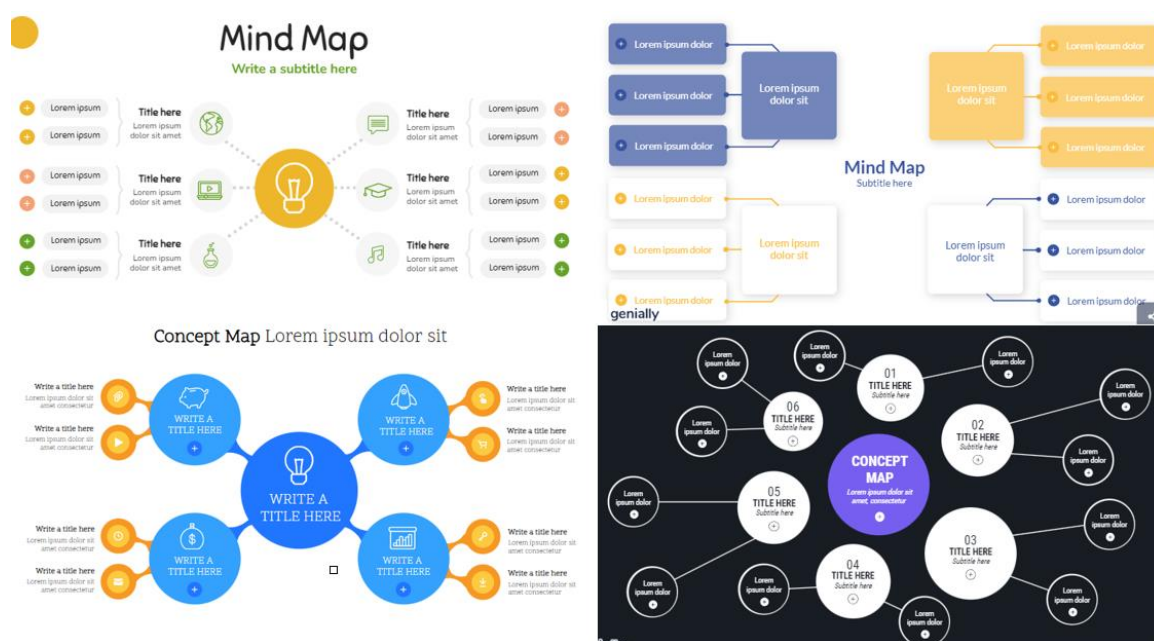

Рис. 2. Види шаблонів ментальних карт на Genially

Єдиним недоліком даної платформи є відсутність україномовного інтерфейсу, але програма настільки зрозуміла, що можна обійтися і без цього. Створюючи ментальну карту на даній платформі є можливість прикріплювати різні файлові документи, посилання тощо. Отже, такі карти можна запропонувати вже готові студентам для підготовки до занять, а можна їм запропонувати створити такі карти самостійно, але тоді вчитель має надати теоретичний матеріал. Усі матеріали, що ви використовуєте у ментальній карті краще зберігати на власному диску, оскільки оновлюючи їх, ви маєте автоматичне оновлення і у створених плакатах, за умови, що до них було приєднано не сама інформація, а посилання на неї.

Складаючи таку ментальну карту доцільно дотримуватися наступної послідовності дій: визначити ключове поняття; визначити основні блоки; створити текстову основу блоку; визначити складові кожного блоку; створити зв'язки між блоками; створити візуальне зображення (це краще за словесне); наповнити блоки інформацією, яку краще подавати у вигляді креалізованого тексту - (від франц. *créolisation*) – це тексти, фактура яких складається з двох негомогенних частин: вербальної та невербальної.

Найкращими є такі креалізовані тексти, де вербальний компонент (текст) і невербальний компонент (образ) утворюють єдине візуальне, структуроване, змістове та функціональне ціле, що забезпечує його завершеність. Основними компонентами креалізованого тексту є: словесна частина (підпис, вербальний текст), іконічна частина (зображення, фото, таблиця). Тексти створюються трьома основними способами: 1) текст+зображення; 2) малюнок+словесний текст: словесний додається до ілюстративних та візуальних елементів; 3) вербальний текст = зображення: спочатку створюється текст та для взаємодії з ним спеціально підібрані сценарні, вербальні та ілюстративно-візуальні компоненти [1].

Зручно розробляти конспект теми на платформі Genially. Наприклад, до теми «Логарифмічна функція» така карта може містити: поняття логарифма та його властивості, логарифмічну функцію та її властивості, типи логарифмічних рівнянь з прикладами їх розв'язування, логарифмічних нерівностей, прикладні задачі, історію розвитку логарифмів (рис. 3).

Рис. 3. Ментальна карта «Логарифми»

Створення ментальних карт сприяє формуванню математичного мислення у здобувачів освіти та сприятиме кращому запам'ятовуванню матеріалу. А їх створення за допомогою інформаційних технологій сприятиме формуванню ще й медіаграмотності.

Список використаних джерел:

1. Заїка О.В. Створення креолізованих текстів під час навчання «Геометрії» у 7 класі. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. Вип.2(4). С. 64-71
2. Ментальні карти. URL: <http://surl.li/jjref>
3. PISA – 2022: рамковий документ з математики. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/pisa_2022_ramkovyj_dokument_matematyka.pdf
4. Що таке ментальна карта, і як її створювати? Веб-сайт. URL: <https://mc.today/uk/shho-take-mentalna-karta-i-yak-yiyi-stvoryuvati/>

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ТА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ГАЛУЗІ «ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я»

Лимар Леся Володимирівна
канд.психол.наук, доцент
НМУ імені О.О.Богомольця, Україна

Розуміння та адаптація передових наукових робіт, представлених західними колегами, участь у західних тренінгах з підвищення кваліфікації, вивчення міжнародних медичних та наукових публікацій, впровадження та опанування нових технік, стандартів, та повноцінний обмін досвідом, неможливі без повноцінно розвинутої англomовної комунікативної академічної та фахової компетентності (АКАФК).

Автором визначено АКАФК як сукупність знань, умінь та навичок застосування загальної, медичної та академічної англійської мови при взаємодії в медичному та академічному середовищі, з метою досягнення комунікантом поставлених професійних та наукових цілей.

Було проведено визначення теоретичного рівня АКАФК у майбутніх докторів філософії галузі «Охорона Здоров'я» медичних ЗВО України, в кількості 450 осіб. Дослідження проводилось в 2018-2023 роках. Участь в дослідженні була за усною згодою респондентів.

Для оцінки теоретичного (когнітивного компоненту) АКАФК, було застосовано спеціалізовані англomовні тести та авторські контрольні роботи, спрямовані як на визначення рівня знань базової, так і академічної та фахової англійської мови, знань правил взаємодії у академічному та медичному середовищі, соціального та етичного аспектів. Високий теоретичний та практичний рівень було присвоєно при коректному виконанні від 75% завдань, вище середнього – від 60 до 74%, середній – від 50% до 59%, та низький при показниках успішності нижче 50%.

Теоретичний компонент АКАФК визначає англomовну комунікативну когнітивну загальну компетентність, яка відповідає знанням комуніканта англійської мови та його здатності навчатися новому, англomовну комунікативну когнітивну академічну компетентність, яка представлена наявними знаннями академічної лексики, особливостей академічного спілкування, академічної стилістики та пунктуації, а також правил поведінки в академічному суспільстві, та англomовну комунікативну когнітивну фахову компетентність, яка представлена системою знань, умінь та навичок професійної спрямованої медичної англійської мови.

На підставі проведеного дослідження, за результатами оцінювання ступеню сформованості теоретичного компонента АКАФК респондентів було отримано результати. За результатами оцінювання теоретичного компонента, високий рівень отримали 9,6% вибірки, рівень вище середнього було визначено у 42,4% середній рівень у 40,2%, низький - у 7,8% вибірки. Дані показники потребують корекції, з метою ефективної англomовної комунікативної академічної та фахової взаємодії майбутніх докторів філософії спеціальності «Охорона Здоров'я», до високого та вище середнього рівнів. Низький рівень неприпустимий для ефективної комунікації респондентів.

ХАРАКТЕРИСТИКА СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ РАНЬОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ

Москаленко Дар'я Дімітріївна

студентка 5 курсу, спеціальності Спеціальна освіта,
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

Науковий керівник: Калініна Т.С.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри
спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

Сучасне суспільство ставить перед спеціальною педагогікою та практикою низку актуальних завдань, одним із яких є пошук шляхів надання ефективної психолого-педагогічної підтримки вразливим верствам населення, серед яких особливе місце належать родинам, які виховують дітей із порушеннями розвитку. Виховання дитини з порушеннями розвитку є серйозним викликом для батьків, адже вимагає від них прилаштувати стиль життя усієї родини з урахуванням потреб і можливостей їхньої дитини. Це також позначається на соціально-психологічному кліматі сім'ї, інтенсивності й характері соціальних контактів родини загалом, у батьків часто виникає потреба в створенні для них особливих умов професійної діяльності для уможливлення вчасного і якісного догляду ними за дитиною [1].

Особливо гостро ця проблема постає в контексті виховання дитини з порушеннями розвитку в ранньому віці. Позаяк народження такої дитини часто стає неочікуваним для батьків, що зумовлює переживання ними шоку, відчуття руйнування їхніх очікувань, почуття провини та власної безпорадності щодо виховання дитини з порушеннями розвитку. Робота з дітьми раннього віку, які мають порушеннями розвитку, потребує продуктивних знань, практичного досвіду, терпіння та прояв любові до них.

Батьки, що виховують дитину з порушеннями розвитку, складають окрему категорію населення, яка характеризується певними особливостями і проблем, які пов'язані із впливом їх на стан дитини та самої дитини на психологічний стан батьків та близьких родичів. Дитина раннього віку з порушеннями розвитку, у більшості випадків, більше свого часу знаходиться з батьками, який відводиться важливе значення навчально-виховній роботі. Тому, дуже важливо, щоб батьки забезпечили сприятливі умови для повноцінного функціонування їхньої дитини, її загального розвитку, та сприяли становлення її як особистості [4].

Аналіз літератури показав, що родини, які виховують дитину з порушеннями розвитку, має певні проблеми, пов'язані з народженням хворої дитини. Для таких батьків характерними є явища дезадаптації, психологічні проблеми, матеріальні труднощі, соціальна ізоляція, брак інформації щодо перспектив розвитку дитини, часто виникають проблеми взаємовідносин між подружжям та ін. Звичайно, ці проблеми потребують комплексного вирішення, тобто участі у роботі з батьками фахівців різних галузей: медиків, психологів, педагогів, юристів тощо [1; 3].

На нашу думку, головною причиною всіх проблем батьків, які виховують дитину з порушеннями розвитку, залишається традиційно байдуже відношення до людей з

особливими потребами у суспільстві в цілому, а основними проблемами дитини з порушеннями розвитку та її родини є соціальна ізоляція, відокремленість від суспільства [7].

Важливими для роботи з батьками є рекомендації щодо подолання болісної реакції на несприятливе ставлення оточуючих:

- батьки мають зрозуміти, що марновірства по відношенню до фізичних недоліків – результат необізнаності, а не негативного ставлення до людини;
- батькам слід проаналізувати (можливо із фахівцем) ті переживання, які викликає у них ставлення оточуючих до дитини, та усвідомити, що часто ці люди не мають негативного ставлення до хворого, і почуття сорому й ущербності носить суб'єктивний характер.

Необхідно допомогти батькам визначити пріоритети – важливіше для них уникнути упередженості оточуючих чи їх власна свобода задовольняти свою потребу в соціальних контактах, з'являючись з дитиною у громадських місцях.

Відмітною особливістю сімей, які виховують дитину з порушеннями розвитку, є переживання «кризи діагнозу». Це відбувається при повідомленні членам сім'ї про наявність у дитини стійких порушень розвитку. А. Маллер, Г. Цикото виділяють чотири основні періоди у стані батьків, викликаному народженням дитини із психофізичними порушеннями: перший період характеризується стресовим станом, розгубленістю, пригніченістю. У батьків знижується самооцінка, виникає почуття провини; другий період – стрес поступово переходить у негативізм; батьки починають звинувачувати інших у тому, що дитина має порушення розвитку. Уявлення про реальний стан здоров'я дитини невірний, не усвідомлюється важкість хвороби дитини. У цей період, як зазначають автори, включається своєрідний психічний захисний механізм; третій період – період депресії, яка виникає як наслідок усвідомлення батьками дійсної картини захворювання. Матері більше, ніж батьки, піддані такому стану, через постійне знаходження біля дитини; четвертий період характеризується примиренням батьків із психофізичними особливостями дитини, пристосуванням до них [5].

Якщо всі ці періоди благополучно пройдені, не відбулося «зациклення» на якійсь фазі, сім'я починає цілеспрямовану роботу по реабілітації дитини, додержується спеціальних програм її виховання й навчання [5]. Сім'я, яка пережила «кризу діагнозу» змінюється. Ці зміни відбуваються поступово і стосуються структури, функцій, внутрішньосімейних взаємовідносин та відображаються на особистості батьків. Пережитий шок може призвести до таких структурних порушень: відмова від дитини; покидання батьком сім'ї; зміни сімейного стилю тощо.

Батьки дитини з порушеннями розвитку переживають хронічну пригніченість, безпорадність, тривогу, агресію, що дуже загострює взаємовідносини між ними. Важкий психологічний клімат ускладнюється матеріальними проблемами, наявністю конфліктів між подружжям, або розлученням. Переживання постійної стресової ситуації призводить до втрати віри в себе, свої сили. Людина стає роздратованою, втомленою, злою, і від неї не варто чекати вірних ідей щодо виховання дитини.

А. Душка, розглядаючи психологічний клімат сім'ї у зв'язку з народженням дитини з особливими потребами, виділяють чотири основні періоди:

- стан стресу, розгубленості, повної пригніченості. Падіння самооцінки батьків, виникнення почуття провини;
- перехід стресового стану у негативізм, перенос провини на інших, часто на медичний персонал. Уявлення про стан дитини неадекватне, тяжкість захворювання не усвідомлюється;

- депресія, пов'язана з розумінням дійсної картини захворювання та його наслідків;

- період примирення з особливостями дитини, початок цілеспрямованої роботи із фахівцями, додержання програми виховання дитини [2].

Чинниками посилення неблагополуччя можуть бути і стосунки між батьками і дітьми, заснованими на психічних особливостях прояву особистісних якостей батьків (афективність, тривожність, домінантність, гіперсоціальність, недовіра до можливостей дитини, нечуйність чи недостатня чуйність). Аналіз взаємовідносин між батьками та дітьми дозволив виділити такі їх характеристики: надмірна гіперпротекція; потурання одним потребам дитини й ігнорування інших; мінімізація обов'язків і заборон для неї; нестійкість типу виховання; наявність виховної невпевненості; фобії втрати дитини і проекції на дитину власних небажаних якостей.

Таким чином, основними напрямками роботи з родинами дітей з порушеннями розвитку є гармонізація сімейних відносин, установлення правильних взаємовідносин між батьками та дітьми, допомога в адекватному оцінюванні можливостей дитини, допомога у вирішенні особистих проблем, допомога у виборі професії тощо [6]. Пріоритетність напрямів у роботі з родинами визначається після психодіагностичних досліджень. Як форми роботи зазначаються батьківські клуби, систематичні заняття, тренінги, дискусії – залежно від завдань, обраних фахівцем при активній участі членів родин.

Список використаних джерел:

1. Борщевська Л. В., Зіборова Л. В., Іванова І. Б. На допомогу батькам, що мають дітей з особливими потребами. Київ: б. в., 1999. 79 с.
2. Душка А. Л. Дитячо-батьківські відносини як фактор успішного розвитку дитини. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. 2011. № 11-12. С. 262-271.
3. Колупаєва А. А. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Київ : Літопис-XX, 2010. 38 с.
4. Сергеевкова О. П. Педагогічна психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 168 с.
5. Соколова Г. Б. Актуальні питання психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дитину з обмеженими можливостями здоров'я. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Вип. 7. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори 2006, 2016. С. 215-225.
6. Соловйова Т. Соціально-педагогічна робота сім'ями, які виховують дитину інвалідністю, в закладах дошкільної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2018, № 5 (79).
7. Титаренко Т. Життєві кризи особистості. Основи практичної психології / В. Панок та ін. Київ : Либідь, 1999. С. 155-168.

СЕКЦІЯ ХХ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Іваненко Богдана Борисівна

доцент кафедри загальної психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Другий рік Україна живе в стані повномаштабної агресивної загарбницької війни з боку російської федерації, вона змушена захищатися і переживати постійні потрясіння, пов'язані з надмірними, позамежними стресогенними ситуаціями. У психології війну відносять до подій максимально катастрофічного характеру, визначають як колективну психотравму певної країни, певного етносу. Досвід українського суспільства в переживанні війни засвідчує, що навіть знання, що травматичний досвід війни є колективним, робить цей досвід суб'єктивно легшим для переживання кожним українцем: є можливість разом прожити і обговорити цей досвід, усвідомлюючи, що значна частина населення переживає подібне. Також колективне проживання травматичного досвіду війни, з одного боку, зменшує його травматичність за рахунок згуртованості, наявності цілей організованого самозахисту, можливості отримати щире співчуття інших, моральну підтримку, співпереживання, а з іншого боку, змінює людину, яка у мирному житті була психологічно благополучною: одні стають більш людяними, емпатійними, готовими допомагати іншим, навіть жертвуючи своїм здоров'ям і життям, інші ж – більш жорстокими й егоцентричними (відомі факти, коли окремі громадяни під час безперервних масованих обстрілів міста, будучи у стані жаху і хронічного стресу, намагались викинути з укриття старих та немічних, щоб мати місце для себе або не ділитися їжею).

Психологічне благополуччя людини під час війни зазнає суттєвих змін. Загалом психологи поділяють думку про те, що найбільше від жаху війни страждають люди, які вже мали в минулому досвіді серйозні психотравми, а також люди з ослабленою саморегуляцією, акцентуаціями і розладами особистості (такими як тривожність, параноїдальність, біполярні розлади тощо). Люди з розвиненими та натренованими навичками саморегуляції мають раціональність і вміння опановувати свої емоції, розвинуте самоусвідомлення та самоконтроль, критичне мислення, вміють регулювати ступінь власного занурення у потік інформації.

Найперше, що забирає війна у людини – це її здоров'я.

ВООЗ визначає здоров'я як стан повного фізичного, духовного (психічного) і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів. Слово «здоров'я» є часто вживаним в повсякденному спілкуванні, люди використовують його в етикеті привітань («будьте здорові», «бажаю здоров'я» тощо). У побутовому розумінні здоров'я – це відсутність хвороб. У психології здоров'я визначається неодмінною умовою відчуття особистістю повноти життя, самореалізації та ефективної діяльності, включаючи в першу чергу професійну діяльність.

Виходячи з уявлень про соціально-біологічну сутність людини, можемо стверджувати, що в процесі формування здорової особистості соціальне превалює над біологічним. Провідне значення у формуванні здоров'я в психологічних дослідженнях відводиться соціальним чинникам. Так, соціологічні дослідження доводять відмінності в рівні здоров'я громадян певної країни залежно від ступеня соціально-економічного розвитку країни: що вищим є рівень економічного розвитку, то вищими є показники здоров'я громадян країни, і навпаки (можемо припустити, що падіння і криза економіки Росії в результаті західних санкцій спричиняли погіршення фізичного і психологічного здоров'я населення цієї країни, але в сукупності з іншими суспільно-політичними процесами всередині країни може призвести до ефекту прозоріння населення щодо реальних причин війни, необхідності її припинення справедливим шляхом).

В наукових працях виділяють компоненти здоров'я особистості: духовний, психічний, соціальний, соматичний. Якщо психічне здоров'я – це біологічно задана характеристика, то психологічне здоров'я – це результат самопізнання, свідомого самовпливу особистості, результат адекватної успішної саморегуляції. Психічне здоров'я – стан інтелектуально-емоційної сфери, основу якого складає відчуття душевного комфорту, яке забезпечує адекватну поведінкову реакцію. Такий стан обумовлений як біологічними, так і соціальними потребами людини, а також можливостями їх задоволення. Психологічне здоров'я виражає динамічну рівновагу між людиною і середовищем, і, відповідно, є провідним чинником соціально-психологічної та професійної адаптації.

Психічне здоров'я в різних психологічних теоріях трактується як «процес адекватної інтерпретації й оцінки власного досвіду» (когнітивна психотерапевтична традиція); як здатність відновлювати психологічну цілісність (гештальт-підхід), як здатність до оволодіння новою поведінкою з метою адаптації до середовища (біхевіористська психотерапевтична традиція), як досягнення стану внутрішньої збалансованості та самореалізації (гуманістичний підхід), як здатність до мінімізації відступів від реальності в поведінці та сприйнятті себе і дійсності (сучасний психодинамічний підхід).

Відповідно до концепції К. Ріффа, психологічне благополуччя передбачає повноту самореалізації і віднайдення гармонії між глибинними потребами особистості, розвитком індивідуальності й відповідністю вимогам соціуму. Психологічне благополуччя в рамках цієї концепції включає шість основних компонентів: позитивні відносини з іншими, автономія і компетентність в управлінні оточенням, особистісне зростання, життєві цілі, а також самоприйняття. Як засвідчують результати практики, сприяє психологічному благополуччю особистісне самоприйняття – це важливий превентивний чинник, що запобігає виникненню деструктивних станів й переживань, особливо в стресових ситуаціях та ситуаціях невизначеності.

Не менш важливим є професійне здоров'я особистості – це інтегральна характеристика функціонального стану людини (за фізичними та психічними показниками), яка визначає збереження здатності до певної професійної діяльності. Особливо актуальним це є в умовах сьогодення, коли особистість має змогу впродовж життя багаторазово змінювати професію, а також професійна діяльність чинить суттєвий вплив на працівника: з одного боку, відбувається (і «вимагається соціумом») самореалізація особистості в професії, а з іншого – зберігається ризик професійного вигорання (через перенасичення інформацією та різними точками зору, через необхідність взаємодіяти з великою кількістю людей, через «ущільнення»

міжособистісної взаємодії, об'єктивні стресові чинники й суспільно-політичні потрясіння, погіршення стану здоров'я тощо).

Під мотивацією здоров'я і здорового способу життя розуміють усвідомлення людиною необхідності збереження здоров'я як основи для прояву в різних сферах життєдіяльності, як основи її гармонійного розвитку і виконання у зв'язку з цим тих чи інших заходів зі збереження та підтримання здоров'я, дотримання з цією ж метою принципів здорового способу життя. В умовах війни мотивація здоров'я і здорового способу життя має дві тенденції: зниження мотивації – на фоні постійних стресів люди починають вести нездоровий спосіб життя (мало спати, надмірно вживати алкоголь і солодощі, не слідкувати за рівнем психоемоційного благополуччя тощо), та підвищення рівня мотивації здоров'я – розуміння того факту, що для перемоги, піклування про близьких та слабших людей необхідно мати ресурси, які базуються на достатньому рівні здоров'я. Це – одна із головних причин широкої цікавості сучасного українського суспільства саме в період війни щодо проходження власної психотерапії, а також набуття освіти (часто – другої освіти) за спеціальністю «психологія».

Якщо звернутися до античної філософії, то бачимо, що античні мислителі та лікарі (Арістотель, Гіппократ та ін.) за результатами спостережень щодо способу та умов життя людей виявили, що соціальні чинники поряд із природними не лише становлять сутність людини, а я й прямо впливають на її здоров'я. Людина завдяки мові, свідомості, мисленню та ін. становить єдність біологічного і соціального, майстерно перетворюючи цю якість в особистісні просоціальні характеристики. Біологічно зумовлені риси «тваринності» набувають меншої вираженості, але за певних умов зберігають своє домінування в психіці людини. Подібне якраз і спостерігаємо в діях геноцидного характеру з особливою жорстокістю з боку загарбників, які деструктивно перетворюють життєдайний світ України, демонструючи не просто архаїчні, не просто тваринні, а психопатологічні демонічно-садистичні прояви психіки і поведінки.

В багатьох біологічних та психологічних концепціях основою здоров'я визначають гомеостаз. За концепцією Г. Спенсера, життєдіяльність людини є процесом безперервного пристосування її внутрішніх сил до зовнішніх впливів. Можливості організму людини постійно вдосконалюються в процесі еволюції, а сформована система захисних механізмів працює на збереження відносної стійкості всіх життєво важливих функцій. Збереження внутрішнього середовища, його біологічних констант сприяє оптимальній діяльності усіх вітальних механізмів. Захисна система організму зберігає незалежність від зовнішнього середовища, оберігаючи своє функціонування від «змін і збурень», зумовлених зовнішніми впливами. При цьому система прагне до рівноваги, гомеостазу. Механізми гомеостазу виконують захисну функцію протидії організму будь-якому впливу, що порушує нормальний перебіг життєвих процесів. Цей механізм актуалізується з метою повернення системи у рівноважний стан.

Агресивні стресогенні впливи в умовах війни і постійної загрози життю громадян України суттєво порушують базове почуття безпеки й врівноваженості систем організму, зумовлюють ризик руйнування адаптаційної системи психіки особистості, що призводить до хронічної втоми, порушень ефективності виконання професійних завдань, зростання конфліктності в соціальних взаєминах, захворювань. Завдання психолога – спрямувати зусилля на підтримку стану гомеостазу, рівноваги. В умовах нормального мирного життя людина інтуїтивно виробляє здатність до саморегуляції – проживає події та емоції прийнятним способом, застосовує набуті в індивідуальному досвіді прийоми зниження емоційного напруження, формує план

досягнення життєвих цілей, який відповідає її реальним можливостям. В умовах війни природний процес адаптації порушений, складні загрозливі ситуації, які постійно виникають, часто переживаються особистістю в її індивідуальному, порушеному психотравмами, життєвому вимірі і часто не долаються виважено й поступово; унеможлиблюється самопізнання в процесі переживання складної ситуації; процес обробки інформації, когнітивного пропрацювання подій відбувається стрибкоподібно, хаотично.

Отже, при переживанні ситуації війни потрібен ряд заходів, спрямований на розвиток здатності до здорового глузду, розсудливого мислення, об'єктивного розуміння подій, які відбуваються. До таких заходів можна віднести: прийоми самозаспокоєння, «сканування» свого внутрішнього стану й емоційного світу, підтримка організму, підтримання соціальних зв'язків і включеність в соціальну комунікацію. Важливим є спрямування саморегуляції на: співвіднесення травматичної події з головними життєвими цінностями, включення наявної інформації про травматичну подію в більш широку систему знань; виділення головного й другорядного в події; переключення уваги з того, що людина втратила, на те, що є; здатність не витісняти, а аналізувати проблеми та страхи, реалістично уявляти наслідки можливих негативних подій; здатність відмовитися від постійного повернення подумки до травматичного минулого; вміння відкладати вирішення проблем до того часу, коли з'являться умови й можливості впоратися з ними. Мета саморегуляції у поєднанні із психотерапією – інтеграція в життєвий досвід травми, відновлення стабільності, стійкості, врівноваженості психічних станів, примирення внутрішніх суперечностей, культивування відчуття перспективи майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Іваненко Б.Б. САМОРЕГУЛЯЦІЯ ОСОБИСТОСТІ : навч. посіб. Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2020. 131 с.
2. Handbook of self-regulation: Research, theory and applications, 2nd ed. Publication Date. 2011.

СЕКЦІЯ XXI. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ANALYSIS OF THE IMPACT OF HYPERTENSIVE DISORDERS THAT OCCURRED DURING PREGNANCY ON OBSTETRIC AND PERINATAL OUTCOMES IN NEWBORNS

Mykhailo Kyrychenko

ORCID ID: 0000-0002-8658-9148

Postgraduate Student

Department of Obstetrics and Gynecology

Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Ukraine

Scientific supervisor: Yuriy Krut

ORCID ID: 0000-0002-0501-6752

Doctor of Medical Sciences, Professor

Department of Obstetrics and Gynecology

Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Ukraine

Preeclampsia is a polyetiological hypertensive disorder that occurs in pregnant women and is manifested by elevated blood pressure and proteinuria [1]. The International Society for the Study of Hypertension in Pregnancy (ISSHP) defines preeclampsia as a condition that manifests after the 20th week of pregnancy and is characterized by a combination of high blood pressure (SBP/DBP over 140/90 mmHg) and significant proteinuria (over 300 mg/day) [2]. This condition is extremely dangerous for both the mother and the fetus as it can lead to serious complications such as fetal growth retardation, severe fetal-placental hemodynamic disorders, premature labor, severe multi-organ insufficiency, and in severe cases, the development of eclampsia and even the death of the mother and fetus [3]. Despite the existence of a large number of fundamental studies, the pathogenesis of the development of preeclampsia remains ultimately undetermined.

The aim of the study: to analyze the frequency of occurrence and structure of obstetric and perinatal pathology in newborns from women with hypertensive disorders that occurred during pregnancy.

Materials and methods. Clinical-statistical analysis of 48 cases of pregnancy and childbirth based on the Municipal non-profit enterprise "Regional Perinatal Center" of Zaporizhzhia Regional Council, which formed the main and control groups of 24 individuals. The main group consisted of pregnant women who were clinically diagnosed with gestational hypertension or preeclampsia. The diagnosis, management, and delivery were carried out according to the current orders of the Ministry of Health of Ukraine. The control group included pregnant women who were not diagnosed with hypertensive complications during pregnancy and childbirth. The average examination term for the main group was 29.92 ± 0.3 weeks ($\sigma = 1.47$), for the control group – 29.42 ± 0.26 weeks ($\sigma = 1.28$), which had no statistically significant difference ($p > 0.05$). The average age of pregnant women in the main group was 29.67 ± 1.31 years, in the control group – 27.67 ± 0.96 years. It should be noted that the difference in average age between the groups had no statistical significance.

($p > 0.05$). From the anamnesis data, it is known that no statistically significant differences were found in the social and professional status in the main control group ($p > 0.05$). The study meets the modern requirements of moral and ethical norms regarding the rules of ICH / GCP, the Helsinki Declaration (1964), the Council of Europe Conference on Human Rights and Biomedicine, as well as the current provisions of the legislative acts of Ukraine. The decision to participate in the study was based on informed consent. The data were analyzed using licensed standard packages of applied programs of multivariate statistical analysis "STATISTICA 13".

Results and discussion. According to the research results, the severity of gestational hypertensive disorders in the main group was distributed as follows: gestational hypertension without significant proteinuria was registered in 50% of the total group. In 25% of cases, moderate preeclampsia was diagnosed, and in another 25% of cases - severe. Characterizing the course of pregnancies in groups, was established that a threatened miscarriage (at a term of up to 21 full weeks) was registered in 16.67% of women in the main group and in 4.17% in the control group, but this difference did not reach statistical significance ($p > 0.05$). Cervical insufficiency was noted in 8.33% of women in the main group and in 4.17% in the control group, but this difference was also not statistically significant ($p > 0.05$). The threat of preterm labor (at a term of up to 37 full weeks) was observed 2.4 times more often in the main group - 70.83%, compared to the control - 29.17%. This difference was statistically significant ($p < 0.01$). Disorders of the fetoplacental blood flow were registered in 75.5% of cases in the main group. In the control group, such disorders were noted only in 4.17% of cases. This difference between the groups is statistically significant ($p < 0.001$), which may indicate a potential influence of preeclampsia on the state of fetoplacental hemodynamics. Upon more detailed examination of this pathology in the main group, it was found that in patients with gestational hypertension, disorders of the fetoplacental blood flow were not detected in 25% of cases, in 20.83% a slow flow in the umbilical artery was detected, and in 4.17 % cases - terminal forms of fetoplacental hemodynamics. In pregnant women with moderate preeclampsia, either a slowed circulation in the umbilical arteries or terminal forms of fetoplacental hemodynamics were observed in all cases - 12.5% each one. Among patients with severe preeclampsia in 8.33%, cases a slowed blood flow in the umbilical arteries was found, and in 16.67% - terminal forms of fetoplacental hemodynamics. In the control group, in 95.83% of cases, no disorders in fetal hemodynamics were detected, and only in 4.17% of cases was found slowed blood flow in the umbilical arteries. This difference between the groups has statistically significant value ($p < 0.001$). Correlation analysis revealed a positive relationship between the severity of preeclampsia and the degree of disorders of fetoplacental blood flow ($\rho = 0.817$, $p < 0.001$), which may indicate a connection between the severity of hypertensive disorders in pregnant women and more severe disturbances of fetoplacental hemodynamics. Fetal growth restriction according to ultrasound data was observed in 33.33% of pregnant women in the main group and in 4.17% - in the control. This difference is statistically significant ($p < 0.05$). The asymmetric form of fetal growth restriction was established in 29.17% of women in the main group, while there were no such cases in the control group. Analyzing the features of childbirth in the study group, was established that the average period of childbirth in the main group was 36.92 ± 0.59 weeks ($\sigma = 2.87$), and in the control group - 39.29 ± 0.18 weeks ($\sigma = 0.86$), which was statistically significantly higher ($p < 0.001$). The average duration of hospitalization (in bed-days) in the main group was 10.91 ± 1.27 days ($\sigma = 6.08$ days), while in the control group it was significantly shorter and amounted to 4.88 ± 0.36 days ($\sigma = 1.75$ days). This difference was also statistically significant ($p < 0.001$). Correlation analysis showed a positive relationship between the duration of hospitalization and the severity of

PE ($p = 0.684$, $p < 0.01$). Premature childbirths were noted only in the main group in 33.33% of cases. However, it should be noted that 4.17% of them were premature births with spontaneous onset of labor, and 29.16% were premature births by caesarean section, indicated by signs of fetal distress that occurred during pregnancy in all cases. Spontaneous onset of labor occurred in 41.67% of women in the main group and all in the control group. ($p < 0.001$). In the control group, all births occurred at term, while in the main group - in 66.67% of cases. This difference was statistically significant ($p < 0.05$). 33.33% of pregnancies in the main group and 95.83% in the control group resulted in childbirth through the natural birth canal ($p < 0.001$). Operative delivery was completed in 66.67% of pregnancies in the main group and 4.17% in the control group ($p < 0.001$). In the cephalic presentation, 87.5% of deliveries took place in the main group, and 100% in the control group. No statistically significant differences between groups were found ($p > 0.05$). An oblique or transverse position of the fetus in the main group was observed in 4.17% of cases, while there were no such cases in the control group. But this difference is not statistically significant ($p > 0.05$). There were 8.33% cases of breech delivery in the main group only. There are no statistically significant differences between groups in this case either ($p > 0.05$). Indications for caesarean section in the main group in 33.33% of cases were signs of fetal distress during pregnancy. There were no such cases in the control group. This difference is statistically significant ($p < 0.05$). The presence of a scar on the uterus due to a previous caesarean section was an indication for operative delivery in 16.67% of cases in the main group, which was not observed in the control group. Severe preeclampsia not amenable to medical correction, transverse fetal position, clinically narrow pelvis, and fetal distress in the first period of labor were indications for cesarean section in the main group in 4.17% of cases, each one. There were no such cases in the control group. Face presentation of the fetus was an indication for surgical delivery only in the control group in 4.17% of cases. However, despite these differences in indications for caesarean section between groups, they did not reach statistical significance ($p > 0.05$). 45.83% of newborns in the main group and 8.33% in the control group were born with fetal growth restriction (≤ 10 th percentile). This difference has statistical significance ($p < 0.05$), which also indicates the potential influence of preeclampsia on the weight of the newborn. 33.33% of newborns in the main group and 70.83% in the control group were born with normal weight (> 10 th percentile). This difference was also statistically significant ($p < 0.01$). Newborns with normal weight (≥ 50 th percentile) accounted for 20.83% in both groups, each one, and had no statistically significant difference ($p > 0.05$). The following complications were observed among those born in the main group: patent ductus arteriosus in 33.33%, newborn respiratory syndrome in 33.33%, neonatal jaundice associated with premature birth in 25%. These conditions were not observed in the control group. Intrauterine infection was noted in 25% of cases in the main group, in 4.17% in the control group. Neonatal jaundice - 25% in the main, 29.17% - in the control. Transient jaundice - in 8.33% in the main group, in 16.67% - in the control group. It was noted only in the main group: hypoxic-ischemic encephalopathy in 16.67% of cases, asphyxia of the newborn - in 8.33%, anemia of prematurity - in 4.17%.

Conclusions. The research revealed a significant increase in cases of perinatal complications in newborns from mothers with hypertensive disorders that arose during pregnancy, compared to newborns from healthy mothers. In pregnant women with hypertensive disorders, a high frequency of fetoplacental circulation disorders was diagnosed – 75.5% of cases. A dependence of the severity of fetoplacental disorders on the degree of hypertensive disorders was established: in pregnant women with gestational hypertension, the frequency of terminal forms of blood flow was - 4.17%, moderate preeclampsia - 12.5%, and severe preeclampsia - 16.67%, which confirms the correlation

analysis ($p = 0.817$ $p < 0.001$). Moreover, it was established that fetal growth restriction according to ultrasound and fetal distress during pregnancy were observed in pregnant women with hypertensive disorders statistically significantly more often – in 33.33% ($p < 0.05$) of cases respectively. Obstetric and perinatal outcomes of childbirth indicate a statistically higher frequency of premature births in the group of women with manifestations of hypertensive disorders – 33.33% ($p < 0.001$). In 29.16% of cases, pregnancy was completed by cesarean section, and the indications for childbirth were signs of fetal distress that arose during pregnancy. In 4.17% of cases – premature birth with spontaneous onset. Also, in the group of pregnant women with hypertensive disorders, there was a statistically significantly increased frequency of abdominal births – 66.67% of pregnancies were completed by cesarean section ($p < 0.05$). The main indication for cesarean section were signs of fetal distress during pregnancy in 33.33% of cases. Second, the presence of a scar on the uterus because of a previous operation, 16.67% of cases. Severe preeclampsia that does not respond to drug correction, transverse fetal position, clinically narrow pelvis, and fetal distress in the first period of labor were indications for cesarean section in the main group in 4.17% of cases each respectively. In women with hypertensive disorders, perinatal outcomes are characterized by a statistically significantly higher ($p < 0.05$) percentage of children with low birth weight – 45.83%. The most common perinatal complications were patent ductus arteriosus and newborn respiratory distress syndrome (33.33% of cases each one), neonatal jaundice associated with premature birth (25% of cases), hypoxic-ischemic encephalopathy (16.67% of cases), newborn asphyxia (8.33% of cases), preterm anemia (4.17% of cases). These conclusions underline the importance of conducting further research to determine the most effective methods of prevention and treatment of hypertensive disorders during pregnancy with the aim of reducing the risk of obstetric and perinatal pathology.

References:

1. Gestational Hypertension and Preeclampsia: ACOG Practice Bulletin, Number 222. (2020). *Obstet Gynecol*, 135(6), e237-e260. <https://doi.org/10.1097/AOG.0000000000003891>
2. Tranquilli, A. L., Dekker, G., Magee, L., Roberts, J., Sibai, B. M., Steyn, W., ... & Brown, M. A. (2014). The classification, diagnosis and management of the hypertensive disorders of pregnancy: A revised statement from the ISSHP. *Pregnancy Hypertens*, 4(2), 97-104. <https://doi.org/10.1016/j.preghy.2014.02.001>
3. Steegers, E. A., von Dadelszen, P., Duvekot, J. J., & Pijnenborg, R. (2010). Pre-eclampsia. *Lancet*, 376(9741), 631-644. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(10\)60279-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(10)60279-6)

MODERN APPROACHES TO EFFECTIVE PROGNOSTIC ASSESSMENT OF THE STATE OF HEALTH, FUNCTIONAL CAPABILITIES AND ADAPTATION RESOURCES OF THE PUPILS AND STUDENTS

Serheta Ihor

Doctor of Medical Sciences, Professor,
Head of the Department of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, Ukraine

Modern approaches to effective monitoring and prognostic assessment of the state of health, functional capabilities and adaptive resources of pupils and students provide for the solution of a number of extremely important issues and are an integral component of a comprehensive study of the state of mental and somatic health of a person and the peculiarities of its dynamic changes in connection with the impact on the human organism of educational and professional, social, everyday and natural factors, as well as the development on this basis of scientifically based measures for active impact on the human body and its environment [1, 2. 3. 4. 5].

Carrying out an adequate prognostic assessment of the state of health, functional capabilities and adaptive resources of the human organism of girls and boys, young women and young men who are studying, in accordance with modern realities, in accordance with modern realities, involves: determining criterion indicators of the state of psychophysiological functions (characteristics of higher nervous activity, attention, visual sensory system, somatosensory analyzer, etc.) and personality traits (characteristics of temperament, anxiety, character, motivational orientation, emotional burnout, etc.); establishing the main periods of determining the leading indicators of mental and somatic health (the beginning and end of the educational process, changes in the main directions of educational activities, for example, from medical-theoretical to clinically significant, etc.); taking into account sensitive periods of development of psychophysiological functions and personality characteristics; establishment of features of educational and extra-curricular significant components of educationally conditioned load on the leading correlates of higher nervous activity (ordinary daily educational activities, implementation of final control of knowledge, examination stress, independent testing, etc.); quantitative measurement and qualitative assessment of the degree of development of indicators of the state of psychophysiological functions and personality traits; assessment of the level of development of individual indicators of the development of psychophysiological functions and personality traits, as well as characteristics of the quality of life; development, unification and scientific substantiation of integral indicators and scales for point assessment of the functional state of the organism of children, adolescents and young people.

In addition, prognostic assessment of the state of health of pupils and students requires the determination of the most adequate tools for probabilistic prediction of both physiological and pathological changes that may occur and involve forecasting based on the use of statistical models or on the basis of the use of expert systems. Statistical methods used in everyday practice, according to their purpose, should be divided into methods of extrapolation or adequate prediction (regression analysis), classification (discriminant and cluster analysis) and structuring (factor analysis and multidimensional structural

modeling), according to the initial idea about the structural features of the investigated features – into correlative (regression, factor and discriminant analysis) and distant (cluster analysis and multidimensional structural modeling) methods, especially types of initial data – to methods that use as initial data only the characteristics that are determined in a group of objects (regression, factor and discriminant analysis), and methods that use as initial data features of similarities or differences between objects (cluster analysis and multidimensional structural modeling).

At the same time, the application of expert systems is based on intellectual technologies represented by directions based on independent theories, namely: fuzzy logic (means of formalizing natural language statements), neural networks (artificial analogues of the human brain that simulate the ability to learn) and genetic algorithms (a method of synthesizing optimal solutions from a set of initial options).

References:

1. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Серебреннікова О. А. (2022). Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. (28 (1)), 306-326.
2. Сергета І. В., Серебреннікова О. А., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л., Макарова О. І. (2022). Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. *Довкілля та здоров'я*. 2 (103). 32-41.
3. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. (2021). *Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
4. Тимошук О. В., Полька Н. С., Сергета І. В. (2020). *Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
5. Мороз В. М., Макаров С. Ю., Серебреннікова О. А., Сергета І. В. (2020). *Навчальний стрес та психофізіологічні критерії оцінки адаптаційних можливостей організму студентів закладів вищої медичної освіти*. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ".

ЗАСТОСУВАННЯ ВІТАМІНУ А ДЛЯ ЛІКУВАННЯ КОРУ У ДІТЕЙ

Яцюк Петруня Михайлівна

Лікар-педіатр

комунальне некомерційне підприємство «Тименицька міська лікарня»

Тисменицької міської ради Івано-Франківської області, Україна

Актуальність. Кір – важка хвороба, через яку в світі помирає до 2 мільйонів дітей щороку і значна кількість стає інвалідами через захворювання органів зору та дихання. Для кору не існує специфічної терапії, а єдиним способом контролю й повного знищення є імунізація [1, 85]. Попри планову вакцинацію, Івано-Франківська область в 2017-2021 роках стабільно перебуває в п'ятірці областей-лідерів в Україні за кількістю невакцинованих від кору дітей і за кількістю дітей, які захворіли на кір.

Науково та клінічно доведено, що вітамін А є корисним при корі, оскільки кір знижує рівень вітаміну А в крові, а гіпоретинолемія (рівень ретинолу в крові нижче 0,7 мкмоль/л [20 мкг/дл]) пов'язана з підвищеною смертністю від хвороби, особливо у дітей до двох років [2, 25].

Мета роботи. Метою дослідження є визначення ефективності та безпеки застосування вітаміну А для лікування кору у дітей для зменшення тяжкості захворювання й уникнення ускладнень. Результати дослідження можуть допомогти в удосконаленні протоколів лікування кору у дітей.

Матеріали та методи. У дослідженні було визначено ефективність перорального прийому вітаміну А в лікуванні кору у дітей, причому початок прийому вітаміну А відбувався в двох групах дітей на різних етапах виявлення хвороби. Діти віком до 13 років (114 осіб), які були направлені на госпіталізацію з кором, були розділені на 2 рівні групи, госпіталізовані: 1) в катаральному періоді; 2) на етапі наявності висипань на тілі. Супутня терапія могла включати кисень, внутрішньовенне введення водних розчинів мінеральних солей та солей слабких органічних кислот з низькомолекулярними вуглеводами, антибіотики. Результати оцінювали на основі клінічних критеріїв: тривалість перебування в лікарні, тривалість пневмонії чи діареї, захворюваність крупом чи герпетичним стоматитом.

Результати. Хоча клінічно очевидний дефіцит вітаміну А рідко зустрічається серед дітей, рівні ретинолу в сироватці крові дітей були помітно знижені (середнє, $0,405 \pm 0,021$ мкмоль/л [$11,6 \pm 0,6$ мкг/дл]), і 92% з них мали гіпоретинолемію (рівень сироваткового ретинолу $< 0,7$ мкмоль/л [20 мкг/дл]). Сироваткові концентрації ретинолзв'язуючого білка (середнє, $30,1 \pm 2,0$ мг/л) і альбуміну (середнє, $33,4 \pm 0,5$ г/л) також були низькими. Порівняно з групою госпіталізованих на етапі наявності висипань на тілі, діти, госпіталізовані в катаральному періоді, швидше одужували від пневмонії (у середньому 6,3 проти 12,4 дня відповідно) та діареї (у середньому 5,6 проти 8,5 дня); менше випадків крупа (13 проти 27 випадків), і провели менше днів у лікарні (середнє значення 10,6 проти 14,8 днів). У групі дітей, госпіталізованих в катаральному періоді, ризик серйозних ускладнень під час перебування в лікарні був вдвічі меншим, ніж у групі дітей, госпіталізованих на етапі наявності висипань на тілі.

Висновки. Дослідження продемонструвало ефективність перорального прийому вітаміну А в лікуванні кору у дітей, які потребували госпіталізації для лікування супутніх ускладнень. Прийом вітаміну А полегшує перебіг хвороби, тому призначення вітаміну А може бути рекомендовано з першого дня лікування.

Список використаних джерел:

1. Іванова Л.А., Гарас М.Н., Горбатюк І.Б., Білейчук Р.Ю., Руда Т.Д. (2020). Кір у дітей, поєднаний з іншими інфекційними захворюваннями. *Інфекційні хвороби*, (2), 84-87.
2. Савчук Р.М. (2017). Діагностика кору на Прикарпатті: вчора, сьогодні, завтра. *Актуальна інфектологія*. 6, Т. 5, 24-26.

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БІОЕЛЕКТРИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ГОЛОВНОГО МОЗКУ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Подгорна Анастасія Дмитрівна

капітан м/с, начальник психіатричного відділення
Старокостянтинівський військовий госпіталь, Україна

Ковальчук Олег Васильович

капітан м/с, старший ординатор психіатричного відділення
Старокостянтинівський військовий госпіталь, Україна

Жук Сергій Петрович

капітан м/с, ординатор психіатричного відділення
Старокостянтинівський військовий госпіталь, Україна

Гаврищук Богдан Григорович

лейтенант м/с, невролог терапевтичного відділення
Старокостянтинівський військовий госпіталь, Україна

Золоторьов Павло Валерійович

працівник ЗСУ, лікар-психіатр психіатричного відділення
Старокостянтинівський військовий госпіталь, Україна

Науковий керівник: Комаровський Максим Сергійович

майор м/с, заступник начальника госпіталю
з медичної частини – начальник медичної частини
Старокостянтинівський військовий госпіталь, Україна

Актуальність. Біоелектрична активність (БЕА) мозку – електрична активність його нервових клітин, пов'язана із процесом їх збудження. В її основі лежить потенціал дії (ПД) нейронів. Одним з найважливіших методів реєстрації БЕА, а отже – функціонального стану головного мозку, є електроенцефалографія (ЕЕГ). З її допомогою можна проаналізувати із мілісекундною роздільною здатністю найменші зміни у функціонуванні кори та глибинних структур мозку, а також їх реакцію на подразники.

Для військової психіатрії та неврології в умовах воєнного стану ЕЕГ представляє виняткову цінність по декількох причинах. З одного боку, в структурі захворюваності велику частку почали займати пароксизмальні розлади, починаючи від флешбеків при ПТСР та закінчуючи судомним синдромом після перенесених ЧМТ та інших екзогенних чинників. Їх потрібно належним чином діагностувати, в тому числі – диференціювати епілептичні напади від неепілептичних: від цього залежить адекватне лікування [1]. Із цією метою необхідно дослідити особливості БЕА, що можна зробити лише з допомогою ЕЕГ. Деякі епілептичні напади, наприклад – фокальні без порушення усвідомлення, тільки за клінікою взагалі неможливо відрізнити від тиків, або дисоціативно-конверсійних порушень; те ж саме слід сказати про психотичні стани та сутінкові потьмарення свідомості, які етіопатогенетично можуть бути як епілептичними постконтузійними, так і реактивними. Більше того, в умовах бойових дій, на відміну від побуту, екзогенії, ті ж травми, як правило коморбідні з вкрай важкими психогеніями, тому розрізнити, який саме з чинників є провідним та призвів до нервово-психічного розладу, можна лише ретельно

дослідивши функціональний стан ЦНС. Післятравматична епілепсія може тривалий час бути прихованою, та проявитися у вигляді нападів через декілька років, на цьому етапі діагностувати її можна також лише з допомогою ЕЕГ.

З іншого боку, ЕЕГ уможливорює належне дослідження когнітивних функцій та інших властивостей вищих нервових процесів, а таким чином – оцінку реабілітаційного потенціалу на вищих рівнях медико-психологічної допомоги та психоневрологічної реабілітації [2]. Перевагами ЕЕГ є практично повна відсутність протипоказань, можливість її проведення в умовах потьмареної свідомості та, що немаловажливо у воєнних умовах – обмеженої площі приміщення та ресурсів закладу (відносно таких методів як КТ та МРТ).

Основним медичним документом стосовно ЕЕГ є клініко-електроенцефалографічне заключення, написане згідно визначених вимог. Існує так звана електроенцефалографічна семіотика, що встановлює відповідність між змінами БЕА, які спостерігаються на ЕЕГ, і термінами, що їх визначають, а також цими термінами і анатомічними, фізіологічними та клінічними уявленнями [3]. Терміни можуть бути описовими – характеризувати кількісні і якісні зміни активності, та інтерпретаційними – надавати їм нейрофізіологічне або клінічне значення. Звіт по ЕЕГ повинен бути не лише повним та об'єктивним, але й складеним таким загальноприйнятим чином, щоб будь-який інший спеціаліст міг зробити висновок щодо нормальності чи ступеню аномальності запису по одному опису, без необхідності переглядати вихідну ЕЕГ.

Мета роботи полягає у систематизації основних характеристик БЕА головного мозку та узагальненні їх взаємозв'язку з клінічною практикою. Обізнаність із теоретичними основами ЕЕГ серед лікарів психоневрологічного профілю дасть змогу більш широко застосовувати даний метод обстеження, у тому числі у військовій медицині.

Матеріали і методи. Проведено огляд та аналіз медичної літератури та електронних джерел інформації.

Основні результати. БЕА мозку – результат часової та просторової сумачії елементарних процесів у нервових клітинах, а саме – їх збудження у відповідь на подразники. В основі збудження лежить ПД – електрофізіологічний процес, за якого відбуваються швидкі коливання мембранного потенціалу нейронів (рис. 1). Роль ПД в нервовій системі – передача сигналів між нервовими клітинами, центрами та робочими органами, тобто він є фізіологічною основою нервового імпульсу.

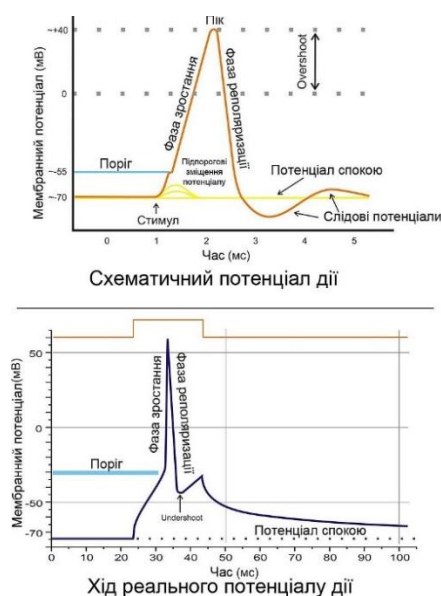

Рис. 1. Схематичне зображення ідеалізованого ПД (зверху) та реальний вигляд зареєстрованого ПД пірамідного нейрону гіпокампа щура

Зміни різниці ПД нейрона між двома електродами, що відображаються на ЕЕГ, називаються хвилями [4]. Послідовність хвиль позначається таким важливим описовим терміном як активність. Тип електричної активності, для якого притаманна регулярність, тобто – постійна частота, що відповідає визначеному стану мозку та пов'язаний з окресленими церебральними механізмами, називається ритмом (інтерпретаційний термін, до поняття активності не завжди синонімічний) [5]. Ритмічна активність однакової морфології – мономорфна.

Оскільки БЕА – складний коливальний хвильовий процес, основними її характеристиками, на які відповідно опирається опис ЕЕГ, є частота, фаза й амплітуда.

Частота – кількість періодичних процесів, у випадку ЕЕГ – хвиль, що повторюються за 1 секунду. Виражається частота в герцах (Гц), іноді з метою зручності – коливаннях за секунду (рис. 2). Як правило, частоти вказують в розподілі не менше 0,5 Гц. На кожній ділянці ЕЕГ зустрічаються хвилі різних частот, тому вибирають декілька (не менше ніж 4–5) відрізків тривалістю в 1 секунду, а потім розраховують середню частоту.

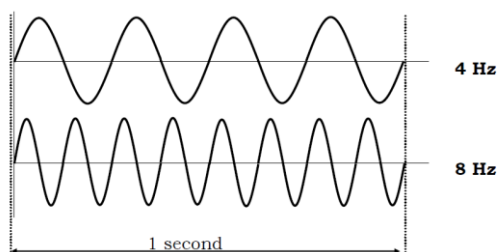

Рис. 2. Ілюстрація БЕА різних частот (за О. Мікареллі, 2019 [6])

Історично на основі нецифрового («ручного») аналізу ЕЕГ вибрано 4 основних фізіологічних частотних діапазони (ритми), зображені на рис. 3: δ -ритм (дельта-ритм) від 0,3 до < 4 Гц, θ -ритм (тета-ритм) від 4 до < 8 Гц, α -ритм (альфа-ритм) від 8 до < 13 Гц, β -ритм (бета-ритм) від 13 до < 30 Гц (за різними авторами верхня межа в 30–40 Гц) [7, 8]. Перші 2 ритми називають повільними, другі 2 – швидкими. Цей поділ в значній мірі умовний, тому що можлива активність в межах декількох діапазонів (3–5 Гц тощо).

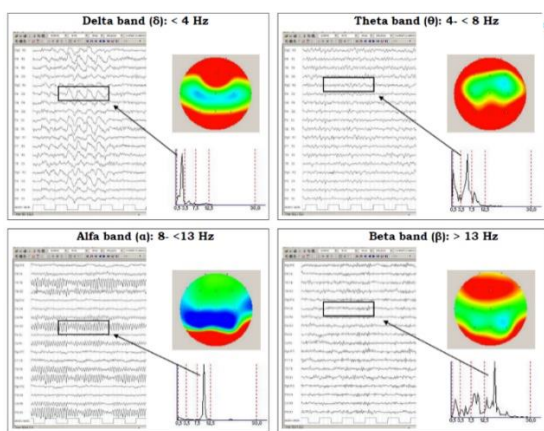

Рис. 3. Основні фізіологічні частотні ритми (за О. Мікареллі, 2019 [6])

Існує також γ -ритм (гамма-ритм) – фактично, β -ритм з верхнім діапазоном понад 30 Гц (за різними авторами від 30–40 Гц до 70–500 Гц), а також інші діапазони, що

поки становлять в більшій мірі теоретичний інтерес. За частотою вони перекривають вищенаведені ритми, але вибрані, оскільки виникають при інших, особливих, фізіологічних станах – к-ритм (каппа-ритм), λ -ритм (лямбда-ритм), μ -ритм (мю-ритм), σ -ритм (сигма-ритм), τ -ритм (тау-ритм), V-хвилі (вертексні гострі хвилі) та так званий нюховий ритм.

Фаза – кількісна характеристика коливання, що визначає відмінність між 2 подібними коливаннями, які починаються в різні моменти часу. Фаза визначає поточний стан процесу і вказує напрямку вектору його змін.

Графічно фаза для хвилі відображається в залежності від її відношення до базової (горизонтальної) лінії (рис. 4). Розрізняють наступні види хвиль: 1) монофазні – одне відхилення вгору або вниз; 2) двофазні – дві складові на протилежних сторонах горизонталі; 3) поліфазні – більше 2-х різноспрямованих компонентів (у тому числі – трифазні), у вужчому розумінні це послідовність α - і повільної (частіше δ -хвилі).

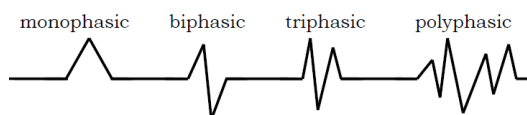

Рис. 4. Моно-, дво-, трьох- та поліфазне коливання (за О. Мікареллі, 2019 [6])

III. Амплітуда – максимальна відстань коливань ПД, величина напруги хвиль ЕЕГ. Виражається в мікрівольтах (мкВ, μV): $1 \text{ мкВ} = 10^{-6} \text{ В}$. Вимірюється вертикально від піка попередньої хвилі до піка наступної в іншій фазі (рис. 5, 6). Описуючи ЕЕГ вибирають, найхарактерніші максимальні значення амплітуди при монополярному відведенні, крім так званих «вистрибуючих» (поодиноких різких підвищень) – їх описують як особливі транзиторні події.

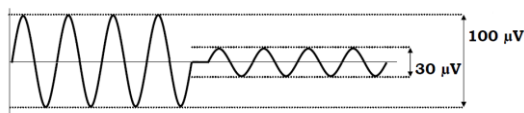

Рис. 5. Ілюстрація БЕА різної амплітуди (за О. Мікареллі, 2019 [6])

Рис. 6. Схема вимірювання амплітуди (за Л. Р. Зенковим, 2004 [3])

Дещо адаптувавши класифікацію Л. Н. Неробкової, можна виділити наступні ступені вираженості амплітуди БЕА: 1) $< 10 \text{ мкВ}$ – різко знижена; 2) $10\text{-}19 \text{ мкВ}$ – помірно знижена; 3) $20\text{-}39 \text{ мкВ}$ – легко знижена; 4) $40\text{-}49 \text{ мкВ}$ – середня (нормальна); 5) $50\text{-}69 \text{ мкВ}$ – легко підвищена; $70\text{-}79 \text{ мкВ}$ – помірно підвищена; $> 80 \text{ мкВ}$ – різко підвищена.

Додаткове клінічне значення має стабільна асиметрія амплітуди із дзеркального відображення двох ділянок голови.

Висновки і пропозиції. Основними характеристика БЕА, на які спирається опис ЕЕГ, є частота, фаза й амплітуда.

Поглиблення знань щодо біофізичних, фізіологічних та патофізіологічних основ БЕА дасть змогу більш широко застосовувати такий цінний метод обстеження як ЕЕГ, у тому числі у військовій медицині.

Список використаних джерел:

1. Стеблюк В. В., Проноза-Стеблюк К. В. Мнестично-когнітивні та соматопсихічні наслідки бойового легкого травматичного ушкодження головного мозку (контузії). Постконтузійний синдром. *Охорона ментального здоров'я та медико-психологічна реабілітація військовослужбовців в умовах гібридної війни: теорія і практика* : монографія / за заг. ред. В. І. Цимбалюка. Київ, 2021. С. 207–222.
2. Друзь О. В., Стеблюк В. В., Швець А. В., Проноза-Стеблюк К. В. Система медико-психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних сил України. *Охорона ментального здоров'я та медико-психологічна реабілітація військовослужбовців в умовах гібридної війни: теорія і практика* : монографія / за заг. ред. В. І. Цимбалюка. Київ, 2021. С. 56–62.
3. Зенков Л. Р. Клиническая электроэнцефалография (с элементами эпилептологии) : руководство для врачей. Москва : МЕДпресс-информ, 2004. 368 с.
4. Літовченко Т. А., Сухонослова О. Ю. Основы электроэнцефалографии для неврологов. Электроэнцефалография при эпилепсии та інших захворюваннях нервової системи у дорослих та дітей : навч. посіб. Харків : Харківська медична академія післядипломної освіти, 2019. 176 с.
5. Ритмы ЭЭГ : веб-сайт. URL: <http://cmi.to/ритмы-ээг/> (дата звернення 23.07.2023).
6. Normal Awake EEG Patterns : веб-сайт. URL: [https://www.sinc-italia.it/FCKFiles/Mecarelli_Normal_awake_EEG_patterns\(1\).pdf](https://www.sinc-italia.it/FCKFiles/Mecarelli_Normal_awake_EEG_patterns(1).pdf) (дата звернення 25.07.2023).
7. Чернінський А. О., Крижановський С. А., Зима І. Г. Электрофізіологія головного мозку людини : методичні рекомендації до практикуму / ред. В. С. Мартинюк. Київ : Видавець В. С. Мартинюк, 2011. 49 с.
8. Семиотика клинической электроэнцефалографии : веб-сайт. URL: <http://mks.ru/library/books/eeg/kniga01/maneeg-gl2.html> (дата звернення 24.07.2023).
9. Амплітуда ЭЭГ : веб-сайт. URL: <https://cmi.to/амплитуда/> (дата звернення 25.07.2023).

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БАЛЬНЕОТЕРАПІЇ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З СИНДРОМ ХРОНІЧНОЇ ВТОМИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Польщакова Тетяна Володимирівна

кандидат медичних наук, старший науковий співробітник,
лікар-фізіотерапевт поліклініки

*ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології
МОЗ України», м. Одеса, Україна*

Гуца Сергій Геннадійович

кандидат медичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу фундаментальних досліджень

*ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології
МОЗ України», м. Одеса, Україна*

Насібуллін Борис Абдулайович

доктор медичних наук, професор,

головний науковий співробітник відділу фундаментальних досліджень

*ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології
МОЗ України», м. Одеса, Україна*

Бабов К.Д.

доктор медичних наук, професор, ЗДНТ, директор

*ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології
МОЗ України», м. Одеса, Україна*

У сучасній медицині відокремлюються групи хвороб (центральної нервової системи), які пов'язуються порушенням адаптаційних механізмів (дезадаптація), що обумовлено збільшенням навантаження стресогенними чинниками на організм людини, компенсаторні можливості якого не безмежні. Серед хвороб дезадаптації особливе місце посідає синдром хронічної втоми (СХВ) [1, 2]. СХВ (chronic fatigue syndrome) є системним захворюванням з домінуванням дисфункції центральної нервової системи, при якому втома є лише одним із симптомів [3]. Цю патологію було внесено до МКХ-10 у підрозділ захворювань мозку під номером G93.3 — синдром втомлюваності після перенесеної вірусної інфекції. У МКБ-11 він класифікується в розділі 8 "Захворювання нервової системи" під кодом 8E49 "Синдром поствірусної втоми". Головними теоріями етіопатогенезу СХВ вважають інфекційну, імунну та нейроендокринну. Найбільш аргументованою вважається теорія порушення нейроендокринної регуляції. За основу нейроендокринної теорії патогенезу СХВ взято положення про схилення гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникової осі [4].

Лікування СХВ дуже складна проблема, до вирішення якої ще далеко [5, 6], тому пошук нових засобів та стратегій лікування цієї патології, у тому числі й немедикаментозних методів, до яких відноситься бальнеотерапія - є актуальним. Одним з відомих методів бальнеотерапії є використання ванн з мінеральними водами (МВ) різноманітного фізико-хімічного складу, що в різній мірі сприяє відновленню захисно-приспосувальних механізмів організму людини [7 - 10].

Мета роботи — вивчення ефективності зовнішнього застосування підземних вуглекислих борних середньо-високомінералізованих хлоридних натрієвих, слабкокислих-нейтральних, термальних мінеральних вод у хворих на синдром хронічної втоми.

Клінічні дослідження було проведено на базі ТОВ «Жайворонок - Пачірта», м. Берегово Закарпатської області, Україна. Узагальнена формула хімічного складу МВ свердловин № 15-Т та № 15-Т/Д має наступний вигляд:

свр. № 15-Т та № 15-Т/Д	CO ₂ 0,55- 1,09 H ₃ BO ₃ 0,042- 0,131	М 7,02 11,91	Cl 71-79 (Na+K) 90-94	Ca 4-7	pH 6,15-6,85 T 50,0-55,0 °C
----------------------------	---	-----------------	--------------------------	--------	--------------------------------

Бальнеотерапію у вигляді загальних ванн застосовували у 15 хворих з СХВ, яким призначали курс з вказаною МВ (температурою від 35 °C до 37 °C, від 12 хв до 15 хв, 2 дні поспіль, з днем перерви, на курс 12 ванн). За аналізом результатів оцінки психологічного стану пацієнтів основної групи з порушеннями психоемоційної сфери, за діагностованими у них патологічними станами та синдромами (астено-депресивний синдром у 7 осіб (46,7 %), Астенізація у 4 осіб (26,7 %), неврозоподібний стан у 4 (26,7 %) встановлено, що під впливом призначення бальнеотерапії з МВ підвищувався бал за шкалою САН. Оцінка самопочуття зросла від (28,2 ± 0,7) до (33,9 ± 0,9) балів, активності — від (30,3 ± 1,2) до (35,3 ± 0,8) балів (p < 0,05), настрою — від (28,4 ± 0,8) до (35,2 ± 0,9) балів (p < 0,05) за шкалою САН. За шкалами HARS (тривоги), HADS (депресії) рівень тривоги у балах знизився — від (14,0 ± 1,0) до (10,4 ± 1,3) балів, рівень депресії — від (18,3 ± 0,7) до (12,4 ± 0,9) балів (p < 0,05). Якість життя, яка за опитувальником EuroQol - 5D покращилась, тобто загальний середній бал знизився від (5,7 ± 0,4) до (2,7 ± 0,2) (p < 0,05).

Дуже низький бал неспецифічних адаптаційних реакцій організму (НАРО) (рівень здоров'я) пацієнтів з психоемоційними розладами з СХВ під впливом одного курсу застосування бальнеотерапії з термальними МВ збільшився від (820,0 ± 176,2) балів до (1760,0 ± 482,2), але залишався на низькому рівні у порівнянні з найвищим можливим балом (6400 балів).

Таким чином, отримані результати доводять доцільність та ефективність застосування у пацієнтів з синдромом хронічної втоми та порушеннями психоемоційної сфери впродовж року повторні курси бальнеотерапії у вигляді загальних ванн з вказаними МВ, що сприяє зростанню потенціалу неспецифічних адаптаційних реакцій організму.

Список використаних джерел:

1. Калька НМ, Середницька ІЯ, Шиян ОІ. Синдром хронічної втоми: діагностика, профілактика і лікування. Тернопіль: Астон, 2008. 40 с.
2. Prins JB, van der Meer JW, Bleijenberg G. Chronic fatigue syndrome. Lancet. 2006 Jan 28;367(9507):346-55. DOI: 10.1016/S0140-6736(06)68073-2.
3. Lim E, Ahn Y, Jang E, Lee S, Lee S, Son C. Systematic review and meta-analysis of the prevalence of chronic fatigue syndrome/myalgic encephalomyelitis (CFS/ME). J Transl Med. 2020;18:100. DOI: 10.1186/s12967-020-02269-0.
4. Хвороби дезадаптації в практиці відновлювальної медицини: Монографія / За ред. М.В. Лободи, К.Д. Бабова, В.В. Стеблюка. – К.: НАУ, 2004. – 200 с.
5. Sharpe M, Greco M. Chronic fatigue syndrome and an illness-focused approach to care: controversy, morality and paradox. Med Humanit. 2019 Jun;45(2):183-187. DOI: 10.1136/medhum-2018-011598.

6. Leong KH, Yip HT, Kuo CF, Tsai SY. Treatments of chronic fatigue syndrome and its debilitating comorbidities: a 12-year population-based study. *J Transl Med.* 2022 Jun 11;20(1):268. DOI: 10.1186/s12967-022-03461-0.
7. Munteanu C, Munteanu D, Hoteteu M, Dogaru G. Balneotherapy – medical, scientific, educational and economic relevance reflected by more than 250 articles published in *Balneo Research Journal*. *Balneo Research Journal.* 2019;10(3):174-203. DOI: 10.12680/balneo.2019.257.
8. Польщакова ТВ, Гуща СГ, Андрієнко ОІ, Калюжна ВВ, Василькова ОВ. та ін. Перспективи застосування мінеральних вод Східного регіону України в реабілітації пацієнтів з розповсюдженими хронічними соматичними захворюваннями. *Вода: гігієна та екологія.* 2018;6(1-4):51-56. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.2567491>.
9. Joana V, Filipa EA, Cardoso EM, Arosa FA, Vitale M, Taborda-Barata L. Biological Effects of Thermal Water-Associated Hydrogen Sulfide on Human Airways and Associated Immune Cells: Implications for Respiratory Diseases. *Frontiers in Public Health.* 2019;7. DOI: 10.3389/fpubh.2019.00128.
10. Pawlik-Sobecka L, Górka-Dynysiewicz J, Kuciel-Lewandowska J. Balneotherapy with the Use of Radon-Sulphide Water: The Mechanisms of Therapeutic Effect. *Appl. Sci.* 2021;11,2849. <https://doi.org/10.3390/app11062849>.

ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДОНОРСТВА ТА ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ

Ковтун Гаврило Ігорович

ORCID ID: 0000-0001-9689-2055

кандидат медичних наук

завідувач відділення хірургічного лікування патології міокарда
та трансплантації органів та тканин людини №6 ДУ «Інститут серця МОЗ України»
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна

Науковий керівник: Канюра Олександр Андрійович

доктор медичних наук, професор

Вступ. У всьому світі давно доведено ефективність трансплантації як методу лікування, що виражається, з одного боку, у скороченні прямих та непрямих витрат на лікування пацієнтів, з іншого – у поверненні до активного життя працездатного населення. Актуальність дослідження зумовлена розвитком системи донорства та трансплантації та органів в Україні у зв'язку з чим виникає потреба у підготовці кваліфікованих кадрів та насамперед менеджерів.

Основна частина

Проведеним дослідженням встановлено, що проблема підготовки висококваліфікованих та професійних головних лікарів, сучасних менеджерів для регіональних центрів трансплантології та донорських баз в Україні існує.

Механізм управління сучасною регіональною системою розвитку донорства та трансплантації органів з позицій системного підходу повинен розглядатися як сукупність органів управління єдиним комплексом регіональних центрів трансплантації та донорських баз із забезпеченням організаційно-методичного керівництва всією регіональною системою.

Для виконання такої місії потрібні підготовлені керівники з урахуванням досвіду кращих світових практик, які оволоділи знанням організації регіональної системи донорства та трансплантації органів, механізмами управління, які вміють привнести інновації в систему, визначити ефективний інструмент залучення донорів, забезпечити донорським матеріалом населення, яке потребує пересадки органів.

Курс підготовки менеджерів повинен виходити з розуміння професійних завдань менеджерів, які вони повинні вирішувати. Це:

- організація нової економічно ефективної регіональної організаційно-технологічної дворівневої моделі, що інтегрує регіональні центри трансплантації та донорські бази;
- створення регіонального реєстру донорства та трансплантації;
- обґрунтування перед органами державної влади необхідності запровадження нових юридичних норм для регіональної системи донорства та трансплантації органів, що розвивається;
- використання між секторального співробітництва задля ідентифікації стратегічних цілей, поліпшення здоров'я населення регіону з урахуванням забезпечення доступної якісної трансплантації органів;
- вироблення рекомендацій та рішень міждисциплінарного характеру у сфері сприйняття донорства та трансплантації суспільством та медичною громадськістю регіону;

- вміння налагодити діалог з представниками та служителями традиційних конфесій України для створення оптимальних гуманітарних умов, що сприятимуть досягненню згоди щодо ефективності та доступності трансплантаційної допомоги;
- об'єднання суміжних фахівців (кардіологів, нефрологів, пульмонологів тощо) на виконання регіональних програм для досягнення стратегічних цілей;
- володіння стратегічним плануванням, організацією роботи та управління відділеннями регіональної системи донорства та трансплантації;
- контроль над дотриманням трансплантаційної координації у системі;
- складання програм проведення навчання медичних працівників середньої ланки, зайнятих у галузі трансплантології;
- проведення наукових досліджень у галузі клінічної трансплантології та публікація їх результатів.
- науковий пошук та розробка оптимальних адміністративно-організаційних рішень у сфері надання швидкої допомоги, анестезіології, посмертного донорства та трансплантаційної координації;
- забезпечення ефективності пересадок органів за рахунок оптимізації схем імуносупресії;
- забезпечення контролю за впровадженням постійної нормотермічної перфузії органу на всіх етапах експлантації та пересадки, з метою забезпечення як розширення донорського пулу, так і збільшення виживання органів.
- забезпечення 303 сфери трансплантації необхідною сучасною апаратурою для застосування на всіх етапах руху донорського органу від донора до реципієнта в операційній.

Висновки. У статті підтверджено, що підготовка кваліфікованих менеджерів для керівництва регіональних систем трансплантації та донорства є актуальною проблемою для України. Не підготовлений управлінський апарат не в змозі підвищити соціальну, медичну та економічну ефективність системи трансплантації та донорства, що розвивається. Курс підготовки менеджерів повинен виходити з навчання виконання професійних завдань менеджерів.

РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ В ЛІКУВАННІ ГНІЙНО-НЕКРОТИЧНИХ ФОРМ ДІАБЕТИЧНОЇ СТОПИ

Криса Богдан Васильович

ORCID ID: 0000-0002-7822-785X

канд. мед. наук, асистент каф. травматології, ортопедії і військової хірургії
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Сморжевський Валентин Йосипович

ORCID ID: 0000-0001-8410-3944

Доктор мед. наук, професор каф. хірургії та трансплантології
Національний університет охорони здоров'я України ім. П.Л.Шупика, Україна

Криса Василь Михайлович

ORCID ID: 0000-0003-3697-3157

Доктор мед наук, професор каф. медицини катастроф та військової медицини
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Одним із багатьох важких ускладнень цукрового діабету (ЦД), яке зустрічається у 30-80% хворих через 15-20 років від початку захворювання є гнійно-некротична форма синдрому діабетичної стопи (СДС). В поєднанні з критичною ішемією патологія часто не залишає шансів на збереження кінцівки і загрожує тільки втратою кінцівки, а в короткому часі життя [1, 2].

Актуальність вивчення патології обумовлена тим, що захворюваність ЦД в світі постійно росте, лікування часто тривале, вимагає значних матеріальних затрат. З приводу гнійно-некротичних ускладнень СДС у світі виконують від 60.000 до 125.000 ампутацій за рік, що у 17-45 разів частіше, ніж у загальній популяції хворих [3].

Особливістю ураження артеріального русла нижніх кінцівок при СДС є багаторівневі стенози і оклюзії магістральних артерій, починаючи із артерій стегна і закінчуючи артеріями стопи. Перебіг їх швидкий і злоякісний, часто веде до критичної ішемії, яка в поєднанні з гнійно-некротичним ураженням стопи практично не залишає шансів на збереження кінцівки [4].

В зв'язку з цим закономірне стримане відношення хірургів і до органозберігаючих малих ампутацій на рівні стопи в зв'язку з імовірною перспективою прогресування гнійно-некротичного процесу і до реконструктивної хірургії периферичних артерій, які вдається виконати у 41,8% пацієнтів з критичною ішемією кінцівок. Необхідно підкреслити, що рання післяопераційна оклюзія ділянки реконструкції артерій складає 16%, в найближчі місяці - 41%, через рік - 25% [5].

Матеріали та методи. При комплексному лікуванні гнійно-некротичних форм діабетичної стопи з 2015 року ми використовуємо непрямий метод реваскуляризації, а саме - комп'ютерно-томографічно керовану (КТ-керовану) регіонарну пункційну паравертебральну десимпатизацію, яку виконуємо на стороні ураження. Виключення симпатичної іннервації забезпечує максимальне розширення артеріального русла в зоні десимпатизації і збільшення притоку крові в зону ішемії, стимулює процеси ангіогенезу в системі колатерального русла навколо зони стенозу або оклюзії артерій.

Необхідно підкреслити, що десимпатизація не відновлює закритий просвіт судини і не попереджує розвиток облітеруючого процесу, а, розширюючи судини, сповільнює темпи прогресування оклюзії. Десимпатизація прискорює відторгнення

змертвілих тканин і загоєння ішемічних виразок і гнійно-некротичних ран. Клінічний ефект десимпатизації поступово наростає до 3-х місяців і утримується 4-5 років.

В дослідження включено 23 хворих з цукровим діабетом II типу у віці від 43 до 68 років з гнійно-некротичними ускладненнями синдрому діабетичної стопи III-IV стадії за Meggit-Wagner та оцінкою ризику ампутації кінцівки за класифікацією WIfI в умовах неоперабельного порушення периферичного артеріального кровотоку. Всім хворим при поступленні в стаціонар проводили повне клінічне обстеження і повторні сонографічні дослідження артеріального русла нижніх кінцівок.

При обстеженні часто виявляли несприятливі фактори, поєднання яких робило медичну проблему крайнє складною, зокрема множинні стенози та оклюзії артерій гомілок і стоп, гнійно-некротичне ураження тканин стопи, відсутність можливості оцінити зворотність змін тканин і збереження стопи, наявність важких супутніх захворювань, неконтрольованого діабету, надлишкової ваги, що відповідало високому ризику ампутації кінцівки згідно класифікації оцінки рани, ішемії та інфекції стопи WIfI (W 2-3, I 2-3, fi 2) [6, 7].

Результати. При першому зверненні хворого після попереднього огляду ураженої кінцівки і сонографічного обслідування артеріального русла обговорювали необхідність довготривалого лікування (2-3-4 місяці і більше) для використання шансу збереження кінцівки, повне виконання пацієнтом всіх рекомендацій для зупинки прогресування гнійно-некротичного процесу, потребу поєднання загальних і місцевих, хірургічних і консервативних методів лікування, компенсації вуглеводного обміну з використанням інсулінотерапії, корекції супутніх захворювань. Після розкриття і санації гнійно-некротичних процесів на стопі виконували КТ-керовану пункційну поперекову десимпатизацію на рівні L3-L4.

Первинний ефект починав проявлятися через 2-3 дні після втручання у вигляді зменшення або зникнення болю, потепління кінцівки, зменшенні набряку і виділень з рани. Позитивна місцева динаміка після десимпатизації розвивається через 1,5-2 тижні після втручання – зникає набряк, дно рани покривається рожевими грануляціями, появляється крайова епітелізація.

При повторних сонографічних обстеженнях через 1-2 місяці відмічали збільшення швидкості і величини колатерального кровотоку в артеріях стопи. Хворих вчили самостійно робити туалет ран і перев'язки, після чого їх переводили на амбулаторне лікування і спостереження сімейним лікарем. Рани поступово загоювались вторинним натягом протягом 2-3-х місяців.

У одного хворого з попередньо проведеною ампутацією стопи по Шопару виконали аутодермопластику розщепленим перфорованим клаптом шкіри, яка прижилась і закрила рану дистальної частини стопи. При контрольних сонографічних обстеженнях через 1,5-2 місяці відмічали покращення кровотоку в артеріях стопи та гомілки.

При даній тактиці комплексного лікування вдалось зберегти 19 кінцівок (82,6%), ампутація на рівні стегна виконана у 4-х хворих (17,4%).

Висновки. Комплексне поєднання сучасних методів лікування гнійно-некротичних форм діабетичної стопи з паравертебральною пункційною КТ-керованою поперековою регіонарною десимпатизацією розширює межі курабельності пацієнтів високого ступеню ризику, зменшує відсоток високих ампутацій і покращує якість їх життя.

Список використаних джерел:

1. Survival of diabetes patients with major amputation is comparable to malignant disease / [Hoffmann M., Kujath P., Flemming A. et al.] // Diab. & Vasc. Dis. Research. 2015; 9, 1-7.

2. Герасимчук ПО, Фіра ДБ, Павлишин АВ. Медико-соціальні та економічні питання в лікуванні хворих із синдромом діабетичної стопи. Лікувальна справа, 2020, № 3-4, 42-48.
3. Diabetic foot complications and their risk factors from a large retrospective cohort study / [Rubeaan K., Derwish M., Ouizi S. et al.] // PLoS One. 2015.10(5), 1244-1246.
4. International Working Group on the Diabetic Foot. The 2015 WGDF guidance documents on prevention and management of foot problems in diabetes: development of an evidence-based global consensus / [Bakker K., Apelqvist J., Lipsky BA et al.] // Diabetes Metab Res Rev. 2016. 32 (Suppl 1), 2-6.
5. Russell D. Multiple Interventions of Diabetic Foot Ulcer Treatment Trial // MIDFUT. 2017. Prot. v 1.0 09.02.17. 45.
6. Global vascular guidelines on the management of chronic limb-threatening ischemia / [Conte MS., Bradbury AW., Kolh P. et al.] J Vasc. Surg. 2019;69(6S):3S-125S.
7. Рекомендації з ведення пацієнтів із хронічною ішемією нижніх кінцівок / [Нікульніков ПІ, Гудз ІМ, Орел ЮГ, Ратушнюк АВ] // Здоров'я України, 2021;1(43):8-18.

СЕКЦІЯ XXII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ЗАЛЕЖНІСТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ВІД КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ МАСИ ТІЛА

Журавльова Наталія Ігорівна

здобувач вищої освіти факультету фізичного виховання і спорту
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Науковий керівник: Бойко Марина Олексіївна

ORCID ID: 0000-0003-0539-2966

д-р філософії зі спеціальності 091 Біологія, асистент кафедри медико-біологічних
основ фізичного виховання і фізичної реабілітації
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Компонентний склад маси тіла є одним з чинників, які визначають функціональні можливості організму людини, який у свою чергу зумовлений як спадковістю, так і впливом певних факторів зовнішнього середовища [1, 2, 3, 4]. Причому ступінь впливу зовнішнього середовища на формування різних компонентів маси тіла є неоднаковим [1, 5] і залежить від конституційних особливостей людини [3, 6]. Саме тому під час побудови ефективного реабілітаційного процесу необхідно враховувати індивідуальні можливості людини, як спадкові так і набуті властивості [7, 8].

Існуючі наукові відомості свідчать про те, що компонентний склад маси тіла має суттєвий взаємозв'язок із показниками фізичної працездатності людини, а також здатністю людини пристосовуватися до мінливих умов зовнішнього середовища, спортивної та професійної діяльності [9, 10]. Варто зазначити, що морфофункціональні показники можуть бути використані у якості критеріїв комплексної оцінки адекватності фізичних навантажень різної інтенсивності функціональним можливостям» [3].

Вілмор Дж. та Костілл Д. звертають увагу на те, що існує тісний взаємозв'язок між відсотковим значенням кількості жиру в організмі людини та низькими результатами в тестах на визначення таких фізичних якостей як швидкість, витривалість, спритність та вибухової сили [6].

Залежність прояву рухових здібностей від компонентного складу маси тіла свідчить про наявність зв'язків між складом маси тіла та функціональними можливостями організму [3, 5, 11, 12]. Встановлено, що показники фізичної працездатності є нижчими у тому випадку, коли маса тіла зростає саме за рахунок жирового компоненту [11]. Разом з тим, значення показника PWC 170, який

характеризує фізичну працездатність, статистично достовірно зростає зі збільшенням відсоткового вмісту м'язового компоненту [13].

Разом з тим, відомостей стосовно безпосередньої залежності аеробної та анаеробної продуктивності організму від компонентного складу маси тіла є досить обмеженими. Так, Брезденюк О. Ю. [12] встановлено, що фізична підготовленість студентів 17-21 року залежить від співвідношення м'язового і жирового компонентів маси тіла. Варто зазначити, що збільшення вмісту жирового компоненту у юнаків впливає на погіршення результатів тестування рухових якостей більшою мірою, ніж у дівчат. У той час, як зі збільшенням м'язового компоненту до рівня «високий» спостерігається зростання показників тестування загальної витривалості, спритності, вибухової сили, швидкості, динамічної силової витривалості м'язів плечового поясу, швидкісно-силової витривалості м'язів черевного пресу як у юнаків, так і у дівчат [12].

Існуючі наукові відомості свідчать про те, що значний розвиток жирового компоненту над іншими компонентами тіла є не тільки одним із провідних чинників ризику розвитку ішемічної хвороби серця, але й суттєво може впливати на гемодинаміку, обумовлюючи зменшення хвилинного об'єму крові на тлі підвищення середнього АТ [6, 14], що своєю чергою впливає на функціональні можливості організму.

Висновки. Отже, вищевикладене зумовлює актуальність проблеми сучасності, а саме пошук технологій корекції компонентного складу маси тіла, зокрема вмісту жирового компоненту за допомогою засобів фізичної реабілітації, оскільки у світі спостерігається тенденція до постійного зростання кількості осіб із надлишковою масою тіла та ожирінням.

Список використаних джерел:

1. Зуграва М.О. (2018) Адаптація юнаків віком 17-21 року Подільського регіону з різним режимом м'язової діяльності до фізичної роботи аеробного спрямування. *II Міжнародна наукова конференція «Сьогодення біологічної науки»* (09-10 листопада 2018). Суми: 2018. с.197-200.
2. Miroshnichenko V. M., Furman Y. M., Bohuslavskaya V. Yu., Brezdeniuk O.Yu., Salnykova S. V., Shvets O. P., Boiko M. O. (2021) Functional preparedness of women of the first period of mature age of different somatotypes. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 25(5): 296-304. <https://doi.org/10.15561/26649837.2021.0504>
3. Машталяр І. А. Брезденюк О.Ю. (2019) Компонентний склад маси тіла як фактор впливу на фізичний стан студентської молоді. *Збірник наукових праць II Всеукраїнської інтернет-конференції «COLOR OF SCIENCE» Перспективи, проблеми та наявні здобутки розвитку фізичної культури і спорту в Україні* (Вінниця, 30 січня 2019 р.). Вип. 2. С. 197 – 200.
4. Фурман Ю. М., Зуграва М. О., Брезденюк О. Ю., Сулима А. С., Нестерова С. Ю. (2018) Адаптація студентів Подільського регіону 17-21 року до фізичної роботи в аеробному й анаеробному режимах енергозабезпечення. *Український журнал медицини, біології та спорту. Біологічні науки*. Т. 3. № 3 (12). С. 235-242. <https://doi.org/10.26693/jmbs03.03.235>.
5. Бойко М. О., Бойчук Н. Б., Крижанівська В. Л. (2021) Можливості застосування вправ різного спрямування на аеробну продуктивність організму. *Problemas y perspectivas de la aplicación de la investigación científica innovadora*. Colección de documentos científicos «ΛΟΓΟΣ» con actas de la Conferencia Internacional Científica y Práctica, Panamá, 11 de junio de 2021. Panamá-Vinnytsia: 2021. p. 214-215. <https://doi.org/10.36074/logos-11.06.2021.v1.66>
6. Вілмор Дж. Х., Костілл Д. Л. (2003) *Фізіологія спорту*. К.: Олімпійська література. 510 с.
7. Бекас О. О., Фурман Ю.М. (2003) Порівняльний аналіз існуючих методів визначення та критеріїв оцінки фізичного стану дорослого населення та молоді різного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. №9. С. 34 – 42.

8. Морозюк-Кільницька А. М., Бойко М. О. (2023) Вплив занять за комплексною програмою фізичної терапії на психофізіологічний стан жінок зрілого віку з первинним ожирінням. *І всеукраїнська наукова конференція «Сучасні погляди молоді на фізичну культуру, спорт та здоров'я людини»*: збірник тез наукової конференції, присвяченої Дню науки в Україні (електронне видання). Харків: ХДАФК, 18 травня, 2023. С. 161-163
9. Бойко М. О., Крижанівська В. Л., Бойчук Н. Б. (2021) Фізіологічні механізми адаптації організму молоді до бігових навантажень різного спрямування. *«Сучасні виклики і актуальні проблеми науки та освіти»* (м. Київ, 25-26 червня 2021 р.). Херсон, 2021. С. 81-84.
10. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А., Магльований А. В. (2011) Санологія (Медичні аспекти валеології) [підручник]. Київ-Львів: 303 с.
11. Сальникова С. В. (2015) Вплив комплексного застосування занять аквафітнесом і методики ендогенно-гіпоксичного дихання на показники систем аеробного енергозабезпечення жінок віком 30-36 років. *Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини*. Вип. 19: у 4-х т. Т.3. С. 147-153.
12. Брезденюк О.Ю., Фурман Ю.М. (2014) Фізична підготовленість студентів 17-21 року з різним компонентним складом маси тіла в залежності від статі. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук.пр.* Випуск 18. Том 1. С. 26-32.
13. Мороз О. (2012) Корекція компонентного складу тіла жінок першого періоду зрілого віку засобами оздоровчого фітнесу. *Молодіжний науковий вісник. Серія: Фізичне виховання і спорт*. Вип. 7. С. 87-91.
14. Морозюк-Кільницька А., Бойко М. (2023) Сучасні аспекти фізичної терапії при корекції функціонального стану осіб з ожирінням. *Матеріали IV Міжнародної студентської конференції «Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук»*. Матеріали конференцій МНЛ, (17 лютого 2023 р., м. Тернопіль), 399–401.

МОТИВАЦІЙНІ ТА ВОЛЬОВІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ У БОКСЕРІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ УСПІШНОСТІ

Мальцева Катерина Володимирівна
магістрантка факультету фізичного виховання
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Науковий керівник: Макаренко Андрій Вікторович
кандидат пед. наук, доцент кафедри медико-біологічних
основ охорони життя та цивільного захисту
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми психологічного забезпечення підготовки професійних спортсменів показав, що психологічна підготовка це комплекс заходів систематичного навчання, які спрямовані на формування, розвиток та вдосконалення психічних властивостей, необхідних для успішної професійної діяльності спортсменів. Головними завданнями психологічної підготовки спортсмена є: формування мотиваційних установок на досягнення успіху; виховання вольових якостей, розвинення інтелектуальних здібностей; формування психічної стійкості до тренувальних та змагальних навантажень [2].

В дослідженні взяли участь спортсмени, які професійно займаються боксом, кількістю 78 осіб, віком від 18 до 24 років. На основі результатів експертної оцінки всі досліджувані були поділені на дві групи за критерієм успішності їхньої професійної спортивної діяльності: до 1-ої групи увійшли низько успішні боксери, які отримали 2,7 середній експертний бал, кількістю 35 осіб; до 2-ої групи увійшли високо успішні боксери, які отримали 4,1 середній експертний бал, кількістю 43 особи.

Для визначення домінуючих цілей занять спортом у боксерів з різним рівнем успішності застосовувалася методика «Мотиви заняття спортом» А. В. Шаболтаса, отримані результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники домінуючих цілей занять спортом у боксерів з різним рівнем успішності (у балах)

Мотиви	1 група	2 група	t	p-рівень
Мотив емоційного задоволення	10,5	12,9	1,26	>0,05
Мотив соціального самоствердження	18,5	18,7	0,11	>0,05
Мотив фізичного самоствердження	21,5	17,2	2,26	≤0,05
Соціально-емоційний мотив	14,0	12,9	0,58	>0,05
Соціально-моральний мотив	17,5	21,0	1,84	>0,05
Мотив досягнення успіху в спорті	25,0	21,6	1,79	>0,05
Спортивно-пізнавальний мотив	13,5	8,6	2,57	≤0,01
Раціонально-вольовий мотив	14,5	12,9	0,84	>0,05
Мотив підготовки до професійної діяльності	21,5	17,2	2,26	≤0,05
Громадянсько-патріотичний мотив	14,0	12,9	0,59	>0,05

Отримано значущі відмінності між показниками досліджуваних за шкалами: Мотив фізичного самоствердження (на $p \leq 0,05$ рівні за критерієм Ст'юдента); Спортивно-пізнавальний мотив ($p \leq 0,01$); Мотив підготовки до професійної діяльності ($p \leq 0,05$). За всіма цими шкалами показники значно вищі у респондентів 1-ої групи. Тобто менш успішні боксери у професійній діяльності керуються такими потребами, як прагнення досягти успіху у спорті, самоствердитися завдяки фізичному вдосконаленню, завдяки спорту підготуватися до професійної діяльності, самоствердитися в суспільстві, у професійному середовищі. Також їх більше хвилюють питання технічно-тактичної підготовки, ніж респондентів 2-ої групи, тобто високо успішних боксерів. Високо успішні боксери мотивовані бажанням досягти успіху в спорті, прагненням сприяти успіху команди, мати гарні взаємини із тренером та іншими спортсменами, самостверджуватися через спортивні досягнення.

Мотивація спортивної діяльності професійних спортсменів безпосередньо пов'язана із наявністю певних здібностей, рівнем фізичної обдарованості, психологічними особливостями тренера, якісними умовами та обладнанням тренувального процесу тощо. У спортивній мотивації велику роль грає рівень розвитку вольової сфери спортсмена. Тому наступним кроком емпіричного дослідження було дослідження вольової організації боксерів з різним рівнем успішності за допомогою «Методики дослідження вольової організації особистості» М. С. Гуткіна, Г. Ф. Михальченко, А. В. Прудило. Отримані результати представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники вольової організації боксерів з різним рівнем успішності (у балах)

Шкали	1 група	2 група	t	p-рівень
Ціннісно-смилова організація особистості	11,5±3,1	14,7±3,3	2,24	$\leq 0,05$
Організація діяльності	10,4±2,6	15,3±3,7	3,43	$\leq 0,001$
Рішучість	14,1±3,3	17,2±3,9	2,17	$\leq 0,05$
Наполегливість	14,1±3,5	18,7±3,5	3,22	$\leq 0,01$
Самовладання	13,6±3,2	17,4±3,8	2,66	$\leq 0,05$
Самостійність	11,1±2,9	16,2±3,3	3,57	$\leq 0,001$
Загальна вольова організація особистості	75,1	102,3	2,89	$\leq 0,01$

Отримані результати указують на те, що у досліджуваних 1-ої групи у найбільшій мірі розвинені рішучість (14,1±3,3 балів), наполегливість (14,1±3,5 балів), самовладання (13,6±3,2 балів); менш розвинені – організація діяльності (10,4±2,6 балів), самостійність (11,1±2,9 балів) і ціннісно-смилова організація особистості (11,5±3,1 балів). Показник загальної вольової організації особистості вказує на достатній (середній) рівень розвитку вольових якостей. У респондентів 2-ої групи більш розвинені є: наполегливість (18,7±3,5 балів), самовладання (17,4±3,8 балів), рішучість (17,2±3,9 балів), самостійність (16,2±3,3 балів); менш розвинені – ціннісно-смилова організація особистості (14,7±3,3 балів) та організація діяльності (15,3±3,7 балів). Показник загальної вольової організації особистості вказує на високий рівень розвитку вольових якостей.

Отримано значущі відмінності між показниками досліджуваних за шкалами: ціннісно-смилова організація особистості ($p \leq 0,05$ за критерієм Стюдента), організація діяльності ($p \leq 0,001$), рішучість ($p \leq 0,05$), наполегливість ($p \leq 0,01$), самовладання ($p \leq 0,05$), самостійність ($p \leq 0,001$), загальна вольова організація особистості ($p \leq 0,01$). Показники за всіма шкалами значно вищі у високо успішних боксерів.

Ціннісно-смилова сфера особистості спортсмена включає два основні компоненти – ціннісні орієнтації та систему особистих сенсів [1]. Відносно низькі показники розвитку цієї сфери у досліджуваних обох груп є показником продовження становлення особистості, формування власного ставлення до подій, що відбуваються навколо, до себе та інших людей. Тобто у досліджуваних боксерів ще не остаточно сформувалася ціннісно-смилова сфера, що означає, що на неї можна впливати в потрібному напрямі в навчально-тренувальному процесі. Організація діяльності із застосуванням вольової сфери спортсмена сприяє успішності діяльності, яка визначається активністю та цілеспрямованістю, де вольова дія це свідомо, цілеспрямована дія людини щодо подолання зовнішніх і внутрішніх перешкод за допомогою вольових зусиль. Рішучість це особистісна характеристика волі спортсмена, яка пов'язана із здатністю самостійно і своєчасно приймати відповідальні рішення і наполегливо реалізовувати їх в професійній діяльності. Таким чином, високо успішні боксери здатні самостійно приймати своєчасні, оптимальні рішення і реалізовувати їх в діяльності та спілкуванні, що є одним з показників особистісної зрілості. Наполегливість трактується як цілеспрямований та систематичний прояв вольових якостей при досягненні мети, попри виникаючі перешкоди та труднощі. Це незамінна якість при багаторічному тренуванні спортсменів, тому що вона допомагає поступово рухатися до досягнення цілей, підтримувати інтерес та мотивацію, зазвичай поєднується з високим рівнем домагань. Наполегливість належить до рис характеру та навичок, які можна успішно розвивати. На нашу думку, це один із чинників, які дозволяють досліджуваним бути успішними у спортивній діяльності. Самовладання це здатність спортсмена здійснювати діяльність в ситуаціях, які її дезорганізують, негативно впливають на емоційну сферу. У самовладанні виявляється свідомо-вольова організація психічних процесів, що регулюють діяльність. Високий рівень самовладання це показник емоційної і соціальної зрілості спортсмена. Тобто високо успішні боксери є особами, які зрілі та сформовані як особистості, здатні продуктивно функціонувати в складних, стресогенних ситуаціях. Самостійність це складна, багаторівнева властивість спортсмена, яка проявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці і відчутті особистої відповідальності за діяльність і поведінку. Самостійність особистості пов'язана з активною роботою мислення, відчуттів і волі. Тобто, можна стверджувати, що рівень розвитку самостійності у високо успішних боксерів сприяє формуванню відповідальності, критичності й адекватності.

Висновки. Високо успішні спортсмени більш професійно мотивовані, спрямовані на успіх, перемогу, мають розвинені вольові якості, що сприяє ефективності їхньої спортивної діяльності

Список використаних джерел:

1. Антоненко Т.Л. (2018) Основні принципи становлення ціннісно-смилової сфери особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 5(86), 6–17.
2. Штифурак В.С. & Сікорська Л.В. (2022) *Теоретико-прикладні аспекти психологічної підготовки спортсмена*. Вінниця : Твори.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СПОРТСМЕНІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ

Лакомов Сергій Володимирович

магістрант факультету фізичного виховання

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Науковий керівник: Пристинський Володимир Миколайович

кандидат пед. наук, професор кафедри

теоретичних та методичних основ

фізичного виховання і реабілітації

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Спортивна діяльність це специфічний різновид діяльності, який складається з тренувань та змагань, є багаторічною пролонгированою підготовкою спортсменів. У процесі спортивної діяльності формуються фізичні, функціональні, моральні та психологічні якості особистості. Професійний спорт потребує наукової комплексної системної підготовки, що включає в себе теорію, методи спортивного тренування, психологічний супровід спортсменів впродовж їхнього професійного життя. Спортивна діяльність протікає в складних напружених умовах і супроводжується підвищеним психічним та психологічним навантаженням, витримати яке може не кожна людина [3; 4].

Проблема мотивації є однією з фундаментальних проблем як вітчизняної, так і зарубіжної психології. Рішенням питання про співвідношення мотиву і потреби займалися Н. Іванова, В. Климчук, М. Павлюк, Ф. Подшивайлов, Л. Сердюк та ін. Дослідники проблеми мотивації діяльності сходяться в тому, що мотивація є складною системою, в яку включені певні ієрархічні структури і різні види мотивів. Значний внесок у дослідження мотиваційної сфери особистості, сенсоутворення, цілепокладання, самоактуалізації, самодетермінації, саморегуляції поведінки, особистості спортсменів внесли українські психологи, такі як: А. Белецька, І. Варенья, О. Лютко, Р. Михайлов, А. Перепелиця, Є. Фокіна, В. Ковальчук, М. Пруднікова, К. Фоменко, О. Хуртенко, Б. Бортун та інші.

Науковці вважають, що врахування особливостей професійної мотивації може суттєво вплинути на успішність спортивної діяльності. Мотивація спортивних досягнень обумовлена зовнішніми (соціальними, матеріальними) і внутрішніми умовами розвитку особистості спортсмена, пов'язана із фізичною обдарованістю, психологічними особливостями тренера, здоров'ям та якістю життя [1; 2].

В дослідженні брали участь футболісти футбольних клубів «Металіст» м. Харків, «Верес» м. Рівне, кількістю 58 осіб, віком від 18 до 33 років. При створенні програми дослідження був врахований опис криз професійного становлення, виходячи з якого були виділені дві групи досліджуваних: 1 група – це професійні спортсмени (футболісти), які не знаходяться на етапі професійної кризи, 2 група – професійні спортсмени (футболісти), у яких спостерігається криза професійного розвитку. До 1 групи увійшли досліджувані віком від 18 до 27 років, кількістю 27 осіб. У 2 групу – досліджувані віком 28–33 років, кількістю 31 особи. До другої групи увійшли досліджувані, що знаходяться в критичному періоді професійного розвитку. Це криза професійної кар'єри (30–33 роки), яка характеризується тим, що подальший професійний розвиток фахівця призводить до вторинної професіоналізації,

особливістю якої є високоякісне і високопродуктивне виконання професійної діяльності; способи її реалізації мають виразно виражений індивідуальний характер; фахівець стає професіоналом, якому властиві: соціально-професійна позиція, стійка професійна самооцінка. У цей час кардинально перебудовуються соціально-професійні цінності й взаємини, змінюються способи виконання діяльності, що свідчить про перехід фахівця на нову стадію професійного розвитку, оскільки ці зміни призводять до істотного перетворення соціальної ситуації і провідної діяльності, яка характеризується індивідуальним стилем і елементами творчості.

Ступінь задоволеності основних потреб спортсменів, які знаходяться на різних етапах професійного розвитку, досліджувалася за допомогою «Методики діагностики ступеня задоволеності основних потреб» В. В. Скворцова (табл. 1).

Таблиця 1

Показники ступеня задоволеності основних потреб спортсменів, які знаходяться на різних етапах професіогенезу (у%)

Ступінь задоволеності потреб		1 група	2 група	ϕ	p-рівень
Матеріальні потреби	Незадоволені	64,7	88,3	1,64	$\leq 0,05$
	Частково незадоволені	28,9	8,0	1,58	$\leq 0,05$
	Задоволені	6,4	3,7	0,43	$> 0,05$
Потреби у безпеці	Незадоволені	22,6	54,1	1,65	$\leq 0,05$
	Частково незадоволені	37,8	33,5	0,57	$> 0,05$
	Задоволені	39,6	12,4	1,67	$\leq 0,05$
Соціальні потреби	Незадоволені	12,6	22,8	1,19	$> 0,05$
	Частково незадоволені	32,7	44,2	1,23	$> 0,05$
	Задоволені	54,7	33,0	1,61	$\leq 0,05$
Потреби у визнанні	Незадоволені	33,5	31,8	0,36	$> 0,05$
	Частково незадоволені	39,1	57,3	1,56	$> 0,05$
	Задоволені	27,4	10,9	1,55	$> 0,05$
Потреби в само-вираженні	Незадоволені	44,2	35,8	1,09	$> 0,05$
	Частково незадоволені	37,3	53,9	1,22	$> 0,05$
	Задоволені	18,5	10,3	0,97	$> 0,05$

Дослідження показало, що спортсмени, які знаходяться в критичній фазі професіогенезу, переживають почуття незадоволеності матеріальних потреб і потреби в безпеці, на відміну від спортсменів, які знаходяться поза кризою (відмінності значущі на $p \leq 0,05$ рівні за критерієм Фішера). Потреби у визнанні й самовираженні вони оцінюють, як частково незадоволені. Значущих відмінностей не виявлено. Таким чином, можна стверджувати, що професійна криза позначається, в першу чергу, на оцінках ступеня матеріального добробуту і базовому відчутті безпеки. Так само він зачіпає глибинні особистісні потреби – у визнанні і самовираженні.

Дослідження мотиваційної структури особистості проводилося за допомогою методики В. Е. Мільмана (табл. 2).

Таблиця 2

Показники мотиваційної спрямованості спортсменів, які знаходяться на різних етапах професіогенезу (у балах)

Шкали	1 група	2 група	t	p-рівень
Життєзабезпечення	16,5±1,04	20,5±2,22	3,6	≤0,05
Комфорт	14,8±1,32	19,3±2,16	4,8	≤0,05
Соціальний статус	18,2±1,67	15,7±1,76	2,7	>0,05
Спілкування	22,5±2,34	13,1±1,34	10,5	≤0,01
Загальна активність	20,7±2,12	14,3±1,42	5,3	≤0,05
Творча активність	27,1±3,09	15,1±1,73	13,7	≤0,01
Соціальна корисність	25,4±2,87	14,3±1,42	12,5	≤0,01

Проведене дослідження показало, що у спортсменів, які знаходяться у професійній кризі, переважає загальножиттєва спрямованість, а у спортсменів, що знаходяться поза кризою, – «робоча» спрямованість.

Було виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних 1-ої і 2-ої груп за окремими мотиваційними показниками. Так мотивація, яка направлена на життєзабезпечення, переважає у досліджуваних 2-ої групи (відмінності значущі на $p \leq 0,05$ рівні за критерієм Стьюдента). Тобто вони стурбовані тим, щоб їх життя було забезпечене всім необхідним і готові діяти в цьому напрямку. Мотивація до комфорту так само більше виражена у досліджуваних 2-ої групи ($p \leq 0,05$). Для них комфортне існування важливіше, ніж інші активності. Спрямованість на спілкування більше виражена у досліджуваних 1-ої групи ($p \leq 0,01$). Тобто, спортсмени, які знаходяться у кризі, набагато менше орієнтовані на соціальні контакти, ніж ті, хто знаходяться в некритичній фазі професійного розвитку.

Показники загальної активності, творчої активності і соціальної корисності значущо вищі у досліджуваних 1-ої групи ($p \leq 0,05$, $p \leq 0,01$, $p \leq 0,01$ відповідно). Можна припустити, що переживання професійної кризи в цілому знижує активність особистості, впливає на її творчий потенціал і прагнення бути корисною суспільству.

Висновки. Психодіагностичне дослідження показало, що переживання професійної кризи істотно впливає на мотиваційну структуру особистості, її спрямованість. У критичній фазі особистість прагне до максимально комфортного існування, забезпечення життя всім необхідним, при цьому – до зменшення соціальних контактів. У спортсмена знижується загальна і творча активність. Стає менш значущою спрямованість на те, щоб бути корисним суспільству.

Список використаних джерел:

1. Белецька А.А. (2020) Психологічні особливості мотиваційної спрямованості спортсменів командних та індивідуальних видів спорту. *The scientific heritage*, (54), 59–63.
2. Перепелиця А., Фокіна Є. & Ковальчук В. (2022) Мотивація як фактор впливу в спортивній діяльності. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, (4), 89–94.
3. Солдатенко І.О. & Зінюк А.В. (2020) Спорт як вид самоактуалізації особистості. *Габітус*, (14), 76–80.
4. Штифурак В. & Драчук А. (2017) Особливості психологічної підготовки в умовах спортивної діяльності на сучасному етапі. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, (1), 476–482.

РОЛЬ ВУГЛЕВОДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІЗИЧНОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ СПОРТСМЕНІВ

Бочарова Анастасія Олександрівна

Бакалавр фізичної культури і спорту

Національний університет фізичного виховання і спорту України, м.Київ, Україна

Фізична працездатність є фундаментальним фактором досягнення спортсменами високих спортивних результатів. Вона визначає здатність організму людини виконувати механічну роботу тривалий час з максимальною інтенсивністю без ознак втоми. Вуглеводи відіграють головну роль у постачанні енергії під час виконання як інтенсивних, так і тривалих фізичних навантажень помірної інтенсивності, а наявність їх достатніх запасів у тканинах організму має значний вплив не лише на фізичну працездатність, а й на біосинтетичні процеси, які забезпечують ріст, самовідновлення та відновлення організму після тренувань.

Вуглеводи, потрапляючи до організму, розщеплюються до глюкози, яку скелетні м'язи використовують як основу забезпечення енергетичного метаболізму. Глюкоза може бути використана для негайного виділення енергії або збережена у вигляді глікогену у м'язах та печінці, поки не виникне потреба підвищити рівень глюкози в крові, аби забезпечити енергією мозок та інші тканини організму спортсмена [1, с. 9].

Під час окиснення 1 г вуглеводів утворюється 4,1 Ккал (17 кДж) енергії. При безпосередньому надходженні їх з їжею, першочергово відбувається забезпечення глюкозою скелетних м'язів, як під час фізичних зусиль для забезпечення високої фізичної працездатності, так і під час відновлення організму після фізичних навантажень [2, с. 16].

Вуглеводи, разом з білками та жирами, складають основу збалансованої дієти спортсмена. Вони важливі для оптимального функціонування організму та досягнення максимальної продуктивності під час тренувань та змагань. Відповідно до виду спортивної діяльності, інтенсивності тренувань та особистих потреб спортсмена, рекомендована кількість вуглеводів може змінюватися, проте вони завжди залишаються важливою складовою дієти спортсмена. Добова потреба у вуглеводах дорослої людини у разі спортивної діяльності становить до 700 г і більше залежно від маси тіла спортсмена та його енергетичних витрат.

Під час тривалих навантажень, тривалістю понад 90 хвилин, а також повторюваних тренувань протягом дня, рекомендується споживати 40-70 грамів вуглеводів кожну годину, щоб уникнути стану гіпоклікемії (низького рівня глюкози в крові), запобігти виснаженню запасів глікогену та можливому стомленню [3, с. 193].

Вуглеводи також грають важливу роль у процесі рекуперації після фізичних навантажень, тому споживання їх у післятренувальний період є досить важливим. Вони забезпечують ефективне відновлення м'язів та сприяють швидкому відновленню енергетичних ресурсів організму після фізичних зусиль, забезпечуючи готовність до наступних фізичних навантажень.

Висновки. Вуглеводи є важливою складовою харчового раціону спортсменів, вони відіграють важливу роль у забезпеченні їх високої фізичної працездатності під час тренувального та змагального процесу, а також допомагають забезпечити оптимальне функціонування організму та ефективну рекуперацію у післятренувальний і післязмагальний період. Рекомендована кількість вуглеводів

може змінюватися залежно від виду спортивної діяльності, інтенсивності тренувань та індивідуальних потреб спортсмена, проте вони завжди залишаються важливою складовою спортивної дієти для досягнення максимальних спортивних результатів.

Список використаних джерел:

1. Грибан Г.П. Харчування гирьовиків: метод. Рекомендації. Житомир: Видавництво «Рута», 2013. Вилучено з: http://eprints.zu.edu.ua/26583/1/Мет.рек._Г.С._12.PDF
2. Опанасюк Ф.Г., Грибан Г.П. Гігієна та харчування спортсмена. Житомир, 2005. Вилучено з: http://eprints.zu.edu.ua/23860/1/Методичні_розробки_7підготували%20%281%29.PDF

СЕКЦІЯ XXIII. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ ОЧИМА УКРАЇНСЬКИХ МАЛЯРІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Криштопа Марія Юріївна

ORCID ID: 0000-0001-9299-1793

аспірантка кафедри етнології та краєзнавства

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

У другій половині XIX ст. із поширенням реалізму в українському малярстві дедалі актуальнішим ставав побутовий жанр. Митці все частіше у своїх роботах зверталися до відображення реалій повсякденного життя селянства, зображення його звичаїв. Українська культура привертала увагу художників своєю колоритністю, особливостями світогляду та історичною тяглістю традицій, які й намагалися відтворити художники.

Релігійність та набожність українського селянства не підлягає сумніву, адже християнство регламентувало суспільні норми, коригувало моральний та духовний образ людини, визначало загальні цінності громади. Разом з тим, світогляд українського народу не можна було визначити як ортодоксально чи канонічно християнський. Дослідники подекуди наголошують на існуванні т. зв. «народної релігії» [1], що виражається у синтезі християнського віровчення з народними уявленнями та пережитками язичництва. Такий феномен пов'язують із впливом різних факторів, одним із яких є неможливість ознайомитися з релігійною літературою через низький рівень освіченості, і, відповідно, викривлене тлумачення релігійних постулатів (наприклад, вшанування пам'яті братів Макавеїв у народному сприйнятті перетворилося на свято Маковія і пов'язувалося з використанням маку, як співзвучного символу свята).

Так в «народній релігії» збереглися і певні язичницькі архаїзми, такі, наприклад, як вшанування стихій води, вогню, свята Купала чи Масляна. Вони настільки укорінилися у системі світогляду, що вже стали частиною обрядовості християнізованого суспільства. Ще одним виявом «народної релігії» стали різноманітні магічні практики, які могли застосовуватися у народній медицині чи з метою виконання певних ритуалів. Знахарі нерідко у процесі лікування могли використовувати молитви чи релігійні образи, але церква забороняла звернення до народно-медичної практики [2]. Аналогічна ситуація і з ворожінням, яке практикували на свята: Різдво, Івана Купала, Катерини, Андрія та ін. [3] Такі зображення зустрічаються в роботах Миколи Пимоненка, Костянтина Трутовського, Івана Соколова. На картині М. Пимоненка «Святочні ворожіння» дві дівчини ворожать на воску. Вони брали страсну свічку і миску з водою, тоді розплавлений віск виливали у воду, він охолоджувався та набував певних обрисів. Тоді, тримаючи його у руці, ставили до свічки, щоб тінь від неї падала на стіну, за якою і могли визначати свою долю.

І. Соколов на картині «Ворожіння дівчат на вінках про заміжжя» (1860 – ті рр.) продемонстрував звичай ворожіння на вінках на свято Купала. Дівчата власноруч плели вінки, потім пускали їх по річці: чий плив швидше – та і мала раніше вийти заміж. Далі дівчата спостерігали, до якого берега прибується вінок – з того боку повинен був і з'явитися наречений. Інший обряд, стрибки через багаття, Соколов зобразив на картині «Ніч на Івана Купала» (1856). Це дійство відносилось до язичницьких уявлень про символіку стихій, що мали на меті символічне очищення людини.

К. Трутовський у своїй творчості звертається до зображення різних свят та звичаїв українців. Серед його робіт є ілюстрація «Масляна в Малоросії» (1870), що демонструє святкування із танцями, музиками (скрипалями), а також картина «Колядки в Україні» (1864), яка зображує звичай колядування молоді на Святий вечір. Такий сюжет часто зустрічається у творчості митців цього періоду: М. Пимоненка «Колядки» (1880-ті рр.), С. Васильківського «Колядування», оскільки цей звичай перетворювався на яскраве дійство і виступав важливою традицією зимового обрядового циклу.

Серед доробку Миколи Пимоненка велика роль відводиться сюжетам, побудованим на обрядах весняного циклу, а саме Великоднім святкуванням. Його картини «Страсний четвер» (1887) та «Великодня заутреня» (1891) в різних варіаціях стали одними із найвпізнаваніших робіт маляра. До весняного циклу відноситься також обряд виконання гагілок, який відтворив у своїй роботі Іван Труш («Гагілки», 1905 р.). Вважалося, що для того, щоб прийшла весна, її потрібно «закликати», для чого власне і виконували спеціальні пісні – веснянки [4]. Виконання цих пісень супроводжувалося різноманітними іграми, танцями, виконання яких символізувало «оживання» природи та початок польових робіт.

Окрім календарної обрядовості, художники часто зверталися до зображення обрядів та звичаїв із життєвого циклу людини, а саме – весілля. Трутовський, Пимоненко, Айвазовський, Маковський, Соколов зображують різні етапи весілля: сватання, весільний поїзд, викуп нареченої тощо. Всі ці картини розкривають особливості традиційного весілля, вони фіксують його в такому вигляді, в якому воно власне відбувалося. Тому тут зберігається автентичний одяг, аксесуари, можна побачити персонажів із різними функціями та ролями, обряди із символічним змістом (як, наприклад, обряд колупання печі на картині «Свати» М. Пимоненка, коли дівчина згодна була прийняти пропозицію одружитися).

Відтворення традиційної етнічної культури за українським живописом – це важливий елемент етнологічних досліджень, адже такі твори малярів – представників реалістичного напрямку в образотворчому мистецтві, дають можливість візуалізувати наявний етнографічний матеріал та здійснити історичну реконструкцію звичаїв та традицій. Тому саме комплексний підхід у дослідженні візуальних джерел дозволить отримати більш повну картину життя традиційного українського суспільства.

Українське малярство другої половини XIX ст. сповнене етнографізмом, тому що художники часто малювали з натури, подорожували селами та здійснювали замальовки аби достовірно відтворити дійсність за всіма принципами реалізму [5]. Тому роботи М. Пимоненка, С. Васильківського, К. Трутовського, І. Труша, І. Соколова та інших дозволяють побачити українське суспільство другої половини XIX ст. очима сучасників, зберігаючи місцевий колорит, але при цьому не відходячи від політичних, економічних, соціальних та культурних реалій.

Їх роботи відтворюють далеко не всі елементи духовної культури. Художники найчастіше звертали увагу на масштабні дієства, або такі, що викликали у них певне захоплення, тому у творчості малярів другої половини XIX – початку XX ст. найяскравіше представлені обряди зимового та весняного циклів, а серед родинної обрядовості – весілля та пов'язані з ним обрядодії. Тож неможливо повністю відтворити всі аспекти духовної культури українського народу за творчістю художників цього періоду, але цілком реально побачити акцентні моменти, до яких привертати увагу маляри, та порівняти із іншими етнографічними джерелами.

Список використаних джерел:

1. Борисенко, В. К. (2016). Сімейна обрядовість українців XX – початку XXI століття. НАН України, ІМФЕ.
2. Голубець, О. (2010). До питання жанрової класифікації українського весняного календарно-обрядового фольклору. Вісник Львівського університету ім. Івана Франка, 43, 76–84.
3. Жаборюк, А. А. (1990). Український живопис останньої третини 19 – початку 20 століття. Либідь.
4. Ігнатенко, І. (2010). Християнське вчення та народні уявлення про етіологію та лікування хвороб: Мирне співжиття у народній культурі українців. Етнічна історія народів Європи, (Вип. 31), 79–88.
5. Ігнатенко, І. В. (2008). "Народна релігія" та теорія "двовір'я" у світлі сучасних етнографічних досліджень. Етнічна історія народів Європи, (27), 39–44.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРТИФІКАЦІЙ БРИТАНСЬКИХ КОЛОНІЙ. ФОРТИ ІНДІЇ

Дацюк Олена Анатоліївна

завідуюча н/д відділом «Історія фортифікації»

Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця», Україна

В статті розглянуті укріплення Британської Індії, які були побудовані британською колоніальною адміністрацією. В таких фортах розташовувалась колоніальна адміністрація таких міст, як Мадрас, Бомбей й Калькутта. Цитадель Делі не береться до уваги, оскільки належить до епохи Великих Моголів та побудована Шах-Джаханом.

Окрім цих великих міст та прилеглих територій існували ще й так звані «тубільні князівства», котрі формально знаходилися лише у васальній залежності від Корони. Вони були створені з появою Ост-Індської компанії, коли англійці створили торгові пости вздовж всього узбережжя Індійського океану. Необхідність забезпечення захисту від свавілля місцевих правителів, а також від впливу інших європейських конкуруючих держав, призвела до будівництва укріплень на кожному посту [1]. Ці укріплення мали тимчасовий характер, тому мова у статті йде лише про найбільші укріплення, що були згадані вище, і в яких перебувала британська адміністрація. Зокрема необхідно зазначити, що в англійській літературі більшість фортець та навіть невеликих укріплень іменують фортами, тому тип укріплень в даній роботі названо відповідно до назви з літературного джерела.

Мадрас було засновано в 1639 р. (раніше Калькутти й Бомбею) як факторію англійської Ост-Індської компанії. В 1653 р. на території Мадрасу (нині Ченнаї) було побудовано форт Сент-Джордж, що розташовувався біля Бенгальської затоки та кількох рибальських сіл. Незабаром форт став центром купецької діяльності. Наслідком розвитку торгівлі на цій території стало утворення поселення під назвою Джорджтаун (історично згадувану як Чорне місто), яка об'єднала довколишні села й призвела до формування міста Мадрас. Це також допомогло встановити англійський вплив на Карнатик область в Індії, між Східним Гатами та Коромандельським узбережжям, населена тамілами. У 1-й половині XVIII ст. тут утворилося князівство (навабство), що відігравало значну роль у політичному житті Південної Індії. У 1746-1754 роках це навабство стало ареною боротьби між французькою та англійською Ост-Індською компаніями, що завершилася перемогою англійців. Правителем князівства став англійський ставленик Мухаммед Алі. У 1801 р. території К. була включена в індійську провінцію Мадрас [7].

Форт Сент-Джордж зазнав багатьох атак ворогів, однією з яких була французька облога в 1746 р. Французький флот під командуванням адмірала де Ла Бурдоне успішно атакував форт, капітулював за 3 дні. Під час облоги внутрішня частина споруди була зруйнована. Французькі війська займали фортецю протягом трьох років. У 1749 р. Форт Сент-Джордж було повернуто Британській Ост-Індській компанії. Після того, як Ост-Індська компанія знов заволоділа фортом Сент-Джордж, було розроблено проєкт перебудови форту та розпочато його реконструкцію, яка тривала до 1783 р. Відтоді й до сьогоднішніх днів форт проіснував практично без змін [4, с. 10].

За планом 1783 р. форт Сент-Джордж складався з чотирьох бастионних фронтів, що додатково прикривались капонірами, равелінами та люнетами. Зі сторони моря

форт захищала масивна кам'яна стіна кремальєрного накреслення з двома в'їзними брамами. Форт оточував рів, що наповнювався водою з річки Куум по штучно проритим каналам [5, с. 150].

У XVIII ст. форт Сент-Джордж був базою англійської експансії у Південній Індії. У колоніальний період тут була розташована резиденція губернатора Мадраського президентства (потім Мадраської провінції). Після здобуття в 1947 р. Індією незалежності Мадрас став адміністративним центром штату Мадрас (з 1969 – штат Тамілнад) [3].

Форт Бомбей, було збудовано Британською Ост-Індською компанією навколо Бомбейського замку. Форт складався з люнета, від якого йшла кремальєрна лінія, котра з'єднувала форт з Бомбейським замком. Сам замок утворений чотирма бастіонами в середині яких розташовані споруди різного призначення. За межами території замку, вздовж узбережжя, розташовувались батареї, що з'єднувались з так званим Королівським люнетом. За цим люнетом знаходився рavelін з воротами Аполлона, через який проходила дорога з форту всередину до міста. Рavelін прикривався люнетом Королеви (не плутати з Королівським люнетом). Рavelін куртиною з'єднувався з бастіоном Мальборо, за ним розташовувались бастіони – Стенхоуп, Церковний, Мавр, Баніан (в перекладі з гінді означає індуc-торговець), бастіон Принцеси. Ці бастіони мали прикриватися артилерійським вогнем з рavelінів. Бастіон Принцеси з'єднувався куртиною з рavelіном з Ринковою брамою. Бастіонний фронт фортеці був повернутий в сторону суші (міста) та по всій лінії був оточений анвелопою¹. Пізніше, в 1760 р. з північної сторони укріплення був добудований форт Джордж, що складався з чотирьох бастіонів. Всередині форту Бомбей розташувались склади, резиденції, сади, місцеві ринки [5, с. 89].

З 1768 р. були розпочаті роботи з укріплення пагорбу Донгі біля форту Бомбей. Щоб забезпечити місце для нового укріплення на пагорбі, інженери видалили значні масиви твердих порід. Після проведених робіт із вирівнювання пагорбу, 1 січня 1770 р. був закладений перший камінь у фундамент нового укріплення, який отримав назву Форт-Джордж на честь Його Величності Короля Георга. Цей форт став невід'ємною частиною загальної схеми укріплень Бомбейського форту і котрий, завдяки своєму панівному положенню, міг завдавати нищівного вогню з флангу на півночі [5, с. 90-91].

Фортеця Бомбей вважалася неприступною як із суходолу, так і з моря, та стала могутнішою за Мадрас і з ним міг змагатися лише Форт Вільям у Калькутті.

Форт Вільям був побудований в 1696-1706 рр. в першу чергу як оплот британського панування в Індії і названий на честь короля Вільгельма III. Форт розташований на східному березі річки Хуглі, головної притоки річки Ганг.

У 1756 р. намісник провінції Бенгалія Сірадж Уд Даула здійснив напад на форт, тимчасово завоював місто та змінив його назву на Алінагар. Це спонукало британців до будівництва нового форту. Роберт Клайв почав відбудовувати новий форт Вільям у 1758 р., після битви при Плассі (1757). Будівництво було завершено в 1781 р., його вартість склала приблизно два мільйони фунтів. Територія форту тягнеться приблизно на 3 км у напрямку північ-південь і має близько 1 км в ширину [6]. Новий форт Вільям був побудований за принципами системи Вобана. Він складався з восьми бастіонів, п'ять з яких направлені в сторону міста, три – до річки. Рів, що оточував фортецю, сухий, глибиною 9 метрів (30 футів) і шириною 15 метрів (49 футів). Рів

¹ Анвелоппа – зовнішнє допоміжне укріплення в фортецях, що оточує безперервною лінією весь головний вал фортеці або деякі його фронти. (Военная энциклопедия. – СПб.: Т-во И.Д. Сытина. Под ред. В.Ф. Новицкого и др.. 1911-1915.)

можна було затопити водою з річки через шлюзи, але він призначався як зона, для анфіладного (флангового) вогню проти будь-яких нападників. Фортеця мала шість воріт для входу. Перші казарми у форті були одноповерховими. У форті була розташована гарнізонна церква святого Петра. Нестача належного водопостачання, відсутність належної дренажної системи та поширеність різних захворювань становили серйозні проблеми, з якими доводилося жити солдатам. Лише в другій половині XIX ст. були побудовані нові бараки, вирішено проблему нестачі води та надано належні медичні засоби для військових [5, с. 42-45].

Форт Вільям ніколи не був використаний за призначенням: не було жодної облоги, і жодна гармата ніколи не стріляла з його валів проти ворога. Він залишився мовчазною емблемою влади. На сьогодні в форті розміщений лише батальйон британської піхоти та частина броньованих машин, що формують його постійний гарнізон [1].

Форт Бомбей, Форт Вільям у Калькутті, Форт Сент-Джордж були головними базами британського управління. Всі фортеці були побудовані за бастіонною системою укріплень. Ці величезні міста, – Бомбей, Калькутта, – виникли з невеликих містечок за межами фортів. Перші проекти цих фортів, що з'явилися в XVII ст., були прості конструкції через відсутність кваліфікованих інженерів, через те, що їх будували місцеві майстри з місцевих матеріалів. Це призвело до вразливості таких укріплень. Військові дії з французами, зростання могутності британської Ост-Індійської компанії сприяли кардинальній перебудові фортів, що зробило їх неприступними. [с. 3]

Список використаних джерел:

1. BBC News | FROM OUR OWN CORRESPONDENT | Calcutta's revival. *Home - BBC News*. URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/881148.stm (date of access: 24.07.2023).
2. David Gilmour. *The British in India: Three Centuries of Ambition and Experience*. 640 p.
3. Fort Saint George | British, East India Company, Colonial. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Fort-Saint-George> (date of access: 24.07.2023).
4. Newenham G. *A New and Comprehensive Gazetteer*. London, 1834. 662 p.
5. Sandes, E.W.C. *The Military Engineer in India*, Vol I.
6. Talboys Wheeler, James (1861). *Madras in the Olden Time*. Vol. 1. Madras: J. Fort William - Banglapedia. *Banglapedia*. URL: https://en.banglapedia.org/index.php/Fort_William (date of access: 20.07.2023).
7. United Kingdom - Britain from 1754 to 1783. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/United-Kingdom/Britain-from-1754-to-1783> (date of access: 27.07.2023).

СЕКЦІЯ XXIV. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ КРУПНОГО МІСТА

Котова Ольга Павлівна

ORCID ID: 0000-0003-2084-8394

Магістр

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

В процесі свого територіального розвитку місто повинно вирішувати проблему узгодження різновекторних тенденцій – зростання чисельності міського населення внаслідок процесів урбанізації і, як наслідок, суттєве доущільнення існуючої забудови [1], та необхідність збереження і розвитку існуючого озеленення як основу забезпечення сталого розвитку міського поселення. Одним із важливих завдань створення комфортного міського середовища є формування розвинутої системи озелених територій, зокрема, мережі міських парків і скверів як елементів системи зелених насаджень загального використання [2].

Питання розвитку та підтримання належного стану зелених насаджень вирішується під час реалізації ландшафтної реконструкції як складової комплексної реконструкції міських територій [3]. Вивченню проблем і перспектив розвитку сфери озеленення в Україні, ґрунто-екологічних основ фітомеліорації та дослідженню зелених зон міст, а також питань формування лісопаркових ландшафтів присвячено роботи О. М. Бурак, Ю. Я. Волошиної, О. В. Зібцевої, В. П. Кучерявого, Г.П. Петришин, А.М. Плешкановської, О. В. Токаревої, І.І. Устинової та ін.

Рівень озеленення населеного пункту регулюється нормативними вимогами та має складати 16 м²/люд. В різних країнах рівень озеленення в населених пунктах суттєво відрізняється. При цьому, інколи навіть при рівні озеленення, що цілком відповідає нормативному, населення відчуває його суттєву недостатність. Саме така ситуація склалася в Києві [5]. Часто це обумовлена особливостями просторової організації системи зелених насаджень загального користування, яка складається із міських і районних парків, скверів і бульварів.

Ландшафтна реконструкція – розвиток системи зелених насаджень загального користування на основі збереження та відновлення історичного ландшафту міста [3]. Історичний ландшафт є унікальною специфікою кожного населеного пункту. Якщо розглянути просторову модель системи озеленення Києва за матеріалами проекту Генерального плану міста, то її можна охарактеризувати як периферійну з центральним розміщенням водно-зеленого діаметру, який сформований руслом річки Дніпро та островами.

В межах сформованої забудови міста Києва система зелених насаджень загального використання представлена мережею парків різної функціональної спрямованості. Відповідно до «Правил утримання зелених насаджень в населених пунктах України» парк – це самостійний архітектурно-організаційний комплекс площею понад 2 га, який виконує санітарно-гігієнічні функції та призначений для короткочасного відпочинку населення [4].

Залежно від характеру і призначення вони поділяються на: парки культури і відпочинку, районні, спортивні, дитячі, дендрологічні, історичні, національні,

меморіальні, етнографічні парки-музеї, історичні, виставкові, зоологічні, аерофітотерапії тощо [4].

Парки відпочинку виконують в місті дуже різноманітні функції: екологічну, рекреаційну, естетичну, захисну, природнього збереження. Завдання та функції, що покладаються на озеленені території загального користування в світовій практиці сучасного містобудування, щораз сильніше акцентують на їх екологічному значенню в урбанізованій структурі міст, в той час як естетичні та композиційні відходять на другий план.

Зважаючи на ключову роль мережі природних та штучно створених ландшафтів в питанні міської екології, у роботі проаналізовано формування парків відпочинку, як елементів системи зелених насаджень загального користування в Україні та за кордоном як складову містобудування.

За даними Міністерства розвитку громад та територій України площа зелених насаджень загального користування у межах територій міст та інших населених пунктів України (без урахування даних АР Крим та м. Севастополь) у 2017 році становила близько 138,7 тис. гектарів, у 2018 році більше 134,0 тис. гектарів, а у 2019 році склала близько 135,7 тис. га [7].

Провідне і найбільш важливе місце в мережі озелених територій міста Києва належить насадженням загального користування як таким, які безпосередньо впливають на стан міського середовища у місті Києва та є місцем масового відпочинку мешканців. Загальна площа їх в забудованій частині міста за даними інвентаризації та з урахуванням додатково переведених в цю категорію територій і спеціалізованих парків становить біля 5500 га.

На основі функціонально-просторового аналізу територій загального користування (обрахунок площ об'єктів на топооснові в межах, встановлених звітними матеріалами, визначення функціонального профілю і категорійності об'єктів та їх натурного обстеження), було виявлено ряд розбіжностей, а саме: невідповідність наявної площі, фактична відсутність окремих територій як об'єктів зелених насаджень, належність до інших функціональних груп і категорій (спеціального призначення та обмеженого користування), наявність інших землекористувачів тощо.

Висновки. Не дивлячись на збільшення за офіційними даними загальної площі парків, проблемним залишається формальний підхід до їх створення, оскільки нові зелені зони створюються з метою збільшення забезпеченості зеленими насадженнями на особу, часто формально та лише «на папері» без належного організаційного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Плешкановська А.М., Савченко О.Д. (2019). *Епохи та міста*. Київ: Логос, Інститут урбаністики, 264.
2. Чистякова С.Б. (1988). *Охрана окружающей среды*: М.: Стройиздат, 272 с.
3. Плешкановська А.М. *Методологія комплексної реконструкції міста*. Автореф. дис. ... докт. техн. наук: спец. 05.23.20 «Містобудування та територіальне планування». 2013, 40.
4. Правила утримання зелених насаджень у населених пунктах України. (2006). Затверджено Наказом Мінрегіонбуду України від 10.04.2006, № 105.
5. Pleshkanovska A. (2020). Assessing the level of greening in a major city: subjective and objective evaluation on the example of the city of Kyiv. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. Vol. 48, 155-164.
6. Плешкановська А.М. (2005). *Функціонально-планувальна оптимізація використання міських територій*. Київ: Логос, Інститут урбаністики, 190.
7. Стан сфери зеленого господарства за 2019 рік. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-zelenogo-gospodarstva-za-2019/>

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

USE OF DISTANCE LEARNING IN NATIONAL ACADEMY OF FINE ARTS AND ARCHITECTURE

Bratus Amalia

ORCID ID: 0009-0003-1109-0531

Student

National Academy of Visual Arts and Architecture, Ukraine

Exchange student

Royal Danish Academy of Fine Arts, Denmark

Art education is not going through the best of times today. I believe that distance learning brings many problems. It is difficult for an artist to demonstrate many important features of the painting process on the Internet. But starting from 2020, art education in Ukraine received a new reality. First, the epidemic of COVID-19, then the full-scale invasion of Russia became a prerequisite for the restructuring of NATIONAL ACADEMY OF FINE ARTS AND ARCHITECTURE (NAFAA) education. Artists had to master modern means of education.

At the time of the beginning of the COVID-19 epidemic, I studied at the Kyiv State Art Lyceum named after T.G. Shevchenko. Online education has become a big problem for the school and us. Sometimes the teachers just told us over the phone what to do and we sent photos of the work. Some teachers did not use a computer and had simple non-touch phones. Only later the quality of online education was established in our school and we began to combine it with online education. It was during these times that I visited NAFAA- I learned about the possibilities of admission in the next year. I was impressed that many students worked in the workshops. I understood that NAFAA combines online training with offline classes. I really liked this concept.

In 2021, I entered the first year of NAFAA, majoring in "Scenography and Cinematography". I am glad that I managed to study at the state expense, because I got relatively high marks. For many who pay their money, the question of distance education often arose especially sharply - students asked "what are we paying for?". I was afraid that NAFAA would not offer good options for online learning, because I did not even imagine the amount and quality of the necessary information.

But from the first weeks of study, my fears disappeared – NAFAA teachers made every effort to reach the majority of students. Google Classroom became the main platform where the necessary materials were taught. The schedule was made in such a way that on some days we conducted distance learning, and on some days we had offline classes in the educational buildings of NAFAA. Teachers used Google Meet and Zoom for online lectures and seminars. In the Google classroom, I could watch a lecture and receive an assignment (Fig. 1). I got access to all resources with the help of corporate mail, which has the domain@naoma.edu.ua and is built on the basis of <https://mail.google.com/>. It is very convenient, because Google is the most technological mail in the world today, and every student and teacher immediately receives a great tool for learning.

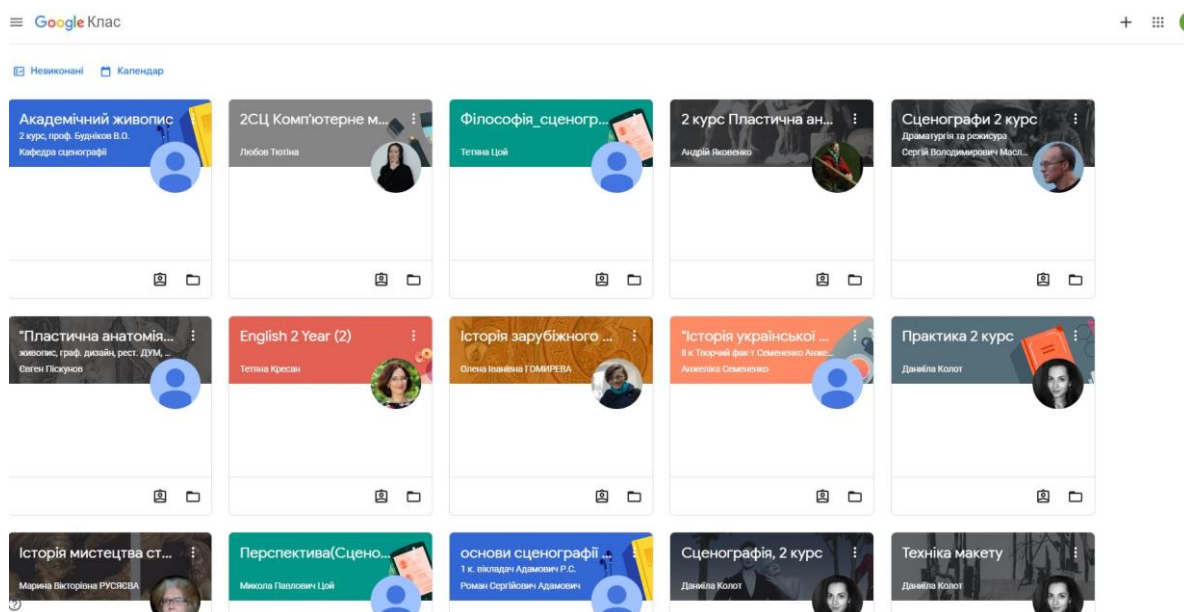

Fig. 1. My Classroom

All assignments from the first course are stored in Classroom, which is very convenient. There, students can see their grades and read teachers' comments and ask questions. All academic subjects and materials are provided in the official Ukrainian language.

During the quarantine, such a system minimized the accumulation of large masses of people (especially at streaming lectures - some couples were at the same time for the entire first course). Hundreds of people would have to be in one auditorium, which could cause a wave of diseases. Many people were sick and were able to work from home or even the hospital (if their condition allowed). Therefore, it was not necessary to complete many tasks after the illness, as it was before. But we did artistic disciplines offline - in the audience. Some of the events were displayed in the Google calendar (Fig. 2).

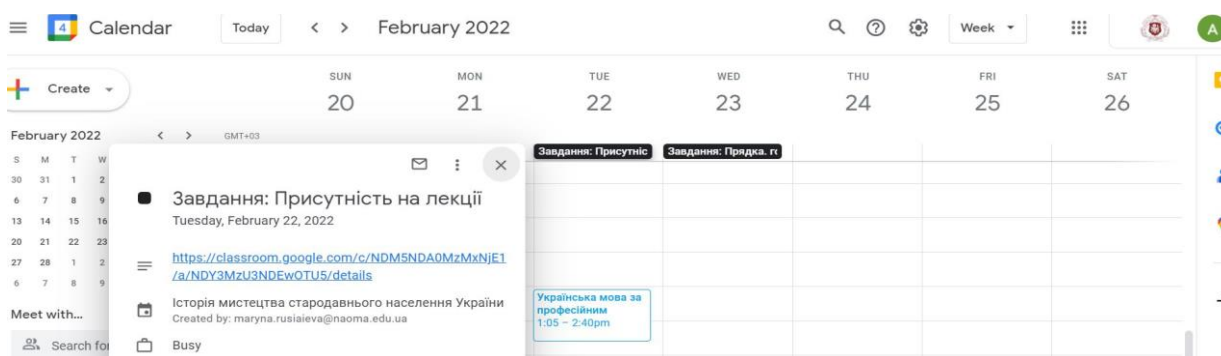

Fig. 2. Google calendar. February 24, 2022 - the beginning of the war

My google calendar saved the week of school when the war started. The first time in Kyiv there was a problem with the organization of training. Some teachers and students left, some found themselves under occupation, some were wounded, some with weapons in their hands began to defend our state from Russian aggression. There was a particular danger in the blocked Mariupol - there was a NAFAA branch.

On March 21, 2022, we were happy to read that "Dear NAFAA family, we are very happy to inform you that the head of the Mariupol Branch of the National Academy of Fine Arts and Architecture, Galina Ivanovna Batycho, managed to evacuate from occupied Mariupol" [2]. It was a real miracle - "according to data confirmed by the city authorities, more than 20,000 people died in the destroyed and Russian-occupied Mariupol, Mayor Vadym Boychenko said in

an interview with Radio Liberty... Russian troops occupied Mariupol in May 2022 after bloody battles and a long blockade. During Russia's military invasion of Ukraine, Mariupol was almost completely destroyed by shelling. According to UN estimates, about 90% of high-rise residential buildings and about 60% of private houses in the city have been destroyed or damaged. [3].

From March 2022, NAFAA resumed full training. It all took place in a remote format - the Russian troops were only a few tens of kilometers from NAFAA. The rector issued the relevant order "In connection with the armed aggression of the Russian Federation and the introduction of martial law on the territory of Ukraine in accordance with the Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022 "On the introduction of martial law in Ukraine", based on Article 60 of the Code of Laws about the work of Ukraine I ORDER: 1. From March 14, 2022, to introduce remote work for all employees of the National Academy of Fine Arts and Architecture. During remote work, the employee independently chooses the place of work, about which he informs his immediate supervisor by means of electronic communication" [4]. Part of the students and teachers defended the walls of NAFAA during this difficult time (Fig. 3.)

Fig. 3. Part of the students and teachers defended the walls of NAFAA (facebook)

I managed to move to Denmark, from where I continued my studies at NAFAA online. Thanks to European support, I was accepted by the Royal Danish Academy of Fine Arts. Already in the 2022/23 academic year, I studied simultaneously at two higher art institutions. Online learning has proven to be effective even in wartime conditions. The Royal Danish Academy of Fine Arts is a powerful art educational institution in Denmark. I was surprised that many institutions in Denmark have the word "royal" in their name. In Ukraine, a consequence of Soviet times was that such a word is not used anywhere (more often state, people, national, etc.). The Royal Academy of Arts met me for my Motherland in a difficult hour. And for me, the royal became a symbol of kindness. Kings of kindness - that's how I would call the activities of the Royal Academy of Arts in Copenhagen.

It can be said that online education has prospects even for artists. The epidemics of COVID-19 and the full-scale war with Russia failed to destroy art education in Ukraine. Thanks to modern means of education, distance learning at NAFAA has significant prospects and helps to obtain quality art education in any place of the world.

References:

1. <http://dergartschool.kiev.ua/>
2. <https://naoma.edu.ua/news/14645/>
3. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mariupol-zahybli/32363334.html>
4. <https://naoma.edu.ua/news/navchannia/nakaz-pro-zaprovadzhennya-dystancijnoyi-roboty/>

ІГРОВА СЦЕНОГРАФІЯ ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО СТВОРЕННЯ СЦЕНІЧНОГО ДІЙСТВА

Крипчук Микола Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-1255-7135

канд. мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри режисури та акторської майстерності

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Ігрова сценографія є першою театральною системою створення сценічного дійства, яка виникла одночасно з народженням театру і утворила мистецтво трансформації видовищного простору. Ця система була основою багатьох театрів, а саме: театрів Античності, Стародавнього Сходу, європейського середньовічного, італійської комедії дель арте, театрів Шекспіра і Лопе де Вега. Її визначає ігрова функція. Мається на увазі використання елементів художнього оформлення безпосередньо у грі акторів.

Витоки створення речових сценографічних персонажів мають свої корені в дотеатральному періоді. У ритуально-обрядових дійствах і святкових видовищах безмовні речові персонажі виконували більш важливу роль, ніж в сучасних театралізованих постановках. Найчастіше вони були центральними об'єктами події, так як втілювали в собі основні образи світу і людського буття. Серед них: багаття, вогняні колеса, палаючі дерев'яні диски, як символи сонця і життєстворення, дерева та інші рослини, як символи вмирання і відродження природи («травневе» дерево: сосна – в Японії; тополя – на Україні; стовп «джеб» – в Стародавньому Єгипті).

Велику групу предметів становили обереги рослинного походження (ягоди, листя і бруньки горобини, просо, пшоно, лляне насіння, цибуля і часник). Оберігами молодят від псування у святкові дні весілля стали: вовчі і ведмежі зуби, зміїна шкурка, металеві предмети (ножі, ножиці). За старих часів – XVI – XVII ст. – оберегом вважався оголений меч. Щоб хвороба не входила в будинок і залишилася на скобі або підкові, їх прибивали біля дверей або порогів багатьох будинків. Найчастіше, у слов'ян оберегами були квіти: «гвоздика червона – на міцну і прекрасну любов; гвоздика біла – від смутку і туги, гвоздика строката – оберіг від безпліддя, щоб у молодих було повноцінне життя; гербера – на залучення, з'єднання людських сердець, зелень в букеті – захищає від бідності і банкрутства, калла – грошовий талісман, ірис – оберіг чоловічого здоров'я та сили; лілія біла – на щастя» [1].

Також активно використовувалися ляльки, маски, костюми, реквізит, гра з речами. Речі на сцені є тривимірними. Вони знаходяться на сцену для того, щоб прямо або побічно, безпосередньо або опосередковано брати участь в дії. Вони можуть грати свої ролі відповідно до життєвого, позасценічного застосування або перевтілюватися в предмети для гри. Бутафорські речі на сцені володіють чималим психологічним ресурсом справжньої речі, як її загальнофункціональних, так і ігрових можливостей. Предметний світ театралізованого дійства допомагає глядачеві увійти в життя героїв, відчувати саме повітря епохи, а виконавцю – зануритися в глиб сюжету. Важливо, щоб до контакту з актором річ не привертала уваги глядача в контексті своєї пересічності. Тільки у контакті з ним, річ трансформується і набуває певних сенсів.

У майданному дійстві завжди застосовуються гіперболізація і гротеск, характерні для старовинного середньовічного вуличного театру, народного балагану, які знайшли своє відображення у сучасних сценічних постановках.

В будь-якому випадку, сценографія повинна бути дієвою. «Дієва сценографія є засобом виявлення актора, можливістю декорації проявити не сюжетне, а сенсове мізансценування, що в рухах актора та у взаємодії його з елементами оформлення вистави візуалізує глядачеві приховані важелі та причини поведінки героя» [3, с. 130]. Саме це впливає на створення загальносценічного художнього образу, що в свою чергу «передбачає композиційне і образотворче рішення сценічного простору» [2, с. 92].

Режисерська компетентність в області формування художнього образу засобами ігрової сценографії полягає в грамотному відборі і вмілому використанні предметів ігрової сценографії в постановці. Деякі практики сцени вважають, що режисер зобов'язаний створювати виставу два рази: для сліпих – щоб все було ясно через слово, виразне, чітке, і для глухих – щоб через виразний, чіткий рух можна було зрозуміти сюжет і систему взаємовідносин дійових осіб.

Список використаних джерел:

1. Весільні обереги - весільна атрибутика. URL: <http://kviti-kviti.pp.ua/4483-vesln-oberegi-veslna-atributika.html> (дата звернення: 22.07.2023).
2. Крипчук М. В., Логвін І. М. Інформаційна та мізансценічна функції сценографічного рішення. Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція : матеріали III Всеукр. наук. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів, магістрантів та студентів, м. Київ, 21 квіт. 2023 р. Київ, 2023. С. 90–93.
3. Никоненко Р. М. Вплив розвитку сценографії на художньо-образне трактування в пластичній режисурі. Мистецтвознавчі записки. 2022. Вип. 42. С. 127–132.

КООРДИНАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МУЗИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Цейко Наталія Олександрівна

ORCID ID: 0000-0001-8322-9465

старший викладач кафедри музичного мистецтва

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Рональд Коуз, економіст, лавреат Нобелівської премії, довів, що організовані групи людей є ефективнішими в координації ресурсів діяльності, ніж індивіди, які взаємодіють самостійно (Coase, 1988).

У світі музики прикладом організованої колективної діяльності може бути будь-який класичний великий колектив — симфонічний чи камерний оркестр, хор, або зведений вокально-інструментальний ансамбль, комунікація артистів всередині якого, а також їхні контакти зі слухацькою аудиторією, зокрема з приводу організації концертів, наприклад, — неможливі без чіткої, продуманої організаційної діяльності.

З іншого боку, як зазначає Денніс Янг, деякі концерти як в минулому, так і тепер, відбуваються без такої формальної організації чи планування. Це, наприклад, можуть бути джазові «джем-сейшні», в яких беруть участь музиканти, що раніше ніколи не грали разом, тобто в них все відбувається тут-і-тепер, на ходу, імпровізаційно (Young, p. 9). Проте така практика є, що зрозуміло, специфічною, і не надто розповсюдженою.

Досвід Рональда Коуза в сфері музичного менеджменту ставить питання: в яких випадках потрібно інвестувати в інфраструктуру та накладні витрати офіційних організацій, а коли краще намагатися координувати музичну діяльність без них. Важливо знати: за яких обставин організації краще координують роботу, ніж окремі індивіди, і яким чином вони цього досягають.

Олівер Вільямсон обґрунтував, що невизначеність є ключовим фактором обставин, за яких потрібні організації. Якщо незрозуміло, що саме має бути зроблено, або як оцінювати продуктивність, то краще найняти в організацію для виконання цієї роботи спеціальних працівників, ніж кожному з учасників колективу вести складні ринкові переговори індивідуально (Williamson, 1975).

Ефективну координацію всередині організації (колективу), за словами Рональда Коуза, забезпечує підприємець-координатор, менеджер, який керує його діяльністю (Coase, 1988, p. 35). Іншими словами, досягнення координації в організаціях постає результатом вищого організаційного менеджменту. В класичних музичних колективах таку функцію частково виконує диригент, в нових сучасних колективах, в шоу-бізнесі — продюсер або арт-директор.

Основною метою створення колективів є координація діяльності їхніх працівників в умовах, коли ринок не здатний її забезпечити. Якісний «ансамбль» працівників є не лише основною метою організації, але й одним з найважливіших критеріїв оцінки її ефективності. Стати «ансамблем» в цьому плані означає працювати разом настільки добре, що всі працівники колективу зливаються в нерозривне ціле. Наприклад, саме це мав на увазі музичний критик "Plain Dealer" Дональд Розенберг, коли писав про відродження Берлінської філармонії як одного з найкрупніших оркестрів світу, зазначивши: «Музиканти чудово працюють, як одне ціле» (Rosenberg, 1996, p. 9D).

Висновки. Досягнення координації в організаціях є процесом складним, як мінімум, в двох відношеннях. По-перше, тому, що включає в себе набагато більше, ніж

просто роботу керівника колективу. Зокрема, координація передбачає застосування цілої низки організаційних елементів і стратегій. Серед них — організаційні плани та процедури, спілкування та робочі стосунки між учасниками групи, навчання працівників, хід репетицій, прояви лідерства на різних рівнях, чітке бачення цілей, завдань і способів їх виконання. Всі ці та інші координаційні елементи мають бути присутні у належній кількості та поєднуватися у правильний спосіб. По-друге, не існує єдиної простої формули координації. Різні координаційні стратегії застосовуються до організацій різної величини, різного складу, різних рівнів професійної компетентності, що виконують завдання різної складності та виконують діяльність різних типів, по-різному.

У музичній практиці маємо можливість спостерігати за характером менеджменту та організаційної координації як у великих, так і в малих колективах, як з однорідним, так і з різнорідним інструментальним складом, аматорських та професійних, тих, які виконують музику різних жанрів і різного рівня складності. У кожному з цих випадків координаційні стратегії будуть суттєво відрізнятися, тим більше із врахуванням поточних обставин їхньої діяльності. Разом з тим, існує низка базових, спільних для всіх цих типів колективів, координаційних елементів, що забезпечують досягнення максимально якісного «ансамблю» їхньої діяльності, незалежно від ситуації.

Список використаних джерел:

1. Coase, R. H. (1988), *The Firm, the Market and the Law*, The University of Chicago Press, Chicago.
2. Rosenberg, D. (1996), 'Special Treat for Music Lovers', *The Plain Dealer*, October 21, p.9-D.
3. Williamson, O. E. (1975), *Markets and Hierarchies*, The Free Press, New York.
4. Young, D. (2004). *The Music of Management: Applying Organization Theory*, Georgia State University, University Faculty Books, Atlanta.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ТЕХНОЛОГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ
РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

4 серпня 2023 року ♦ Дніпро, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 04.08.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 11,62. Замовлення № 379. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.